

ДНІПРОВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ СПРАВ

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

Більчук Олександр Андрійович

УДК 352/354-043.5

ДИСЕРТАЦІЯ

**АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ
ПРИМУСОВОГО ВИКОНАННЯ СУДОВИХ РІШЕНЬ І
РІШЕНЬ ІНШИХ ОРГАНІВ**

081 – «Право»

Галузь знань: 08 – «Право»

Подається на здобуття наукового ступеня доктора філософії

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

_____О.А. Більчук

Науковий керівник –
Собакарь Андрій Олексійович,
доктор юридичних наук, професор

Дніпро – 2024

АНОТАЦІЯ

Більчук О.А. Адміністративно-правове забезпечення реалізації державної політики у сфері примусового виконання судових рішень і рішень інших органів. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право» (08 – Право). – Дніпровський державний університет внутрішніх справ, Дніпро, 2024.

Дисертація стала одним з перших в науці адміністративного права комплексних досліджень підвищення ефективності формування та розвитку державної політики у сфері адміністративно-правового забезпечення примусового виконання судових рішень і рішень інших органів. У результаті виконаного дослідження напрацьовано конкретні та дієві пропозиції щодо теоретичних конструкцій і рекомендацій практичного застосування законодавства про виконавче провадження та реалізації державної політики у цій сфері.

Підкреслено виключне значення адміністративно-правових норм у формуванні та реалізації державної політики примусового виконання судових рішень і рішень інших органів, що полягає у: 1) визначенні та законодавчому закріпленні стратегічних пріоритетів формування такої політики, окресленні ієрархічної системи стратегічно-планувальних документів; 2) висвітленні кола суб'єктів адміністративно-правового забезпечення реалізації державної політики у сфері примусового виконання судових рішень і рішень інших органів та їх адміністративно-правового статусу; 3) нормативному визначенні інструментів адміністративно-правового забезпечення реалізації державної політики у сфері примусового виконання судових рішень і рішень інших органів, які виступають як зовнішньо виражена діяльність публічної адміністрації, що виражається в застосуванні нею різноманітних засобів, прийомів і способів адміністративно-правового спрямування; 4) закріпленні системи гарантування державою щодо виконання судових рішень та

виконавчих документів, визначених Законом України «Про виконавче провадження»; 5) висвітленні форм і методів взаємодії та координації дій між усіма ланками системи органів публічної влади з питань як формування, так і реалізації такої політики; 6) регламентації процедур здійснення контролю за діяльністю працівників органів державної виконавчої служби та приватними виконавцями; 7) визначенні механізму притягнення до адміністративної відповідності за невиконання законних вимог державного або приватного виконавця.

Державну політику у сфері примусового виконання судових рішень та рішень інших органів визначено як невід'ємну складову внутрішньо-організаційної загальнодержавної політики, специфічну, пріоритетну діяльність держави та її інституцій, що включає систему цілей, пріоритетів, завдань, принципів, напрямів, механізмів її формування та реалізації з метою зменшення кількості невиконаних рішень судів, зменшення кількості звернень до Європейського суду з прав людини у зв'язку з невиконанням або тривалим виконанням рішень національних судів та насамкінець підвищення рівня довіри суспільства до державних інституцій.

Дістало подальшого розвитку характеристика принципів реалізації державної політики у сфері примусового виконання рішень судів та інших органів, до яких запропоновано додати принципи: варіативності організаційних моделей виконавчого провадження; конкуруючої компетенції різних органів примусового виконання судових рішень і рішень інших органів; відновлення платоспроможності боржника; пріоритетності рівня професійної підготовки та досвіду правозастосовної практики у вирішенні кадрових питань; публічного характеру застосування норм виконавчого провадження; недоцільності переважного застосування під час примусового виконання судових рішень і рішень інших органів у механізмі правового регулювання виконавчого провадження актів підзаконного нормативно-правового регулювання; пропорційності обсягу вимог стягувача та заходів примусового виконання; гарантування можливості примусового виконання винесеного

судового акта, що є запорукою ефективності правосуддя; недоторканості особи боржника, через який у процесі стягнення боргів та виконавчого провадження боржник наділяється певними гарантіями, які захищають його особисті, громадянські та конституційні права; поєднання галузевої та територіальної організації примусового виконання судових рішень та рішень інших органів; забезпечення процедурної справедливості виконавчого провадження; обов'язку публічної влади щодо прийнятих рішень, дій та бездіяльності; забезпечення підконтрольності як обов'язкового внутрішнього, зовнішнього та судового контролю за діяльністю публічної влади у сфері примусового виконання рішень судів та інших органів; забезпечення високих етичних стандартів надання публічних послуг та якості самих послуг; забезпечення безперервності взаємодії між судом, суб'єктом виконання судових рішень та учасниками виконавчого провадження; пропорційності розподілу стягуваних сум стягувачами або справедливості задоволення виконавчих приписів.

Надано теоретичне розуміння еволюції формування та розвитку державної політики примусового виконання судових рішень і рішень інших органів на підставі ретроспективного аналізу тенденцій діяльності органів державної влади, місцевого самоврядування та інституцій громадянського суспільства, а також особливостей застосування ними інструментів публічного адміністрування, що дало можливість здійснити відповідну періодизацію та виділити історичні періоди. Зазначено, що на всіх етапах становлення української державності розвиток державної політики примусового виконання судових рішень відзначався перманентними змінами в пошуку оптимальної системи органів та осіб примусового виконання, їх адміністративно-правового статусу, гарантій діяльності, застосування заходів примусового виконання рішень, що в підсумку призвело до змішаної системи виконавчого провадження, електронної цифрофізації цього процесу (створення Автоматизованої системи виконавчого провадження, Єдиного реєстру

боржників та ін.), належного законодавчого забезпечення реформи виконавчого провадження.

Охарактеризовано джерела правового регулювання державної політики у сфері примусового виконання судових рішень та рішень інших органів, які складає значна кількість нормативних документів різної юридичної сили, цільового спрямування та функціонального призначення, які умовно поділено на групи, серед яких нормативно-правові акти, що визначають: а) загальні питання реалізації державної політики у сфері примусового виконання судових рішень та рішень інших органів та організації виконавчого провадження в цілому; б) особливості регулювання відносин, які виникають у зв'язку з обов'язком держави виконати рішення Європейського суду з прав людини у справах проти України; в) стратегічні напрями реалізації державної політики у сфері примусового виконання судових рішень та рішень інших органів; г) гарантії держави щодо виконання судових рішень та виконавчих документів, визначених Законом України «Про виконавче провадження»; д) правовий статус суб'єктів реалізації державної політики у сфері примусового виконання судових рішень та рішень інших органів; е) особливості провадження у справах щодо примусового виконання судових рішень і рішень інших органів; ж) організацію примусового виконання судових рішень та рішень інших органів під час дії правового режиму воєнного стану; з) механізм функціонування автоматизованої системи виконавчого провадження; к) порядок здійснення контролю за діяльністю працівників органів державної виконавчої служби та приватних виконавців; л) заходи юридичної відповідальності за порушення законодавства у сфері примусового виконання рішень судів та інших органів.

Удосконалено розуміння адміністративно-правового забезпечення державної політики у сфері примусового виконання судових рішень та рішень інших органів, що реалізується в межах: нормативної, інституційно-організаційної, функціональної, інструментальної, гарантувальної та адміністративно-примусової складових.

Вивчення особливостей механізму адміністративно-правового забезпечення реалізації державної політики у сфері примусового виконання судових рішень і рішень інших органів дозволило обґрунтувати недоцільність кодифікації законодавства у сфері примусового виконання судових рішень і рішень інших органів, що зумовлено: 1) відсутністю єдиного розуміння як природи виконавчого права, так і змісту нормативно-правового акту, який би на сучасному рівні відбивав всю сутність реальної дійсності виконавчого провадження в межах українського законодавства; 2) комплексним характером виконавчого права, яке регулюється не тільки нормативними актами приватного блоку права, а й публічним правом; 3) надзвичайною «волатильністю» цього законодавства, наявністю величезної кількості нормативних актів підзаконного регулювання, що охопити одночасним регулюванням апріорі неможливо; 4) неможливістю комплексного розв'язання питань примусового виконання судових рішень і рішень інших органів за рахунок лише прийняття одного чи кількох кодифікованих законів, навіть і з дотриманням усіх вимог юридичної техніки; 5) реформуванням системи виконавчого провадження в Україні, що супроводжується саме прийняттям нормативних актів, якими доповнюється чинне законодавство.

На підставі аналізу чинного законодавства та правозастосовної практики класифіковано суб'єктів адміністративно-правового забезпечення реалізації державної політики у сфері примусового виконання судових рішень та рішень інших органів, яких запропоновано поділити на тих, що: 1) формують таку політику (Верховна Рада України; Президент України; Кабінет Міністрів України); 2) реалізують повноваження щодо організації примусового виконання судових рішень та рішень інших органів (органи державної виконавчої служби, утворені Міністерством юстиції України в установленому законодавством порядку, приватні виконавці, органи судової влади, інші органи, уповноважені на виконання функцій з примусового виконання таких рішень, у разі їх залучення до виконавчого провадження); 3) одночасно

формують та реалізують державну правову політику в названій сфері (Міністерство юстиції України).

З'ясовано перелік функцій органів та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів, до яких віднесено функції: 1) відновного правосуддя; 2) соціального спрямування виконавчого провадження; 3) охорони порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб, інтересів держави; 4) карального характеру; 5) економічності, що полягає у відновленні економічної стабільності фізичних та юридичних осіб, а також держави.

Надано характеристику судового контролю як інструменту реалізації державної політики забезпечення примусового виконання судових рішень і рішень інших органів, ефективного здійснення якого є одним із засобів юридичного захисту сторін виконавчого провадження, адже такий контроль передбачає, зокрема, можливість здійснення певних процесуальних дій у виконавчому провадженні лише з дозволу суду, розгляд судом скарг на рішення, дії або бездіяльність державного виконавця та інших посадових осіб державної виконавчої служби й позовів, що виникають з відносин щодо примусового виконання судових рішень.

Узагальнення зарубіжного досвіду та вітчизняних особливостей примусового виконання судових рішень і рішень інших органів дозволило обґрунтувати необхідність врахування позитивних та негативних зарубіжних тенденцій адміністративно-правового забезпечення формування та реалізації державної політики у сфері примусового виконання рішень під час вдосконалення національної правової системи та виявлення причин виникнення та тривалого існування проблеми невиконання таких рішень.

Встановлено, що гарантії здійснення діяльності державних та приватних виконавців з примусового виконання судових рішень і рішень інших органів є ефективним інструментом забезпечення обов'язковості виконання судового рішення та основоположним елементом верховенства права, до яких віднесено: законодавчі; організаційні; інформаційні; процедурні гарантії та

гарантії професійної підготовки виконавців; контролю за діяльністю виконавців в частині організації професійної підготовки (поведінки) таких суб'єктів та встановлення стандартів якості; професійної діяльності виконавців; організації виконавчого провадження в умовах дії правового режиму воєнного стану.

Зауважено, що процес вдосконалення адміністративно-правового забезпечення реалізації державної політики примусового виконання судових рішень і рішень інших органів необхідно здійснювати за напрямками: 1) удосконалення нормативно-правового забезпечення галузі; 2) вдосконалення інституційних засад реалізації державної політики забезпечення примусового виконання судових рішень і рішень інших органів; 3) вдосконалення організаційних засад реалізації державної політики забезпечення примусового виконання судових рішень і рішень інших органів.

Ключові слова: адміністративно-правове забезпечення, державна політика, судовий контроль, рішення, виконання рішень, виконавча служба, медіація, примусове виконання судових рішень, адміністративне судочинство, адміністративне провадження, виконавче провадження.

SUMMARY

Bilchuk O.A. Administrative and legal support for the implementation of state policy in the field of enforcement of court decisions and decisions of other bodies. – *Qualifying scientific work on the rights of the manuscript.*

Dissertation for the Doctor of Philosophy degree in specialty 081 «Law» (08 - Law). – Dnipro State University of Internal Affairs, Dnipro, 2024.

The dissertation became one of the first in the science of administrative law of complex studies of increasing the effectiveness of the formation and development of state policy in the field of administrative and legal enforcement of court decisions and decisions of other bodies. As a result of the research, concrete and effective proposals were developed regarding theoretical structures and recommendations for

the practical application of the legislation on executive proceedings and the implementation of state policy in this area.

The exceptional importance of administrative and legal norms in the formation and implementation of the state policy of enforcement of court decisions and decisions of other bodies is emphasized, which consists in: 1) defining and legislating the strategic priorities for the formation of such a policy, outlining the hierarchical system of strategic planning documents; 2) coverage of the range of subjects of administrative and legal support for the implementation of state policy in the field of enforcement of court decisions and decisions of other bodies and their administrative and legal status; 3) normative definition of the instruments of administrative and legal support for the implementation of state policy in the field of enforcement of court decisions and decisions of other bodies, which act as an outwardly expressed activity of public administration, which is expressed in its application of various means, techniques and methods of administrative and legal direction; 4) consolidation of the system of guarantees by the state regarding the execution of court decisions and enforcement documents defined by the Law of Ukraine "On Enforcement Proceedings"; 5) clarification of the forms and methods of interaction and coordination of actions between all links of the system of public authorities on issues of both the formation and implementation of such policies; 6) regulation of the procedures for monitoring the activities of employees of state executive service bodies and private executors; 7) determination of the mechanism of bringing to administrative compliance for non-fulfillment of legal requirements of the state or private executor.

State policy in the field of enforcement of court decisions and decisions of other bodies is defined as an integral component of intra-organizational national policy, a specific, priority activity of the state and its institutions, which includes a system of goals, priorities, tasks, principles, directions, mechanisms of its formation and implementation with the aim of reducing the number of unexecuted court decisions, reducing the number of appeals to the European Court of Human Rights in connection with non-execution or long-term execution of national court decisions,

and finally increasing the level of public trust in state institutions.

The characteristics of the principles of implementation of state policy in the field of enforcement of decisions of courts and other bodies were further developed, to which it is proposed to add the principles of: variability of organizational models of executive proceedings; the competing competence of various enforcement bodies of court decisions and decisions of other bodies; restoration of the debtor's solvency; the priority of the level of professional training and experience of law enforcement practice in solving personnel issues; the public nature of the application of the norms of executive proceedings; the impracticality of preferential application during the enforcement of court decisions and decisions of other bodies in the mechanism of legal regulation of executive proceedings of acts of by-law normative and legal regulation; proportionality of the volume of the debt collector's demands and enforcement measures; guaranteeing the possibility of forced execution of the issued court act, which is a guarantee of the effectiveness of justice; the inviolability of the debtor's person, due to which, in the process of debt collection and executive proceedings, the debtor is provided with certain guarantees that protect his personal, civil and constitutional rights; combination of sectoral and territorial organization of enforcement of court decisions and decisions of other bodies; ensuring procedural fairness of executive proceedings; the duty of public authorities regarding decisions, actions and inaction; ensuring controllability as a mandatory internal, external and judicial control over the activities of public authorities in the field of enforcement of decisions of courts and other bodies; ensuring high ethical standards for the provision of public services and the quality of the services themselves; ensuring the continuity of interaction between the court, the subject of execution of court decisions and participants in executive proceedings; proportionality of the distribution of collected sums by debt collectors or the fairness of satisfaction of executive orders.

A theoretical understanding of the evolution of the formation and development of the state policy of enforcement of court decisions and decisions of other bodies is provided on the basis of a retrospective analysis of the trends in the

activities of state authorities, local self-government and institutions of civil society, as well as the peculiarities of their use of public administration tools, which made it possible to implement the appropriate periodization and highlight historical periods. It is noted that at all stages of the formation of Ukrainian statehood, the development of the state policy of enforcement of court decisions was marked by permanent changes in the search for the optimal system of enforcement bodies and persons, their administrative and legal status, guarantees of activity, the application of measures of enforcement of decisions, which ultimately led to a mixed system of executive proceedings, electronic digitization of this process (creation of the Automated System of Executive Proceedings, the Unified Register of Debtors, etc.), appropriate legislative support for the reform of executive proceedings.

The sources of legal regulation of state policy in the field of enforcement of court decisions and decisions of other bodies are characterized, which is a significant number of regulatory documents of different legal force, target direction and functional purpose, which are conditionally divided into groups, including regulatory legal acts defining: and) general issues of implementation of state policy in the field of enforcement of court decisions and decisions of other bodies and organization of executive proceedings as a whole; b) peculiarities of the regulation of relations that arise in connection with the state's obligation to comply with the decisions of the European Court of Human Rights in cases against Ukraine; c) strategic directions of implementation of state policy in the field of enforcement of court decisions and decisions of other bodies; d) state guarantees regarding the execution of court decisions and executive documents, defined by the Law of Ukraine "On Executive Proceedings"; e) legal status of subjects implementing state policy in the field of enforcement of court decisions and decisions of other bodies; f) peculiarities of proceedings in cases regarding the enforcement of court decisions and decisions of other bodies; g) organization of forced execution of court decisions and decisions of other bodies during the legal regime of martial law; h) the functioning mechanism of the automated enforcement proceedings system; k) the procedure for monitoring the activities of employees of state executive service

bodies and private contractors; 1) measures of legal responsibility for violations of legislation in the field of enforcement of decisions of courts and other bodies.

The understanding of the administrative and legal support of state policy in the field of enforcement of court decisions and decisions of other bodies, which is implemented within the limits of: regulatory, institutional-organizational, functional, instrumental, guarantee and administrative-enforcement components, has been improved.

The study of the features of the mechanism of administrative and legal support for the implementation of state policy in the field of enforcement of court decisions and decisions of other bodies made it possible to substantiate the inexpediency of codifying legislation in the field of enforcement of court decisions and decisions of other bodies, which is caused by: 1) the lack of a unified understanding of both the nature of executive law and the content of the normative legal act, which would at the current level reflect the entire essence of the real reality of executive proceedings within the framework of Ukrainian legislation; 2) the complex nature of executive law, which is regulated not only by normative acts of the private block of law, but also by public law; 3) the extreme "volatility" of this legislation, the presence of a huge number of normative acts of secondary regulation, which cannot be covered by simultaneous regulation a priori; 4) the impossibility of a comprehensive solution to the issues of enforcement of court decisions and decisions of other bodies at the expense of only the adoption of one or more codified laws, even with compliance with all the requirements of legal technique; 5) reforming the system of executive proceedings in Ukraine, which is accompanied precisely by the adoption of normative acts that supplement the current legislation.

On the basis of the analysis of current legislation and law enforcement practice, subjects of administrative and legal support for the implementation of state policy in the field of enforcement of court decisions and decisions of other bodies were classified, which were proposed to be divided into those that: 1) form such a policy (Verkhovna Rada of Ukraine; President of Ukraine ; Cabinet of Ministers of

Ukraine); 2) exercise authority to organize enforcement of court decisions and decisions of other bodies (state executive service bodies established by the Ministry of Justice of Ukraine in accordance with the procedure established by law, private executors, judicial authorities, other bodies authorized to perform functions of enforcement of such decisions, in in case of their involvement in executive proceedings); 3) simultaneously form and implement the state legal policy in the specified area (Ministry of Justice of Ukraine).

The list of functions of bodies and persons that carry out enforcement of court decisions and decisions of other bodies, which include the functions of: 1) restorative justice, has been clarified. 2) social orientation of executive proceedings; 3) protection of violated, unrecognized or disputed rights, freedoms or interests of natural persons, rights and interests of legal entities, interests of the state; 4) of a punitive nature; 5) economy, which consists in restoring the economic stability of individuals and legal entities, as well as the state.

The characteristics of judicial control are provided as a tool for the implementation of the state policy of ensuring the enforcement of court decisions and decisions of other bodies, the effective implementation of which is one of the means of legal protection of the parties to enforcement proceedings, because such control provides, in particular, the possibility of carrying out certain procedural actions in enforcement proceedings only with permission court, consideration by the court of complaints against decisions, actions or inaction of the state executive and other officials of the state executive service and lawsuits arising from relations regarding the enforcement of court decisions.

The generalization of foreign experience and domestic features of enforcement of court decisions and decisions of other bodies made it possible to justify the need to take into account positive and negative foreign trends in administrative and legal support for the formation and implementation of state policy in the field of enforcement of decisions during the improvement of the national legal system and the identification of the reasons for its emergence and long-term existence problems of non-implementation of such decisions.

It has been established that the guarantees of the implementation of the activities of state and private executors for the enforcement of court decisions and decisions of other bodies are an effective tool for ensuring the mandatory execution of a court decision and a fundamental element of the rule of law, which include: legislative; organizational; informative; procedural guarantees and guarantees of professional training of performers; control over the activities of performers in terms of the organization of professional training (behavior) of such subjects and establishment of quality standards; professional activities of performers; organization of executive proceedings under the conditions of the legal regime of martial law.

It was noted that the process of improving the administrative and legal support for the implementation of the state policy of enforcement of court decisions and decisions of other bodies must be carried out in the following directions: 1) improvement of the regulatory and legal support of the industry; 2) improvement of the institutional foundations of implementation of the state policy of enforcement of court decisions and decisions of other bodies; 3) improvement of the organizational foundations of the implementation of the state policy of ensuring the enforcement of court decisions and decisions of other bodies.

Keywords: administrative and legal support, state policy, judicial control, decisions, execution of decisions, executive service, mediation, enforcement of court decisions, administrative proceedings, administrative proceedings, executive proceedings.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Більчук О.А. Сутність, зміст та основні напрями реалізації державної політики України у сфері примусового виконання судових рішень і рішень

інших органів. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2023. Спеціальний випуск № 2. С. 269-275.

2. Більчук О.А. Становлення та розвиток державної політики України у сфері примусового виконання судових рішень і рішень інших органів: історико-правовий екскурс. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2023. № 4. С. 262-268.

3. Більчук О.А. Судовий контроль як засіб забезпечення реалізації державної політики України у сфері примусового виконання судових рішень і рішень інших органів. *Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права*. 2023. Випуск 5. С. 167-172.

4. Більчук О.А. Зарубіжний досвід адміністративно-правового забезпечення реалізації державної політики у сфері примусового виконання судових рішень та рішень інших органів: напрями та моделі запозичення для України. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 11. С. 318-321.

5. Більчук О.А. Значення норм адміністративного законодавства в реалізації державної політики України щодо примусового виконання судових рішень і рішень інших органів. *Центрально-український вісник права та публічного управління*. Випуск / Issue 4, 2023. URL: <https://cuj.dnuvs.ukr.education/index.php/cuj/article/view/29>

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

6. Більчук О.А. Досвід США щодо адміністративно-правового забезпечення примусового виконання судових рішень і рішень інших органів. *Консолідація правової системи, як шлях до зміцнення державотворення: Матеріали XII Міжнародної науково-практичної конференції*. К.: ДУІТ, 2022. С. 204-208.

7. Більчук О.А. Виконавче провадження як завершальна стадія судового провадження і примусового виконання судових рішень та рішень інших органів. *Євроінтеграційні вектори реформ у сфері публічного*

адміністрування: збірник наукових статей, тез доповідей та повідомлень за матеріалами Міжнародної науково-практичної конференції (17 травня 2023 року, Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, м. Харків). Харків: Друкарня Мадрид, 2023. С. 185-191.

8. Більчук О.А. Судовий контроль як засіб забезпечення примусового виконання судових рішень і рішень інших органів. *Актуальні питання адміністративного права та процесу*: матеріали всеукраїнської наукової конференції молодих вчених (в авторській редакції), (м. Кропивницький, 02 грудня 2022 року). Кропивницький, 2022. С. 20-22.

9. Більчук О.А. Суб'єкти адміністративно-правового забезпечення реалізації державної політики у сфері примусового виконання судових рішень і рішень інших органів та їх характерні ознаки. *Актуальні питання адміністративного права та процесу*: ІХ Всеукраїнської наукової конференції молодих вчених (в авторській редакції), (м. Кропивницький, 01 грудня 2023 року). Кропивницький, 2023. С. 14-17.

10. Більчук О.А. До питання про гарантії здійснення діяльності державних та приватних виконавців з примусового виконання судових рішень і рішень інших органів. *Гуманітарні стандарти правових систем у сучасному світі: виклики, рішення, тенденції* : матеріали Міжнародного науково-практичного конгресу у 2 частинах. Частина 2 (м. Запоріжжя, 16 травня 2024 року) / за заг. ред. Т.О. Коломоець. Запоріжжя : ЗНУ, 2024. С. 19-21.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	19
РОЗДІЛ 1. ЗАГАЛЬНОТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ ПРИМУСОВОГО ВИКОНАННЯ СУДОВИХ РІШЕНЬ І РІШЕНЬ ІНШИХ ОРГАНІВ.....	32
1.1. Еволюція формування та розвитку державної політики у сфері примусового виконання судових рішень і рішень інших органів.....	32
1.2. Поняття, сутність та особливості реалізації державної політики у сфері примусового виконання судових рішень і рішень інших органів	50
Висновки до Розділу 1.....	77
РОЗДІЛ 2. МЕХАНІЗМ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ ПРИМУСОВОГО ВИКОНАННЯ СУДОВИХ РІШЕНЬ І РІШЕНЬ ІНШИХ ОРГАНІВ.....	81
2.1. Нормативно-правове регулювання реалізації державної політики у сфері примусового виконання судових рішень і рішень інших органів.....	81
2.2. Система суб'єктів адміністративно-правового забезпечення реалізації державної політики у сфері примусового виконання судових рішень і рішень інших органів	101
2.3. Судовий контроль як інструмент реалізації державної політики забезпечення примусового виконання судових рішень і рішень інших органів	123
Висновки до Розділу 2.....	143
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ ФОРМУВАННЯ НОВОЇ ПАРАДИГМИ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРИМУСОВОГО ВИКОНАННЯ СУДОВИХ РІШЕНЬ І РІШЕНЬ ІНШИХ ОРГАНІВ	145
3.1. Гарантії здійснення діяльності державними та приватними виконавцями з примусового виконання судових рішень і рішень інших органів	145

3.2. Світовий досвід адміністративно-правового забезпечення примусового виконання судових рішень і рішень інших органів та шляхи його імплементації в Україні.....	168
Висновки до Розділу 3.....	186
ВИСНОВКИ.....	188
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	197
ДОДАТКИ.....	225

ВСТУП

Обґрунтування вибору теми дослідження. Гарантоване Конституцією України право кожного на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб забезпечується державою через обов'язковість виконання таких рішень у визначеному законом порядку, як однієї з основних засад сучасного судочинства. І це не випадково, адже виконання судових рішень та рішень інших органів і посадових осіб розглядається як невід'ємна частина судового розгляду в розумінні статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, що передбачає право на справедливий суд. Навпаки невиконання судового рішення призводить до ситуації, несумісної з принципом верховенства права, негативно впливає на авторитет органів законодавчої, виконавчої та судової влади, оскільки в цьому разі не досягається кінцева мета правосуддя – захист інтересів громадян і реальне поновлення їхніх порушених прав. Від якості примусового виконання судових рішень і рішень інших органів прямо залежить рівень дієвості механізму правового регулювання, виховання громадян у дусі поваги до закону, юридична цінність рішень, які приймаються від імені держави.

На сьогодні, на жаль, чинна система виконання рішень є малоефективною, про що наголошується насамперед у Концепції вдосконалення судівництва для утворення справедливого суду в Україні відповідно до європейських стандартів. Європейський суд з прав людини в рішеннях проти України найчастіше констатує порушення права на справедливий суд саме внаслідок невиконання рішень національних судів. Рівень виконання рішень судів та інших органів, в Україні залишається вкрай низьким. За даними Міністерства юстиції України, в Україні не виконується 95% рішень Європейського суду з прав людини та близько 70% рішень національних судів.

Після початку повномасштабної війни в Україні загальний показник повернення заборгованості впав до жалюгідних 1,6% – з кожних 10 інвестованих гривень кредитор повертає в середньому тільки 16 копійок. До запровадження воєнного стану цей показник був трішки кращим, проте все одно вражаюче низьким – лише 2,7%. За результатами 2022 року борг щодо судових рішень, виконання яких гарантовано державою, зріс до 6,7 мільярдів гривень.

Сприяє цьому наявність низки заборон та обмежень, які ускладнюють примусове виконання судових рішень щодо певної категорії справ, зокрема недостатньо дієві засоби впливу на боржника; недосконалість порядку доступу до професії приватного виконавця, а також тривала процедура отримання інформації відносно боржника, яка в деякій мірі відбувається у паперовій формі та через недосконалу існуючу інформаційну взаємодію з органами та установами, які є держателями реєстрів, що містять інформацію про боржника та його майно; не розробленість механізмів протидії зловживанню процесуальними правами у виконавчому провадженні; не отримання державним виконавцем статусу процесуально самостійної особи, незалежної від держави та посадових осіб; відсутність ефективної системи мотивації державних виконавців; системні недоліки у взаємодії державних виконавців з іншими державними та недержавними установами тощо.

Попри наявність окреслених проблем, головною детермінантою їх виникнення все ж таки слід вважати відсутність цілеспрямованої, комплексної та послідовної державної політики у сфері примусового виконання судових рішень і рішень інших органів та відповідного адміністративно-правового забезпечення її реалізації.

Проблема невиконання судових рішень та рішень інших органів і посадових осіб для України не нова як в теоретичному, так і праксеологічному аспектах, адже важливі аспекти її правового урегулювання досліджувалися багатьма відомими правниками, зокрема слід згадати наукові праці В.Б. Авер'янова, А.М. Авторгова, В.М. Бевзенка, О. І. Безпалової, Ю.П. Битяка, І.Л.

Бородіна, О.Ю. Дрозда, Р.В. Ігоніна, О.В. Ісаєнкова, В.С. Каменкова, Т.О. Коломоєць, В.К. Колпакова, А.Т. Комзюка, О.В. Кузьменко, Є.О. Легези, Д.М. Лук'янця, Р. С. Мельника, Т. П. Мінки, Р.В. Миронюка, О.М. Музичука, А. О. Собакаря, М. М. Тищенко, О .С. Юніна та інших вчених.

Непоодинокими є дослідження, результати яких безпосередньо впливають на розв'язання проблем адміністративно-правового забезпечення організації примусового виконання судових рішень і рішень інших органів, серед яких дисертаційні роботи: С.В. Щербак «Адміністративно-правове регулювання виконавчого провадження в Україні», О.С. Клименко «Адміністративно-правове регулювання діяльності Державної виконавчої служби щодо примусового виконання рішення майнового характеру», С.О. Якимчук «Виконання судових рішень як частина судового розгляду», Р.В. Ігонін «Організаційно-правові засади діяльності суб'єктів виконавчого провадження», С.П. Корнейчук «Адміністративний примус у діяльності органів примусового виконання рішень судів та інших органів публічної адміністрації», П.В. Макушев «Державна виконавча служба в Україні: адміністративно-правове дослідження», А.С. Зеленов «Виконання судових рішень в адміністративних справах», А.В. П'ятницький «Адміністративно-правове забезпечення реалізації заходів примусового виконання судових рішень в Україні», Л.В. Крупнова «Система виконавчого провадження в Україні: теоретико-правові та праксеологічні аспекти», І.Г. Француз «Теоретико-правові аспекти примусового виконання судових рішень», В.П. Кононець «Адміністративно-правове забезпечення примусового виконання судових рішень в Україні», Д.В. Смотрич «Процесуально-правові засади виконання судових рішень в адміністративних справах» та ін.

Разом з тим, проблематика державної політики у сфері примусового виконання судових рішень і рішень інших органів та відповідного адміністративно-правового забезпечення її реалізації комплексно не досліджувалась. Переважна більшість вчених у своїх доробках або висвітлюють її фрагментарно, або не торкаються зовсім.

Все вищезазначене свідчить про актуальність обраної теми, а також про необхідність дослідження проблем адміністративно-правового забезпечення формування та реалізації державної політики у сфері примусового виконання судових рішень і рішень інших органів на ґрунтовному, монографічному рівні.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Обрана тема дисертаційного дослідження спрямована на виконання основних положень Стратегії розвитку наукових досліджень Національної академії правових наук України на 2021–2025 роки, затвердженої постановою загальних зборів Національної академії правових наук України від 26 березня 2021 р. № 12-21, Стратегії розвитку органів правосуддя та конституційного судочинства на 2021-2023 роки, затвердженої Указом Президента України від 11 червня 2021 року № 231/2021, Стратегії реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015-2020 рр., затвердженої Указом Президента України від 20.05.2015 р. № 276/2015, Указу Президента України «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року» від 30 вересня 2019 р. № 722, Пріоритетних напрямків розвитку правової науки на 2016-2020 рр., затверджених постановою загальних зборів Національної академії правових наук України від 3.03.2016 № 14-10, а також тем наукових досліджень Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ «Теоретико-методологічні та прикладні проблеми державотворення та правотворення в Україні» (реєстраційний номер 0118U100436) та «Адміністративно-правові засоби забезпечення публічного порядку в Україні» (реєстраційний номер 0118U100442).

Мета і задачі дослідження. Мета дисертації полягає у виробленні цілісної концепції реалізації державної політики примусового виконання судових рішень та рішень інших органів із застосуванням комплексного адміністративно-правового інструментарію як результату міжгалузевих процесів в період реформування адміністративного права, формування нових тенденцій щодо його удосконалення.

Згідно з поставленою метою визначено такі основні **задачі** дослідження:

– окреслити характерні риси адміністративно-правового забезпечення реалізації державної політики у сфері примусового виконання судових рішень та рішень інших органів;

– здійснити ретроспективний аналіз еволюції формування та розвитку державної політики у сфері примусового виконання судових рішень і рішень інших органів;

– визначити поняття державної політики у сфері примусового виконання судових рішень і рішень інших органів та ключові передумови необхідності вжиття заходів її реалізації в сучасних умовах державотворення;

– охарактеризувати джерела правового регулювання державної політики у сфері примусового виконання судових рішень та рішень інших органів та їх адміністративно-правовий зміст;

– виокремити характерні риси, які відрізняють суб'єктів адміністративно-правового забезпечення реалізації державної політики у сфері примусового виконання судових рішень і рішень інших органів від інших суб'єктів публічної адміністрації;

– з'ясувати місце та роль судового контролю та інших процесуальних засобів забезпечення примусового виконання судових рішень і рішень інших органів;

– визначити гарантії здійснення діяльності державних та приватних виконавців з примусового виконання судових рішень і рішень інших органів;

– вивчити світовий досвід адміністративно-правового забезпечення примусового виконання судових рішень і рішень інших органів та запропонувати шляхи його імплементації в Україні;

– виробити конкретні заходи, спрямовані на удосконалення чинного законодавства та практики його реалізації у сфері примусового виконання судових рішень і рішень інших органів.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини у сфері примусового виконання судових рішень і рішень інших органів.

Предметом дослідження є адміністративно-правове забезпечення

реалізації державної політики у сфері примусового виконання судових рішень і рішень інших органів.

Методи дослідження. Для досягнення мети та розв'язання поставлених задач застосовувалися сучасні методи пізнання явищ об'єктивної дійсності, а також інші спеціальні методи. Сучасні методи наукового дослідження передбачали використання загальнонаукових (системний, конкретно-соціологічний), приватноправових (формально-юридичний, порівняльно-правовий) методів, а також функціонального методу з його категоріями (мета існування явища, способи досягнення мети, особливості формування функцій інституту примусового виконання судових рішень та рішень інших органів для найбільш ефективного досягнення мети).

Центральне місце в дисертаційній роботі займають функціональний та загальноюридичний методи, що дали змогу сформулювати основні поняття та окреслити загальну стратегію наукового дослідження особливостей адміністративно-правового забезпечення реалізації державної політики у сфері примусового виконання судових рішень і рішень інших органів.

Використання історико-правового методу дало змогу здійснити ретроспективний аналіз еволюції формування та розвитку державної політики у сфері примусового виконання судових рішень і рішень інших органів, й зокрема визначити конкретні історичні періоди із притаманними їм особливостями діяльності суб'єктів примусового виконання відповідних рішень (підрозділ 1.1).

Крім того, в процесі роботи широко використовувалися прийоми формальної логіки та лексико-граматичного аналізу, за допомогою яких трактувалися юридичні поняття та формулювання (підрозділ 1.2).

Застосування системно-функціонального методу забезпечило визначення та розкриття сутності принципів адміністративно-правового забезпечення реалізації державної політики у сфері примусового виконання судових рішень і рішень інших органів (підрозділ 1.2); функціонального призначення системи суб'єктів примусового виконання судових рішень (підрозділ 2.2).

Використання функціональних можливостей порівняльно-правового методу дозволило здійснити аналіз порівняльний аналіз зарубіжних моделей примусового виконання судових рішень, на підставі чого виокремлено їх позитивні досягнення та запропоновано шляхи імплементації в Україні (підрозділ 3.2).

Використання статистичного методу дозволило простежити тенденції показників успішності виконання рішень судів та інших органів державними та приватними виконавцями, діяльності органів судової влади та Державної виконавчої служби України у виконавчому провадженні і на цій основі підвищити рівень обґрунтованості теоретичних висновків і практичних рекомендацій.

Нормативною основою роботи є Конституція України, законодавчі акти України, міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, постанови Верховної Ради, акти Президента і Кабінету Міністрів України, нормативні акти центральних органів виконавчої влади.

Інформаційну та емпіричну основу дослідження становлять: узагальнення результатів діяльності органів Державної виконавчої служби України, статистичні матеріали Державної служби статистики України за 2018-2023 рр., матеріали опублікованої судової практики, у тому числі й практики ЄСПЛ.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що дисертація є одним з перших в науці адміністративного права комплексних досліджень підвищення ефективності формування та розвитку державної політики у сфері адміністративно-правового забезпечення примусового виконання судових рішень і рішень інших органів. У результаті виконаного дослідження напрацьовано конкретні та дієві пропозиції щодо теоретичних конструкцій і рекомендацій практичного застосування законодавства про виконавче провадження та реалізації державної політики у цій сфері. Основні з них такі:

уперше:

– державну політику у сфері примусового виконання судових рішень та рішень інших органів визначено як невід’ємну складову внутрішньо-організаційної загальнодержавної політики, специфічну, пріоритетну діяльність держави та її інституцій, що включає систему цілей, пріоритетів, завдань, принципів, напрямів, механізмів її формування та реалізації з метою зменшення кількості невиконаних рішень судів, зменшення кількості звернень до Європейського суду з прав людини у зв’язку з невиконанням або тривалим виконанням рішень національних судів та насамкінець підвищення рівня довіри суспільства до державних інституцій;

– обґрунтовано недоцільність кодифікації законодавства у сфері примусового виконання судових рішень і рішень інших органів, що зумовлено: 1) відсутністю єдиного розуміння як природи виконавчого права, так і змісту нормативно-правового акту, який би на сучасному рівні відбивав всю сутність реальної дійсності виконавчого провадження в межах українського законодавства; 2) комплексним характером виконавчого права, яке регулюється не тільки нормативними актами приватного блоку права, а й публічним правом; 3) надзвичайною «волатильністю» цього законодавства, наявністю величезної кількості нормативних актів підзаконного регулювання, що охопити одночасним регулюванням апріорі неможливо; 4) неможливістю комплексного розв’язання питань примусового виконання судових рішень і рішень інших органів за рахунок лише прийняття одного чи кількох кодифікованих законів, навіть і з дотриманням усіх вимог юридичної техніки; 5) вітчизняною правотворчою та правозастосовною практикою, що передбачають обов’язкову наявність як законів, які закріплюють формальні положення виконавчого провадження, так і підзаконних актів, що дозволяють оперативно реагувати на зміни умов розвитку держави та суспільства, конкретизують та забезпечують практичну реалізацію відповідних норм вказаних законів; 6) реформуванням системи виконавчого провадження в Україні, що супроводжується саме прийняттям нормативних актів, якими

доповнюється чинне законодавство;

– обґрунтовано доцільність використання в роботі територіальних органів Державної виконавчої служби інформаційно-аналітичних комплексів відеофіксації з розпізнаванням номерних знаків автотранспортних засобів, що оголошені в розшук відповідно до Закону України «Про виконавче провадження». У зв'язку із цим розроблено Положення про використання комплексу відеофіксації «СТРІЛА» з розпізнаванням номерних знаків автотранспортних засобів, які оголошені в розшук, та методичні рекомендації щодо його застосування;

удосконалено:

– теоретичне розуміння еволюції формування та розвитку державної політики примусового виконання судових рішень і рішень інших органів на підставі ретроспективного аналізу тенденцій діяльності органів державної влади, місцевого самоврядування та інституцій громадянського суспільства, а також особливостей застосування ними інструментів публічного адміністрування, що дало можливість здійснити відповідну періодизацію та виділити історичні періоди. Зазначено, що на всіх етапах становлення української державності розвиток державної політики примусового виконання судових рішень відзначався перманентними змінами в пошуку оптимальної системи органів та осіб примусового виконання, їх адміністративно-правового статусу, гарантій діяльності, застосування заходів примусового виконання рішень, що в підсумку призвело до змішаної системи виконавчого провадження, електронної цифрофізації цього процесу (створення Автоматизованої системи виконавчого провадження, Єдиного реєстру боржників та ін.), належного законодавчого забезпечення реформи виконавчого провадження;

– розуміння адміністративно-правового забезпечення державної політики у сфері примусового виконання судових рішень та рішень інших органів, що реалізується в межах: нормативної, інституційно-організаційної, функціональної, інструментальної, гарантувальної та адміністративно-

примусової складових;

– підходи до класифікації суб'єктів адміністративно-правового забезпечення реалізації державної політики у сфері примусового виконання судових рішень та рішень інших органів, яких запропоновано поділити на тих, що: 1) формують таку політику (Верховна Рада України; Президент України; Кабінет Міністрів України); 2) реалізують повноваження щодо організації примусового виконання судових рішень та рішень інших органів (органи державної виконавчої служби, утворені Міністерством юстиції України в установленому законодавством порядку, приватні виконавці, органи судової влади, інші органи, уповноважені на виконання функцій з примусового виконання таких рішень, у разі їх залучення до виконавчого провадження (органи і підрозділи Національної поліції України, Бюро економічної безпеки, Державної податкової служби України, банки та інші фінансові установи, органи, що здійснюють казначейське обслуговування бюджетних коштів, тощо); 3) одночасно формують та реалізують державну правову політику в названій сфері (Міністерство юстиції України);

дістало подальшого розвитку:

– характеристика принципів реалізації державної політики у сфері примусового виконання рішень судів та інших органів, до яких запропоновано додати принципи: варіативності організаційних моделей виконавчого провадження; конкуруючої компетенції різних органів примусового виконання судових рішень і рішень інших органів; відновлення платоспроможності боржника; пріоритетності рівня професійної підготовки та досвіду правозастосовної практики у вирішенні кадрових питань; публічного характеру застосування норм виконавчого провадження; недоцільності переважного застосування під час примусового виконання судових рішень і рішень інших органів у механізмі правового регулювання виконавчого провадження актів підзаконного нормативно-правового регулювання; пропорційності обсягу вимог стягувача та заходів примусового виконання; гарантування можливості примусового виконання винесеного судового акта,

що є запорукою ефективності правосуддя; недоторканості особи боржника, через який у процесі стягнення боргів та виконавчого провадження боржник наділяється певними гарантіями, які захищають його особисті, громадянські та конституційні права; поєднання галузевої та територіальної організації примусового виконання судових рішень та рішень інших органів; забезпечення процедурної справедливості виконавчого провадження; обов'язку публічної влади щодо прийнятих рішень, дій та бездіяльності; забезпечення підконтрольності як обов'язкового внутрішнього, зовнішнього та судового контролю за діяльністю публічної влади у сфері примусового виконання рішень судів та інших органів; забезпечення високих етичних стандартів надання публічних послуг та якості самих послуг; забезпечення безперервності взаємодії між судом, суб'єктом виконання судових рішень та учасниками виконавчого провадження; пропорційності розподілу стягуваних сум стягувачами або справедливості задоволення виконавчих приписів;

– з'ясування переліку функцій органів та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів, до яких віднесено функції:

- 1) відновного правосуддя;
- 2) соціального спрямування виконавчого провадження;
- 3) охорони порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб, інтересів держави;
- 4) карального характеру;
- 5) економічності, що полягає у відновленні економічної стабільності фізичних та юридичних осіб, а також держави;

– характеристика судового контролю як інструменту реалізації державної політики забезпечення примусового виконання судових рішень і рішень інших органів, ефективне здійснення якого є одним із засобів юридичного захисту сторін виконавчого провадження, адже такий контроль передбачає, зокрема, можливість здійснення певних процесуальних дій у виконавчому провадженні лише з дозволу суду, розгляд судом скарг на рішення, дії або бездіяльність державного виконавця та інших посадових осіб державної виконавчої служби й позовів, що виникають з відносин щодо примусового виконання судових рішень;

– обґрунтування шляхів вдосконалення адміністративно-правового забезпечення реалізації державної політики примусового виконання судових рішень і рішень інших органів з урахуванням норм міжнародного права та позитивного зарубіжного досвіду.

Практичне значення одержаних результатів визначається можливістю їх використання в:

– *науковій діяльності* – як основи для напрацювання дієвих пропозицій і рекомендацій щодо розв’язання проблем ефективного адміністративно-правового забезпечення реалізації державної політики у сфері примусового виконання судових рішень і рішень інших органів (акт впровадження в наукову діяльність Дніпровського державного університету внутрішніх справ від 12.11.2024 року);

– *законотворчій діяльності* – сформульовані у дисертації наукові висновки, пропозиції та рекомендації можуть стати підґрунтям для внесення змін і доповнень до чинного законодавства у сфері примусового виконання судових рішень і рішень інших органів;

– *практичній діяльності* – використання одержаних результатів дозволить забезпечити уніфікацію статусу державних та приватних виконавців, покращити практичну діяльність суб’єктів адміністративно-правового забезпечення реалізації державної політики у сфері примусового виконання судових рішень і рішень інших органів (акт впровадження в практичну діяльність Управління примусового виконання рішень у Дніпропетровській області Південного міжрегіонального управління Міністерства юстиції (м. Одеса) від 05.11.2024 року);

– *освітній діяльності* – знайшли застосування при викладанні дисциплін «Адміністративне право», «Адміністративна відповідальність», «Адміністративний процес», а також при підготовці лекцій і навчальних посібників із даних дисциплін (акт впровадження в освітній процес Дніпровського державного університету внутрішніх справ від 12.11.2024 року).

Апробація результатів дисертації. Основні ідеї, положення та висновки, узагальнені та сформульовані у дисертації, оприлюднювалися на науково-практичних конференціях: «Консолідація правової системи, як шлях до зміцнення державотворення» (м. Київ, 24.11.2022 р.), «Євроінтеграційні вектори реформ у сфері публічного адміністрування» (м. Харків, 17.05.2023 року), «Актуальні питання адміністративного права та процесу» (м. Кропивницький, 02.12.2022 року), «Актуальні питання адміністративного права та процесу» (м. Кропивницький, 01.12.2023 року), «Гуманітарні стандарти правових систем у сучасному світі: виклики, рішення, тенденції» (м. Запоріжжя, 16.05.2024 року).

Публікації. Основні положення, сформульовані в дисертації, відображено у десяти наукових публікаціях, п'ять з яких опубліковані у наукових фахових виданнях України, а також у п'яти тезах доповідей на науково-практичних конференціях.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається із основної частини (вступу, трьох розділів, що об'єднують сім підрозділів, висновків), списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг роботи становить 242 сторінки, з яких 196 сторінок основного тексту. Список використаних джерел складається із 259 найменувань, додатки викладено на 18 сторінках.

РОЗДІЛ 1

ЗАГАЛЬНОТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ ПРИМУСОВОГО ВИКОНАННЯ СУДОВИХ РІШЕНЬ І РІШЕНЬ ІНШИХ ОРГАНІВ

1.1. Еволюція формування та розвитку державної політики у сфері примусового виконання судових рішень і рішень інших органів

Попри значущість судової влади у захисті прав і свобод людини і громадянина, вона є найслабшою гілкою влади і повинна залежати від виконавчої влади для забезпечення виконання своїх рішень, що зумовлено необхідністю підтримання престижу судової влади, невідворотності покарання, забезпечення авторитету держави. Зрозуміло, що невиконання або неналежне виконання рішень судів та інших органів ставить під сумнів ефективність усієї наявної в країні системи правозастосування. Водночас, авторитет судової влади та стан законності в країні не вичерпуються винесенням законних та обґрунтованих рішень. Важливим показником є результативність примусового виконання судових рішень, у розумні терміни та відповідно із нормативно закріпленою процедурою. Все це вказує на існування прямого взаємозв'язку між судом, правосуддям та примусовим виконанням судових рішень та рішень інших органів. Суд у процесі здійснення правосуддя приймає рішення, що породжує надалі діяльність щодо його неухильного виконання, у тому числі шляхом примусового виконання, ефективність якого прямо впливає на авторитет судової влади.

Черговий етап судової реформи, що відбувається в Україні, актуалізує пошук юридичною наукою найоптимальніших моделей судоустрою і судочинства, що неможливий без звернення до історичних аспектів цієї проблеми, висвітлення тенденцій становлення та розвитку системи примусового виконання рішень судів та інших органів, пошуку на цій основі

шляхів оптимізації виконавчого провадження, врахування у правозастосуванні рішень Європейського суду із прав людини, розвитку та застосування електронної форми виконавчих документів, оптимізації строків проведення виконавчих дій та посилення відповідальності боржників тощо.

Наявність чималих штампів і стереотипних трактувань, багато з яких ще й досі не зазнали серйозної перевірки та перегляду на основі вивчення першоджерел, переконують в необхідності вивчення історичних тенденцій функціонування інституту примусового виконання рішень судів та інших органів, відтворення цілісної картини його становлення на різних етапах історичного розвитку суспільства, з'ясування позитивних та негативних сторін такого процесу задля сприяння більш глибокому усвідомленню сутності цього інституту.

Маючи багатовікову історію, інститут примусового виконання рішень судів та інших органів, змінюючись протягом різних історичних періодів, тим не менш зберіг в собі характерні риси, закладені в процедуру виконання рішень як в різних країнах, так і на теренах України, починаючи з давніх часів, та використовуючи різні способи виконання зобов'язань та досягнення бажаного результату. Іншими словами, способи виконання судових рішень почалися за довго до формування інституту примусового виконання рішень судів та інших органів в тій формі, яку маємо зараз. При цьому правова сутність таких інструментів залишалася незмінною і полягала і тоді, і зараз у правильності та успішності організації виконавчого провадження, задоволенні вимог однієї сторони та забезпечення права на оскарження рішень, дій чи бездіяльності державних або приватних виконавців.

Так, в додержавний період, а також на ранніх етапах розвитку української державності примусове виконання здійснювалось стягувачем самостійно.

Виникнення інституту судових виконавців (на той час приставів) та його становлення переважно асоціюється з 15 століттям. Одним із перших документів після «Руської правди», де з'являються перші згадки про елементи

виконавчого провадження, зародження інституту судових приставів та організації виконання судових та адміністративних рішень, можна вважати Судебник 1497 року, в якому згадуються судові виконавці у вигляді «недільників» як посадових осіб, в обов'язки яких входило виклик до суду сторін, арешт і катування обвинувачених, організація судових змагань та виконання рішень суду.

Надалі з розвитком правоохоронної функції держави з'являлися установи, відповідальні за примусове виконання судових вироків та рішень, зокрема в питаннях конфіскації, вилучення майна тощо.

За часів Давньої Русі існував інститут «приставів», які виконували невластиві для сьогодення функції, адже займалися супроводженням іноземних послів, примиренням сторін різних видів спорів, допомогою суддям, виконанням слідчих дій тощо. Більше того, у так званій «феодалний» період повноваження приставів були значно розширені та передбачали виконання ними судової, слідчої та охоронної діяльності. До прикладу у 1782 році функції урядників (приставів) було віднесено до поліції, а у 1786 році їх взагалі було поділено на поліцейських (виконували рішення судів) та станових (виконували охоронні функції) приставів.

Про регулювання системи примусового виконання рішень на українських землях того періоду у першу чергу слід згадати найвизначніший збірник «Руська правда», яка хоча і базувалася на нормах тогочасного звичаєвого права, але й відображала пануючі принципи здійснення правосуддя [1].

Особливістю положень Руської Правди в частині в розвитку інституту примусового виконання рішень судів та інших органів є поступовий перехід від інституту кровної помсти до грошових стягнень, введення інституту державних представників (обетників або ябедників), захист судових виконавців, встановлення відповідальності за посягання на їх життя під час виконання рішень суду чи князя, поступова зміна статусу судового виконавця від військового до державного чиновника [2, с. 53], отримання стягувачем

права претендувати на рухоме і нерухоме майно боржника, і навіть на саму особу боржника [3, с. 34].

Норми «Руської Правди» і звичаєвого права та постанови пізніших законодавчих актів увійшли до Судебника 1468 р. Останній як Судебник 1468 року Великого Князівства Литовського був скодифікований за Великого князя Казіміра IV Ягеллончика й проголошений на Віленському сеймі. Він був першим, хоч і неповним, загальним кодексом Великого Князівства Литовського і попередником Литовського Статуту (1529) та містив норми кримінального й процесуального права. Переважна більшість українських земель на той час входила до складу Великого Князівства Литовського, а відтак на них поширювались вимоги правових норм процесуального характеру в частині примусового виконання судових рішень. Доречно згадати, що на етапі Литовсько-руської доби окремі положення з Руської правди впливали на законодавство Литви і Польщі. Так, в Жалуваній грамоті короля Казимира литовському, руському і жмудському духовенству, дворянству, лицарям, шляхті й мesticам (2 травня 1457 р.) та в Судебнику короля Казимира (29 лютого 1468 р.) згадуються децькі як допоміжні органи у відправленні судочинства, на які покладалося й виконання рішень суду. Більше того Литовські статuti 1566 р. й 1588 р. передбачали існування при земських судах возного – спеціальної особи для виконання рішень суду [4, с. 50, 52].

На відміну від попередніх правових актів того часу Соборне Уложення 1649 р. конкретизувало статус приставів, чітко окресливши тенденцію до збільшення у них поліцейських функцій. Були докладно регламентовані їхні повноваження щодо сприяння розкриттю злочинів та передання суду злочинців, підтримання основ державного управління та громадського порядку, забезпечення діяльності суду та виконання його рішень за цивільними справами.

Приставом визнавалася посадова особа із широкими повноваженнями судового та даміністративного характеру, зокрема в частині надання та доставляння повісток про виклик до суду, здійснення розшуку та приводу

відповідача, участі у виїмці речових доказів тощо.

На той час для виконавчого процесу могли служити судові рішення, інші судові та нотаріальні акти, при цьому процедури виконавчого провадження були нечітко визначені і залежали від місцевих умов та діяльності відповідних установ.

Фактично початковий етап розвитку інституту виконання судових рішень від зародження перших його процесуально-правових елементів до середини XVII ст. знайшов прояв в розвитку законодавства, що регламентувало виконання таких видів рішень; становленні спеціальних інституцій, на яких безпосередньо покладалося примусове виконання таких рішень; розвитку форм примусового виконання тощо. Разом з тим, якщо на початку діяльності інституту виконання судових рішень він характеризувався вкрай низькою організацією форм виконання судових рішень, а також осіб, які безпосередньо їх виконували, то надалі відбулася поступова систематизація нормативно-правової бази, що регламентувала діяльність інституту виконання судових рішень, що виразилося у створенні Судебників 1497, 1550, 1589 та Соборного Уложення 1649 року. Цей період відзначився формуванням основних організаційно-правових форм інституту виконання судових рішень в цілому.

Якщо до XVII ст. йшла поступова поява нормативно-правових актів, що забезпечували виконання судових рішень та сприяли судовому процесу, то вже після цього розпочалася широка систематизація нормативно-правового матеріалу, обумовлена формуванням єдиної загально-імперської судової системи, конкретизацією правового статусу судових приставів, закріпленням організаційно-правових форм виконання судових рішень тощо.

Входження території Гетманщини до складу російської імперії на правах автономії вплинуло на розвиток законодавства, що стало поєднанням норм Литовських статутів, Магдебурзького права, нормативних актів гетьманської влади та звичаєвого права [5, с. 142].

Імперський період знаходження українських земель від владою

московського царства почався із ліквідацією старих гарантій для боржників, спробою поступового відділення судової влади від адміністративної, зміни правового статусу приставів та переведення їх у ранг державних службовців, поступовим виділенням інституту примусового виконання судових рішень у самостійну стадію цивільного процесу. Змінюються також і керівні документи, на основі яких відбувалося виконання судових рішень та інших органів, а також забезпечували діяльність судових приставів, зокрема було прийнято Коротке зображення процесів та судових позовів (1715 р.) та Указ «Про форму суду» (1723 р.).

Проблеми тогочасного судоустрою й судочинства, у тому числі й виконання судових рішень, зумовили появу в 1743 р. збірника «Права, за якими судиться малоросійський народ». При судах підкоморському, земському і гродському передбачалося відродження посади возного, не передбаченої в системі козацьких судів. Ще в період його підготовки розробники, розуміючи значущість посади возного як органу виконання судових рішень, зверталися до гетьмана Апостола за роз'ясненнями деяких питань, пов'язаних з організацією цього інституту [6, с. 19, 20]. У названому збірнику ця посада віднесена до «других персон, к суду надлежащих». Положення щодо них містились у главі 7 «Прав» під назвою «О судах, судиях и других персонах, к суду надлежащих, и о содержании правного порядка в делах судебных». Посада возного була виборною. При вступі на неї претенденти мали скласти присягу встановленої форми. Згідно з «Правами» обов'язки возного можна поділити на 3 відносно відокремлені групи: 1) щодо доставлення сторонам судових документів (указів, інструкцій тощо); 2) щодо виконання судових рішень у натурі й у частині майнових стягнень; 3) огляд і посвідчення майнової та фізичної шкоди. «Права» досить чітко закріплювали правовий статус возного, який включав його права, обов'язки, гарантії їх виконання й відповідальність за невиконання або неналежне виконання. У своїй діяльності ця особа повністю підлягала відповідному суду. Таким чином, започаткований Литовськими статутами правовий інститут возного, на якого

покладалося доставлення сторонам судових документів, виконання судових рішень і посвідчення юридично значущих фактів по справі (передусім, заподіяння шкоди), розробники «Прав» спробували відновити більш ніж через століття після його ліквідації [7].

З'являються у цей період й нові різновиди нормативно-правових актів – регламенти, установи, статuti, частина з яких містила норми щодо виконання судових рішень. Подальші перетворення та розвиток інституту виконання судових рішень пов'язані з політичним, соціально-економічним та культурним розвитком держави та відповідно українських земель, що знаходились у її складі. Суттєві зміни в організації виконання державою та її апаратом управлінських, фінансових, судових та інших функцій зумовили й зміни у процесі та формах реалізації судових рішень, що стали виконуватися силами поліції.

Детальніше права стягувача та діяльність поліції з провадження стягнень та застосування заходів примусового виконання була регламентована у 1832 році «Зводом законів російської імперії» та «Положенням про порядок опису, оцінки та публічного продажу майна». Тобто частину виконавчих дій суд провадив самостійно, а основну масу здійснювала поліція під контролем суду. Слід констатувати, що на практиці такий розподіл функцій між судом (орган, відповідальний за виконання) та поліцією (орган, який виступав реальним виконавцем, але не перебував у підпорядкуванні суду) негативно позначився на ефективності виконавчого провадження. Поліція не розглядала діяльність з примусової реалізації актів суду як пріоритетну функцію, до того ж вона не змогла повноцінно виконувати роль примусового органу виконання в силу особливостей своєї структури, функціонального навантаження і низької кваліфікації службовців.

Слід наголосити, що Звід законів Російської імперії, дія якого поширювалася на українські землі, набув чинності у 1835 р. [8, с. 304], а питанням виконання судових рішень була присвячена окрема книга Зводу під назвою «Про стягнення цивільні». Особливістю системи виконання судових

рішень згідно Зводу законів Російської імперії було злиття судової й поліцейської влади, що виявилось у забезпеченні відправлення правосуддя, доставки судових документів, збиранні доказів, оцінки майна поліцією, а також організації й діяльності нижчих земських судів, які очолювалися капітаном-ісправником [4, с. 64].

Дореформений період (тобто до початку судової реформи 1864 року) становлення системи примусового виконання рішень судів та інших органів на території українських земель, що входили до складу російської імперії, того часу відзначається декількома етапами, що передбачають розвиток окремих організаційно-правових форм виконання таких рішень. При цьому відповідно до рівня регламентації діяльності судових виконавців та кодифікації норм права, вчені виділяють: «ябедняківський» (X-XI ст.), «мечниківський» (XII ст.), «приставський» (XIII ст. – XV ст.), «магдебурзький» (XV – поч. XVIII ст.), «капітано-ісправський» (XVIII – поч. XIX ст.) етапи [9]. З другої пол. XIX ст. до 1917 року можна казати про новий хоча й «імперський» проте «судово-приставський» етап, який суттєво відрізнявся від попередніх.

До речі, слід підкреслити й те, що до етапу початку судової реформи 1864 року державна політика організації примусового виконання судових рішень та рішень інших органів умовно пройшла три етапи реалізації організаційно-правових форм виконання судових рішень, зокрема:

етап XV – першої половини XVI ст., що характеризується появою перших елементів правового регулювання та слабкою організацією виконання судових рішень, низькою кваліфікацією осіб, задіяних у виконанні;

етап середини XVI до середини XVII ст., який відзначається першими кроками систематизації нормативних засад функціонування інституту судових приставів та закріпленням основних форм виконання у цивільному судочинстві;

етап другої половини XVII – першої половини XIX ст., що характеризується невдалою спробою перекладення функції судових приставів на поліцію, відсутністю єдиного систематизованого законодавства у цій сфері.

Державна політика примусового виконання судових рішень та рішень інших органів до судової реформи 1864 р. була спрямована на збільшення у судах числа юридично освічених службовців, чому сприяли також реформа юридичної освіти та кадрова політика Міністерства юстиції. Водночас такі заходи мали лише частковий ефект, адже до середини XIX ст. у Сенаті та судових палатах з'явилася група представників правосуддя, що мали спеціальну освіту та досвід роботи в установах юстиції.

Названі обставини викликали необхідність державної влади того періоду реформувати і судову систему, і організацію інституту примусового виконання судових рішень та рішень інших органів. Пов'язано це також було із незадовільним станом виконання судових рішень саме поліцією, наслідком чого перед самим початком судових реформ, а саме 21.08.1864 р. виникла необхідність у Міністерстві внутрішніх справ видати особливий циркуляр «Про суворе спостереження за виконанням постанов за приватним стягненням» (по департаменту виконавчої поліції від 21.08.1864 р. № 2787), у якому зверталася увага на такі недоліки, як от: а) свавілля поліції при стягненнях; б) недотримання нею закону й установленого порядку; в) безглузда переписка з боржником; г) надто повільне складання опису майна та допущення при цьому суттєвих помилок та ін. Цим циркуляром наказувалося посилити нагляд за виконанням судових рішень поліцією [10; 11, с. 367].

Відтак, наступним періодом у формуванні інституту примусового виконання рішень можна вважати другу половину XIX сторіччя, оскільки, починаючи з 1864 року, цар Олександр II розпочав масштабну судову реформу, у тому числі й інституту примусового виконання рішень судів та інших органів. Примітно, що автори реформи 1864 р. висловлювали думки, пропонуючи звільнити суди від «...невластивого їм спостереження за виконавчими місцями...» і «...поставити їх у положення, відповідне гідності та характером судової влади...» [12].

З середини XVIII століття виконавчі функції були передані поліції. Однак це не призвело до суттєвого підвищення ефективності їх діяльності у

сфері забезпечення виконання судових рішень. Проте, до середини в ХІХ ст. в сфері виконавчого провадження спостерігалось повсюдне порушення процесуального законодавства, поліцейські чиновники зловживали своїми посадовими повноваженнями, процвітала корупція.

За таких умов постала пряма необхідність створення системи професійних посадових осіб, які б забезпечували примусове виконання судових рішень та виконання інших судово-допоміжних функцій. Тобто створення в результаті судової реформи 1864 року системи судових приставів-виконавців було зумовлено: 1) визнанням примусового виконання судових рішень другорядним завданням поліції; 2) відсутністю матеріальної зацікавленості у поліцейських чиновників у виконанні рішень суду; 3) відсутністю реального механізму контролю з боку суду над примусовим виконанням судових рішень.

Відповідно до реформи 1864 року статус судових приставів був розділений на два статуси. З одного боку, вони вважалися судовими службовцями, а з іншого – виступали представниками стягувачів, які мали право розпочати виконавче провадження.

Фактично розвиток «дорадянської» системи примусового виконання рішень судів та інших органів прямо пов'язаний із судовою реформою 1864 року. Крім офіційних документів була розроблена значна кількість рекомендацій та посібників щодо діяльності судових приставів по здійсненню стягнення, які мали неофіційний характер [13].

Порядок виконання судових рішень згідно із Статутом цивільного судочинства 1864 р. суттєво відрізнявся від дореформеного порядку. Одна з головних відмінностей полягала в тому, що в основу останнього було покладено слідчий принцип, в силу якого рішення приводились до виконання навіть за відсутності прохання стягувача за допомогою поліції. Статут цивільного судочинства поширив на процес виконання дію принципу диспозитивності, тобто виконавче провадження було законодавцем «введено заради зручності, яке представляє для позивача, і закон не змушує останнього

вдаватися до нього та залишає на його розсуд» [14, с. 156].

Служба судових приставів відповідно до судової реформи 1864 року та «Судового статуту», «Судових приставів і правил виконавчого провадження за судовим статутом» створювалась для виконання судових рішень за вертикальною системою. Зокрема, Статутом цивільного судочинства обов'язки виконання судових рішень покладалися на судових приставів, які перебували в окружних судах, рішення мирових судових установ приводилися у виконання судовими приставами при мирових з'їздах, рішення земських начальників та міських судів в межах земських ділянок виконувалися поліцією.

Саме з цього часу у системі органів влади поряд із судовими приставами діяли приватні виконавці, слідчі пристави, винні і соляні пристави та ін.

Попри певні новації запроваджені судовою реформою 1864 року в системі судового виконання рішень судів та інших органів, виконавче провадження того часу не можна вважати досконалим, хоча маючи доволі прогресивний характер, його навряд чи можна ідеалізувати у порівнянні із сучасною практикою. Вчені відмічають певну ідеалізацію виконавчого провадження та державної політики країни на той час щодо його реалізації, хоча насправді якісне виконавче провадження є важливим та, мабуть єдиним показником ефективності правосуддя.

Судовою реформою 1864 р. законодавчо було закріплено вимоги до правового статусу судових виконавців (приставів) як в частині прийняття та службу, так і її проходження, гарантій безпеки, службових обов'язків. Зокрема судовими приставами не мали бути чоловіки віком до 21 року, іноземці, особи, що мали фінансові борги, посадові особи, позбавлені права на службу за рішенням суду, обмежені у правах тощо.

До компетенції судових приставів-виконавців входили: примусове виконання судових рішень; застосування заходів щодо забезпечення позову; забезпечення діяльності суду; доставляння повісток та інших судових паперів.

Крім цього, слід додати й ще одну особливість державної політики у

сфері примусового виконання судових рішень і рішень інших органів на той період, чого не було у попередні роки, а саме передбачення судовою реформою 1864 р. побудови нового інституту за корпоративною моделлю єдиного централізованого органу. Зокрема, передбачалася можливість судовим приставам-виконавцям у межах кожного судового округу, який включав кілька повітів, формувати свої професійні автономні організації – Ради, які наділялися розпорядчими, контрольними та наглядовими повноваженнями щодо приставів. Зокрема, Рада вирішувала такі питання: 1) про призначення на посаду судового пристава-виконавця; 2) про притягнення до дисциплінарної відповідальності, в тому числі про звільнення; 3) розгляд скарги на неправомірні дії приставів; 4) розподіл таксової винагороди між приставами судового округу [15] тощо.

Інститут примусового виконання судових рішень та рішень інших органів пройшов своє основне становлення у так званий «імперський» період, протягом якого практична діяльність судових виконавців була дуже різноманітною, і хоча перші кроки регламентації примусового виконавчого провадження та організації державної політики у цій сфері були зроблені десь у X-XI сторіччях, найбільш детально вона (нормативна основа) була визначена у Судових статутах 1864 року. Саме в цей період запровадження посади судових приставів та їх відповідної регламентації мало низку особливостей, серед яких те, що: по-перше, під час розробки законодавства виконавче провадження поряд з національним історичним досвідом, використовувалися досягнення західноєвропейських держав, переважно французького судоустрою та судочинства; по-друге, автори реформи відмовилися від окремого нормативно-правового акта, що регламентував діяльність приставів, а також двох категорій приставів – виконавчих (що виконують судові рішення) та судових (що забезпечують діяльність суду).

Період другої половини XIX – початку XX ст. став логічним продовженням розпочатих державою реформ, процесу формування судової влади, модернізації інституційної основи правосуддя у цивільних справах,

законодавчого закріплення інституту примусового виконання судових рішень безпосередньо у Зводі законів Російської імперії, появи нових форм реалізації судово-виконавчої діяльності. На основі Судових статутів 1864 р. склалася струнка система судових органів з окресленою компетенцією, відродженням інституту судових приставів як структурного підрозділу суду, що виконував судові рішення.

Запровадження інституту судових приставів за нових судових інституцій зіграло позитивну роль у розвитку вітчизняного пореформеного судоустрою та безпосередньо вплинуло на розвиток системи примусового виконання судових рішень та рішень інших органів радянського періоду.

З 1917 року починається новий, так званий «радянський» період розвитку інституту примусового виконання рішень і формування та реалізації нової державної політики в цій сфері. Виявилось це по-перше у скасуванні інституту судових приставів, по-друге, приведенням у виконання рішення та приговорів судів різними методами та державними інституціями, серед яких і самі суди, і судові виконавці, і органи міліції, і волосні та сільські виконкоми тощо.

Так званий «радянський» період розвитку інституту примусового виконання рішень відзначався руйнуванням дореволюційної системи виконання засад створення органів державної влади; формуванням спеціального інституту судових виконавців з метою здійснення функції виконання судових рішень тощо.

Радянське законодавство здійснило значний крок в розвитку інституту виконавчого провадження щодо застосування примусових заходів, яке водночас не містило радикальних заходів на той час, а саме боргових тюрем, арештів боржника, заборон виїзду з певної місцевості на час виконання рішення суду тощо.

Фактично інститут судових приставів проіснував до початку ХХ століття і був скасований Декретом РНК від 24 листопада 1917 року одночасно з розпуском судових установ та інших державних органів Російської імперії.

До речі, лише після ухвалення Положення про судоустрій від 11 листопада 1922 року систему примусового виконання вдалося уніфікувати, й у країні на той час встановлювалася єдина судова система: народні суди, губернські суди, Верховний суд РСР [16, с. 257]. Останній, як вища судова інстанція держави була заснована ст. 43 Конституції СРСР, прийнятої в остаточній редакції II з'їздом Рад СРСР 31 січня 1924 року.

На розвиток системи примусового виконання рішень судів та інших органів на початковому етапі «радянського» періоду вплинуло прийняття декількох декретів «Про суд», якими утворювалися місцеві та окружні народні суди, а також революційні трибунали. Надалі судова система набула триланкового формату у вигляді народних і губернських судів, а також Верховного суду. Формування такої системи судових установ прямо вплинуло на створення єдиної системи примусового виконання, що полягала у наявності судових виконавців, які стояли при губернських, народних судах, арбітражних комісіях, органах міліції та виконавчих комітетах рад [17].

Для регламентації роботи судових виконавців та забезпечення прав стягувача радянською владою було прийнято Тимчасову інструкцію для судових виконавців, якою: по-перше, визначено правовий статус виконавця як громадянина, що користувався виборчими правами, мав річний стаж служби в органах юстиції, склав іспит при губернському суді, призначався та звільнявся з посади за розпорядженням голови губернського чи окружного суду, постійно контролювався суддями, практично не мав процесуальної самостійності, не мав можливості створювати власні органи самоврядування;

по-друге, обмежено заходи примусового стягнення на майно боржника;

по-третє, встановлено конкретні заходи примусового стягнення у вигляді звернення стягнення на рухоме майно та гроші боржника; звернення стягнення на винагороду, одержану боржником за місцем служби або роботи; вилучення у боржника та передача стягувачеві певної речі; провадження виконавчих дій за рахунок боржника, які він не виконав у строк, встановлений судовим рішенням;

по-четверте, встановлено, що судові виконавці здійснювали виконання рішень судів та судових наказів за цивільними справами, виконавчих написів нотаріусів, визначень судів, рішень арбітражних та земельних комісій і третейських судів, а також інших процесуальних актів;

по-п'яте, закріплено територіальність за кожним виконавцем на здійснення виконавчих дій;

по-шосте, встановлення можливості виконання судових актів за відсутності виконавців виконками та органами міліції;

по-сьоме, встановлено нормативно визначені фінансові збори за здійснення виконавчих дій та організацію роботи судових виконавців.

Особливістю правового статусу судових виконавців на початковому етапі радянського періоду було те, що вони не мали процесуальної самостійності, можливості припиняти виконавче провадження, не мали можливості створення власних органів самоврядування. Водночас, зміни державно-політичного устрою, що відбувалися протягом радянського періоду організації влади, прямо впливали на систему примусового виконання судових рішень та рішень інших органів. Яскравим прикладом тому може слугувати прийняття Конституції СРСР 1936 року і як слідство закону «Про судоустрій СРСР, союзних та автономних республік» [18], згідно якого судові виконавці з одного боку контролювалися Наркомюстом СРСР, а з іншого знаходилися у складі судів першої і другої ланки та призначалися народними комісарами юстиції відповідних республік.

Радянська модель державної політики примусового виконання мала особливий захист державних інтересів у виконавчому провадженні, що передбачало негайне виконання рішень щодо обов'язкового страхування, адміністративних штрафів, недоїмок державних і місцевих податків тощо.

Правову основу системи примусового виконання судових рішень та рішень інших органів другої половини дії радянського режиму складала не лише законодавчі, але й значна кількість підзаконних актів регулювання відповідних суспільних відносин, як-то Інструкція «Про порядок виконання

судових рішень» (1966 рік), Інструкція «Про порядок виконання судових рішень» (1973), Інструкція «Про виконавче провадження», яка була затверджена Наказом міністра юстиції СРСР № 22 від 15 листопада 1985 р. затверджена [19, с. 14], та в якій була визначена компетенція судового виконавця, і також зазначалося, що при здійсненні виконавчих дій судовий виконавець має право входити в приміщення, які займані боржником, проводити огляд всіх його сховищ [20].

Отже, за часів радянського союзу виконавчому провадженню були притаманні такі ознаки: воно мало державний характер; судові виконавці належали до судової системи та перебували під організаційним керівництвом, як органів юстиції, так і голів відповідних судів; як частина судового процесу виконавче провадження мало чимало властивих судовому процесу рис та ознак; воно переважно захищало державну, громадську та кооперативну власність, наприклад, шляхом встановлення ряду суттєвих обмежень щодо звернення стягнень щодо державних підприємств, установ, організацій, колгоспів, інших кооперативних організацій, їх об'єднань, інших громадських організацій; часті зміни підпорядкованості органів примусового виконання судових рішень; здійснення нагляду за діяльністю судових виконавців органами прокуратури; збереження бюджетного способу фінансування виконавців; наявність особливого захисту державних інтересів у виконавчому провадженні у вигляді негайного виконання рішень у справах про недоїмки з державних та місцевих податків, обов'язкового страхування, за штрафами; були відсутні спеціальні (галузеві) джерела права, що регулюють їхню діяльність; була яскраво виражена незахищеність прав стягувача та боржника під час здійснення виконавчих дій; були відсутні принципи діяльності судового виконавця в процесі виконавчого провадження; на судових виконавців не покладалися обов'язки щодо забезпечення встановленого порядку діяльності судів, оскільки їх виконували органи міліції.

В цілому радянська система примусового виконання рішень судів та інших органів відзначалася узагальнено слабкою ефективністю виконання

судових рішень, що було пов'язано із недоукомплектованістю штатів, низькою кваліфікацією виконавців, слабкою виконавською дисципліною, недостатнім матеріально-технічним забезпеченням та низькою заробітною платою – все це спричиняло розтрату довіреного майна, зловживання службовим становищем та інші істотні недоліки цієї системи.

У період незалежності причини незадовільного стану справ з виконанням судових рішень так чи інакше були пов'язані з проблемами діяльності всіх трьох гілок державної влади через відсутність безпосереднього зв'язку між судовим рішенням та його виконанням. Зв'язок цей був утрачений після ліквідації посад судових виконавців у складі загальних судів та створення окремої виконавчої служби в системі органів виконавчої влади. Цілком зрозуміло, що зроблено це було з метою усунення неприбутанних судам функцій стосовно забезпечення виконання власних рішень. При цьому враховано рекомендації відповідних європейських інституцій. Однак практика, що склалася в Україні на той час, довела недоцільність цілковитого виокремлення державної виконавчої служби від судової системи. Це певним чином негативно вплинуло на ефективність системи виконавчого провадження та значною мірою нівелювало фундаментальний принцип здійснення правосуддя – принцип обов'язковості судового рішення. Звичайно, наявна епідемія невиконання судових рішень того часу викликала вжиття скоординованих іноваційних організаційно-структурних заходів, наслідком чого стало запровадження у червні 2016 року реформи виконавчого провадження шляхом її законодавчого забезпечення, прийняття законів «Про виконавче провадження» та «Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів», часткового делегування приватним виконавцям функцій з примусового виконання рішень судів та інших органів. Фактично було створено змішану модель примусового виконання рішень, перевагами якої вже через декілька років стало переважання приватних виконавців на ринку правозастосування, зокрема, наприклад, більше 16% від загальної суми стягнутих у 2019 році боргів зібрали

приватні виконавці, чисельність яких складає лише 4,5% загальної кількості виконавців, у 5,3 рази пересічний приватний виконавець більш ефективний за показником стягнення у порівнянні з працівником Державної служби виконання, у 2019 році 213 приватні виконавці реалізували більше майна у рахунок стягнення, ніж всі 4472 державні виконавці (754,8 млн. грн. проти 725,4 млн. грн.) [21].

Створення змішаної моделі примусового виконання рішень судів та інших органів мало за мету:

удосконалення порядку доступу до професії приватного виконавця та розширення його повноважень;

цифровізацію виконавчого провадження та впровадження за окремими категоріями справ фігури «цифрового виконавця»;

застосування інструментів впливу на боржника та засобів протидії зловживанню правами сторонами виконавчого провадження;

скасування необґрунтованих мораторіїв на примусове виконання судових рішень [22].

Реформа 2016 року не стала остаточною сторінкою в частині реформування виконавчого провадження та створення ефективної системи примусового виконання рішень судів та інших органів, адже свої корективи внесла військова агресія РФ про України та початок повномасштабної війни. Разом із прийняттям Закону України «Про внесення зміни до розділу XIII «Прикінцеві та перехідні положення» Закону України «Про виконавче провадження» від 15.03.2022 № 2129-IX, виникла необхідність переміщення виконавчих служб з окупованих територій, прийнято низку нормативних актів для регулювання виконання рішень в умовах війни, відбулося запровадження дистанційних форм роботи та електронного документообігу, зміна пріоритетів у виконанні рішень, зокрема щодо справ, пов'язаних з обороноздатністю країни.

Попри всі реформаційні заходи, змішану систему примусового виконання судових рішень в Україні не можна вважати повноцінною, адже

приватні виконавці й досі не мають права виконувати рішення, де стягувачем або боржником є держава і державні органи чи боржником є державне підприємство з часткою держави 25 і більше відсотків. Крім цього, досить повільно відбувається запровадження автоматизованої системи арешту коштів боржників у кредитних установах. При цьому це не повноцінний автоматизований арешт, а тільки електронний документообіг між банками та виконавцями. Наразі такий документообіг здійснюється виконавцями лише з 13 банківськими установами, і діє він тільки в частині арешту коштів, а не їх списання [23].

Отже, інститут примусового виконання рішень судів та інших органів розвивався разом із українським суспільством, граючи важливу роль у збереженні правопорядку та справедливості в країні. Він змінювався залежно від соціальних, економічних та політичних обставин, що дозволяло йому продовжувати відігравати важливу роль у правовій системі. Організація примусового виконання рішень судів та інших органів в Україні зазнала значних змін, що відображає зміни у політичній та правовій системі цієї держави. Це необхідно для підтримки порядку, захисту прав і свобод громадян та зміцнення довіри до правової системи. В умовах кожного історичного періоду цей інститут адаптувався до нових умов, відіграючи важливу роль у забезпеченні законності та стабільності правопорядку у суспільстві.

1.2. Поняття, сутність та особливості реалізації державної політики у сфері примусового виконання судових рішень і рішень інших органів

Правильність, законність і обґрунтованість рішень, прийнятих судами та іншими державними органами й посадовими особами, а також швидкість і ефективність їх виконання є важливими компонентами авторитету та дієвості судової влади.

Недосягнення мети реалізації судового рішення та рішень інших органів робить безглуздим їх винесення, унеможливорює ефективний державний захист

прав людини й громадянина, заважає скорішому відновленню порушених прав та інтересів. Саме виконання рішення є процесуальною стадією, в якій повинно мати місце дійсне узгодження фактичного стану відносин із правами та обов'язками сторін, визнаними судовим рішенням [24, с. 35].

За словами колишньої Голови Верховного Суду Валентини Данішевської під час Третього щорічного форуму «Виконання рішень національних судів в Україні» «... щорічно суди України розглядають понад 3 млн. справ, із них 1 млн. – справи, присвячені врегулюванню конфліктів у господарських, цивільних та адміністративних відносинах, 800 тис. позовів суди задовольняють, а відтак їхні рішення мають бути виконані» [25].

Таке виконання забезпечується системою державного примусу у вигляді «заходів виконавчого провадження і виявляється у фактичному виконанні дій, що являють собою зміст обов'язку, але не з волі боржника, а заходами, які залежать від цієї волі» [26, с. 132]. Реалізація комплексу заходів примусового виконання різного роду рішень спеціально уповноваженими суб'єктами владних повноважень складає основу відповідної державної політики, яка реалізується на основі спеціальних нормативно-правових актів, законодавчо визначеною системою суб'єктів владних повноважень, на основі принципів (базових засад) адміністративно-правового регулювання виконавчого провадження. Проблеми забезпечення останнього та інститут примусового виконання судових рішень та рішень інших органів неодноразово ставали предметом наукових досліджень вчених різних галузевих наук, й насамперед адміністративно-правової. Варто хоча б згадати наукові дослідження В.П. Мороз «Адміністративно-правове забезпечення примусового виконання судових рішень в Україні» [27], П.В. Макушева «Державна виконавча служба в Україні: адміністративно-правове дослідження» [28], Р.В. Ігоніна «Організаційно-правові засади діяльності суб'єктів виконавчого провадження» [29], О.З. Хотинської «Обов'язковість судових рішень як конституційна засада судочинства України» [30], С.В. Щербак «Адміністративно-правове регулювання виконавчого провадження в Україні» [31], Л.В. Крупної

«Адміністративно-правовий статус працівника державної виконавчої служби України» [32], С.О. Якимчук «Виконання судових рішень як частина судового розгляду» [33] та ін. вчених. Водночас особливості формування та реалізації державної політики у сфері примусового виконання судових та інших рішень в контексті її адміністративно-правового забезпечення детально на рівні окремих дисертаційних або монографічних досліджень не розглядалися.

Як і будь-який інститут публічного права, виконавче провадження має правову природу і ґрунтується виключно на законодавстві. Воно є однією зі складових судової системи та служить для примусового виконання судових рішень та рішень інших органів. Можна по різному казати про цілі виконавчого провадження, вказуючи про досягнення кінцевої мети юрисдикційної діяльності, виконання резолютивної частини судового рішення та ін., проте головною метою все ж таки є захист порушених прав, свобод і законних інтересів фізичних та юридичних осіб, правильне та своєчасне виконання судових актів, документів або рішень інших органів законними заходами адміністративного примусу.

Правовідносини у виконавчому провадженні мають суттєву схожість із цивільними процесуальними правовідносинами, однак і відрізняються від них, оскільки мають ряд ознак адміністративно-правових відносин. Попри те, що вчені свого часу виконавче провадження ототожнювали виключно з цивільним процесом, його правова природа за свою сутністю є переважно адміністративно-процесуальною, адже вона є процесуальною формою виконавчої, насамперед державно-владної діяльності. Іншими словами, виконавче провадження виступає в якості нормативно врегульованої діяльності, під час здійснення якої народжуються відносини, що регулюються нормами адміністративно-процесуального права та набувають характеру адміністративно-процесуальних правовідносин. Процес виконавчого провадження, базуючись на судовому рішенні, починається саме з порушення виконавчого провадження на основі виконавчого документа та винесення постанови про відкриття виконавчого провадження, які безперечно є

адміністративними актами (актами управління), оскільки видаються спеціально уповноваженою на те посадовою особою виконавчої влади.

У зв'язку із цим характерними рисами виконавчого провадження є те, що воно:

- має процесуально-формальний характер, тобто здійснюється у спеціально встановленій законом процесуальній формі;

- виступає особливим видом виконавчо-розпорядчої діяльності та частиною процесуального права і невід'ємною умовою доступу громадянина до правосуддя, знаходячи реалізацію через примусове виконання судових актів, актів інших органів та посадових осіб,

- є завершальною стадією судового провадження і примусового виконання судових рішень та рішень інших органів (посадових осіб);

- пов'язано не лише із правозастосуванням, але й виданням органами примусового виконання у межах своєї компетенції обов'язкових для інших суб'єктів виконавчих правовідносин та інших осіб правил поведінки, здійсненням контролю за дотриманням цих правил і самостійним здійсненням позасудової адміністративно-юрисдикційної діяльності;

- є сукупністю дій визначених законом органів і осіб, що спрямовані на примусове виконання рішень, які проводяться на підставах, у межах повноважень та у спосіб, що визначені Конституцією України, Законом України «Про виконавче провадження», іншими законами та нормативно-правовими актами, а також рішеннями, які підлягають примусовому виконанню;

- є безперервною, постійною, планомірною діяльністю, спрямованою на забезпечення балансу інтересів особистості, суспільства та держави у сфері виконання судових актів, актів інших органів та посадових осіб;

- здійснюється спеціальною системою органів та осіб, які здійснюють примусове виконання рішень з повноваженнями державно-владного характеру;

- будується на основі вертикальних (субординаційних) та горизонтальних

зв'язків та відносин, причому більшою мірою поширення набувають вертикальні відносини.

– передбачає застосування примусових заходів, які стосуються виключно майнових розпоряджень, а точніше актів, що наказують певним суб'єктам майнового обігу здійснити дії (або утриматися від дій), у яких контрагенти мають матеріальну зацікавленість;

Іншими словами, виконавче провадження є сукупністю врегульованих законом особливих процесуальних виконавчих дій, що здійснюються спеціально на те уповноваженими державними органами та приватними виконавцями з примусового виконання актів суду або інших органів та посадових осіб.

Відтак, правова природа виконавчого провадження включає такі аспекти:

по-перше, наявність ґрунтовної законодавчої основи, адже виконавче провадження регулюється законодавством, яке встановлює процедури та правила щодо примусового виконання судових рішень. Саме закони та підзаконні нормативно-правові акти визначають компетенцію виконавчих органів, процедури звернення до суду для отримання виконавчих документів та примусових заходів, а також права та обов'язки сторін у процесі виконавчого провадження;

по-друге, визначення місця, ролі та функцій виконавчих органів, що передбачає наявність у таких суб'єктів певних повноважень та функцій, включаючи видачу виконавчих документів, застосування примусових заходів та контроль за їх виконанням;

по-третє, здійснення на основі реалізації принципів справедливості та захисту прав, свобод та інтересів громадян (виконавче провадження також передбачає можливість оскарження виконавчих документів та вжитих заходів у разі порушення прав чи неправомірних дій з боку виконавчих органів), пропорційності та дотримання закону (означає, що заходи і санкції, що вживаються, повинні бути відповідними характеру і серйозності порушення, а також мають бути засновані на зрозумілих законодавчих нормах), реальності

виконання рішень, дотримання мінімальних стандартів правового захисту, пропорційності задоволення вимог стягувача, заохочення добровільного виконання, забезпечення самостійності (незалежності) державних або приватних виконавців. Такі принципи виступають як сукупність основних положень, що відображають якісні особливості даної процесуальної правової системи, що визначають сутність, зміст та призначення її найважливіших інститутів та норм, характер та напрямок діяльності всіх учасників виконавчого провадження;

по-четверте, передбачає певні гарантії та механізми захисту прав сторін у процесі виконавчого провадження, що дає можливість оскарження рішень, забезпечення конфіденційності інформації, право на подання доказів та участь у процесі;

по-п'яте, виконавче провадження має на меті забезпечити справедливе та ефективне виконання судових рішень та рішень інших органів, а також підтримання правопорядку та захист прав і законних інтересів сторін;

по-шосте, предметом правового регулювання виконавчого провадження є процесуальні правовідносини, що виникають з приводу примусово-виконавчої діяльності державних або приватних виконавців, охоплених в особливу процесуальну форму.

З урахуванням комплексного використання окремих галузей законодавства, спрямованих на урегулювання не однорідних, а різнорідних суспільних відносин (адміністративних, фінансових, цивільних, трудових, підприємницьких тощо) за допомогою поєднання норм різних галузей права (господарське законодавство, транспортне законодавство, ювенальне законодавство законодавство тощо) [34, с. 322], деякі вчені навіть пропонують вести мову про те, що сукупність нормативно-правових актів, у яких містяться норми права, що регулюють організацію та здійснення примусового виконання рішень в Україні, становить комплексну галузь законодавства України – законодавство про організацію та здійснення примусового виконання рішень (виконавче законодавство) [35].

Доречно вказати й те, що правовідносини, виникаючі у межах виконавчого провадження, мають другорядно-допоміжний характер, адже складаються в межах окремої стадії адміністративного процесу, під час якої здійснюється реалізація судового рішення, захист порушених суб'єктивних прав і законних інтересів, а також їх відновлення. Такі правовідносини мають чітку юридичну основу виникнення, що полягає у певному відхиленні від передбаченого порядку реалізації механізму захисту прав і законних інтересів суб'єктів права. Саме за таких умов відбувається втручання уповноваженого суб'єкта владних повноважень у процесу захисту права шляхом запровадження механізму його відновлення застосуванням виконавчого провадження. Якщо особа, яка зобов'язана виконати певні вимоги, зазначені в виконавчому документі уповноваженої посадової особи виконавчої служби, їх добровільно не виконує, держава має застосувати примус, наявність необхідності застосування якого зумовлено метою всього механізму захисту права.

Власне виконавче провадження як процес окремих процесуальних дій розуміється вченими юридично та конструктивно по-різному: або з позиції захисту охоронюваних прав та законних інтересів лише з моменту винесення судового рішення, або тільки як захист таких прав виключно в межах самого виконавчого провадження. При цьому не слід робити наголос на ототожненні виконавчого провадження з самостійною галуззю права, тим більше процесуальною, адже такі правовідносини тривають навіть після реального відновлення порушеного права, охоронюваного законом, навіть після винесеного судового рішення.

Насправді, метою виконавчого провадження слід вважати не лише факт звернення позивача за захистом свого порушеного права або винесеного судового рішення, але й досягнення додаткової (опосередкованої) мети у вигляді відновлення порушених прав та законних інтересів, відшкодування не лише матеріальної, але й моральної шкоди. Навіть, ураховуючи принципи виконавчого провадження, серед яких законодавець виділяє принципи:

«верховенства права; обов'язковості виконання рішень; законності; диспозитивності; справедливості, неупередженості та об'єктивності; гласності та відкритості виконавчого провадження; розумності строків виконавчого провадження; співмірності заходів примусового виконання рішень та обсягу вимог за рішеннями; забезпечення права на оскарження рішень, дій чи бездіяльності державних виконавців, приватних виконавців» [36], вони є характерними засадами самого процесу організації здійснення виконавчих процедур та відповідних дій, та не розкривають суті виконавчого права, про яке мала б йти мова. Більше того, законодавцем також у статті 4 Закону України «Про виконавче провадження» не враховано багато принципів, що визначалися науковцями як важливіші принципи діяльності органів Державної виконавчої служби [37, с. 32].

Слід наголосити й про неврахування основних положень Керівних принципів примусового виконання, що застосовуються до цивільних справ (включаючи комерційні, споживацькі, трудові й сімейні спори) та закріплюються у Рекомендаціях Rec (2003)17 Комітету Міністрів ради Європи державам-членам щодо примусового виконання, що ухвалені Комітетом Міністрів 9 вересня 2003 року на 851 засіданні заступників міністрів [38] (надалі – Рекомендації Rec (2003)17), а керівні принципи за адміністративними справами закріплено в Рекомендаціях Rec(2003)16 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо виконання рішень адміністративних і судових органів у галузі адміністративного права, що ухвалені Комітетом Міністрів Ради Європи 9 вересня 2003 року на 851 засіданні заступників міністрів [39].

Самі принципи виконавчого провадження виступають як категорії ідеологічного плану, що мають своєю передумовою відповідні ідеї. Вони безумовно закріплені в нормах права як норми-принципи або виводяться з усього змісту «виконавчого» законодавства та виступають як один з системоутворюючих елементів, що підкреслюють самостійний статус та специфічність виконавчого права в національній правовій системі. Такі принципи виконують роль певної «опори» правового регулювання відносин,

що виникають під час примусового виконання судових рішень та рішень інших органів. Названі принципи є фундаментом публічно-правового забезпечення владно-розпорядчої діяльності, що складає основу реалізації державної політики у досліджуваній сфері. Необхідність посилення останньої зумовлена неефективністю адміністративних процедур виконавчого провадження, недостатньою визначеністю механізмів здійснення адміністративних процедур (їх стадій); наявністю неузгодженості щодо взаємодії органів примусового виконання з суб'єктами делегованих повноважень, сторонами та іншими учасниками правовідносин у сфері примусового виконання; недосконалістю засобів державного управління вказаною сферою, зокрема механізмів контролю та нагляду; неузгодженістю між законодавчими та підзаконними актами, у яких деталізовані питання виконання юрисдикційних рішень; абстрактному вираженні волі держави щодо питань примусового виконання рішень, тобто перманентності пріоритетів державної правової політики [40, с. 59].

Така необхідність визначається і конституційним рівнем, адже Конституцією України закріплено принцип відповідальності перед людиною за свою діяльність, що виявляється насамперед у конституційному визначенні обов'язків держави (статті 3, 16, 22) [41]. При цьому така відповідальність не зводиться лише до політичної чи моральної відповідальності публічної влади перед суспільством, а має певні ознаки юридичної відповідальності держави та її органів за невиконання чи неналежне виконання своїх обов'язків. Статтею 152 Конституції України [41] встановлено обов'язок держави відшкодувати матеріальний чи моральний збитки, завдані фізичним чи юридичним особам актами та діями, визнаними неконституційними. Також державою відшкодовується заподіяний безпідставним засудженням шкоди у разі скасування вироку суду як неправосудного (стаття 62 Конституції України)» [42, с. 65].

Принципи діяльності з примусового виконання судових рішень, на думку деяких вчених, поділяються на три великі групи, а саме: 1) загальноправові –

це ті принципи, якими пронизана уся правова система і які лежать в основі діяльності будь-яких державних органів; 2) міжгалузеві, тобто це принципи, що лежать в основі споріднених галузей права; 3) галузеві або спеціальні – стосуються чітко визначеної галузі права та лежать в основі діяльності конкретних державних органів або посадових осіб, скеровуючи таким чином цю діяльність, зокрема у нашому випадку – це засади діяльності, що визначені статтею 2 закону «Про виконавче провадження» [43].

Принципи є основою забезпечення справедливого та ефективного примусового виконання судових рішень, що важливо для підтримки законності та стабільності в правовій системі.

На жаль, з переліченого вбачається, що законодавцем не розкрито та не конкретизовано самої суті кожної із закріплених засад, не наведено прикладів, яким саме чином наведені принципи мають сприяти захисту прав учасників виконавчого провадження.

Крім цього, попри наведені у Законі України «Про виконавче провадження» відповідні принципи (засади), їх перелік здається неповним та таким, що не відображає сутність реалізації державної політики у сфері примусового виконання рішень судів та інших органів.

Як бачимо, окреслений вище у Законі України «Про виконавче провадження» перелік принципів виконавчого провадження здається неповним, адже реалізація державної політики у сфері примусового виконання судових рішень і рішень інших органів не можлива без урахування принципу ефективності організації виконавчого провадження.

Слушно наголошують вчені про те, що процедурний принцип примусового виконання судових рішень законодавство ЄС визначає як принцип ефективності. У п. «с» ст. 1 розділу III Рекомендацій Rec (2003)17 зазначається, що на сторони має бути покладено обов'язок належним чином співпрацювати в рамках виконавчого провадження; до того ж такій співпраці мають сприяти відповідні органи влади [39; 44].

Необхідність урахування принципу ефективності реалізації основних

засад виконавчого провадження підтверджується і Рекомендацією № Rec (2003) 17 Комітету Міністрів Ради Європи щодо примусового виконання, і принципами підвищення ефективності засобів примусового виконання, розроблених Комісією з ефективного правосуддя, а також практикою Європейського суду з прав людини, про що слушно наголошує С.О. Якимчук, пропонуючи наступну процесуальну форму виконання судових рішень у контексті його ефективності:

по-перше, під час виконання судового рішення отриманий результат має відповідати поставленій меті;

по-друге, під час виконання судового рішення мають використовуватися процедури, які за своєю суттю є справедливими та ефективними;

по-третє, відкладення та призупинення виконавчого провадження має відбуватися лише з підстав, які прямо передбачені у законодавстві, яке регулює порядок виконання судових рішень;

по-четверте, невід'ємним компонентом процесуальної форми виконання судових рішень є матеріальні витрати, понесені на виконання судових рішень як з боку держави, так і з боку стягувача, які повинні бути сумірні досяжною метою [45].

Неабияке значення на ефективність виконання судових рішень має стан реалізації закріплення та регламентації законодавчих приписів, що передбачає можливість відкладання чи зупинення виконавчого провадження лише з підстав, прямо передбачених у законодавстві, стягувачу мати право у судовому порядку оскаржити їх неправомірність з будь-якої підстави, державі визначити альтернативні способи виконання судових рішень або шляхи відшкодування шкоди, спричиненої стягувачеві внаслідок неможливості виконання судового рішення [45].

Названими вище принципи реалізації ефективної державної політики у сфері примусового виконання рішень судів та інших органів не обмежуються. До них також доречно додати принципи:

– *варіативності організаційних моделей виконавчого провадження, що*

відноситься до гнучкості та різноманітності методів, механізмів та структур, які можуть бути використані у процесі примусового виконання рішень суду. Цей принцип визнає, що у різних ситуаціях, з урахуванням відмінностей у правовій системі, видах правопорушень та конкретних обставин, можуть знадобитися різні підходи та методи у сфері виконавчого провадження. Названий принцип враховує, що різні види справ та правопорушень можуть вимагати різних підходів до примусового виконання;

– *конкуруючої компетенції різних органів примусового виконання судових рішень і рішень інших органів*, що пов'язано із поділом відповідальності та повноважень між різними інстанціями, що займаються примусовим виконанням різних видів рішень. Цей принцип передбачає, що різні органи можуть мати конкуруючу компетенцію залежно від характеру рішення, яке потрібно виконати. Принцип конкуруючої компетенції передбачає й те, що кожен орган має власні функції та повноваження, і ці компетенції можуть конкурувати між собою залежно від характеру рішення. Він не виключає необхідності співробітництва та координації між різними органами. Вони можуть взаємодіяти для ефективного та узгодженого примусового виконання рішень, особливо якщо рішення зачіпають різні сфери права чи види правопорушень;

– *відновлення платоспроможності боржника*, який передбачений у ст. 11 Глобального кодексу примусового виконання [46], вказує на необхідність вжиття заходів щодо відновлення платоспроможності боржника, що вживається власником майна боржника - унітарного підприємства, засновниками боржника, кредиторами боржника та іншими особами з метою запобігання банкрутству. Такі заходи, створені задля відновлення платоспроможності боржника, можна прийняти кредиторами чи іншими особами виходячи з угоди з боржником. Як відмічає Валентина Данишевська, «суддя на самому початку має розібратися у питанні – чи варто давати боржникові шанс на відновлення платоспроможності, адже нежиттєздатні боржники тягнуть економіку країни на дно. Крім того, не варто відкривати

справу про банкрутство, якщо виникає підозра, що на виході сума заборгованості перед кредиторами не зменшиться, а збільшиться» [47]. Проблема заборгованості за виконавчими провадженнями продовжує залишатися актуальною. Кількість боргів у Єдиному реєстрі боржників продовжує зростати – за останній рік їх додалося майже 1,2 млн. Найбільший приріст заборгованостей було зафіксовано в категорії «Стягнення судового збору» (68%), а найбільшу частку від загальної кількості боргів становить категорія «Стягнення на користь держави» – 22,3% [48]. Більше того, на разі в Єдиному державному реєстрі боржників значиться достатня кількість виконавчих проваджень, відкритих на підставі не судових рішень, а так званого виконавчого нотаріального напису. Щоб прискорити і здешевити процес стягнення боргів, колектори, ломбарди, кредитні організації та деякі банки все частіше звертаються в обхід суду до нотаріусів і отримують від них виконавчий напис – документ, якого достатньо, щоб заблокувати рахунки неплатника і накласти арешт на його майно. Сьогодні це питання набуває особливої актуальності, адже з 6 липня 2021 року банки автоматично блокують рахунки клієнтів на вимогу сторонніх кредиторів [49];

– *пріоритетності рівня професійної підготовки та досвіду правозастосовної практики у вирішенні кадрових питань*, що залежить від багатьох факторів, включаючи конкретні вимоги та цілі організації примусового виконання судових рішень, характер посади службовців (виконавців), а також загальні принципи управління кадровими ресурсами організації примусового виконання судових рішень та рішень інших органів;

– *публічного характеру застосування норм виконавчого провадження*, що передбачає застосування переважно імперативних норм, застосування способів виконання зобов'язань лише заходами, передбаченими законом;

– *недоцільності переважного застосування під час примусового виконання судових рішень і рішень інших органів у механізмі правового регулювання виконавчого провадження актів підзаконного нормативно-правового регулювання*, адже наявність значного підзаконного регулювання

ускладнює процес застосування норм виконавчого провадження, призводить до дублювання правової регламентації функціонування примусового органу виконання, неінформованості про прийняття нормативних актів підзаконного характеру як державних (або приватних) виконавців, так і осіб, у чиїх інтересах вони видавалися, відсутності однаковості у правовому регулюванні окремих аспектів структури та діяльності виконавців, які не отримали нормативного закріплення в законах тощо;

– *пропорційності обсягу вимог стягувача та заходів примусового виконання*, що передбачає пропорційність примусового виконання до відповідного правопорушення. Відтак, примусові заходи повинні бути пропорційними характеру і масштабу порушення, щоб уникнути несправедливості та надмірного впливу на сторони;

– *гарантування заходів з примусового виконання судових рішень та рішень інших органів*. Гарантована можливість примусового виконання винесеного судового акта є запорукою ефективності правосуддя, адже без цього діяльність судів буде позбавлена сенсу. У сучасних умовах примусове виконання судових рішень та рішень інших органів адміністративної (або цивільної) юрисдикції є найважливішою ланкою юридичної практики, яка відображає ефективність всього механізму правового регулювання та здатність права впливати на мотивацію та поведінку людини;

– *недоторканості особи боржника*, через який у процесі стягнення боргів та виконавчого провадження боржник наділяється певними гарантіями, які захищають його особисті, громадянські та конституційні права. Цей принцип ґрунтується на повазі до людської гідності та прав особистості, незважаючи на наявність заборгованості. Зокрема боржник має право на захист своїх особистих даних, а у рамках виконавчого провадження інформація про боржника, яка необхідна для стягнення боргу, має оброблятися з повагою до конфіденційності;

– *поєднання галузевої та територіальної організації примусового виконання судових рішень та рішень інших органів*, який передбачає, що

система виконавчого провадження має бути організована таким чином, щоб враховувати як специфіку галузевого правозастосування, так і особливостей конкретного регіону чи території. Цей принцип дозволяє ефективніше керувати виконавчим процесом, задовольняти потреби різних сфер діяльності та забезпечувати доступність та ефективність як виконавчого провадження, так і правосуддя в цілому;

– *забезпечення процедурної справедливості виконавчого провадження*, що є ключовим елементом правових систем та гарантує, що стосовно всіх учасників у процесі примусового виконання судових рішень будуть дотримані основні вимоги справедливості та правила організації виконавчого процесу. У разі незгоди з рішенням, боржник або інші учасники повинні мати можливість оскаржити це рішення на відповідному етапі. Оскарження надає додаткову гарантію, що процес справедливий. Процедурна справедливість вимагає поваги до основних прав учасників, включаючи права на приватне життя та неприпустимість порушення людської гідності. Примусове виконання має враховувати інтереси та потреби боржника, забезпечуючи розумні терміни, надаючи інформацію та надаючи можливості для узгодження альтернативних методів розв'язання суперечки;

– *обов'язку публічної влади щодо прийнятих рішень, дій та бездіяльності*, що передбачає обов'язок органів публічної влади діяти в межах своїх повноважень, дотримуватись законів та гарантувати виконання прийнятих рішень. Цей принцип спрямований на забезпечення відповідальності та ефективності державних структур, що у свою чергу сприяє зміцненню правової держави та довіри громадян до органів влади;

– *забезпечення підконтрольності як обов'язкового внутрішнього, зовнішнього та судового контролю за діяльністю публічної влади у сфері примусового виконання рішень судів та інших органів*. Цей принцип передбачає обов'язковий внутрішній, зовнішній і судовий контроль за діяльністю публічної влади у сфері примусового виконання рішень судів та інших органів, та спрямований на забезпечення ефективного, справедливого та

прозорого функціонування системи виконавчого провадження. Це може включати систему внутрішнього аудиту, моніторингу та оцінки ефективності діяльності. Громадяни повинні мати можливість оскаржити дії чи рішення цих органів у судових інстанціях, а судовий контроль гарантує дотримання законності та захист прав громадян;

– *забезпечення високих етичних стандартів надання публічних послуг та якості самих послуг*, що є важливим аспектом ефективного та справедливого функціонування в державі системи примусового виконання судових рішень та рішень інших органів. Цей принцип покликаний забезпечувати чесність, надійність та відповідальність у роботі державних органів, зміцнювати довіру суспільства до державних інституцій та підвищувати якість життя громадян. Забезпечення високих етичних стандартів та якості публічних послуг є важливим компонентом ефективного та справедливого управління, що створює основу для довіри громадян до держави;

– *забезпечення безперервності взаємодії між судом, суб'єктом виконання судових рішень та учасниками виконавчого провадження*. Цілком слушно розуміють сутність цього принципу експерти, які одногolosно вбачають у взаємодії досягнення бажаного результату організації виконавчого провадження. «Судова гілка влади не повинна завершувати свою роботу постановкою печатки та підписом судді на судовому рішенні. Взаємодія між судовим рішенням та його виконанням має продовжуватися до моменту, коли у виконавчому провадженні буде поставлено крапку. Наднизькі показники рівня виконання судових рішень за останні роки коливаються від 18 до 40%, тоді як у країнах ЄС вони сягають 60-80%. Відсутня також об'єктивна можливість забезпечення ефективного державного контролю під час виконання судових рішень, прозорий механізм виконання судових рішень. Суд не має ефективних інструментів контролю за виконанням прийнятого ним рішення. Ці порушення є підставою для реформування системи виконання судових рішень», – зазначає експерт UIF Андрій Помазанов [50];

– *пропорційності розподілу стягуваних сум стягувачами або*

справедливості задоволення, адже суми, що стягуються, повинні бути пропорційними і справедливими відповідно до характеру боргу та можливостей боржника. Названий принцип передбачає врахування інтересів обох сторін і запобігає несправедливому оподаткуванню боржника, особливо в ситуаціях, коли фінансові можливості боржника обмежені.

Отже, примусове виконання переважно розуміється як складова частина функціонування судової влади. Тим самим підтверджується думка, що правозастосовча діяльність у суді не закінчується простим винесенням рішення чи доведенням його до зацікавлених осіб. Відтак рішення має бути реально виконане в рамках завершальної стадії судового процесу – виконавчого провадження.

Слід звичайно погодитись з тим, що виконавче провадження тісно пов'язане з процесуальними галузями права, навіть будучи в деяких випадках їх логічним продовженням. Про це свідчить і мета виконавчого провадження, яка полягає в тому, щоб, не змінюючи сутності винесеного судом або іншим уповноваженим органом акта, примусово його виконати за допомогою спеціально передбачених законом засобів. Сукупність дій, що реалізуються у виконавчому провадженні, забезпечує досягнення не тільки найближчих, а й кінцевих цілей судочинства та відповідної адміністративно-юрисдикційної діяльності. Правильним та своєчасним виконанням судового акту завершується захист порушених та оскаржених прав. Саме тому виконавче провадження називається завершальною стадією певного процесу (адміністративного, цивільного, кримінального).

Особливістю виконання судових рішень є примусова природа такого процесу, адже відповідні суб'єкти (державні або приватні виконавці) наділені повноваженнями щодо спонукання особи до вчинення певних дій задля виконання рішень судів та інших органів або утримання від них. Тому примусове виконання рішень слід розуміти як засновану на нормах матеріального і процесуального права юридичну діяльність уповноважених органів та посадових осіб з реалізації рішень судів та інших юрисдикційних

органів (посадових осіб) з використанням засобів державного примусу [51, с. 102].

Відповідні примусові дії за виконанням правовстановлюючих актів, що здійснюються спеціальним суб'єктом владних повноважень, утворюють внутрішній зміст виконавчого провадження. Останнє може складатися з кількох дій, утворюючи тим самим складний зміст виконавчого провадження. Об'єктом примусового виконання можуть бути як судові акти, так і акти інших органів прокуратури та посадових осіб, причому не будь-яких, а лише тих, яким надано право покладати на тих чи інших осіб майнові обов'язки, обов'язки щодо скоєння чи утримання від скоєння певних дій тощо.

Примусове виконання судових рішень та рішень інших органів – це процес здійснення винесених судом рішень або наказів шляхом застосування сили і примусових заходів. Воно здійснюється в межах державного управління, адже забезпечується владною силою держави та її суб'єктів у вигляді органів державної влади з метою забезпечення виконання правових і захисту законних інтересів сторін, у разі, коли добровільне виконання рішення неможливе чи неправомірно.

Маючи свою специфіку, примусове виконання судових рішень та рішень інших органів як складова державного управління не може ефективно відбуватися без впливу на цей процес державної політики шляхом «формування уможлидних (віртуальних) результатів – ідей, концепцій, доктрин (інакше кажучи, бачень і упереджень), а також визначення намірів, програм, завдань тощо. Впровадження або втілення у життя сформованих раніше концепцій або проєктів» [52]. І це очевидно, адже саме держава через державні інституції, через відповідні кроки різними правовими засобами забезпечує владний вплив на систему виконання судових рішень та виконавчих документів, визначених Законом України «Про виконавче провадження».

Така діяльність, навіть попри те, що здійснюється крім державних і приватними виконавцями, є виключно державницькою, спрямованою на реалізацію положень ч. 2 ст. 19 Конституції України [41], та є складовою

державної правової політики.

У сфері виконавчого провадження така політика є невід'ємною складовою державної правової політики, за реалізацію якої відповідає Міністерство юстиції України. Остання є специфічною правовою категорією, що являє собою засновані на загальних та специфічних закономірностях розвитку національної правової системи принципи, стратегічні напрями та шляхи створення і реалізації правових норм, діяльність відповідних суб'єктів політичної системи, спрямованої на захист прав і свобод людини і громадянина [53, с. 34].

Сам процес виконання рішень судів та інших органів хоча безпосередньо і не впливає зі змісту Закону України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики» [54], але виконавче провадження як завершальна стадія судового провадження і примусове виконання судових рішень та рішень інших органів (посадових осіб), його законність, транспарентність та ефективність належать до формуючих факторів реалізації державної політики в інших сферах, у тому числі економічній та соціальній.

«Призначення та сутність усіх видів та форм інститутів примусового виконання рішень європейських країн має одне єдине спільне, – відзначає В.П. Мороз, – реалізація державної політики з питань примусового виконання рішень юрисдикційних органів та, як наслідок, захист та відновлення порушених прав фізичних та юридичних осіб» [27, с. 25].

Про наявність окремої державної політики у згаданій сфері можна судити із Закону України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики», яким визначені пріоритетні напрями політики української держави, забезпечення справедливого і доступного судочинства, посилення протидії корупції та тіньовій економічній діяльності, забезпечення безумовного дотримання принципів законності насамперед вищими посадовими особами держави, політиками, суддями, керівниками правоохоронних органів і силових структур, боротьбу із злочинністю шляхом поліпшення координації роботи правоохоронних органів, оптимізації їх структури, належного забезпечення їх

діяльності [54].

Вперше поняття «державна політика» було вжито у п. 1 Положення про державну виконавчу службу, затвердженого Указом Президента України від 6 квітня 2011 р. № 385/2011, стосовно виконання рішень судів та інших органів як повноваження Державної виконавчої служби.

Вивчення державної політики у сфері примусового виконання рішень судів та інших органів є дуже актуальною темою, оскільки до того моменту, поки в цій сфері не буде вироблено арсеналу ефективних прийомів її регулювання, не може йти й мови про захист прав людини і основоположних свобод, що передбачає право на справедливий суд та виконання його рішень.

Європейський суд з прав людини у своїх рішеннях неодноразово доходив до висновку, що невиконання судового рішення призводить до ситуації, несумісної з принципом верховенства права, негативно впливає на авторитет органів законодавчої, виконавчої та судової влади, оскільки в цьому разі не досягається кінцева мета правосуддя – захист інтересів громадян і реальне поновлення їхніх порушених прав. Крім того, невиконання або тривале виконання судових рішень та рішень інших органів негативно впливає на систему захисту прав та інвестиційну привабливість України [2].

Власне державну політику вчені розуміють як «відносно стабільну, організовану й цілеспрямовану діяльність уряду щодо певної проблеми, яка здійснюється ним безпосередньо чи опосередковано через уповноважених агентів і впливає на життя суспільства» [55, с. 14; 56].

Одні вчені характеризують державну політику як «дії органів державної влади щодо вирішення проблем, які оптимально сприяють реалізації інтересів суспільства» [57, с. 9], другі – «як стабільну, організовану та цілеспрямовану діяльність уряду з певної проблеми, що здійснюється ним безпосередньо або опосередковано через уповноважених агентів та впливає на життя суспільства» [55, с. 14], треті – «як процес регулювання життя суспільства через використання примусу, котрий певним чином упорядковує людську поведінку» [58, с. 15], четверті – «як сукупність ціннісних цілей, державно-

управлінських заходів, рішень і дій, порядок реалізації державно-політичних рішень (поставлених державною владою цілей) і системи державного управління розвитком країни» [59, с. 8], п'яті – «як політичну діяльність держави та її органів, без якої неможливі задоволення різноманітних інтересів диференційованого суспільства, їх узгодження з метою встановлення і збереження політичного та громадського порядку, досягнення згоди і політичної інтегрованості суспільства [60, с. 6].

Будь-яка державна політика включає розробку та застосування законів, правил, норм і програм, які регулюють діяльність державних інституцій, забезпечують функціонування правової держави та сприяють розвитку суспільства. Вона може бути спрямована на досягнення різних цілей, включаючи й економічне зростання, й соціальну справедливість, й забезпечення безпеки та стабільності, й захист прав і свобод громадян та зміцнення державного суверенітету тощо.

Виконання заходів державної політики, реалізація її основних стратегічних орієнтирів не можлива без утворення відповідної системи публічних (владних) інституцій, без практичної діяльності органів державної влади, місцевого самоврядування, окремих інституцій громадянського суспільства з реалізації виробленого курсу та досягнення конкретних політичних і організаційно-правових цілей. Будь-який різновид державної політики, у тому числі й у сфері примусового виконання рішень суду та інших органів, ефективним є лише тоді, коли така політика має відповідний механізм її реалізації, що передбачає сукупність засобів, методів і ресурсів, які забезпечать вжиття запланованих заходів відповідно до поставлених завдань.

Відтак, однією із характерних рис державної політики, у тому числі й у сфері примусового виконання судових рішень та рішень інших органів, є те, що вона реалізується саме через владні інституції, що наділені організаційно-розпорядчими та контрольно-наглядовими повноваженнями щодо застосування заходів примусу в названій сфері. При цьому роль держави в цьому процесі є визначальною, адже саме держава за допомогою виконання

рішень суду та інших органів (посадових осіб) завершує процес захисту суб'єктивних майнових і особистих немайнових прав громадян та юридичних осіб шляхом їх фактичної реалізації у порядку виконавчого провадження, встановленого законом [61, с. 3].

В такому випадку виконавче провадження слугує процесуальною формою та прямим цільовим спрямуванням держави із захисту прав та законних інтересів особистості, інтересів юридичних осіб.

Механізм реалізації державної політики включає комплекс відповідних організаційно-управлінських, нормативно-правових, фінансово-економічних, соціально-психологічних заходів.

Головним у розумінні державної політики є те, що будь-який її різновид та складовий елемент формується і реалізується на основі політичних, економічних, соціальних та культурних факторів, а також впливу громадської думки, інтересів різних груп та міжнародної кон'юнктури.

Як відомо, така політика здійснюється різними, насамперед, правовими способами, реалізуючи положення ч. 2 ст. 19 Конституції України [41], та є складовою державної правової політики. З цього приводу доречним є запитання Ю.В. Білоусова щодо того, а чи можна й доцільно говорити про окрему державну політику в сфері виконання рішень судів та інших органів? Напевно так, адже Законом України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики» визначені пріоритетні напрями політики Української держави в частині забезпечення справедливого і доступного судочинства, посилення протидії корупції та тіньовій економічній діяльності, забезпечення безумовного дотримання принципів законності насамперед вищими посадовими особами держави, політиками, суддями, керівниками правоохоронних органів і силових структур, боротьбу із злочинністю шляхом поліпшення координації роботи правоохоронних органів, оптимізації їх структури, належного забезпечення їх діяльності, що віднесено до засад політики у сфері розбудови державності (ч. 1 ст. 3). Ці аспекти тією чи іншою мірою стосуються і процесу виконання рішень судів та інших органів. Хоча

безпосередньо це не впливає зі змісту вказаного закону, але виконавче провадження, його законність, транспарентність та ефективність належать до формуючих факторів реалізації державної політики в інших сферах, у тому числі економічній та соціальній [62].

«Мета державної політики щодо виконання рішень судів та інших органів, – підкреслює Ю.В. Білоусов, – повинна збігатися із метою самого виконавчого провадження, нормативне закріплення якої у чинному законодавстві взагалі відсутнє [62].

Враховуючи те, що державна політика є цілеспрямованою комплексною діяльністю органів державної влади для вирішення суспільних проблем, досягнення й реалізації загальнозначущих цілей розвитку суспільства або його окремих сфер [63], її комплексний характер передбачає: транспарентний процесухвалення політичних та управлінських рішень; цілеспрямований вплив, що здійснюється структурами публічної влади; наявність визначеного курсу дії публічної влади; наявність механізму підтримання публічного порядку [64].

Як важливий комплекс заходів та стратегій, що застосовуються державою, з метою досягнення певних цілей та реалізації інтересів держави та її громадян, державна політика зазвичай визначається урядом або іншими органами влади і включає набір напрямів, принципів, планів і програмних дій, спрямованих на забезпечення економічного розвитку, соціальної стабільності, національної безпеки, захисту прав і свобод громадян, взаємодії з іншими державами та участь у міжнародній політиці.

У сфері примусового виконання судових рішень та рішень інших органів державна політика реалізується в межах шістьох невід’ємних складових, серед яких:

1) *нормативна складова*, що подана системою правових актів, реалізація норм яких спрямована на своєчасне, повне і неупереджене виконання рішень, примусове виконання яких передбачено законом;

2) *інституційно-організаційна складова*, що передбачає наявність системи суб'єктів публічного адміністрування, спеціально створених державою, та спроможність органів влади реалізовувати ефективну політику засобами ієрархізації та впорядкування відносин між різними державними інституціями, в межах досягнення єдиних цілей державної політики у сфері примусового виконання судових рішень та рішень інших органів. Тобто організаційна інституціоналізація через наявність чітко детермінованих принципів і засад створює умови державним і недержавним установам і органам солідарно формувати державну політику в названій сфері через застосування комплексу адміністративно-правових засобів, реалізовувати відповідні програми сприяння та стимулювання, проводити моніторинг за станом розвитку законодавства про виконавче провадження та дотримання норм щодо виконання судових рішень;

3) *функціональна складова* крім мети, завдань та сукупності правовідносин, які забезпечують зв'язок суб'єктів публічного адміністрування насамперед у вигляді органів державної виконавчої служби та приватних виконавців з боржником або стягувачем, передбачає обов'язкову наявність функцій реалізації державної політики, серед яких: правоохоронна, контрольна, установча та правозастосовна функції;

4) *інструментальна складова*, що виступає імперативною концептуальною позицією держави щодо напрямів та змісту подальшого розвитку виконавчого законодавства, удосконалення практики його застосування, оптимізації примусового виконання судових рішень та рішень інших органів за допомогою правового інструментарію у вигляді застосування сукупності правових засобів, форм і методів;

5) *гарантувальна складова*, що передбачає гарантування державою виконання рішення суду про стягнення коштів та зобов'язання вчинити певні дії щодо майна, боржником за яким є: державний орган; державні підприємство, установа, організація; юридична особа, примусова реалізація майна якої забороняється відповідно до законодавства;

б) *адміністративно-примусова складова*, що передбачає застосування уповноваженими суб'єктами владних повноважень заходів примусового виконання рішень в частині: звернення стягнення на кошти, цінні папери, інше майно (майнові права), корпоративні права, майнові права інтелектуальної власності, об'єкти інтелектуальної, творчої діяльності, інше майно (майнові права) боржника, у тому числі якщо вони перебувають в інших осіб або належать боржникові від інших осіб, або боржник володіє ними спільно з іншими особами; звернення стягнення на заробітну плату, пенсію, стипендію та інший дохід боржника; вилучення у боржника і передача стягувачу предметів, зазначених у рішенні та ін.

Отже, примусове виконання судових рішень є важливою складовою судової системи та дозволяє забезпечити дотримання правопорядку та справедливості шляхом забезпечення виконання рішень суду через реалізацію виваженої юстиційної державної політики, що виявляється у втіленні у життя конкретних заходів для досягнення поставлених цілей зусиллями всіх верств суспільства за чільної ролі державної виконавчої влади.

Механізм реалізації будь-якої державної політики, у тому числі й щодо примусового виконання судових рішень, включає нормативно-правові, організаційні, економічні засоби та методи впливу на керований об'єкт і передбачає вироблення відповідних рішень, створення управлінських структур, застосування необхідних ресурсів.

Ефективність виконання такого комплексу заходів залежить від реалістичності поставлених цілей, взаємодії всіх організаторів та учасників реалізації політичного курсу, підтримки його соціальними групами та лідерами політичних течій.

Для реалізації державної політики органи державної влади розробляють відповідні програми, плани, концепції (прикладом може стати Стратегія реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015–2020 роки, схвалена Указом Президента України від 20.05.2015 р. № 276/2015 [65], Національна стратегія розв'язання проблеми невиконання

рішень судів, боржниками за якими є державний орган або державне підприємство, установа, організація, на період до 2022 року, схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 30 вересня 2020 р. № 1218-р [66], План заходів щодо реалізації Національної стратегії розв'язання проблеми невиконання рішень судів, боржниками за якими є державний орган або державне підприємство, установа, організація, на період до 2022 року, схвалений розпорядженням Кабінету Міністрів України від 17 березня 2021 р. № 210-р [67], Концепція вдосконалення судівництва для утвердження справедливого суду в Україні відповідно до європейських стандартів, схвалена Указом Президента України від 10 травня 2006 р. № 361/2006 [68], Указ Президента України «Про додаткові заходи щодо підвищення ефективності виконання рішень судів» від 24 березня 2008 р. № 261/2008 [69] та інші концептуально-планувальні документи).

Державна політика у сфері примусового виконання судових рішень та рішень інших органів є складовою внутрішньої політики української держави. Необхідність виділення її як окремих напрямків державної правової політики зумовлена і станом виконання рішень судів та інших органів, адже з року в рік він залишається катастрофічно низьким. Виконується не більше 3%, в той час, як середній показник серед країн Євросоюзу – 50-70%. Тобто з кожних 100 гривень визнаного судом боргу кредитору повертається лише 3 гривні, а на макроекономічному рівні це призводить до того, що частка проблемних заборгованостей становить близько 20% ВВП України [70].

Названа політика із застосуванням адміністративно-правових заходів реалізується через:

- прийняття низки стратегічно важливих пограмно-цільових документів, адже судові рішення чи наказ мають бути оформлені у вигляді виконавчих документів, що містять інформацію про вимоги, які мають бути виконані, та вказівки про способи та строки їх виконання;

- спеціально уповноважених суб'єктів владних повноважень, відповідальних за примусове виконання судових рішень та рішень інших

органів (у різних країнах це може бути судовий пристав, виконавча служба, міністерство юстиції чи інша організація);

– застосування примусових заходів до боржників, які не виконують судові рішення добровільно, серед яких можуть бути такі дії, як арешт майна, блокування рахунків, конфіскація майна, обмеження права на отримання певних послуг або ліцензій, штрафи та інші заходи, передбачені законом;

– співпрацю з іншими органами, співробітництво та взаємодію з іншими органами, такими як поліція, податкова служба, банки, фінансові установи тощо.

Отже, державна політика у сфері примусового виконання судових рішень та рішень інших органів є складником внутрішньо-організаційної загальнодержавної політики, специфічною, пріоритетною діяльністю держави та її інституцій, що включає систему цілей, пріоритетів, завдань, принципів, напрямів, механізмів її формування та реалізації з метою зменшення кількості невиконаних рішень судів, зменшення кількості звернень до Європейського суду з прав людини у зв'язку з невиконанням або тривалим виконанням рішень національних судів та насамкінець підвищення рівня довіри суспільства до державних інституцій.

Характерними рисами адміністративно-правового забезпечення державної політики у сфері примусового виконання судових рішень та рішень інших органів є:

1) те, що вона є складником внутрішньо-організаційної загальнодержавної правової політики;

2) спрямованість на повне і неупереджене виконання та реалізацію рішень юрисдикційних органів відповідно до вимог чинного законодавства, тобто практичне втілення в життя нормативно-правових актів, що регулюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів;

3) здійснення на основі загальних та спеціальних принципів, що є обов'язковою частиною системи виконавчих процедур та додатковими стандартами розподілу норм, які регулюють такі процедури;

4) стратегічний характер як її формування, так і реалізації, що забезпечується вирішенням комплексу державно-управлінських завдань та виконанням функцій за допомогою методів, зміст яких визначається у повноваженнях відповідних суб'єктів;

5) надання державою гарантій щодо виконання рішень суду про стягнення коштів та зобов'язання вчинити певні дії щодо майна, боржником за яким є державний орган; державні підприємство, установа, організація; юридична особа, примусова реалізація майна якої забороняється відповідно до законодавства;

6) здійснення через державну та приватну систему суб'єктів примусового виконання рішень судів та інших органів;

7) обов'язкова наявність публічно-правового механізму реалізації, що включає комплекс відповідних організаційно-управлінських, нормативно-правових, фінансово-економічних, соціально-психологічних та інших заходів;

8) спрямованість на розв'язання актуальних проблем невиконання рішень судів та інших органів і врегулювання суспільних відносин у сфері виконавчого провадження, у тому числі й забезпеченого засобами примусового характеру, що має комплексний характер, а тому дає змогу спрямовувати в необхідних напрямках діяльність публічної адміністрації;

9) здійснення за допомогою публічно-правових (адміністративних) інструментів (знаряддя) політики як специфічних способів, за допомогою яких політика як реакція на проблему втілюється в життя.

Висновки до розділу 1

Узагальнюючи загальнотеоретичні основи реалізації державної політики у сфері примусового виконання судових рішень і рішень інших органів, можна зробити такі висновки:

1. Державну політику у сфері примусового виконання судових рішень та рішень інших органів визначено як невід'ємну складову внутрішньо-організаційної загальнодержавної політики, специфічну, пріоритетну

діяльність держави та її інституцій, що включає систему цілей, пріоритетів, завдань, принципів, напрямів, механізмів її формування та реалізації з метою зменшення кількості невиконаних рішень судів, зменшення кількості звернень до Європейського суду з прав людини у зв'язку з невиконанням або тривалим виконанням рішень національних судів та насамкінець підвищення рівня довіри суспільства до державних інституцій.

2. Підкреслено виключне значення адміністративно-правових норм у формуванні та реалізації державної політики примусового виконання судових рішень і рішень інших органів, що полягає у: 1) визначенні та законодавчому закріпленні стратегічних пріоритетів формування такої політики, окресленні ієрархічної системи стратегічно-планувальних документів; 2) висвітленні кола суб'єктів адміністративно-правового забезпечення реалізації державної політики у сфері примусового виконання судових рішень і рішень інших органів та їх адміністративно-правового статусу; 3) нормативному визначенні інструментів адміністративно-правового забезпечення реалізації державної політики у сфері примусового виконання судових рішень і рішень інших органів, які виступають як зовнішньо виражена діяльність публічної адміністрації, що виражається в застосуванні нею різноманітних засобів, прийомів і способів адміністративно-правового спрямування; 4) закріпленні системи гарантування державою щодо виконання судових рішень та виконавчих документів, визначених Законом України «Про виконавче провадження»; 5) висвітленні форм і методів взаємодії та координації дій між усіма ланками системи органів публічної влади з питань як формування, так і реалізації такої політики; 6) регламентації процедур здійснення контролю за діяльністю працівників органів державної виконавчої служби та приватними виконавцями; 7) визначенні механізму притягнення до адміністративної відповідності за невиконання законних вимог державного або приватного виконавця.

3. Надано теоретичне розуміння еволюції формування та розвитку державної політики примусового виконання судових рішень і рішень інших

органів на підставі ретроспективного аналізу тенденцій діяльності органів державної влади, місцевого самоврядування та інституцій громадянського суспільства, а також особливостей застосування ними інструментів публічного адміністрування, що дало можливість здійснити відповідну періодизацію та виділити історичні періоди. Зазначено, що на всіх етапах становлення української державності розвиток державної політики примусового виконання судових рішень відзначався перманентними змінами в пошуку оптимальної системи органів та осіб примусового виконання, їх адміністративно-правового статусу, гарантій діяльності, застосування заходів примусового виконання рішень, що в підсумку призвело до змішаної системи виконавчого провадження, електронної цифровізації цього процесу (створення Автоматизованої системи виконавчого провадження, Єдиного реєстру боржників та ін.), належного законодавчого забезпечення реформи виконавчого провадження.

4. Визначено характерні риси адміністративно-правового забезпечення реалізації державної політики у сфері примусового виконання судових рішень та рішень інших органів, серед яких: 1) те, що вона є складником внутрішньо-організаційної загальнодержавної правової політики; 2) спрямованість на повне і неупереджене виконання та реалізацію рішень юрисдикційних органів відповідно до вимог чинного законодавства, тобто практичне втілення в життя нормативно-правових актів, що регулюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів; 3) здійснення на основі загальних та спеціальних принципів, що є обов'язковою частиною системи виконавчих процедур та додатковими стандартами розподілу норм, які регулюють такі процедури; 4) стратегічний характер як її формування, так і реалізації, що забезпечується вирішенням комплексу державно-управлінських завдань та виконанням функцій за допомогою методів, зміст яких визначається у повноваженнях відповідних суб'єктів; 5) надання державою гарантій щодо виконання рішень суду про стягнення коштів та зобов'язання вчинити певні дії щодо майна, боржником за яким є державний орган; державні підприємство,

установа, організація; юридична особа, примусова реалізація майна якої забороняється відповідно до законодавства; 6) здійснення через державну та приватну систему суб'єктів примусового виконання рішень судів та інших органів; 7) обов'язкова наявність публічно-правового механізму реалізації, що включає комплекс відповідних організаційно-управлінських, нормативно-правових, фінансово-економічних, соціально-психологічних та інших заходів; 8) спрямованість на розв'язання актуальних проблем невиконання рішень судів та інших органів і врегулювання суспільних відносин у сфері виконавчого провадження, у тому числі й забезпеченого засобами примусового характеру, що має комплексний характер, а тому дає змогу спрямовувати в необхідних напрямках діяльність публічної адміністрації; 9) здійснення за допомогою публічно-правових (адміністративних) інструментів (знаряддя) політики як специфічних способів, за допомогою яких політика як реакція на проблему втілюється в життя.

5. Удосконалено розуміння адміністративно-правового забезпечення державної політики у сфері примусового виконання судових рішень та рішень інших органів, що реалізується в межах: нормативної, інституційно-організаційної, функціональної, інструментальної, гарантувальної та адміністративно-примусової складових.

РОЗДІЛ 2

МЕХАНІЗМ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ ПРИМУСОВОГО ВИКОНАННЯ СУДОВИХ РІШЕНЬ І РІШЕНЬ ІНШИХ ОРГАНІВ

2.1. Нормативно-правове регулювання реалізації державної політики у сфері примусового виконання судових рішень і рішень інших органів

Проблема ефективної реалізації примусового виконання судових рішень і рішень інших органів не має суто правовий характер і не може бути вирішена виключно юридичними засобами, оскільки значною мірою відображає сучасну економічну та політичну ситуацію в країні, тенденції реалізації державної політики примусового виконання рішень в сферах адміністративної, цивільної та іншої юрисдикції. Звичайно, що будь-яка реформа та нагальні інституційні й правові зміни вимагають належного механізму правового регулювання суспільних відносин з урахування правозастосовної практики та можливості якісно впливати на поведінку певної групи осіб. Відтак, право не виражене в діях його суб'єктів (навіть і не підтвержене судовими або іншими юрисдикційними актами) по суті не має сенсу, адже не відображає тих закономірних процесів, спрямованість на реалізацію яких воно покликано.

Стан правового забезпечення виконавчого провадження прямо відображає можливість чи неможливість ефективної реалізації норм права у забезпеченні механізму примусового виконання рішень судів та інших органів, адже за негативного результату дискредитується сама ідея правосуддя або досягнення мети адміністративно-юрисдикційної діяльності.

Механізм правового забезпечення (регулювання) є складним явищем, що включає різні організаційно-правові інструменти, які у своїй сукупності забезпечують реалізацію заходів примусового виконання судових рішень та

рішень інших уповноважених суб'єктів. Елементи такого механізму передбачають наявність декількох блоків, а саме:

нормативно-правовий (сукупністю загальних та спеціальних нормативно-правових актів, які визначають правові засади реалізації заходів примусового виконання судових рішень);

інституційний (складається із суб'єктів забезпечення реалізації заходів примусового виконання судових рішень та рішень інших органів);

організаційно-процедурний (включає безпосередні організаційні заходи, побудовані на нормах адміністративного права, спрямовані на ефективну реалізацію заходів примусового виконання судових рішень, та передбачає загальну організацію діяльності уповноважених суб'єктів, так і виконання контрольних заходів у цій сфері, у тому числі й забезпечення законності та дисципліни виконавчого провадження);

фінансово-господарський (передбачає фінансове та матеріальне забезпечення діяльності працівників органів державної виконавчої служби та фінансування витрат на проведення і організацію виконавчих дій, що здійснюються за рахунок коштів державного бюджету, а також коштів виконавчого провадження, порядок формування яких встановлюється Законом України «Про виконавче провадження» [36]) блоки.

Необхідність з'ясування сутності та змісту механізму адміністративно-правового забезпечення примусового виконання судових рішень та рішень інших органів, а також реалізації у цьому сенсі відповідного напрямку державної політики залежить безпосередньо від того, наскільки грамотно визначено цілі регулювання та наскільки оптимально підібрано засоби для їх досягнення. При формуванні мети функціонування такого механізму моделюється бажаний результат і мотивується комплекс засобів, здатних, на думку суб'єкта владних повноважень, привести до її досягнення.

Наразі ключовими передумовами необхідності вжиття заходів реалізації державної політики у сфері примусового виконання судових рішень і рішень інших органів є:

неможливість забезпечити реалізацію багатьох положень законодавства з урахуванням наявних соціально-економічних реалій;

остаточна невизначеність питання про місце виконавчого провадження у системі національного права;

суттєве спотворення в бік захисту інтересів боржника у виконавчому провадженні;

переважний захист у виконавчому провадженні інтересів держави як стягувача у порівнянні з іншими подібними суб'єктами, нерівність правового захисту різних видів власності;

недосконалість виконавчих процедур, які повинні диференціюватися залежно від виду виконавчих документів, суб'єктів виконання судових рішень та рішень інших органів, об'єктів стягнення;

остаточна невиробленість процедур реалізації судових рішень і рішень інших органів;

прогалини у регулюванні правового статусу органів державної виконавчої служби (державних виконавців) та у передбачених законом приватних виконавців, недосконалість організаційного оформлення й стимулювання діяльності виконавців, співвідношення повноважень судових інстанцій у виконавчому провадженні;

нерозв'язаність багатьох питань адміністративно-правового забезпечення примусового виконання судових рішень і рішень інших органів, як-то в частині: визначення остаточного переліку підстав для зупинення вчинення виконавчих дій, переліку строків провадження; забезпечення цифровізації взаємодії виконавця та банку для швидкого арешту коштів боржника; унормування термінології виконавчого провадження та його складових; запровадження автоматизованої системи арешту коштів боржників; скасування певної частини мораторіїв, які забороняють виконувати судові рішення як у процедурі виконавчого провадження так і в процедурі банкрутства [71];

недостатність санкцій за невиконання судових рішень і рішень інших органів, що реалізуються у виконавчому провадженні, з урахуванням нових видів суспільних відносин та наявних соціально-економічних і політичних реалій;

надзвичайно мале коло заходів примусового виконання судових рішень і рішень інших органів, а також заходів забезпечення їх виконання, які доречно було б розширити відносно юридичних осіб тощо.

Вказане вище переконує у необхідності забезпечення належного правового регулювання заходів, спрямованих на реалізацію державної політики у сфері примусового виконання рішень та інших органів.

Власне правове регулювання вчені розглядають як здійснюваний державою за допомогою всіх юридичних засобів владний вплив на суспільні відносини з метою їх упорядкування, закріплення, охорони і розвитку [72, с. 44].

Одні вчені правове регулювання вважають частиною правового впливу, його особливим порядком, що відзначається підвищеною чіткістю нормативної регламентації і здійснюється за допомогою специфічних правових засобів: норм права, правовідносин, актів реалізації права [73, с. 89]. Інші вказують, що «це специфічний вплив, який здійснюється правом як особливим нормативним інституційним регулятором. При цьому правове регулювання має цілеспрямований, організаційний, результативний характер і здійснюється за допомогою цілісної системи засобів, що реально виражають саму матерію права як нормативного інституту утворення – регулятора [74, с. 47].

Отже, правове регулювання передбачає встановлення загальнообов'язкових вимог та процедур для об'єктів управління та різних суб'єктів права з метою забезпечення громадського порядку, безпеки, рівності учасників економічних відносин, основ демократичної конкурентності, прав і свобод громадян.

У сфері примусового виконання судових рішень та рішень інших органів державна політика, насамперед, реалізується через застосування відповідних правових норм, які містяться в різних за формою, характером та юридичною силою нормативно-правових актах. Зрозуміло, що провідну роль серед них відіграють закони, в яких закріплюються першорядні юридичні приписи. Водночас, акти підзаконного регулювання у повсякденній управлінській діяльності виступають своєрідним містком між публічною адміністрацією, уповноваженою державою на реалізацію наданих повноважень щодо досягнення цілей відповідного напряму державної політики країни.

Разом з тим, не зменшуючи ролі обох груп нормативно-правових актів, без них не може бути державного управління як такого, а без останнього – правова система держави втрачає своє регулююче призначення у сфері функціонування виконавчої влади [75, с.13]. Саме в нормативно-правових актах встановлюються норми права, які є «загальнообов'язковими державними приписами постійного чи тимчасового характеру, розрахованими на багаторазове застосування» [76, с. 154].

На відміну від індивідуальних (правозастосовних) актів, нормативно-правові акти містять норми права (встановлюють, змінюють або скасовують їх) і розраховані на багаторазове застосування, тобто їх дія не вичерпується одноразовим виконанням [77, с. 410].

Доречно наголосити про те, що всі джерела правового регулювання в цій сфері доцільно побудувати за юридичною силою нормативно-правових актів незалежно від предмета їх регламентації. Відтак частіше в юридичних дослідженнях галузевої спрямованості простежується загальна характеристика низки нормативних документів, очолюваних у першу чергу Конституцією України. Теж саме стосується й сфери примусового виконання судових рішень та рішень інших органів. Зокрема, у статті 1 Закону України «Про виконавче провадження» позначено, що виконавче провадження як завершальна стадія судового провадження проводиться на підставах, у межах повноважень та у спосіб, що визначені Конституцією України, цим законом, іншими законами та

нормативно-правовими актами, прийнятими відповідно до цього закону, а також рішеннями, які відповідно до цього закону підлягають примусовому виконанню [36]. Так само у статті 2 Закону України «Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів». Зазначено, що правовою основою діяльності органів державної виконавчої служби та приватних виконавців є Конституція України, цей закон, міжнародні договори України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, інші закони, нормативно-правові акти, прийняті на їх виконання [78].

Отже, на сьогодні, як бачимо, правову основу діяльності суб'єктів адміністративно-правового забезпечення реалізації державної політики у сфері примусового виконання судових рішень і рішень інших органів складає Конституція України, Закони України «Про виконавче провадження», «Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів», міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, інші закони України та нормативно-правові акти, прийняті на їх виконання.

Не менш важливу роль у забезпеченні реалізації державної політики у сфері примусового виконання судових рішень і рішень інших органів відіграють керівні документи міжнародного права, у тому числі Ради Європи, для якої виконання судових рішень стало одним із основних напрямків роботи, адже Європейський суд з прав людини пов'язав його з вимогами права на справедливий судовий розгляд.

Україною до речі підписано понад 35 двосторонніх договорів щодо правової допомоги в адміністративних, цивільних, кримінальних та господарських справах, у тому числі з Польщею, Чехією, Латвією, Литвою, Угорщиною, Кіпром тощо. У разі винесення рішення судом іноземної держави, з якою діє двосторонній договір, до процесу визнання та виконання застосовуються положення договору. Проте більшість двосторонніх угод не застосовуються до рішень щодо комерційних спорів.

Україна також є стороною п'яти багатосторонніх угод, які прямо чи опосередковано регулюють виконання іноземних судових рішень.

Серед найбільш значущих міжнародних актів, що визначають стандарти примусового виконання рішень, слід назвати Рекомендації Rec (2003) 17 Комітету міністрів Ради Європи «Про примусове виконання» разом з Керівними принципами примусового виконання, Рекомендації Ради Європи по примусовому виконанню: керівництво до застосування (GuideLines on Enforcement CEPEJ 2009), а також проект Глобального кодексу примусового виконання, розроблений Міжнародним союзом судових виконавців, що викладений широкому загалу у 2015 році [79, с. 4-8].

До речі, про необхідність урахування європейських та міжнародних стандартів примусового виконання рішень судів та інших органів наголошується у п. 2.2. Стандартів та рекомендацій Ради Європи щодо виконавчого провадження, де зазначається, що 9 вересня 2003 р. Комітет Міністрів Ради Європи ухвалив: Рекомендацію Rec(2003)16 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо виконання рішень адміністративних і судових органів у галузі адміністративного права та Рекомендацію Rec(2003)17 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо примусового виконання.

Власне проблема тривалого або повного невиконання судових рішень залишається однією з системних проблем української правової системи, на що наголошується в цілій низці рішень Європейського суду з прав людини, наприклад, у пілотному рішенні ЄСПЛ від 15 жовтня 2009 року у справі «Юрій Миколайович Іванов проти України» (заява № 40450/04) [80]; у рішенні ЄСПЛ від 12 жовтня 2017 року у справі «Бурмич та інші проти України» (заява № 46852/13 та ін.) [81] та низці інших рішень. Зокрема останнє рішення є наочно показовим підтвердженням Великої палати Європейського суду з прав людини від 12 жовтня 2017 року, у справі якого були об'єднані понад 12 тисяч скарг, поданих проти України. Скарги стосуються системного невиконання рішень національних судів. Усі ці скарги були визнані

обґрунтованими, встановлено системність такого порушення Україною прав людини, як несвоєчасне виконання чи невиконання рішень національних судів, що набрали законної сили. Всі зазначені заяви вилучені з реєстру ЄСПЛ і передані Комітету міністрів Ради Європи задля забезпечення контролю за виконанням рішення у справі «Бурмич та інші проти України». Таке безпрецедентне рішення Європейського суду викликало серйозний резонанс серед науковців та громадськості в Україні [82].

Крім цього, Європейською комісією з питань ефективності правосуддя (ЄКЕП) 17 грудня 2009 р. ухвалено Керівництво з передової практики виконання судових рішень. Цей документ не має зобов'язального характеру, але встановлює стандарти виконання судових рішень у цивільних, господарських та адміністративних справах.

Крім міжнародних норм, принцип обов'язковості остаточного рішення Європейського суду з прав людини на підставі ст. 46 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та процедура його виконання в тій чи іншій мірі закріплені в законодавстві всіх країн-учасниць цього міжнародного договору. Зокрема, в Україні спеціальна процедура виконання рішень Європейського суду з прав людини передбачається Законом України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини», який, відповідно до преамбули до закону, регулює відносини, що виникають у зв'язку з обов'язком держави виконати рішення Європейського суду з прав людини у справах проти України [83].

Не зменшуючи ролі міжнародно-правових документів як важливих елементів правового забезпечення релізації державної політики в сфері примусового виконання рішень судів та інших органів, основне навантаження в частині регулювання суспільних відносин, спрямованих на задоволення інтересів зацікавлених суб'єктів виконання судових рішень, належить, насамперед, нормативним актам внутрішнього законодавства. Останні, на думку О. Музичука, складають основу формування та реалізації державної політики, мають відповідати критеріям і рисам та особливостям конкретного

суб'єкта або об'єкта відповідної діяльності, на підставі яких з'являється можливість об'єднання у класифікаційні групи, окреслення певних спільних та відмінних рис кожної з груп [84, с. 275].

Попри те, що нормативно-правове регулювання примусового виконання судових рішень та рішень інших органів подано значною кількістю законодавчих та підзаконних нормативно-правових актів, механізм примусового виконання судових рішень є одним із засобів гарантування державою захисту прав громадян, а відтак нормативно-правові акти, які регламентують реалізацію такого механізму, зумовлюють особливий алгоритм діяльності органів державного управління на процедуру виконання судового рішення. «Він реалізується, – наголошує В.П. Мороз, – лише за умови дотримання, використання та застосування певних законів і підзаконних актів, і лише за певних обставин, із застосуванням відповідних методів» [85, с. 388-389].

За юридичною силою нормативно-правові акти, що визначають нормативні засади регулювання державної політики у сфері примусового виконання судових рішень та рішень інших органів, насамперед подані Конституцією України, яка визначає основні засади діяльності судової влади України, наголошуючи на важливості, виключності та обов'язковості виконання судового рішення. Крім того, основний закон закріпив можливість примусового стягнення майна із боржника у встановленому законом порядку. Більш детально положення Конституції України розкриваються на рівні кодифікованих нормативно-правових актів, звичайних законів та підзаконних нормативно-правових актів.

До кодифікованих джерел регулювання державної політики у сфері примусового виконання судових рішень та рішень інших органів слід віднести Кодекс України про адміністративні правопорушення [86], Кримінальний кодекс України [87], Податковий кодекс України [88], Кодекс адміністративного судочинства України [89], Кримінальний процесуальний

кодекс України [90], Цивільний процесуальний кодекс України [91], Господарський процесуальний кодекс України [92] тощо.

Попри оновлення законодавства у сфері примусового виконання рішень судів та інших органів, не втрачає своєї актуальності й позиція щодо прийняття єдиного (загального) кодифікованого акту у досліджуваній сфері. Серед вчених не має одностайної позиції як щодо назви кодексу, так і його змістовного наповнення. В основному такий кодифікований акт пропонують вчені назвати Виконавчий кодекс України [93, с. 173]. На думку прихильників прийняття такого документу, це дозволило б комплексно регулювати адміністративно-юрисдикційну діяльність державних виконавців, призведе до єдиного правового регулювання питань адміністративної відповідальності і зручності правозастосування у сфері виконавчого провадження, відповідатиме правовій традиції держави, коли цілісні види юридичної діяльності регулюються одним кодифікованим законодавчим актом [94, с. 12].

Зрозуміло, що кодифікація є одним із ефективних шляхів розвитку законодавства, підвищення його рівня, узгодженості, а також вирішення проблеми ліквідації множинності актів, діючих з одного й того ж питання [95, с. 46].

Водночас, на наше переконання, прийняття такого кодифікованого джерела є передчасним та таким, що ще більше ускладнить практику правозастосування норм виконавчого провадження, у тому числі примусового. В цілому, недоцільність кодифікації законодавства у сфері примусового виконання судових рішень і рішень інших органів, зумовлено наступними міркування, зокрема:

по-перше, немає єдиного розуміння як природи виконавчого права, так і змісту нормативно-правового акту, який би на сучасному рівні відбивав всю сутність реальної дійсності виконавчого провадження в межах українського законодавства;

по-друге, виконавче право є комплексним правом, яке регулюється не тільки нормативними актами приватного блоку права, а й публічним правом;

по-третє, надзвичайна «волатильність» цього законодавства, наявність величезної кількості нормативних актів підзаконного регулювання, що охопити одночасним регулюванням апріорі неможливо;

по-четверте, неможливість комплексного вирішення питань примусового виконання судових рішень і рішень інших органів за рахунок лише прийняття одного чи кількох кодифікованих законів, навіть і з дотриманням усіх вимог юридичної техніки;

по-п'яте, вітчизняна правотворча та правозастосовна практика передбачають обов'язкову наявність як законів, що закріплюють формальні положення виконавчого провадження, так і підзаконних актів, що дозволяють оперативно реагувати на зміни умов розвитку держави та суспільства, конкретизують та забезпечують практичну реалізацію відповідних норм вказаних законів;

по-шосте, реформування системи виконавчого провадження в Україні супроводжується саме прийняттям нормативних актів, якими доповнюється чинне законодавство.

Відтак, кодифікація норм права у сфері примусового виконання судових рішень та рішень інших органів, або можна сказати взагалі всіх норм здійснення виконавчого провадження, є передчасною, адже навряд чи будь-який кодифікований акт в цій сфері буде здатний забезпечити однакове регулювання суспільних відносин під час реалізації права кожного на справедливий суд, законне та обгрунтоване винесення та виконання судового або іншого юрисдикційного рішення, без певного дублювання відповідних аспектів. Більше того, він не зможе містити у собі весь масив норм, що регулюють здійснення діяльності під час примусового виконання судових та інших рішень, адже у такому разі акт, що розробляється, не зможе ні за змістом, ні за рівнем нормативного узагальнення відповідати кодексу, який передбачатиме всеохоплювальність, універсальність регулювання тієї сфери суспільних відносин, якій він присвячений. Побудова єдності такого кодексу на цих підставах неможлива. Такий кодифікований акт об'єктивно

обумовлював би поєднання в ньому в якості окремих складових (частин, розділів, глав) норм, що регулюють різні за змістом та спрямуванням публічно-правові відносини. Але, в цих умовах закріпити єдність суб'єктного складу навряд чи вдасться.

Окрім Закону України «Про виконавче провадження» законодавство в названій сфері представлено значною кількістю нормативних документів різної юридичної сили, цільового спрямування та функціонального призначення, які умовно можна поділити на групи, серед яких нормативно-правові акти, що визначають:

а) *загальні питання реалізації державної політики у сфері примусового виконання судових рішень та рішень інших органів та організації виконавчого провадження в цілому* (Конституція України [41], Закон України «Про виконавче провадження» [36], Закон України «Про запобігання корупції» [96], Закон України «Про державну службу» [97], Кодекс України про адміністративні правопорушення [86], Кримінальний кодекс України [87], Кримінальний процесуальний кодекс України [90], Інструкція з організації примусового виконання рішень, затверджена наказом Міністерства юстиції України від 02.04.2012 № 512/5 [98], Податковий кодекс України [88] та ін.);

б) *особливості регулювання відносин, які виникають у зв'язку з обов'язком держави виконати рішення Європейського суду з прав людини у справах проти України, з необхідністю усунення причин порушення Україною Конвенції про захист прав людини і до неї, з впровадженням в українське судочинство та адміністративну практику європейських стандартів прав людини, зі створенням передумов для зменшення числа заяв до Європейського суду з прав людини проти України* (Закон України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» [99], Закон України «Про міжнародне приватне право» [100] та ін.);

в) *стратегічні напрями реалізації державної політики у сфері примусового виконання судових рішень та рішень інших органів* (Стратегія реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на

2015–2020 роки, схвалена Указом Президента України від 20.05.2015 р. № 276/2015 [65], Національна стратегія розв’язання проблеми невиконання рішень судів, боржниками за якими є державний орган або державне підприємство, установа, організація, на період до 2022 року, схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 30 вересня 2020 р. № 1218-р [66], План заходів щодо реалізації Національної стратегії розв’язання проблеми невиконання рішень судів, боржниками за якими є державний орган або державне підприємство, установа, організація, на період до 2022 року, схвалений розпорядженням Кабінету Міністрів України від 17 березня 2021 р. № 210-р 67101], Концепція вдосконалення судівництва для утвердження справедливого суду в Україні відповідно до європейських стандартів, схвалена Указом Президента України від 10 травня 2006 р. № 361/2006 [68], Указ Президента України «Про додаткові заходи щодо підвищення ефективності виконання рішень судів» від 24 березня 2008 р. № 261/2008 [69] та інші концептуально-планувальні документи);

г) *гарантії держави щодо виконання судових рішень та виконавчих документів, визначених Законом України «Про виконавче провадження».* Зокрема, держава гарантує виконання рішення суду про стягнення коштів та зобов’язання вчинити певні дії щодо майна, боржником за яким є: державний орган; державні підприємство, установа, організація; юридична особа, примусова реалізація майна якої забороняється відповідно до законодавства (Закон України «Про гарантії держави щодо виконання судових рішень» [102]);

д) *правовий статус суб’єктів реалізації державної політики у сфері примусового виконання судових рішень та рішень інших органів* (Закон України «Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів» [78], постанова Кабінету Міністрів України від 2 липня 2014 р. № 228 «Про затвердження Положення про Міністерство юстиції України» [103]; наказ Міністерства юстиції України від 25.10.2016 № 3053/5 «Про затвердження Порядку допуску до професії приватного

виконавця» [104], наказ Міністерства юстиції України від 21.10.2016 № 3005/5 «Про затвердження Спеціальних вимог до рівня професійної компетентності державних виконавців та керівників органів державної виконавчої служби» [105], наказ Міністерства юстиції України від 27.11.2017 № 3791/5 «Про затвердження Положення про Дисциплінарну комісію приватних виконавців» [106], наказ Міністерства юстиції України від 27.11.2017 № 3792/5 «Про затвердження Положення про Кваліфікаційну комісію приватних виконавців» [107] тощо);

е) *особливості провадження у справах щодо примусового виконання судових рішень і рішень інших органів* (постанови Кабінету Міністрів України від 11.07.2002 № 985 «Про затвердження Порядку розпорядження майном, конфіскованим за рішенням суду і переданим органам державної виконавчої служби» [108], від 26.12.2001 № 1724 «Про порядок обліку, зберігання, оцінки вилученого митницями ДФС майна, щодо якого винесено рішення суду про конфіскацію, передачі цього майна органам державної виконавчої служби і розпорядження ним» [109], від 17.12.2008 № 1102 «Про затвердження Порядку тимчасового затримання та зберігання транспортних засобів на спеціальних майданчиках і стоянках» [110], від 29.04.2004 № 554 «Про затвердження порядку використання коштів виконавчого провадження» [111], від 08.09.2016 № 643 «Про затвердження Порядку виплати винагород державним виконавцям та їх розмірів і розміру основної винагороди приватного виконавця» [112], від 03.09.2014 № 440 «Про затвердження Порядку погашення заборгованості за рішеннями суду, виконання яких гарантується державою» [113], від 03.08.2011 № 845 «Про затвердження Порядку виконання рішень про стягнення коштів державного та місцевих бюджетів або боржників» [114], від 26.02.1993 «Про перелік видів доходів, які враховуються при визначенні розміру аліментів на одного з подружжя, дітей, батьків, інших осіб» [115], від 25.12.2015 № 1127 «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень» [116], наказ Міністерством юстиції України № 2831/5 від 29.09.2016 «Про затвердження Порядку реалізації арештованого майна» [117], наказ

Міністерства фінансів України від 04.11.2004 № 692 «Про затвердження Порядку обліку, зберігання і розпорядження дорогоцінними металами і дорогоцінним камінням, дорогоцінним камінням органогенного утворення та напівдорогоцінним камінням, що переходять у власність держави» [118] та ін.);

ж) *організацію примусового виконання судових рішень та рішень інших органів під час дії правового режиму воєнного стану* (Закон України від 11 квітня 2023 року «Про внесення змін до деяких законів України щодо окремих особливостей організації примусового виконання судових рішень і рішень інших органів під час дії воєнного стану» [119], Наказ Міністерства юстиції України від 04 квітня 2022 року № 1310/5 «Про деякі питання доступу до автоматизованої системи виконавчого провадження та Єдиного реєстру приватних виконавців України у період воєнного стану» [120], Постанова Кабінету Міністрів України від 04 лютого 2023 року № 101 «Про затвердження Порядку визначення підприємств оборонно-промислового комплексу, які є боржниками у виконавчих провадженнях, вчинення виконавчих дій за якими зупиняється у період воєнного стану» [121], Закон України від 15 березня 2022 року «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану» [122], Закон України від 15 березня 2022 року «Про внесення зміни до розділу XIII «Прикінцеві та перехідні положення» Закону України «Про виконавче провадження» [36], Закон України від 28 липня 2022 року «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо сприяння процесам релокації підприємств в умовах воєнного стану та економічного відновлення держави» [123], наказ Міністерство юстиції України від 25.11.2014 № 247/7 «Про переміщення органів та установ юстиції Донецької області» [124], постанова Кабінету Міністрів України від 07 листопада 2014 року № 595 «Деякі питання фінансування бюджетних установ, здійснення соціальних виплат населенню та надання фінансової підтримки окремим підприємствам і організаціям Донецької та Луганської областей» [125]);

з) *механізм функціонування автоматизованої системи виконавчого провадження* (наказ Міністерства юстиції України від 05.08.2016 № 2432/5 «Про затвердження Положення про автоматизовану систему виконавчого провадження» [126]);

к) *порядок здійснення контролю за діяльністю працівників органів державної виконавчої служби та приватних виконавців* (наказ Міністерства юстиції України 22 жовтня 2018 року № 3284/5 «Про затвердження Порядку проведення перевірок діяльності органів державної виконавчої служби, приватних виконавців» [127]);

л) *особливості виконавчого провадження щодо забезпечення діяльності об'єктів критичної інфраструктури під час дії воєнного стану* [128];

м) *заходи юридичної відповідальності за порушення законодавства у сфері примусового виконання рішень судів та інших органів* (Кодекс України про адміністративні правопорушення [86], Кримінальний кодекс України [87], Кримінальний процесуальний кодекс України [90], Інструкція з організації примусового виконання рішень, затверджена наказом Міністерства юстиції України від 02.04.2012 № 512/5 [98], Податковий кодекс України [88] та ін.).

Наявний перелік нормативно-правових актів в комплексі складають основу правового регулювання реалізації державної політики у досліджуваній сфері, реалізація якого забезпечується завдяки механізму примусового виконання рішень, в основі якого лежить метод правового впливу держави на зобов'язану особу. Закладені у вказаних вище правових документах нормативні приписи регулюють «виконавчі правовідносини», що мають, перш за все, адміністративно-правовий характер, а їх реалізація, як і будь-якого правового відношення взагалі, забезпечується заходами державного впливу [129, с. 151]. Останні є важливим та невід'ємним інструментом в діяльності державного виконавця, спрямовані на реалізацію вимог виконавчих документів. Необхідність застосування державного примусу виникає лише тоді, коли зобов'язана особа ухиляється від виконання рішення, і для відновлення порушених прав та інтересів потерпілої особи необхідне

втручання органу державної влади, в данному випадку – державної виконавчої служби (або приватних виконавців). Пов'язано це із тим, що названі суб'єкти є представниками влади (наділені владними повноваженнями), та діють від імені держави і перебувають під її захистом та уповноважені саме державою здійснювати діяльність з примусового виконання рішень у порядку, передбаченому законом [130]. В такому вигляді примусове виконання судових рішень та рішень інших органів є не лише специфічною моделлю захисту прав і свобод людини та громадянина уповноваженим суб'єктом публічного адміністрування названою сферою, але й дієвим механізмом такого захисту, спираючись на Закон України «Про виконавче провадження» та інші законодавчі та підзаконні нормативно-правові акти, що містять спеціальні норми у виконавчому провадженні та специфічному порядку здійснення виконавчих дій.

Навіть те, що Закон України «Про виконавче провадження» нині є основним нормативним актом, який в цілому регулює механізм примусової реалізації судових та інших рішень, цілком слушною є думка М. Оніщука про те, що й досі не забезпечено дійові механізми гарантування виконання судових рішень [131, с. 12].

Попри суттєві здобутки у цій галузі, насамперед в частині формування низки нормативно-правових актів, спрямованих на врегулювання примусового виконання судових рішень, законодавча діяльність у даному напрямку досить часто була непослідовною та несистематичною [132].

Відтак, незважаючи всі реформаційні новації щодо створення ефективної моделі примусового виконання рішень судів та інших органів, принципово необхідним (і про це наголошують багато вчених) є прийняття нового Закону «Про виконавче провадження», що має вирішувати завдання, спрямовані на:

– створення економічних та адміністративних стимулів, зокрема мотиваційних, в частині економічної вигідності виконання рішень судів, а невиконання суворо і невідворотно каралося;

- посилення інституційної спроможності органів та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів;
- окреслення дієвих інструментів виконання, насамперед, сучасних процедур і технологій, які уможлиблюватимуть ефективне виконання;
- створення умов, які приваблюють найкращих у професію приватних виконавців;
- усунення надмірного регулювання і посилення інституційної спроможності професійної спільноти приватних виконавців;
- трансформацію функцій Міністерства юстиції з наглядово-каральної на публічно-сервісну тощо.

Окремо слід сказати, що на систему примусового виконання рішень судів та інших органів і реалізацію відповідної політики в названій сфері вплинуло запровадження на території України правового режиму воєнного стану, викликаного військовою агресією РФ. Запровадження військового стану в межах території України викликало необхідність здійснення певної корекції в частині організації виконавчого провадження. Зокрема, 27 липня 2022 року було прийнято Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо діяльності приватних виконавців та примусового виконання судових рішень, рішень інших органів (посадових осіб) у період дії воєнного стану», яким врегульовано деякі питання примусового виконання рішень, зокрема, щодо:

зупинення дії постанов державних виконавців про встановлення тимчасового обмеження боржника у праві користування вогнепальною мисливською, пневматичною та охолощеною зброєю, пристроями вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, спорядження гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії;

заборони примусового виконання: виконавчих написів нотаріусів; рішень про стягнення з фізичної особи заборгованості за житлово-комунальні послуги тощо [133].

Попри суттєві законодавчі зміни та новації, пов'язані у тому числі й із роботою державних та приватних виконавців в умовах дії правового режиму воєнного стану, законодавство у згаданій сфері важко назвати досконалим. Наразі характерними недоліками чинного законодавства у сфері примусового виконання судових рішень і рішень інших органів є:

- відсутність у законодавстві переліку прав та обов'язків приватного виконавця, предметних чи інших обмежень щодо права здійснювати виконання рішень приватним виконавцем;

- відсутність нормативно-визначеного порядку проходження навчання і стажування приватних виконавців;

- неузгодженість між собою окремих норм законодавства, що регулюють порядок звернення стягнення на земельні ділянки у виконавчому провадженні;

- відсутність окремого Закону України «Про виконавців», прийняття якого сприятиме унормуванню діяльності державної виконавчої служби та приватних виконавців, своєчасному, повному і неупередженому виконанню рішень судів та інших органів (посадових осіб), примусове виконання яких передбачено законом, визначити основи організації та діяльності двох видів виконавців, їх завдання, правовий статус, соціальний захист;

- невизначеність порядку направлення повідомлення суб'єкту переважного права про проведення торгів та отримання зворотного зв'язку за аналогією з чинним порядком реєстрації наміру щодо продажу земельної ділянки тощо.

Загалом адміністративне законодавство спрямоване на регулювання суспільних відносин у сфері примусового виконання рішень судів та інших органів. Воно являє собою систему норм, правил і стандартів, що регулюють завдання органів державної виконавчої служби та приватних виконавців, спрямовані на своєчасне, повне і неупереджене виконання рішень, примусове виконання яких передбачено законом. Значення адміністративного законодавства у цьому сенсі полягає у: забезпеченні порядку та законності у

діяльності органів державної виконавчої служби та приватних виконавців, встановленні правил та процедур, якими повинні дотримуватися примусового виконання судових рішень і рішень інших органів; захисті прав та інтересів громадян та організацій; визначенні процедур оскарження рішень та дій органів державної виконавчої служби та приватних виконавців; реалізації функцій держави щодо відновлення та захисту порушених прав та інтересів, відшкодування завданих збитків та неухильного дотримання та виконання судового рішення та рішення інших юрисдикційних органів.

Таким чином, адміністративно-правові норми посідають особливе місце у формуванні та реалізації державної політики у сфері примусового виконання судових рішень і рішень інших органів, що обумовлюється колом тих суспільних відносин, які підлягають упорядкуванню, охороні та розвитку у відповідності до об'єктивних потреб суспільства та держави.

Адміністративно-правові норми займають провідне місце у системі регулювання управлінських відносин, встановлюючи загальну програму поведінки учасників формування та реалізації державної політики у сфері примусового виконання судових рішень і рішень інших органів, шляхом надання їм суб'єктивних прав і встановлення відповідних юридичних обов'язків.

Адміністративно-правові норми покликані забезпечити організованість, стабільність, визначеність відносин у цій важливій сфері суспільного життя. Їх значення у формуванні та реалізації державної політики у сфері примусового виконання судових рішень і рішень інших органів полягає у:

1) визначенні та законодавчому закріпленні стратегічних пріоритетів формування такої політики, окресленні ієрархічної системи стратегічно-планувальних документів;

2) висвітленні кола суб'єктів адміністративно-правового забезпечення реалізації державної політики у сфері примусового виконання судових рішень і рішень інших органів та їх адміністративно-правового статусу;

3) нормативному визначенні інструментів адміністративно-правового забезпечення реалізації державної політики у сфері примусового виконання судових рішень і рішень інших органів, які виступають як зовнішньо виражена діяльність публічної адміністрації, що виражається в застосуванні нею різноманітних засобів, прийомів і способів адміністративно-правового спрямування;

4) закріпленні системи гарантування державою щодо виконання судових рішень та виконавчих документів, визначених Законом України «Про виконавче провадження»;

5) висвітленні форм і методів взаємодії та координації дій між усіма ланками системи органів публічної влади з питань як формування, так і реалізації такої політики;

6) регламентації процедур здійснення контролю за діяльністю працівників органів державної виконавчої служби та приватними виконавцями;

7) визначенні механізму притягнення до адміністративної відповідності за невиконання законних вимог державного або приватного виконавця.

2.2. Система суб'єктів адміністративно-правового забезпечення реалізації державної політики у сфері примусового виконання судових рішень і рішень інших органів

Обов'язковість виконання судових рішень і рішень інших органів є невід'ємним елементом реалізації права кожного на судовий захист, а відтак необґрунтована тяганина під час його виконання або невиконання зовсім розглядається як порушення права на справедливе правосуддя в розумний термін і передбачає право особи на отримання компенсаційної виплати. Саме через механізм примусового виконання судових рішень і рішень інших органів відбувається практична реалізація більшості відповідних рішень.

У виконавчому провадженні шляхом навіть застосування примусових заходів досягається безпосереднє здійснення суб'єктивного права та відповідного йому обов'язку. Причому здійснюється припис тієї самої норми матеріального права, яка була застосована судом при винесенні рішення та яка ще раніше, до процесу, послужила підставою виникнення прав та обов'язків сторін.

Для досягнення ефективності правового захисту прав, свобод і законних інтересів громадян та дотримання основних принципів організації виконавчого провадження потрібна наявність дієвої системи виконання ухвалених судом рішень. Забезпечується така діяльність відповідними суб'єктами, спеціально створеними установами, організаціями та окремими інституціями громадянського суспільства, спрямованими на формування і головне реалізацію державної політики у згаданій вище сфері. Саме участь таких суб'єктів публічно-владних повноважень у формуванні державної політики примусового виконання рішень суду та рішень інших органів є головним провідником її реалізації на загальнодержавному та місцевому рівнях. Такі суб'єкти (публічно-владні інституції) детермінують і легітимізують галузеву політику примусового виконання судових рішень, підводять під неї матеріальний базис, окреслюють її напрями, розробляють та активують механізми її реалізації.

Попри ключову роль держави, як головного суб'єкта формування державної політики, незалежно від напрямів, стратегічних цілей та завдань регулювання системи виконавчого провадження в цілому чи окремими її складовими все ж таки головна роль у цьому процесі відводиться публічній адміністрації з урахуванням компетенції, переліку функцій та відповідних повноважень. Саме вони (публічні адміністрації), наділені владними повноваженнями, наповнюють політику примусового виконання судових рішень конкретним змістом, і саме вони відповідають за її ефективність задля своєчасного, повного і неупередженого виконання рішень, примусове виконання яких передбачено законом.

Слід погодитись із Л.В. Крупною, яка стверджує, що виконавче провадження є лише окремим, але дуже важливим елементом правової політики держави, який у сукупності з іншими визначає практичну дію більшості правових принципів, у тому числі і принципу обов'язковості виконання юрисдикційних рішень. Існування державної правової політики є свідченням того, що право вже давно стало політичним інструментом, який використовується для забезпечення законності і дисципліни у державному управлінні. Тому суспільне значення інституту виконавчого провадження пов'язане з потребою впорядкування та узгодження діяльності суб'єктів у сфері правозастосування та правореалізації [134, с. 120-121].

У сфері примусового виконання судових рішень і рішень інших органів суб'єкти адміністративно-правового забезпечення реалізації державної політики в цій сфері так само утворюють систему, що подана публічною адміністрацією, яку слушно вважають системою організаційно-структурних утворень, які на законних підставах набули владних повноважень, та забезпечують виконання закону і здійснюють інші публічно-управлінські функції [135, с. 116-119].

Так само й в названій сфері саме суб'єкти різної компетенції та цільового призначення покликані забезпечити обов'язкове та своєчасне вжиття заходів, спрямованих на примусове виконання виконавчих документів, що видаються на підставі судових рішень, ухвал, приписів та постанов у цивільних та адміністративних справах, вироків та постанов у кримінальних справах, у частині майнових стягнень, а також постанов інших органів відповідно до закону, на засадах верховенства права; законності; незалежності; справедливості, неупередженості та об'єктивності, а також обов'язковості виконання рішень.

Залежно від різновиду адміністративно-правових зв'язків вчені до системи суб'єктів в аналізованій сфері відносять:

1) ті, що організують належне здійснення виконавчого провадження (владно уповноважені рівноправні між собою: Державна виконавча служба,

приватні виконавці та допоміжні органи і служби, міжнародні організації тощо);

2) ті, що забезпечують процес реалізації примусового виконання рішень шляхом впливу на поведінку уповноважених осіб щодо його здійснення (Міністерство юстиції України та Державна виконавча служба, Начальник відповідного Управління та Голова Державної виконавчої служби тощо);

3) ті, що реалізують процедурні аспекти перебігу виконавчого провадження та залучаються до його супроводження (обов'язкові: стягувач, боржник (субборжник), виконавець (державний, приватний), інший уповноважений орган чи установа (податкові органи, банки та інші фінансові установи); похідні: представники сторін, прокурор; факультативні: експерт, спеціаліст, перекладач, та інші) [136, с. 143].

Інша група науковців виокремлює декілька груп суб'єктів, до яких зараховує:

1) осіб, що наділені владними функціями, тобто судові виконавці;

2) осіб, які беруть участь у виконанні й мають суб'єктивну матеріально-правову заінтересованість у виконанні, особи, які здійснюють прокурорський нагляд, особи, які захищають права інших осіб;

3) осіб, які в силу закону зобов'язані сприяти судовому виконанню (торговельні організації, органи внутрішніх справ);

4) осіб, які утримують майно боржника на законних підставах;

5) осіб, майнові права яких стосуються або порушуються державним виконавцем, але у справі такі особи участі не беруть (власники майна, на яке накладений арешт для задоволення вимоги стягувача до боржника) [137, с. 188].

Особливості діяльності органів та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень в Україні, доводять їх подвійну приналежність: з одного боку – до суб'єктів правоохоронної діяльності, оскільки забезпечують формування та реалізацію державної політики у сфері організації примусового виконання рішень судів, тим самим реалізуючи правоохоронну функцію

держави, а з іншого боку – до суб'єктів правозахисної діяльності, оскільки забезпечують реалізацію завершальної стадії судового процесу, тим самим реалізуючи правозахисну функцію держави [138, с. 10].

З урахуванням того, що одна частина науковців розглядає суб'єкта адміністративного регулювання як «джерело впливу того, хто виконує функції керівництва і впливає на об'єкт з метою переведення його у новий стан» [139, с. 9], а інша тлумачить його як «структурно окреслені спільноти людей з органами управління, що формуються ними, та керівним складом (на персональному рівні)» [140, с. 14], доречним вважаємо виокремлення характерних рис, які відрізняють суб'єктів адміністративно-правового забезпечення реалізації державної політики у сфері примусового виконання судових рішень і рішень інших органів від інших суб'єктів публічної адміністрації, а саме:

1) законодавчо закріплений перелік суб'єктів, що є складовою державного механізму судового захисту прав і свобод громадян, основною метою яких відповідно до чинного законодавства є примусова реалізація (практичне втілення в життя з можливістю застосування заходів державного примусу) прийнятого судом рішення, в результаті чого поновлюються порушені, оспорені або невизнані права і свободи особи;

2) визначають стратегію реалізації державної політики у сфері примусового виконання судових рішень і рішень інших органів, мають відповідні координаційні повноваження та вирішують, в основному, конституційно та законодавчо закріплені стратегічні завдання в зазначеній сфері;

3) поділяються на суб'єктів загальної компетенції та делегованих повноважень, що забезпечують своєчасне та повне виконання судових та окремих юрисдикційних рішень;

4) мають адміністративно-правовий статус, що передбачає наявність основних (права та обов'язки) та додаткових (повноваження, гарантії, юридична відповідальність) елементів;

5) характеризуються різними організаційно-правовими формами функціонування (колегіальні та індивідуальні, державні та приватні, центральні та місцеві);

6) наявність законодавчо закріпленої компетенції, що передбачає здійснення організаційних, юрисдикційних, нормотворчих та контрольно-наглядових повноважень у механізмі реалізації державної політики примусового виконання судових рішень та рішень інших органів;

7) наявність єдиної мети створення та функціонування суб'єктів публічного адміністрування сферою примусового виконання судових рішень, що полягає в упорядкуванні суспільних відносин, пов'язаних із примусовим виконанням юрисдикційних рішень, та удосконаленні адміністративних процедур виконавчого провадження;

8) взаємозалежність органів та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів, та органів судової влади, за якими збережено ряд важливих повноважень, пов'язаних з виникненням, розвитком і припиненням виконавчого провадження.

Державна виконавча служба (державні виконавці) та приватні виконавці, як це передбачено Законом України «Про виконавче провадження», є відповідними суб'єктами для безпосереднього виконання правозастосовних актів судових рішень і рішень інших органів.

Попри законодавче визначення органів та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів, систему суб'єктів реалізації державної політики у згаданій сфері слід характеризувати не з Міністерства юстиції України, як головного органу у системі центральних органів виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері організації примусового виконання рішень судів та інших органів (посадових осіб), а з Кабінету Міністрів України як вищого органу виконавчої влади в державі [141].

Як вбачається з нормативно-правових актів, які визначають повноваження державних органів законодавцем при визначенні компетенції

органу окреслюються повноваження із вказівкою на конкретні сфери діяльності [142, с. 195]. Зокрема, у Розділі IV «Компетенція Кабінету Міністрів України» Закону України «Про Кабінет Міністрів України» основні повноваження цього органу визначені у багатьох сферах публічного адміністрування, зокрема «забезпечення виконання судових рішень органами виконавчої влади та їх керівниками» [143].

Центральним органом виконавчої влади та одним із ключових суб'єктів реалізації державної політики у сфері примусового виконання рішень судів та інших органів є Міністерство юстиції України, що наділено значними повноваженнями та виконує такі основні завдання у вказаній сфері, а саме: а) забезпечення формування та реалізації державної політики у сфері організації примусового виконання рішень; б) забезпечення своєчасного, повного і неупередженого виконання рішень у порядку, встановленому законодавством; в) забезпечення формування та реалізації державної політики у сфері виконання кримінальних покарань і пробації; г) забезпечення формування системи наглядових, соціальних, виховних та профілактичних заходів, які застосовуються до засуджених і осіб, узятих під варту; г) контроль за дотриманням прав людини і громадянина, вимог законодавства щодо виконання і відбування кримінальних покарань, реалізацією законних прав та інтересів засуджених і осіб, узятих під варту [103]. У Положенні про Міністерство юстиції України, затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 2 липня 2014 р. № 228, прямо вказано, що міністерство є провідним суб'єктом забезпечення формування та реалізації державної політики у сфері організації примусового виконання рішень.

Самостійним структурним підрозділом Міністерства юстиції України є Департамент державної виконавчої служби. Положенням про Департамент державної виконавчої служби Міністерства юстиції України, затвердженого Наказом Міністерства юстиції України 01 березня 2019 року № 616/к, визначено лише два завдання, одне з яких «забезпечення реалізації державної політики у сфері організації примусового виконання рішень судів та інших

органів (посадових осіб)». Водночас, стаття 3 Закону України «Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів» завданням органів державної виконавчої служби визначає «своєчасне, повне і неупереджене виконання рішень, примусове виконання яких передбачено законом» [78].

При цьому статтею 4 цього ж закону окреслено також перелік принципів діяльності органів державної виконавчої служби, серед яких принципи: 1) верховенства права; 2) законності; 3) незалежності; 4) справедливості, неупередженості та об'єктивності; 5) обов'язковості виконання рішень; 6) диспозитивності; 7) гласності та відкритості виконавчого провадження та його фіксування технічними засобами; 8) розумності строків виконавчого провадження; 9) співмірності заходів примусового виконання рішень та обсягу вимог за рішеннями [78].

Особливістю адміністративно-правового статусу Державної виконавчої служби є прогалини у законодавчому регулюванні його обов'язкових елементів. Зокрема, названими вище нормативно-правовими актами встановлені, як бачимо, лише завдання, які поставлені перед службою, як центральним органом виконавчої влади України, хоча й те, в кожному документі по-різному. Ані Закони України «Про виконавче провадження» та «Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів», ані Положення про Департамент державної виконавчої служби Міністерства юстиції України, затверджений Наказом Міністерства юстиції України 01 березня 2019 року № 616/к, не встановлюють чіткого переліку прав та обов'язків (компетенції) ДВС України, і не визначають види та обсяг відповідальності цього органу.

Іншими словами мова йде про компетенцію, що виступає однією з основних властивостей органу державної виконавчої влади, відіграючи значну роль у встановленні місця конкретного органу серед інших органів державної влади, своєрідним засобом (формою) суспільного поділу праці з професійного управління державою, її владними органами і суспільством [144, с. 266].

Оснoву компетенції будь-якого суб'єкта публічного адміністрування складають повноваження як сукупність прав та обов'язків державних органів і громадських організацій, закріплених у встановленому законодавством порядку для здійснення покладених на них функцій [145, с. 590]. Повноваження є комплексом конкретних юридичних прав для здійснення державних функцій та юридичних обов'язків, що покладаються на державний орган державою [146, с. 12]. В довідковій літературі вони визначаються як сукупність прав та обов'язків державних органів і громадських організацій, а також посадових та інших осіб, закріплених за ними у встановленому законодавством порядку для здійснення покладених на них функцій [147, с. 590].

Як елемент адміністративно-правового статусу органів та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів, повноваження тісно пов'язані з правами та обов'язками цих суб'єктів, адже юридична категорія «повноваження суб'єкта» включає в себе також права та обов'язки цього суб'єкта [148, с. 326]. «Якщо розглядати повноваження як елемент характеристики органів влади та їх посадових осіб, для них характерною є ознака владності», – зазначає Голосніченко І.П. [149].

Центральне місце й переважну частину серед повноважень органу виконавчої влади становлять державно-владні повноваження, тобто повноваження щодо прийняття обов'язкових до виконання рішень і забезпечення здійснення їх тими, кому вони адресовані [150].

Треба сказати, що повноваження Державної виконавчої служби названими вище нормативно-правовими актами спеціально не визначені. Натомість вказано доволі значний перелік основних функцій Департаменту державної виконавчої служби, який у той же час не відповідає їх загальному призначенню, адже останні є тією основою, головними напрямками діяльності будь-якого органу державної влади, основними напрямками впливу права на суспільні відносини, що забезпечує аналіз своєрідних ознак певного явища, його взаємодію з іншими категоріями та місце в системі понять [151]. Саме

функції окремого органу державного управління говорять про соціальне призначення цього конкретного органу як особливої частини механізму держави, у зв'язку із чим невірно було б визначати функції державного управління як просту сукупність функцій його органів, а функції органів – як результат подільності функцій державного управління [152, с. 103]. Тобто з огляду на керівні документи регулювання правового статусу Державної виконавчої служби мова більше йде про повноваження цього органу, а не про функції, тим більше що міра участі кожного конкретного органу у здійсненні функцій держави та функцій державного управління визначається саме в його компетенції [153, с. 190-191], яка розглядається шляхом вказівки на: 1) сферу суспільного життя, яка є об'єктом діяльності органу; 2) державну функцію, яку орган повинен здійснювати у певній галузі суспільного життя і яка проявляється в низці окремих питань, що підлягають віданню органу; 3) конкретні повноваження службовців, що є засобом успішного здійснення зазначеної функції у вказаній сфері суспільного життя [154, с. 261].

З огляду на це можна казати, що для ефективного розуміння правового статусу Державної виконавчої служби необхідним є чіткий науково обґрунтований розподіл функцій та повноважень цього органу та їх законодавче закріплення разом із його метою, про що було зазначено раніше.

На підставі аналізу Законів України «Про виконавче провадження» та «Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів», і найголовне Положення про Департамент державної виконавчої служби Міністерства юстиції України, затвердженого Наказом Міністерства юстиції України 01 березня 2019 року № 616/к, основні повноваження Державної виконавчої служби можна поділити на:

– *організаційно-розпорядчі* (організовує, забезпечує та контролює примусове виконання рішень у випадках, передбачених законом; організовує доступ державних виконавців до баз даних і реєстрів, зокрема електронних, що містять інформацію про боржників, їх майно та кошти; організовує інформаційне забезпечення виконавчого провадження, зокрема електронного

документообігу, забезпечує ведення автоматизованої системи виконавчого провадження та здійснює контроль за внесенням державними виконавцями відомостей про вчинені виконавчі дії; організовує та проводить перевірку офісу приватного виконавця);

– *контрольно-розпорядчі* (здійснює державний нагляд та контроль за додержанням законодавства про виконавче провадження, правильністю, своєчасністю та повнотою вчинення виконавчих дій державними виконавцями; забезпечує контроль за реалізацією арештованого державними та приватними виконавцями майна; організовує та контролює роботу державних виконавців, вживає заходів щодо її поліпшення, здійснює керівництво та проводить перевірку діяльності структурних підрозділів територіальних органів Мін'юсту, що забезпечують здійснення повноважень у сфері організації примусового виконання рішень та ін.);

– *обліково-статистичні* (організовує ведення обліково-статистичної звітності та узагальнення практики державних та приватних виконавців щодо виконання рішень);

– *аналітично-аналізаційні* (аналізує результати діяльності структурних підрозділів територіальних органів Мін'юсту, що забезпечують здійснення повноважень у сфері примусового виконання рішень, розробляє заходи щодо підвищення ефективності функціонування таких органів);

– *роз'яснювально-інформаційні* (надає державним та приватним виконавцям роз'яснення та рекомендації з питань примусового виконання рішень; організовує освітньо-роз'яснювальну роботу, в тому числі в засобах масової інформації, з питань, що стосуються виконання завдань Департаменту; забезпечує підготовку роз'яснень з питань, що належать до компетенції Департаменту);

– *інформаційно-реєстраційні* (забезпечує внесення відомостей до Єдиного реєстру приватних виконавців України);

– *представницькі* (забезпечує представництво інтересів відділу примусового виконання рішень Департаменту в судових та інших органах, а

також організовує забезпечення представництва інтересів Департаменту в судових органах через структурні підрозділи територіальних органів Мін'юсту, що забезпечують здійснення повноважень у сфері організації примусового виконання рішень);

– *нормотворчі* (вносить заступнику Міністра згідно з розподілом функціональних обов'язків пропозиції щодо фінансового і матеріально-технічного забезпечення структурних підрозділів територіальних органів Мін'юсту, що забезпечують здійснення повноважень у сфері організації примусового виконання рішень; готує пропозиції щодо внесення змін до законодавства та бере участь у розробці проектів законів та інших нормативно-правових актів з питань примусового виконання рішень тощо);

– *кваліфікаційні* (забезпечує стажування осіб, які виявили намір здійснювати діяльність приватного виконавця; видає особі, яка виявила намір здійснювати діяльність приватного виконавця та пройшла стажування, свідоцтво про проходження стажування; забезпечує видачу посвідчення приватного виконавця та посвідчення помічника приватного виконавця; забезпечує діяльність Кваліфікаційної комісії приватних виконавців та Дисциплінарної комісії приватних виконавців);

– *міжнародного співробітництва* (бере участь у міжнародному співробітництві у сфері примусового виконання рішень, налагоджує і підтримує зв'язки з міжнародними організаціями) тощо [155].

Інші складові елементи адміністративно-правового статусу Державної виконавчої служби як-то мета діяльності, її функції та компетенції так само мають бути законодавчо визначені.

Отже, адміністративно-правовий статус ДВС України є поняттям, зміст якого знаходить свій вираз у сукупності нормативно визначених обов'язків та прав, службовій правосуб'єктності, компетенції та юридичній відповідальності за невиконання чи не якісне виконання персоналом державно-владних повноважень у сфері примусового виконання рішень.

Міжрегіональні управління Міністерства юстиції України є наступною ланкою у загальнодержавній системі суб'єктів реалізації державної політики у згаданій сфері. Відповідно до Положення про міжрегіональні управління Міністерства юстиції України, затвердженого наказом Міністерства юстиції України від 23.06.2011 року № 1707/5, одним із основних завдань міжрегіонального управління є «забезпечення реалізації державної політики у сферах організації примусового виконання рішень судів та інших органів (посадових осіб)» [156].

Наступний рівень складають Управління забезпечення примусового виконання рішень міжрегіональних управлінь Міністерства юстиції України. Вони є територіальним органом державної виконавчої служби, який входить до системи органів Міністерства юстиції України як структурний підрозділ міжрегіональних управлінь Міністерства юстиції України та є підзвітним і підконтрольним Департаменту державної виконавчої служби Міністерства юстиції України [157]. Його діяльність здійснюється згідно Типового положення про управління забезпечення примусового виконання рішень міжрегіональних управлінь Міністерства юстиції України, Типового положення про відділ державної виконавчої служби міжрегіональних управлінь Міністерства юстиції України, затвердженого наказом Міністерства юстиції України від 20.04.2016 року № 1183/5 [158].

Ланкою нижче у загальнодержавній системі примусового виконання рішень є відділи Державної виконавчої служби міжрегіональних управлінь Міністерства юстиції України, одним із основних завдань яких є реалізація державної політики у сфері примусового виконання рішень судів та інших органів (посадових осіб) [159].

Крім того, не слід ототожнювати систему суб'єктів адміністративно-правового забезпечення реалізації державної політики у сфері примусового виконання судових рішень і рішень інших органів із суб'єктами (учасниками) виконавчого провадження, адже останні згідно Закону України «Про виконавче провадження» включають значний перелік учасників виконавчого

провадження та осіб, які залучаються до проведення виконавчих дій. Зокрема учасниками виконавчого провадження законодавством визначено виконавця, сторін (стягувач і боржник), представників сторін, прокурора, експерта, спеціаліста, перекладача, суб'єкта оціночної діяльності - суб'єкта господарювання, осіб, права інтелектуальної власності яких порушені, - за виконавчими документами про конфіскацію та знищення майна на підставі статей 176, 177 і 229 Кримінального кодексу України, статті 51-2 Кодексу України про адміністративні правопорушення. Також за потреби для проведення виконавчих дій виконавець залучає понятих, працівників поліції, представників органів опіки і піклування, інших органів та установ у порядку, встановленому законодавством. Ці особи можуть брати участь у наданні інформації, забезпеченні доступу до майна або в інший спосіб сприяти виконанню рішення.

Водночас, на сьогодні попри законодавче закріплення суб'єктів, які здійснюють примусове виконання судових рішень, Закон України «Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів» не містить норм, якими визначається структура органів державної виконавчої служби, компетенція органів ДВС з організації її діяльності, вимоги до керівників структурних органів ДВС [160, с. 115-121].

Роль суду у виконавчому провадженні також залишається ваговою, попри те, що основними виконавцями судових рішень та рішень інших органів законодавчо визначені органи державної виконавчої служби та приватні виконавці. Суд зберігає ключові повноваження на всіх етапах виконавчого процесу – від його початку до завершення.

Відтак, кожен із цих вище названих суб'єктів відіграє важливу роль у забезпеченні примусового виконання судових рішень та співробітничає для досягнення мети виконання та захисту прав та законних інтересів сторін.

Аналогічне місце у системі виконавчого провадження відіграють й органи прокуратури, адже помилковим буде вважатися, що прийняття рішення судом є кінцевою стадією механізму реалізації функцій представництва та

ефективного виконання судових рішень і досягнення надалі мети виконавчого провадження. Пов'язано це із наданим чинним законодавством (зокрема Законом України «Про виконавче провадження») права учасникам виконавчого провадження на стадії виконання рішення звертатись до суду із заявами та скаргами в частині: 1) оскарження рішень, дій або бездіяльності виконавців і посадових осіб державної виконавчої служби; 2) звернення до суду або органу, який видав виконавчий документ, із заявою (поданням) про роз'яснення рішення; 3) встановлення чи зміна порядку та способу виконання рішення; 4) відстрочка чи розстрочка виконання рішення [36]. І не остання роль у цьому процесі відводиться органам прокуратури, адже відповідно до статті 14 Закону України «Про виконавче провадження» прокурор є одним із учасників виконавчого провадження, беручи відповідно до чинного законодавства участь у судовому розгляді вказаних вище звернень.

Роль прокурора, як одного із суб'єктів виконавчого провадження та активного його учасника, полягає у представництві інтересів громадян або держави в суді через здійснення захисту інтересів громадян та держави під час виконання судових рішень шляхом ужиття заходів, спрямованих на своєчасне і реальне виконання судових рішень, постановлених у справах за позовами, заявами прокурора, а також забезпечення належного захисту інтересів громадян, які неспроможні через фізичний чи матеріальний стан, похилий вік або з інших поважних причин самотійно їх захистити, і держави під час виконання рішень судів та інших органів [161, с. 157].

Цілком слушими є міркування М.М. Говорухи, зазначаючи, що предметом прокурорського нагляду за додержанням і застосуванням законів у виконавчому провадженні має бути відповідність актів, які видаються державним виконавцем у процесі примусового виконання судових рішень та рішень інших органів, вимогам Конституції України і чинним законам, а також додержання законодавства про виконавче провадження усіма суб'єктами виконавчих правовідносин [162].

Необхідність відновлення прокурорами прав та інтересів держави й реального виконання судових рішень пов'язана наразі із негативною практикою, що склалася у цій сфері, адже отримання рішення щодо задоволення позовних вимог є лише частиною справи відновлення порушених прав, тому що боржники, відмовляючись виконувати рішення, вживають різних заходів, зокрема судового характеру, з метою затягування строків виконання, незаконної реалізації наявного майна, відмови від сплати виконавчого збору тощо [163, с. 84]. Тому, виконуючи представницькі функції у суді, прокурор є активним учасником виконавчого провадження. Водночас, доволі слушними є міркування вчених, які, характеризуючи роль прокурора як представника інтересів держави, вказують на те, що він представляє у виконавчому провадженні інтереси не самої сторони (нею ж є відповідний суб'єкт владних повноважень), а інтереси саме держави [164]. У такому випадку, виконуючи покладені державою функції, органи прокуратури можна вважати одним із суб'єктів реалізації державної політики у сфері примусового виконання судових рішень та рішень інших органів.

Окреме місце у реалізації державної політики примусового виконання судових рішень та рішень інших органів займають приватні виконавці. Важливим моментом є те, що як і державний виконавець, приватні виконавці зобов'язані вживати всіх необхідних заходів, спрямованих на запобігання чи усунення суперечностей між особистими інтересами державного виконавця або приватного виконавця та його професійними правами й обов'язками, наявність яких може вплинути на об'єктивність або неупередженість під час виконання державним виконавцем або приватним виконавцем його професійних обов'язків, а також на вчинення чи не вчинення ним дій під час здійснення примусового виконання рішень [165, с. 65; 166].

Відмінність правового статусу державного та приватного виконавців відображається в порядку оскарження дій виконавців (можливості адміністративного оскарження рішень, дій чи без-діяльності державних

виконавців, а також у відповідальності виконавців і в процедурі здійснення контролю за діями приватного та державного виконавця) [167, с. 31].

Більше того відмінність між державним та приватним виконавцями полягає й у нормах Закону України «Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів», де зазначено, що протягом першого року зайняття діяльністю приватного виконавця приватний виконавець не може здійснювати примусове виконання рішень, за якими сума стягнення становить двадцять і більше мільйонів гривень або еквівалентну суму в іноземній валюті. Тобто, на думку І. Зозулі, ця норма відображає різницю щодо повноважень приватного та державного виконавця, де визначені обмеження здійснення примусового виконання рішень тільки приватними виконавцями, на відміну від державних виконавців, щодо яких обмеження здійснення примусового виконання рішень окремо не визначено взагалі. Із цього, на думку автора, випливає другорядність приватних виконавців щодо державних виконавців, а також пов'язані із цим намагання законодавця обмежити сферу діяльності приватних виконавців [168, с. 8].

Отже, на фоні незадовільного стану виконання судових рішень необхідність реформування виконавчого провадження призвело до створення інституту приватних виконавців, як альтернативи державній формі примусового виконання судових рішень та рішень інших органів. Впровадження цілком нового інституту приватних виконавців сприяє розвантаженню державної виконавчої служби, сприяє більш ефективному виконанню службовцями своїх посадових обов'язків. Як свідчить досвід багатьох країн, діяльність приватних виконавців має чимало позитивного й використовується як субсидіарна або альтернативна форма організації державного механізму виконання рішень судів й інших юрисдикційних органів. Перш за все, на відміну від державних виконавців, фінансування й матеріальне забезпечення яких здійснюється як за рахунок коштів Державного бюджету України, так і за рахунок боржника, фінансування й матеріальне забезпечення приватних виконавців здійснюється виключно за рахунок коштів

боржника. Тому приватний виконавець є матеріально зацікавленою особою, а, отже, зростає ефективність виконання ним рішень судів й інших юрисдикційних органів.

Впровадження інституту приватного виконання судових рішень, на думку, переважної більшості вчених мало за мету: зменшення навантаження на державних виконавців; скорочення строків виконавчого провадження та збільшення коефіцієнта стягнення за виконавчими документами; зменшення корупційної складової у системі виконання; приватний виконавець не буде зацікавлений занижувати вартість реалізації арештованого майна; економія бюджетних коштів, скорочення апарату державних службовців, зміцнить тенденцію примусового виконання рішень суду, що сприятиме зростанню позитивного іміджу України як на міжнародній арені, так і всередині держави тощо [169].

На думку переважної більшості вчених, формування інституту приватних виконавців сприятиме підвищенню рівня виконання рішень юрисдикційних органів у цивільних справах, розвантажить органи державної виконавчої служби (що створить об'єктивні передумови для більш ефективної роботи державних виконавців), зменшить рівень корупції в органах виконавчої служби (оскільки монополія державного виконання буде порушена альтернативними суб'єктами виконавчого процесу), довіра до органів судової влади зростатиме, а прийняте судове рішення матиме більш прогнозовані, реалістичні наслідки для сторін цивільної справи, що сприятиме формуванню в Україні громадянського суспільства, правової держави [170, с. 6].

Наразі досвід інших країн переконує в доцільності збільшення кількості та розширення повноважень приватних виконавців, що сприятиме зростанню ефективності виконавчої служби в цілому. Водночас, залишення змішаної системи виконавчого провадження вважають вчені є найбільш прийнятним шляхом побудови ефективної системи примусового виконання рішень судів та інших органів. Як вказує Заїка В.С., «державні виконавці мають залишитися в обов'язі, достатньому для реалізації позитивних зобов'язань держави щодо

виконання менш привабливих із точки зору винагороди виконавця, малозначних соціальних рішень судів. При цьому, приватний виконавець не має повноважень, на відміну від державного, щодо виконання: рішень ЄСПЛ; рішень за якими боржником є держава; тих, у яких державна частка складає не менше 25%, рішень за якими держава є стягувачем, тощо» [171, с. 103-104].

Здається, що такі обмеження у правовому статусі приватних виконавців є передчасними та нелогічними, адже за принципом Закону України «Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів» приватні виконавці є повністю альтернативою державним, тим більше що для вирішення питання щодо надання права на здійснення діяльності приватного виконавця при Міністерстві юстиції України утворюється Кваліфікаційна комісія приватних виконавців, яка визначає його професійний рівень, приймає рішення про допуск такої особи до надання відповідних послуг.

Водночас, слушно наголошують окремі фахівці, стверджуючи, що уникнення нехтування правами боржників приватними виконавцями можна забезпечити лише шляхом належного гарантування таких прав, а також встановлення дієвого механізму оскарження незаконних дій державних та приватних виконавців і процедури притягнення їх до відповідальності, у випадку порушення ними прав та законних інтересів учасників виконавчого провадження [172].

З урахуванням викладеного, можна констатувати, що систему суб'єктів адміністративно-правового забезпечення державної політики у сфері організації примусового виконання рішень складає розгалужене коло органів, установ та організацій, яких доречно поділити на тих, що:

- 1) формують таку політику (Верховна Рада України; Президент України; Кабінет Міністрів України);

- 2) реалізують повноваження щодо організації примусового виконання судових рішень та рішень інших органів (органи державної виконавчої служби, утворені Міністерством юстиції України в установленому

законодавством порядку, приватні виконавці, органи судової влади, інші органи, уповноважені на виконання функцій з примусового виконання таких рішень, у разі їх залучення до виконавчого провадження (органи і підрозділи Національної поліції України, Бюро економічної безпеки, Державної податкової служби України, банки та інші фінансові установи, органи, що здійснюють казначейське обслуговування бюджетних коштів, тощо);

3) одночасно формують та реалізують державну правову політику в названій сфері (Міністерство юстиції України).

Попри розгалужену систему суб'єктів примусового виконання судових рішень і рішень інших органів назвати інституційний механізм адміністративно-правового забезпечення реалізації державної політики у згаданій сфері важко, адже характерними проблемами й надалі залишаються:

– недостатня визначеність правового становища суб'єктів виконавчого провадження (відсутність чіткого розмежування адміністративно-правового статусу державного та приватного виконавців);

– прогалини у взаємодії виконавців з іншими державними та недержавними установами, відсутність законодавчо закріплених форм і методів координації та взаємодії таких суб'єктів, нормативних та інструментальних підстав їх застосування;

– неможливість перегляду Верховним Судом України рішень несудового міжнародного органу, а також нерозвиненість міжнародного співробітництва у сфері виконавчого провадження, основну роль в якому мають виконувати органи та особи, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів;

– недосконалість нормативного регулювання діяльності приватних виконавців та реалізації їх адміністративно-правового статусу, що виявляється у: а) відсутності законодавчо закріпленого детального інструментарію або механізму діяльності приватних виконавців; б) відсутності чіткого розмежування меж та змісту судового контролю за роботою приватних виконавців та відомчого контролю за організацією їх роботи; в)

неунормованості процедури розгляду скарг учасників виконавчого провадження на дії приватних виконавців; г) відсутності гарантій незалежності та неупередженості діяльності Дисциплінарної комісії приватних виконавців; д) відсутності стандартів та єдиних підходів в оцінці діяльності приватних виконавців, диференціації та призначенні видів стягнень; е) недосконалості основних положень Кодексу професійної етики приватного виконавця в частині відсутності принципів розмежування порушень етики поведінки приватного виконавця та виконавчого процесу в цілому, чіткого розмежування дій приватного виконавця, які порушують вимоги кодексу;

– неналежний контроль за примусовою діяльністю державних органів не лише з боку Міністерства юстиції України, а й з боку судової гілки влади тощо.

На сьогодні запровадження в Україні модульної системи виконання судових рішень є, безперечно, прогресивним кроком, однак це не має бути остаточним розв'язанням проблеми оптимізації функціонування виконавчого провадження, а повинно вважатися перехідним етапом до повної «приватизації» сфери виконавчого провадження з метою підвищення ефективності захисту прав, свобод та інтересів людини й громадянина. Подальший напрям розвитку модульної системи органів примусового виконання судових рішень та рішень інших органів в Україні стане зрозумілим надалі з урахуванням роботи саме приватних виконавців, спрямованої на своєчасне, повне і неупереджене виконання рішень, примусове виконання яких передбачено законом [173].

Аргументами щодо такої моделі удосконалення виконавчого провадження, на думку Р.В. Миронюка, є те, що це дасть можливість максимально удосконалити процес виконання рішень, оскільки відбудеться об'єднання таких процесів, як організація роботи судів, роботи органів виконавчої служби, практики виконавчого провадження тощо. Наслідком цієї взаємодії буде побудова судово-виконавчої системи, спроможної ефективно вирішувати питання щодо захисту і відновлення порушених законів, прав та

інтересів громадян і юридичних осіб. Крім того, активізація взаємодії судової системи та органів державної виконавчої служби забезпечить судовий захист державного виконавця [174, с. 25; 175, с. 36-38].

Відтак, вдосконалення інституційних засад реалізації державної політики забезпечення примусового виконання судових рішень і рішень інших органів вбачається шляхом:

- зміни політики регулятора і запровадження нової збалансованої моделі, за якої регулятор так само буде зацікавлений у розвитку інституту приватних виконавців;

- забезпечення балансу інтересів в традиційній системі публічно-правових та організаційно-розпорядчих взаємовідносин між приватними і державними виконавцями;

- створення регіональних офісів приватних виконавців, що мають виконувати функції не лише профспілкового характеру для них, але й стати повноцінним органом внутрішнього контролю;

- адаптації української системи примусового виконання рішень до найкращих європейських практик, особливо з огляду на перспективи членства України в Європейському Союзі, оскільки замість додаткових обмежень інституту приватних виконавців потрібно прискорювати процеси розширення повноважень, зокрема дозволити стягнення боргів на користь держави;

- вдосконалення механізмів притягнення виконавців до юридичної відповідальності за протиправні дії або бездіяльність;

- посилення державно-приватного партнерства у сфері примусового виконання судових рішень і рішень інших органів.

2.3. Судовий контроль як інструмент реалізації державної політики забезпечення примусового виконання судових рішень і рішень інших органів

Гарантоване Конституцією України право кожного на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб забезпечується державою через обов'язковість виконання таких рішень у визначеному законом порядку, як однієї з основних засад сучасного судочинства. І це не випадково, адже виконання судових рішень та рішень інших органів і посадових осіб розглядається як невід'ємна частина судового розгляду в розумінні статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, що передбачає право на справедливий суд. Навпаки невиконання судового рішення призводить до ситуації, несумісної з принципом верховенства права, негативно впливає на авторитет органів законодавчої, виконавчої та судової влади, оскільки в цьому разі не досягається кінцева мета правосуддя – захист інтересів громадян і реальне поновлення їхніх порушених прав. Такий процес має бути достатньо гнучким, адже підлягатиме контролю для забезпечення об'єктивності, підзвітності, високої мотивації й ефективності діяльності судового виконавця, а також захисту інтересів (третіх) сторін.

Водночас, судові органи виконують не тільки функції вирішення спору як такого, але і є гарантами поновлення законних прав та інтересів осіб, що звернулися до суду. Тобто повноцінно поновити порушені права можливо не лише за рахунок винесення рішення, важливим є кінцеве належне й реальне виконання винесеного рішення. І саме тут не а би яку роль відграє контроль судами за власними винесеними рішеннями.

Невиконання судового акта, що набрало законної сили, порушує саму суть права на судовий захист, тому суд повинен не тільки контролювати дії з виконання судових актів, але й оцінювати доцільність та законність їх вчинення. Загальна декларація прав людини проголошує право кожного не

просто на ефективне правосуддя, а й на відновлення прав у разі їх порушення, покладаючи обов'язок відновлення прав на «компетентні національні суди». Очевидно, що під відновленням тут мається на увазі, крім прямих дій самого суду, спрямованих на винесення законного та обґрунтованого рішення, контроль за виконанням його, оскільки без останнього про реальне відновлення прав говорити не доводиться [176, с. 14-15; 177].

У справі забезпечення законності судовому контролю відведено важливу роль, адже, по суті, це один із варіантів реалізації положень, закріплених у Конституції України, якими визначено однією з основ конституційного ладу принцип поділу державної влади та гарантування кожному судовий захист його прав і свобод [41]. Судовий контроль виступає гарантією неупередженої оцінки сформованих правових положень та юридичних фактів, забезпечує можливість правомірно заперечувати несправедливі чи протизаконні дії та рішення посадових осіб суб'єктів владних повноважень, суттєвий потенціал у сфері протидії корупційним проявам в межах реалізації повноважень вказаних осіб [178].

Нове процесуальне законодавство окремим процесуальним інститутом виділило саме судовий контроль за виконанням судового рішення. Останній має на меті:

а) підтримку відповідності між рішеннями суб'єктів із владними повноваженнями та приписами Основного закону України й інших законодавчих актів України;

б) гарантування захисту прав та свобод суб'єктів правових відносин управлінського типу;

в) викорінення ситуацій по зловживанню службовим становищем та перевищенню повноважень посадовцями;

г) відновлення законності у випадках її незбереження нелегальними діями (активними чи пасивними) органів державного управління й посадовців [179, с. 133].

Однак, ні Національна стратегія розв'язання проблеми невиконання рішень судів, боржниками за якими є державний орган або державне підприємство, установа, організація, на період до 2022 року, схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 30 вересня 2020 р. № 1218-р [66], ні План заходів на 2023-2024 роки з реалізації Національної стратегії із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року, схвалений розпорядженням Кабінету Міністрів України від 25 квітня 2023 р. № 372-р [67], не приділяють належної уваги судовому контролю за виконанням судових рішень, особливо зважаючи на те, що він є конституційною гарантією згідно із статтею 129-1 Конституції України. Така гарантія повинна бути якісно імplementована в усі процесуальні закони, хоча наразі частково у процесуальних кодексах та Законі України «Про виконавче провадження» передбачено право сторін виконавчого провадження звернутися до суду зі скаргою на рішення, дії чи бездіяльність державного виконавця чи іншої посадової особи органу державної виконавчої служби або приватного виконавця щодо виконання судового рішення та надано суду повноваження в разі встановлення обґрунтованості поданої скарги визнати неправомірними оскаржувані рішення, дії чи бездіяльність і зобов'язати державного виконавця або іншу посадову особу органу державної виконавчої служби, приватного виконавця усунути порушення (поновити порушене право заявника) (розділ VII ЦПК України, розділ VI ГПК України, ст.ст. 287, 382 КАС України, ст. 74 Закону України «Про виконавче провадження»). Більше того, статтею 382 Кодексу адміністративного судочинства передбачено, що суд, який ухвалив судові рішення в адміністративній справі, може зобов'язати суб'єкта владних повноважень, не на користь якого ухвалене судові рішення, подати у встановлений судом строк звіт про виконання судового рішення. За наслідками розгляду звіту суб'єкта владних повноважень про виконання рішення суду або в разі неподання такого звіту суддя своєю ухвалою може встановити новий строк подання звіту, накласти на керівника суб'єкта владних повноважень, відповідального за виконання рішення, штраф у сумі від

двадцяти до сорока розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб [89].

«Судовий контроль, – наголошує Суддя КАС Верховного суду Олена Губська, – є важливою конституційною гарантією забезпечення обов'язковості судового рішення. Таке рішення має бути виконане своєчасно (у розумні строки), належним чином (у спосіб, який визначено судом) та в повному обсязі (відповідно до рішення суду). Питання виконання судових рішень особливо актуальне в тих випадках, коли стороною виконання є саме суб'єкт владних повноважень» [180].

Названий вид контролю покликаний забезпечити виконання прийнятого в адміністративній справі рішення, адже виконання рішення є основною метою усього процесу, а існування чітко визначених нормативних засобів, за допомогою яких можна стимулювати орган державної влади виконати судові рішення, є основною умовою існування судової системи в Україні [181].

З огляду на те, що ефективне здійснення судового контролю за виконанням судових рішень є одним із засобів юридичного захисту сторін виконавчого провадження, такий контроль передбачає, зокрема, можливість здійснення певних процесуальних дій у виконавчому провадженні лише з дозволу суду, розгляд судом скарг на рішення, дії або бездіяльність державного виконавця та інших посадових осіб державної виконавчої служби й позовів, що виникають з відносин щодо примусового виконання судових рішень.

Судовий контроль має свої особливості, адже по-перше, його здійснює судова гілка влади; по-друге, провадиться не систематично, не повсякденно, наприклад, як прокурорський нагляд за законністю в державному управлінні різними процесами, а одноразово під час розгляду конкретних адміністративних, цивільних, кримінальних справ у судах [182, с. 118-119].

Характерною ознакою судового контролю у цивільних, господарських та адміністративних справах є принцип диспозитивності, згідно з яким суд

розглядає справи не інакше як за позовною заявою та в межах позовних вимог, якими кожна особа розпоряджається на власний розсуд [183, с. 329-330].

Очевидно, що головним завданням судового контролю, що здійснюється на стадії виконання прийнятого у справі рішення, є не стільки відновлення прав учасників провадження, які були порушені при винесенні судового рішення, а скільки відновлення прав, необґрунтовано обмежених у ході його реалізації.

На думку експертів Українського інституту майбутнього, «наднизькі показники рівня виконання судових рішень за останні роки коливаються від 18 до 40%, тоді як у країнах ЄС вони сягають 60-80%. Відсутня також і об'єктивна можливість забезпечення ефективного державного контролю при виконанні судових рішень, прозорий механізм виконання судових рішень. У суду відсутні ефективні інструменти контролю за виконанням ухваленого ним рішення. Ці порушення є підставою для реформування системи виконання судових рішень» [184].

З цією метою розпорядженням Кабінету Міністрів України від 30 вересня 2020 року № 1218-р було схвалено Національну стратегію розв'язання проблеми невиконання рішень судів, боржниками за якими є державний орган або державне підприємство, установа, організація, на період до 2022 року, в якій кокретно зазначено, що однією з причин виникнення системної проблеми невиконання судових рішень є недосконалий механізм здійснення судового контролю.

Про це також неодноразово наголошував й Конституційний Суд України, вказуючи на те, що невиконання судового рішення загрожує сутності права на справедливий розгляд судом (рішення від 25 квітня 2012 року № 11-рп/2012, від 13 грудня 2012 року № 18-рп/2012) [185]. Більше того, Конституційним Судом України у рішенні від 15 травня 2019 року № 2-р(П)/2019 висловлено позицію, що «позитивний обов'язок держави щодо забезпечення виконання судового рішення передбачає створення належних національних організаційно-правових механізмів реалізації права на

виконання судового рішення, здатних гарантувати здійснення цього права та обов'язковість судових рішень, які набрали законної сили, що неможливо без їх повного та своєчасного виконання» [186].

Означений вид контролю має свою специфіку, адже полягає у тому, що його здійснюють не систематично, не повсякденно, як, наприклад, контроль з боку спеціалізованих контролюючих органів або прокурорський нагляд за законністю в державному управлінні, а одноразово під час розв'язання юридичних конфліктів в судовому порядку через втручання суду в діяльність відповідного органу [187].

Таке припущення є цілком обгрунтованим, адже повноцінна судова реформа неможлива без ефективно діючої системи примусового виконання рішень, і навпаки, реформа виконавчого провадження багато в чому залежить від ефективного судового контролю, ставлення суду до стану виконання власних рішень. Саме про це наголошує й практика ЄСПЛ, яка вказує, що метою такого контролю є:

- сприяння виконанню рішення й усунення перешкод при його виконанні;
- виконання рішення без зайвого формалізму;
- забезпечення прискорення виконання і компенсацій за його затримку;
- уникнення настільки, наскільки це можливо, створення нових перешкод при виконанні судового рішення, запобігання затягуванню процесу виконання.

Підтвердженням тому є положення рекомендацій, викладених у висновку Консультативної ради європейських суддів № 13 (2010) «Щодо ролі суддів у виконанні судових рішень» (Висновок № 13 (2010) Консультативної ради європейських суддів щодо ролі суддів у виконанні судових рішень ССЈЕ(2010)2 Final м. Страсбург, 19.11.2010 р.), де зазначено, що на заключному етапі саме суддя повинен вжити всіх можливих заходів, щоб забезпечити виконання рішення. А у рекомендаціях 17 Комітету міністрів ради Європи державам-членам «Про примусове виконання» (Рекомендація Res (2003) 17 Комітету міністрів ради Європи державам-членам щодо примусового виконання) йдеться про те, що держави мають створити механізм

попередження випадків зловживання процедурою примусового виконання однією зі сторін, що не має розглядатися як перегляд справи. Для цього є керівні принципи СЕРЕJ 9–12, що також стосуються ролі судів у виконавчому провадженні (принцип 10 вказує на те, що якою б не була роль суду у процесі примусового виконання, між судом, судовим виконавцем, позивачем і відповідачем має бути ефективний зв'язок. Усі зацікавлені сторони повинні мати доступ до інформації про поточні процедури та їх перебіг, принципи 9 і 11 стосуються прозорості примусового виконання, зокрема: «держави-члени повинні вживати заходів для того, щоб забезпечити доступність інформації про виконавчий процес і прозорість діяльності суду та діяльності судового виконавця на всіх стадіях цього процесу, за умови, що при цьому захищено права сторін. Держави-члени повинні надавати потенційним сторонам інформацію про ефективність виконавчих служб і процедур, установивши показники ефективності для конкретних цілей та зазначивши час, який можуть зайняти різні процедури», принцип 12 вказує на те, що кожен орган влади повинен забезпечити належний нагляд (з урахуванням всієї відповідної практики ЄСПЛ) за процесом примусового виконання та має нести відповідальність за ефективність надання цієї послуги. Підзвітності можна досягнути за допомогою управлінської звітності та/або збирання відгуків від клієнтів. Така звітність повинна надавати можливість перевірити, чи рішення було виконано або (якщо його не виконано), чи дійсно було докладено зусиль для цього протягом розумного строку та з дотриманням рівності сторін» [188].

Попри те, що виконання судових рішень і рішень органів (посадових осіб) покладено на державних і приватних виконавців, роль суду у виконавчому провадженні є дуже важливою, адже у виконавчому процесі суд вирішує досить широке коло питань: розгляд заяв (подань) виконавця або сторін виконавчого провадження щодо вирішення певних питань, які виникають у виконавчому провадженні, і розгляд скарг на дії або бездіяльність виконавця. З цього приводу слушно наголошує С.В. Росоха, стверджуючи що «ефективність правосуддя залежить від виконання судових рішень, адже

головною метою судового контролю за виконанням судових рішень в адміністративних справах є, насамперед, реалізація основних завдань адміністративного судочинства при здійсненні адміністративними судами правосуддя, оскільки воно не обмежується винесенням судового рішення, а передбачає також його виконання. Кожний судовий процес повинен завершуватися реалізацією судового рішення у спірних правовідносинах між його сторонами. Тому, після вирішення публічно-правового спору і набранням судовим рішенням законної сили суд продовжує відігравати активну роль у реалізації сторонами прав та законних інтересів, із приводу захисту яких він прийняв судове рішення» [189].

На сьогоднішній день можна казати, що на стадії виконання рішень суду та інших органів адміністративної юрисдикції застосування інструментів судового контролю є одним із найбільш яскравих прикладів сприяння обмеженню надзвичайно широких дискреційних повноважень суб'єктів владних повноважень. Судовий контроль виступає фактично самостійною формою реалізації судової влади, так само, як і правосуддя [190, с. 15], особливість якого полягає не в систематичності здійснення, а одноразово по конкретному судовому рішенню у справі.

У більшості країн органи судової влади переважно втручаються у процес примусового виконання відповідних рішень. Їх законодавство містить норми про виконання судових рішень засобами правового захисту як методів судового втручання в разі порушень у виконавчому провадженні. У більшості країн судовий контроль над процесом примусового виконання обмежується саме цією роллю.

У виконавчому провадженні під судовим контролем пропонується розуміти форму реалізації судової влади, систему передбачених процесуальним законом засобів, спрямованих на недопущення незаконного обмеження прав і охоронюваних законом інтересів особи у процесі примусового виконання судових актів і актів інших юрисдикційних органів, а також відновлення особи в цих правах, і полягає в перевірці діяльності органів

примусового виконання та їх посадових осіб, а також застосування до них заходів впливу, передбачених процесуальним законодавством [191, с. 145].

Слід підтримати позицію С. Я. Фурси, котра зазначає, що незважаючи на те, що розділ VII ЦПК має назву «Судовий контроль за виконанням судових рішень», в самому розділі фактично йдеться про оскарження рішень, дій чи бездіяльності державних виконавців. У даному разі слід розрізняти поняття «судовий контроль за виконанням судового рішення» та «оскарження рішень, дій чи бездіяльності державних виконавців», оскільки вони не збігаються. Так, оскарження рішень, дій чи бездіяльності державних виконавців є лише однією з форм судового контролю за виконанням судового рішення і не йдеться про те, що саме ця форма є основною з усіх можливих. Більше того, розділ VI ЦПК України «Процесуальні питання, пов'язані з виконанням судових рішень у цивільних справах та рішень інших органів (посадових осіб)» фактично викладає контрольні повноваження суду за виконанням судових рішень: питання, пов'язані з поновленням пропущеного строку для пред'явлення виконавчого документа до виконання, відстрочкою та розстрочкою виконання, зміною чи встановленням способу і порядку виконання тощо [192, с. 824-825].

«Повноцінно поновити порушені права, – наголошує В.П. Кононець, – можливо не лише за рахунок винесення рішення, важливим є кінцеве належне й реальне виконання винесеного рішення» [193, с. 14], що може бути забезпечено у тому числі й можливостями судового контролю.

Контроль у виконавчому провадженні означає сукупність процесуальних засобів забезпечення верховенства права, захисту прав та інтересів, що здійснюються всередині системи виконавчого провадження. «Під час такого контролю, – вказує Н.Я. Отчак, – використовують внутрішньогалузеві процесуально-правові засоби впливу» [194, с. 107]. На відміну від адміністративного такий контроль здійснюється не систематично, а в окремих випадках, під час розгляду справ, та полягає в діяльності суду щодо безпосереднього нагляду та контролю за законністю й обґрунтованістю дій і

рішень органів і їх посадових осіб, а також розв'язанні правового конфлікту між сторонами [195, с. 122, 127].

Зазначений в ч. 1 ст. 382 КАСУ вид судового контролю (обов'язок подання звіту щодо виконання судового рішення) є дієвим під час зобов'язання суб'єктів із владними повноваженнями вчиняти дії чи утриматись від них (наприклад, видання дозволу, закриття поземельних книг, поновлення на роботі тощо). Проте цим же видом судового контролю були продемонстровані системні проблеми під час контролю за реалізацією рішень, що пов'язані з виплатами соціального характеру. Йдеться про ситуації на кшталт отримання судами звітів виконавців щодо утворення пакету документів й включення до спеціального реєстру реалізації органами пенсійного фонду судових рішень під час встановлення судового контролю за позовами стосовно перерахунку й виплати пенсій. Суду не надано дієвих важелів впливу під час формування видатків бюджету на реалізацію судових рішень. Однак у суду є завдання – захищати права й свободи людини [196, с. 329].

Р.В. Ігонін відносить судовий контроль у царині виконавчого провадження до адміністративної юстиції, визначаючи його як пасивний, що активується до дії адміністративним позовом [197, с. 125, 172, 174, 177].

Відповідно до сучасної правозастосовної практики, метою судового контролю за виконанням судових рішень та рішень інших органів є:

- сприяння виконанню рішення й усунення перешкод при його виконанні;
- виконання рішення без зайвого формалізму;
- забезпечення прискорення виконання і компенсацій за його затримку;
- уникнення настільки, наскільки це можливо, створення нових перешкод при виконанні судового рішення, запобігання затягуванню процесу виконання.

На відміну від інших видів переваги судового контролю полягають в урегульованості процедурних питань, гласності розгляду, змагальності і

відсутності відомчої приналежності до системи органів, дії, бездіяльність, рішення яких оскаржуються, що створює передумови для неупередженого розгляду цих справ, хоча і вимагає сплату судового збору, який не сплачується в разі адміністративного оскарження [198, с. 105].

На сьогодні можна виділити такі основні функції контрольних і наглядових процедур виконавчого провадження: 1) забезпечення законності, повноти, своєчасності та неупередженості виконання; 2) підвищення ефективності здійснення адміністративних процедур виконавчого провадження; 3) попередження та/або усунення наслідків неправомірних дій виконавців. Вчений визначає «контроль» як родове поняття щодо поняття «нагляд»: нагляд здійснюється судами не на постійній основі щодо непідпорядкованих відносин, органів та осіб, а контроль – керівниками органів ДВС постійно і безперервно щодо підпорядкованих органів, осіб і відносин [199, с. 148, 164].

В цілому, характерними особливостями судового контролю за дотриманням законодавства у сфері виконання судових рішень та рішень інших органів є:

1) судовий розгляд скарг на рішення, дії, бездіяльність виконавця на етапі виконавчого провадження;

2) здійснення контрольних заходів не з ініціативи суду, а виключно в межах процедури розгляду скарг, клопотань учасників виконавчого провадження;

3) фактичне уособлення в собі однієї з функцій суб'єктів публічного адміністрування в частині реалізації покладених на них завдань та виконання безпосередньо обов'язків контрольно-наглядового характеру за виконанням власних рішень;

4) наявність додаткового способу контролю (виключно в адміністративному процесі), а саме витребування звіту про виконання судових рішень від суб'єкта владних повноважень, а також накладення штрафу у

випадку невчинення останнім ефективних дій, спрямованих на таке виконання;

5) те, що він розглядається як додатковий засіб гарантування законності та забезпечення захисту прав учасників виконавчого провадження;

б) наявність загальних (мають усі суди, незалежно від спеціалізації, і вони полягають у розгляді скарг на рішення, дії чи бездіяльність державних виконавців) та спеціальних (передбачають певні наслідки (як позитивні, так і негативні) для суб'єкта владних повноважень – відповідача, тоді як загальний спосіб контролю передбачає певні наслідки для посадової особи державної виконавчої служби або органу державної виконавчої служби, тобто суб'єкт на який покладений обов'язок забезпечити виконання судового рішення) способів судового контролю.

7) реальність судочинства, що передбачає вжиття комплексу заходів, спрямованих на обов'язкове виконання винесеного судом рішення;

8) перевірка судом належного, точного та своєчасного виконання судового рішення в спосіб отримання звіту про таке виконання або спонукання до виконання судового рішення через визнання протиправними рішень, дій чи бездіяльності суб'єкта владних повноважень, пов'язаних із невиконанням судового рішення у справі;

9) здійснення у формі застосування процесуальних засобів прямого, непрямого та вторинного контрольно-наглядного спрямування;

10) безпосереднє виконання судового рішення, що виключає можливості подання окремого позову, предметом якого є протиправні дії чи бездіяльність суб'єкта, який має виконати таке рішення.

Відтак, основні положення щодо використання засобів правового захисту в Україні, насамперед застосуванням механізмів судового контролю, можна знайти в Розділі 10 Закону України «Про виконавче провадження», де вказується, що засоби правового захисту і роль судів мають бути чіткими, а затримка у виконанні судового рішення може бути виправдана за певних

обставин, але вона не може бути такою, що обмежує суть права, захищеного відповідно до пункту 1 статті 6 ЄКПЛ [188].

Судовий контроль і в інших країнах виступає одним із головних інструментів забезпечення законності в діяльності суб'єктів примусового виконання рішень судів та інших органів, здійснюючись, як правило, в декількох паралельних процесуальних формах. Наприклад, в Латвії безпосередній контроль за присяжними судовими виконавцями здійснює окружний суд, на території якого знаходиться посадове місце виконавця [200, с. 73].

Водночас, як і в інших країнах українська система правосуддя має втручатися в процес примусового виконання здебільшого у випадках, коли йдеться про добросовісність або справедливість виконавчих проваджень. Відіграючи значну роль у забезпеченні примусового виконання відповідних рішень, судова влада має забезпечувати ретельний баланс між профілактичними інструментами (професійні стандарти тощо) та інструментами реагування (засоби правового захисту) як методами контролю за системою (яка саморегулюється), що імовірно, матиме більш позитивний системний результат як для виконавчої, так і для судової системи, ніж запровадження засобів правового захисту щодо практично будь-якого рішення, ухваленого у процесі примусового виконання.

Вдосконалити сучасну практику здійснення судового контролю за виконанням судових рішень і рішень інших органів покликаний законопроект «Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо удосконалення механізму судового контролю за виконанням рішень судів та процедури встановлення або зміни способу виконання судових рішень» за № 7648 від 08 серпня 2022 року, яким запроваджуватиметься судовий контроль за виконанням судових рішень у цивільному та господарському судочинстві, проте лише щодо рішень, боржниками за якими є орган державної влади, орган місцевого самоврядування, державне або комунальне підприємство; розширюватиметься коло осіб, які мають право звернутися зі скаргою на дії

державного або приватного виконавця; запроваджуватиметься в процесуальних кодексах положення щодо права суду витребувати звіт про виконання судового рішення у державного виконавця; встановлюються норми про те, що у разі надходження заяви стягувача про зміну способу і порядку виконання судового рішення, яке підлягає виконанню відповідно до Закону України «Про гарантії держави щодо виконання судових рішень», у зв'язку із недосягненням згоди щодо визначення вартості майна, присудженого стягувачу за рішенням суду, суд приймає рішення про зміну способу і порядку виконання судового рішення на підставі висновку експерта про визначення вартості такого майна [201].

Судовий контроль за виконанням судових рішень і рішень інших органів пропонованим законопроектом передбачає: можливість суду змінити спосіб і порядок виконання судового рішення про зобов'язання державного органу, державного підприємства передати (повернути) стягувачу майно; вдосконалення інституту судового контролю за виконанням судових рішень в адміністративних справах, боржником за якими є суб'єкт владних повноважень; вдосконалення положень стосовно накладення та сплати штрафу (уточнення суб'єкта, на якого накладається штраф, визначення п'ятнадцятиденного строку для його добровільної сплати); впровадження в цивільному та господарському судочинстві аналогічного інституту судового контролю за виконанням судових рішень, боржниками за якими є орган державної влади, орган місцевого самоврядування, державне або комунальне підприємство (крім положень щодо обов'язкового встановлення судового контролю); встановлення чітких правил розмежування юрисдикцій у справах про оскарження рішень, дій або бездіяльності державного виконавця чи іншої посадової особи органу державної виконавчої служби або приватного виконавця (розгляд скарги в межах однієї юрисдикції, а також встановлення вимог до форми та змісту скарги); розгляд судом заяв стягувача чи державного виконавця про зміну способу і порядку виконання судового рішення, яке підлягає виконанню відповідно до Закону України «Про гарантії держави

щодо виконання судових рішень»; збільшення граничного строку розгляду скарг на рішення, дії та бездіяльність державного виконавця чи іншої посадової особи органу державної виконавчої служби або приватного виконавця під час виконання судового рішення з десяти днів до тридцяти днів [202].

Разом з тим, положення щодо запропонованого у проєкті закону кола осіб, які мають право подавати заяву про зміну способу і порядку виконання судового рішення, не узгоджується з ч. 3 ст. 33 Закону України «Про виконавче провадження», відповідно до якої за наявності обставин, що ускладнюють виконання судового рішення або роблять його неможливим, подати заяву до суду про зміну способу і порядку виконання рішення можуть сторони, виконавець за заявою сторін або державний виконавець з власної ініціативи у випадку, передбаченому Законом України «Про гарантії держави щодо виконання судових рішень». Дискусійним є встановлення «судового контролю» за виконанням судових рішень виключно щодо випадків, коли боржником є органи державної влади, органи місцевого самоврядування, державні та комунальні підприємства, оскільки судовий контроль є важливою конституційною гарантією забезпечення обов'язковості судового рішення та заходом превентивного впливу на відповідача у справі метою своєчасного виконання своїх зобов'язань у межах відповідної справи.

Одним із інструментів врегулювання спорів виконавчого провадження поряд із судовим контролем вчені пропонують запровадження медіативних процедур. Останні хоча й не передбачені Законом України «Про виконавче провадження», однак ч. 2 ст. 19 встановлено, що сторони у процесі виконання рішення відповідно до процесуального законодавства мають право укласти мирову угоду, що затверджується (визнається) судом, який видав виконавчий документ [36]. Разом з тим, така угода не є тотожною медіаційній угоді, адже ст. 207 Цивільного процесуального кодексу України визначається, що мирова угода укладається сторонами з метою врегулювання спору на підставі взаємних поступок і має стосуватися лише прав та обов'язків сторін. У

мировій угоді сторони можуть вийти за межі предмета спору за умови, що мирова угода не порушує прав чи охоронюваних законом інтересів третіх осіб. І особливу увагу привертає ч. 4 ст. 207 Цивільного процесуального кодексу України Кодексу, яка регламентує, що укладена сторонами мирова угода затверджується ухвалою суду, в резолютивній частині якої зазначаються умови угоди [91].

Очевидним є той факт, що під час судового розгляду суд не вирішує конфлікт між сторонами і приймає рішення, яке, в переважній більшості, задовольняє лише одну сторону. Але в межах виконавчого провадження у сторін спору залишається право і можливість звернутися до медіаційної процедури. Тобто, вони можуть врегулювати і задовольнити свої інтереси на умовах взаєморозуміння, що дозволить їм самостійно прийняти обопільне взаємовигідне рішення. І позитивним результатом медіаційної процедури може слугувати укладення мирової угоди. Таким чином, процедура медіації в межах виконавчого провадження не є заміною діяльності виконавців, а виступає додатковою можливістю для врегулювання розбіжностей, не застосовуючи примусові заходи. Вважаємо за необхідне прийняти зміни і доповнення до Закону України «Про виконавче провадження», які б регламентували обов'язок виконавця роз'яснити сторонам виконавчого провадження їх право звернутися з метою врегулювання спору за допомогою до медіатора, а також наслідки таких дій. З цього приводу слушно стверджує О. Можайкіна про те, що доречно передбачити у законодавстві можливість виконавцем відкласти виконавчі дії за клопотанням обох сторін у випадку їх звернення до медіатора з метою мирного врегулювання спору та укладення угоди про медіацію. У такому разі сторони повинні будуть надати виконавцю угоду про медіацію, укладену у письмовій формі [203].

З іншого боку нам більше імпонує думка С.Я. Фурси, яка дійшла висновку про те, що за допомогою медіації на стадії виконання судових рішень можна вирішити цілу низку проблем, які пов'язані із великою кількістю виконавчих проваджень, порушенням строків примусового виконання, а також

складністю та неможливістю примусового виконання певних рішень. На думку вченої, «процедури медіації допомагають враховувати інтереси як боржника, так і кредитора, сторони самі можуть вирішити питання про добровільне виконання рішення шляхом взаємних поступок, вказівкою майна, на яке у першу чергу може бути звернено стягнення [204].

Нормальне функціонування процедури медіації у виконавчому провадженні передбачає необхідність внесення відповідних змін до чинного законодавства, й насамперед, Закону України «Про медіацію».

Отже, зупинимося на ключових моментах, що вимагають правового регулювання медіативних процедур на стадії виконання судового рішення, а саме:

- 1) визначення обов'язкових (пріоритетних) категорій судових рішень, при виконанні яких необхідно застосувати медіацію;
- 2) визначення стадій виконавчого провадження, на яких може бути досягнуто примирення сторін, – на стадії відкриття виконавчого провадження, підготовки та вчинення примусових дій виконавця (або на будь-якої стадії виконавчого провадження без будь-яких обмежень);
- 3) встановлення процесуальних термінів проведення медіативних процедур; це може бути до 30 днів з урахуванням категорії рішення суду та ефективності мирного врегулювання спору;
- 4) закріплення ролі медіатора за державним (приватним) виконавцем, – оскільки це та особа, яка безпосередньо здійснює виконавчу процедуру, метою якої є швидке та повне виконання виконавчого документа, а також досягнення компромісного рішення між сторонами виконавчого провадження; можливе розширення прав виконавця в частини залучення у виконавче провадження спеціаліста, який має спеціальні знання в галузі медіації – медіатора;
- 5) затвердження процесуальної форми документа, в якому будуть викладені умови примирення сторін, – це медіативний договір, який підписується сторонами виконавчого провадження та затверджується

виконавцем або написання заяви/світової угоди сторонами та направлення її через виконавця до суду для відповідного затвердження) [205].

Разом з тим, процедури медіації не слід вважати альтернативою, або повною заміною судовому контролю. Вони є лише додатковим інструментом в реалізації державної політики примусового виконання рішень суду та інших органів, доповнюючи так би мовити елементи судового контролю в названій сфері. Хоча процедури медіації є несудовою формою урегулювання спорів, доцільність їх застосування в урегулюванні публічно-правових спорів на сучасному етапі стає очевидною. Водночас специфіка конфліктів, що виникають у публічно-правовій сфері, вимагає виважених рішень під час визначення умов і підстав примирення, його правових наслідків.

Відтак, названий вид контролю, як вказують вчені, здійснюється у таких формах за виконанням судових рішень:

1) безпосередній (прямий) контроль за виконанням судових рішень – розгляд скарг на рішення, дії (бездіяльність) державного виконавця, мета якого полягає у захисті прав та інтересів учасників виконавчого провадження під час здійснення примусового виконання судового рішення державним виконавцем;

2) опосередкований (непрямий) контроль за виконанням судових рішень, який здійснюється в порядку позовного провадження в ході захисту порушених в процесі примусового виконання прав сторін та осіб, які не брали участі у вико-навчому провадженні, а також у випадку притягнення до відповідальності за невиконання судового рішення;

3) вторинний контроль (апеляційне чи касаційне оскарження ухвал суду, постановлених з питань, які виникли на стадії судового виконання), об'єктом якого є діяльність суду щодо здійснення повноважень, які складають його виключну компетенцію на стадії вико-нання рішення [206].

На нашу думку, виходячи з особливостей правозастосовної практики, формами судового контролю за дотриманням вимог, правил і стандартів у сфері примусового виконання судових рішень та рішень інших органів слід вважати:

– порядок попереднього (у випадках, передбачених законом) санкціонування судом процесуальних дій виконавця, що є однією із гарантій своєчасного, повного і неупередженого виконання рішень, примусове виконання яких передбачено законом;

– процесуальний порядок оскарження законності та обґрунтованості ухвал суду щодо питань, які виникають під час виконання, що практично є схожим до звичайного провадження в касаційній інстанції;

– процесуальний порядок оскарження дій виконавця, який є суттєвою гарантією дотримання прав сторін у примусовому виконанні, що забезпечує реальність виконання судових рішень та рішень інших органів.

Таким чином, законодавчі новели та наявні підходи до судового контролю дійсно потребують змін, аби він став одним з ефективних засобів повного і своєчасного виконання судових рішень, відтак і ефективним інструментом у досягненні цілей реалізації державної політики в зазначеній сфері. Такий контроль має не лише створювати додаткові перешкоди для стягувача, а бути спрямованим найперше на боржника, який має можливість, але відмовляється виконати судові рішення, а не тільки на оцінку дій державного або приватного виконавця. Потребує законодавчого визначення і поняття судового контролю за виконанням рішень, і розширення його форм. Він повинен мати системний, постійний характер, тому повинен бути розроблений дієвий та ефективний механізм його здійснення відповідно до вищезазначеної конституційної норми.

Вдосконалення державної системи примусового виконання судових рішень та рішень інших органів через застосування ефективних та дієвих механізмів судового контролю вбачається у:

забезпеченні безперервності між судом, суб'єктом виконання судових рішень та учасниками виконавчого провадження;

чіткому визначенні компетенції суду та суб'єктів виконання судових рішень;

доданні суду повноважень, незалежності у виконанні судового рішення, забезпечивши ефективність виконання судового рішення в майбутньому;

законодавчому визначенні обов'язку суду щодо здійснення судового контролю, а не його права, як це наразі закріплено нормативно;

здійсненні судового контролю не тільки за діями державного або приватного виконавця, а за виконанням судового рішення загалом;

законодавчого встановлення заборони суду забезпечувати позов зупиненням виконання судового рішення, яке набрало законної сили;

можливості застосування альтернативних засобів вирішення спорів для досягнення бажаного результату у процедурі примусового виконання судових рішень та рішень інших органів;

використанні потенціалу застосування процедури медіації у виконавчому провадженні, що полягатиме в оптимізації діяльності суб'єктів примусового виконання рішень, через багаторазове збільшення кількості виконавчих проваджень за останні роки; у високій ймовірності зниження бюджетних видатків, пов'язаних із примусовим виконанням рішень суду; допомозі сторонам конфлікту налагодити процес комунікації та проаналізувати конфліктну ситуацію таким чином, щоб вони самі змогли обрати той варіант рішення, що задовольняв би інтереси та потреби усіх учасників конфлікту. Процедура медіації в межах виконавчого провадження не є заміною діяльності виконавців, а виступає додатковою можливістю для врегулювання розбіжностей, не застосовуючи примусові заходи. При цьому медіаційна процедура позитивним результатом може мати укладення мирової угоди, що передбачено статтею 19 Закону України «Про виконавче провадження», де зазначено, що «сторони у процесі виконання рішення відповідно до процесуального законодавства мають право укласти мирову угоду, що затверджується (визнається) судом, який видав виконавчий документ» [36];

необхідності створення єдиної бази усіх судових рішень, що передбачатиме ефективний розподіл їх за категоріями, насамперед за тими, які

необхідні для ідентифікації цих справ як виконаних/невиконаних; залежно від суб'єкта боржника та інших категорій, які впливають на вирішення проблеми невиконання і тривалого виконання судових рішень та визначення важливих структурних елементів проблеми;

чіткому розмежуванні предметів судового та відомчого контролів, а також визначенні чітких темпоральних меж строків давності для застосування дисциплінарних стягнень до приватних виконавців, що стане важливими гарантіями забезпечення прав як сторін виконавчого провадження, так і приватних виконавців.

Висновки до розділу 2

Вивчення особливостей механізму адміністративно-правового забезпечення реалізації державної політики у сфері примусового виконання судових рішень і рішень інших органів дозволило сформулювати такі висновки:

1. Обґрунтовано недоцільність кодифікації законодавства у сфері примусового виконання судових рішень і рішень інших органів, що зумовлено: 1) відсутністю єдиного розуміння як природи виконавчого права, так і змісту нормативно-правового акту, який би на сучасному рівні відбивав всю сутність реальної дійсності виконавчого провадження в межах українського законодавства; 2) комплексним характером виконавчого права, яке регулюється не тільки нормативними актами приватного блоку права, а й публічним правом; 3) надзвичайною «волатильністю» цього законодавства, наявністю величезної кількості нормативних актів підзаконного регулювання, що охопити одночасним регулюванням апріорі неможливо; 4) неможливістю комплексного розв'язання питань примусового виконання судових рішень і рішень інших органів за рахунок лише прийняття одного чи кількох кодифікованих законів, навіть і з дотриманням усіх вимог юридичної техніки; 5) реформуванням системи виконавчого провадження в Україні, що

супроводжується саме прийняттям нормативних актів, якими доповнюється чинне законодавство.

2. Класифіковано суб'єктів адміністративно-правового забезпечення реалізації державної політики у сфері примусового виконання судових рішень та рішень інших органів, яких запропоновано поділити на тих, що: 1) формують таку політику; 2) реалізують повноваження щодо організації примусового виконання судових рішень та рішень інших органів; 3) одночасно формують та реалізують державну правову політику в названій сфері.

3. З'ясовано перелік функцій органів та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів, до яких віднесено функції: 1) відновного правосуддя; 2) соціального спрямування виконавчого провадження; 3) охорони порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб, інтересів держави; 4) карального характеру; 5) економічності, що полягає у відновленні економічної стабільності фізичних та юридичних осіб, а також держави.

4. Надано характеристику судового контролю як інструменту реалізації державної політики забезпечення примусового виконання судових рішень і рішень інших органів, ефективне здійснення якого є одним із засобів юридичного захисту сторін виконавчого провадження, адже такий контроль передбачає, зокрема, можливість здійснення певних процесуальних дій у виконавчому провадженні лише з дозволу суду, розгляд судом скарг на рішення, дії або бездіяльність державного виконавця та інших посадових осіб державної виконавчої служби й позовів, що виникають з відносин щодо примусового виконання судових рішень.

РОЗДІЛ 3

НАПРЯМИ ФОРМУВАННЯ НОВОЇ ПАРАДИГМИ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРИМУСОВОГО ВИКОНАННЯ СУДОВИХ РІШЕНЬ І РІШЕНЬ ІНШИХ ОРГАНІВ

3.1. Гарантії здійснення діяльності державних та приватних виконавців з примусового виконання судових рішень і рішень інших органів

Ефективне виконання обов'язкового судового рішення є основоположним елементом верховенства права. Подібне виконання є суттєвим для забезпечення довіри суспільства до судової влади.

Попри проголошене статтею 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод положення, що передбачає право на справедливий суд, внаслідок невиконання чи тривалого виконання таких рішень не досягається кінцева мета правосуддя – захист інтересів громадян і реальне поновлення їхніх порушених прав, що, відповідно, негативно впливає на систему захисту прав в Україні.

Системне невиконання рішень судів за минулі десятиріччя обернулось для країни значною соціально-економічною проблемою. Згідно з офіційною статистикою Мін'юсту, реальний рівень виконання в Україні на сьогоднішній день становить 2,6%. На жаль, рівень виконання в Україні з року в рік залишається катастрофічно низьким. Виконується не більше 3%, в той час, як середній показник серед країн Євросоюзу – 50-70%. [207]. Тобто з кожних 100 гривень визнаного судом боргу кредитору повертається лише 3 гривні, а на макроекономічному рівні це призводить до того, що частка проблемних заборгованостей становить близько 20% ВВП України.

В Єдиному державному реєстрі судових рішень України – 3 439 102 рішення, предметом спору в яких є питання щодо невиконання рішень

адміністративних судів, а в липні 2021 року таких рішень було 2 741 857. У відкритих джерелах оприлюднено статистичні дані, відповідно до яких загальна сума неповернутих боргів за рішеннями судів в Україні становить понад 1/4 ВВП України. Загальний обсяг примусового виконання рішень судів загалом не перевищує 3 % на рік [180]. Як приклад, з 724,6 млрд. грн., які підлягали виконанню Державною виконавчою службою у 2019 році, реально було стягнуто 16,5 млрд. грн., тобто ефективність державних службовців складає 2,3%. А ефективність приватного виконання сягає 5,8%. У перерахунку на завершені справи приватний виконавець виконує майже в 3 рази більше судових рішень у порівнянні з державним» [208].

Після 24 лютого 2022 року сфера примусового виконання рішень в Україні фактично зупинилася, а приватні виконавці зіткнулися з чималою кількістю перешкод як суто об'єктивного, так і нормативно-правового характеру [209].

Незалежність судової влади та право на справедливий суд втрачають свою значимість у разі невиконання судового рішення. Проблема невиконання або тривалого (відкладеного) виконання остаточних національних судових рішень існує в Україні протягом тривалого періоду часу, а відтак вимагає вжиття скоординованих заходів з гарантування здійснення діяльності державними та приватними виконавцями з примусового виконання судових рішень і рішень інших органів.

До названих вище й додалися проблеми, пов'язані із відшкодування росією майнової та моральної шкоди українцям та українським компаніям. Зокрема, станом на початок 2023 року на розгляді національних судів перебуває 209 справ щодо відшкодування росією майнової та моральної шкоди українцям та українським компаніям. Згідно з даними сервісу «Бабуся», частіше до суду звертаються громадяни, що втратили своє майно внаслідок збройної агресії рф. Українські суди першої інстанції винесли щонайменш 8 рішень щодо відшкодування шкоди, завданої військовою агресією російської федерації. Найбільший позов сягає 154 млн грн. Загалом країні-агресору

присудили відшкодування українцям збитків на суму понад 173 млн. грн. Лише 55 справ щодо відшкодування шкоди державою-агресором подані бізнесом. Натомість, за даними дослідження експертів проєкту «Росія заплатить» KSE Institute, за підсумками 2022 року щонайменше 109 великих та середніх підприємств зазнали прямих збитків внаслідок повномасштабного вторгнення росії. Шкода попередньо оцінюється у 13 млрд. \$ [210].

Проблеми неналежного рівня виконання судових рішень полягають також не лише у прорахунках реалізації заходів державної політики примусового виконання таких рішень, але й у державному компоненті правовідносин та процедур з виконання, серед яких: обмеження виконання рішень проти держави Україна, обмеження та заборони стягнення боргів з держави Україна та державних органів та підприємств, встановлення мораторіїв на стягнення та виконання, невисока ефективність роботи органів державної виконавчої служби [211].

Серед причин неналежного стану виконання судових рішень та рішень інших органів, що не забезпечують належний рівень гарантування державою цього процесу, вчені виділяють найбільш характерні, серед яких:

правові (неналежне нормативне регламентування системи особливих заходів владно-правового захисту державних і приватних виконавців від перешкоджання виконанню службових обов'язків і від посягання на життя, здоров'я, житло й майно цих осіб та їхніх близьких родичів у зв'язку зі службовою діяльністю; відсутність положень щодо запобігання незаконному втручання у хід виконавчого провадження, заходів запобігання цьому процесу, типових прикладів втручання; відсутність реальних гарантій на користь стягувача, а не боржника);

адміністративні (відсутність належного судового контролю за системою примусового виконання судових рішень та рішень інших органів, відсутність ефективних заходів адміністративної відповідальності за протиправні дії у цій сфері регулювання суспільних відносин);

економічні (неналежне фінансове забезпечення діяльності органів Державної виконавчої служби; недостатня визначеність механізмів звернення стягнення на земельні ділянки, майнові права боржника та його депозити; незацікавленість державних виконавців у своєчасному, повному та неупередженому примусовому виконанні рішень тощо); інституційні (недосконалий механізм передачі виконавчого провадження з одного органу Державної виконавчої служби до іншого; структурна недосконалість системи суб'єктів примусового виконання судових рішень, а також відсутність чіткого розмежування адміністративно-правового статусу державного та приватного виконавців; недостатня адаптованість організаційної структури Державної виконавчої служби до вимог сьогодення; прогалини як в організації, так і в правовому забезпеченні взаємодії органів примусового виконання та приватних виконавців, особливо в механізмі виконання рішень за конституційними скаргами громадян) та організаційні проблеми.

Отже, ефективність діяльності органів державної виконавчої служби, на яку держава поклала обов'язок примусового виконання рішень, нині викликає ряд нарікань, причиною яких є низька результативність роботи щодо виконання рішень. На це впливають як суб'єктивні, так і об'єктивні фактори. Серед останніх є, безумовно, недосконалість законодавства про виконавче провадження, його надмірна розгалуженість, численні прогалини та колізії в законодавстві [212], недосконалість механізму виконання судових рішень, слабка науково-прикладна взаємодія органів законодавчої, виконавчої та судової влади щодо інтеграційного виконання ними своїх повноважень, особливо у сфері адміністративно-правового регулювання примусового виконання судових рішень майнового характеру. Ці фактори зумовлюють низький рівень діяльності державної виконавчої служби України та є першопричинами реформування її системи, структури, повноважень, особливо у сфері примусового виконання судових рішень [213, с. 93; 214, с. 161].

Проблема ефективності виконавчого провадження дотепер є надзвичайно актуальною, оскільки належне та ефективне виконання судових

рішень є виключно важливою умовою для зміцнення та розвитку ефективної довіри населення до судової влади з боку громадян. Від того, наскільки швидко і якісно виконуються судові рішення, залежить ступінь довіри громадян та всього суспільства до судової процедури та процедури виконавчого провадження як способу захисту порушених прав та інтересів. Водночас, наразі аналіз основних проблем свідчить про те, що серед основних причин невиконання судових рішень та рішень інших адміністративно-юрисдикційних інституцій переважають:

недосконалість чинного законодавства про виконавче провадження та статус виконавців (державних та приватних);

щорічне зростання службового навантаження на органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів;

відсутність достатніх заходів впливу на боржників;

слабке фінансове та матеріальне забезпечення діяльності працівників органів державної виконавчої служби та недостатнє фінансування витрат на проведення і організацію виконавчих дій, що здійснюється за рахунок коштів державного бюджету, а також коштів виконавчого провадження, порядок формування яких встановлюється Законом України «Про виконавче провадження».

Розв'язання означених проблем передбачає суттєве поліпшення діяльності органів держави в їх відносинах із громадянами. Для цього поряд із чітким визначенням повноважень і функцій державних органів та їхніх посадових осіб, на думку деяких вчених, необхідно створити такий режим їхньої взаємодії з громадянами, при якому реалізація прав і свобод громадян була б звільнена від бюрократичних перешкод, а порушені права і свободи оперативно та ефективно поновлювались. Досягнення цієї мети пов'язане, перш за все, з подальшим удосконаленням системи юридичних гарантій забезпечення прав і свобод людини та громадянина в їхніх відносинах з органами держави [215, с. 3]. На це вказує й практика ЄСПЛ, згідно якої без остаточного виконання судового рішення право на доступ до правосуддя було

б ілюзорним, конституційні гарантії громадян у цьому разі зводяться нанівець, а прийняття справедливого правосудного рішення повністю втрачає свою значущість та силу [216; 217]. Зокрема у Рекомендаціях Rec(2003)17 Комітету міністрів державам-членам щодо примусового виконання (прийняті Комітетом міністрів 9 вересень 2003 р. на 851-му засіданні заступників міністрів), зазначено, що «виконавці повинні нести відповідальність за проведення примусового виконання в межах своїх повноважень, визначених національним законодавством [218]». Також уточнюється, що «держави-члени повинні розглянути питання про надання судовим виконавцям виключної компетенції для ... виконання судових рішень та інших виконавчих актів або документів виконання всіх процедур примусового виконання, передбачених законодавством держави, в якій вони діють».

Доречі, також, Конституційний Суд України, узявши до уваги ст.ст. 3, 8, ч.ч.1, 2 ст. 55, ч.ч. 1, 2 ст. 129-1 Конституції України, зазначив, що саме держава, створюючи належні національні організаційно-правові механізми реалізації права на виконання судового рішення, повинна не лише впроваджувати ефективні системи виконання судових рішень, а й забезпечувати функціонування цих систем у такий спосіб, щоб доступ до них мала кожна особа, на користь якої ухвалене обов'язкове судове рішення, у разі, якщо це рішення не виконується, у тому числі державним органом [219]. Більше того, гарантованість кожного суб'єкта виконавчого провадження забезпечується ст. 6 Конвенції про захист прав людини й основоположних свобод, що є однією з основних засад судочинства, визначених ст.ст. 129, 129-1 Конституції України, ст.ст. 2, 14, 370 КАС України та ст.13 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» [220].

До системи таких гарантій вчені відносять ефективну правотворчу, правозастосовну, організаційну діяльність органів публічного управління [221].

Сюди варто також додати вимоги щодо обов'язковості виконання таких рішень, що закріплено в усіх процесуальних кодексах. До прикладу статтею 14

Кодексу адміністративного судочинства визначено, що судові рішення, що набрали законної сили, є обов'язковими до виконання всіма органами державної влади, органами місцевого самоврядування, їх посадовими та службовими особами, фізичними і юридичними особами та їх об'єднаннями на всій території України, невиконання судового рішення тягне за собою відповідальність, встановлену законом. Поряд з цим, виконання судових рішень є складовою права на справедливий суд та однією з процесуальних гарантій доступу до суду та ефективного захисту сторони у справі, що передбачено ст.ст. 6, 13 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. Державою також гарантується обов'язковість виконання й інших виконавчих документів непов'язаних із судовим рішенням. Наприклад, згідно ст. 298 Кодексу України про адміністративні правопорушення постанова про накладення адміністративного стягнення є обов'язковою для виконання державними і громадськими органами, підприємствами, установами, організаціями, посадовими особами і громадянами. Таким чином, засада «обов'язковості виконання рішень» гарантує в першу чергу стягувачу (фізичній або юридичній особі чи державі) як учаснику виконавчого провадження, що виконавчий документ, який виданий на його користь буде виконано в обов'язковому порядку.

На жаль, проблема невиконання судових рішень та рішень інших органів набула значною мірою системного характеру і демонструє недостатню увагу до неї з боку держави та інституцій громадянського суспільства. Неможливість ефективного виконання судових актів та рішень інших органів підриває довіру громадян та юридичних осіб до владних інституцій в цілому, негативно позначається на іміджі країни всередині та за її межами. Зумовлено це активним використанням громадянами свого невід'ємного конституційного права на судовий захист, оскарженням неправомірних дій чи бездіяльності суб'єктів владних повноважень, що наразі не відповідає уявленням заявників про законність та справедливість. У питаннях реалізації права на судовий захист цілком логічно виникла своя зворотна сторона – проблема виконання

судових рішень. Цілком очевидно, що не може бути нормою ситуація, коли судові рішення або рішення іншого органу, що вступило в законну силу, ігнорується за відсутності явних і непереборних обставин, що перешкоджають його виконанню. У зв'язку з цим покладений на державу обов'язок забезпечити дотримання прав і свобод, усунути допущені порушення передбачає встановлення відповідальності за невиконання рішень судів та рішень інших органів. Тому завершальною стадією правозастосовного процесу як раз і має стати реальне виконання винесеного правозастосовного акту.

Проголошення Конституцією України у статтях 129 та 129-1 основних засад судочинства, серед яких: обов'язковість судового рішення, ухвалення судом рішення іменем України, обов'язковість до виконання судового рішення, забезпеченість виконання державою судового рішення у визначеному законом порядку та здійснення судом контролю за виконанням судового рішення, знайшли своє відображення в процесуальному законодавстві України. Зокрема, статтею 14 Кодексу адміністративного судочинства України так само встановлено, що судові рішення, яким закінчується розгляд справи в адміністративному суді, ухвалюється іменем України, є обов'язковим до виконання всіма органами державної влади, органами місцевого самоврядування, їх посадовими та службовими особами, фізичними і юридичними особами та їх об'єднаннями на всій території України. Більше того, адміністративно-процесуальним законодавством визначено категорії справ, рішення в яких допускаються до негайного виконання або підлягають такому виконанню до набрання ними законної сили, тобто відразу після їх ухвалення, не очікуючи апеляційного перегляду справи (стаття 371 КАС України).

Статтею 372 КАС України визначено порядок виконання судових рішень в адміністративних справах, так у разі необхідності спосіб, строки і порядок виконання можуть бути визначені у самому судовому рішенні. Так само на відповідних суб'єктів владних повноважень можуть бути покладені обов'язки щодо забезпечення виконання рішення. Судове рішення, яке набрало законної

сили або яке належить виконати негайно, є підставою для його виконання. Виконання судового рішення може бути зупинене у випадках, визначених КАС України. Примусове виконання судових рішень в адміністративних справах здійснюється в порядку, встановленому законом. Процесуальні питання, пов'язані з виконанням судових рішень в адміністративних справах, вирішує суддя адміністративного суду одноособово, якщо інше не встановлено КАС України. Рішення суду може виконуватись у добровільному або примусовому порядку. Особа може виконати рішення суду добровільно: з моменту набрання рішенням суду законної сили; до моменту надходження виконавчого листа до державного або приватного виконавця та відкриття виконавчого провадження.

У разі, якщо боржник добровільно почав виконувати судові рішення, звернення до суду із заявою про розстрочення виконання судового рішення та його задоволення можливе як за відсутності виконавчого провадження, так і під час такого провадження (Постанова КАС ВС від 30.01.2020 № 819/150/17 (К/9901/18105/18)).

Щодо підсудності справ про оскарження рішень, дій чи бездіяльності державного або приватного виконавця, то законодавець виокремив це питання в окрему статтю, зазначивши, що скаргу подають до суду, який розглянув справу як суд першої інстанції. У випадках, передбачених ст. 287 КАС України та ч. 2 ст. 74 Закону України «Про виконавче провадження», справа може бути підсудною адміністративному суду.

Наразі виконання постанови про накладення адміністративного стягнення, що є завершальною стадією провадження у справах про адміністративні правопорушення, зміст якої полягає в практичній реалізації обмежень особистого, морального і матеріального характеру, передбачених призначеним правопорушнику стягненням, посідає важливе місце у системі профілактичних заходів щодо запобігання правопорушенням взагалі та адміністративним проступкам зокрема. Виконані заходи впливу мають за мету

упередження особи від вчинення нею, а також іншими особами протиправних діянь.

Правове призначення виконання постанови про накладення адміністративного стягнення виконання полягає у забезпеченні фактичної реалізації таких постанов та застосуванні їх до правопорушника.

Виконання постанов у справах про адміністративні правопорушення лише тоді стає ефективнішим та досягатиме своєї кінцевої мети, коли будуть забезпечені та дотримані умови виконання на попередніх стадіях провадження у справах про адміністративні правопорушення. З іншого боку, невиконання винесеної постанови про накладення адміністративного стягнення залишає фактично безрезультатним адміністративне провадження на всіх попередніх стадіях.

Частина процедур примусового виконання судових рішень і рішень інших органів за окремими категоріями адміністративних справ врегульована в Розділі IV КАС України «Процесуальні питання, пов'язані з виконанням судових рішень в адміністративних справах», зокрема, звернення судових рішень в адміністративних справах до виконання (у тому числі негайного); виправлення помилки у виконавчому документі чи визнання його таким, що не підлягає виконанню; зупинення виконання судового рішення судом касаційної інстанції; поновлення пропущеного строку для пред'явлення виконавчого листа до виконання; примирення сторін або відмова стягувача від примусового виконання; відстрочення і розстрочення виконання; забезпечення виконання рішення; зміна чи встановлення способу і порядку виконання судового рішення; заміна сторони виконавчого провадження; поворот виконання судових рішень; судовий контроль за виконанням судових рішень в адміністративних справах; визнання протиправними рішень, дій чи бездіяльності, вчинених відповідачем на виконання рішення суду.

У справах виконання судових рішень і рішень інших органів в адміністративному процесі важлива роль належить такому інструменту як судовий контроль за виконанням рішень. Останній може (однак не

зобов'язаний) покласти на суб'єкта владних повноважень обов'язок подати звіт про виконання судового рішення. У разі невиконання такого обов'язку суд може накласти на керівника суб'єкта владних повноважень-боржника штраф у сумі від 20 до 40 розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб (станом на 2021 рік від 45 400 до 90 800 грн.) Ухвала суду про накладення штрафу направляється для виконання до державної виконавчої служби. Однак, як вбачається з Єдиного державного реєстру судових рішень, суди неохоче застосовують такий процесуальний інструмент. Законодавство також передбачає можливість звернення виконавця до органів досудового розслідування з повідомленням про вчинення кримінального правопорушення за ст. 382 Кримінального кодексу України. Однак вказана стаття передбачає відповідальність саме за умисне невиконання або перешкоджання виконанню судового рішення. У зв'язку з цим притягнення до кримінальної відповідальності за невиконання державою рішення суду в українських реаліях є практично неможливим. Отже, наразі в Україні відсутня реальна та невідворотна відповідальність за невиконання судового рішення, що надає суб'єктам владних повноважень можливість ігнорувати рішення судів або ж затягувати їх виконання. Водночас, обов'язковість судових рішень є однією із найважливіших складових, на яких ґрунтується верховенство права у державі. Тому актуальним залишається питання створення дієвого механізму притягнення посадових осіб суб'єктів владних повноважень до відповідальності за невиконання рішень судів [222], а відтак належного гарантування виконання судових рішень.

Перш ніж предметно вести мову про систему гарантування здійснення примусового виконання судових рішень та рішень інших органів доречно наголосити, що така діяльність забезпечується комплексом різноманітних заходів державного регулювання, організаційного забезпечення та функціонального спрямування, у тому числі й шляхом упорядкування діяльності основних суб'єктів цього процесу – державних або приватних виконавців. Якісне виконання судових рішень залежить від дієвого механізму

організації примусового виконання судових рішень та відповідно притягнення посадових осіб суб'єктів владних повноважень до відповідальності за їх невиконання.

Прикладом тому може слугувати Ухвала Господарського суду Київської області від 20 січня 2021 р. Зокрема по Справі № 911/2682/13 за позовом ТОВ «Компанія «Ніко-Тайс» до ТОВ «ПК Трейдсервісгруп» та ПСП «Колос» про стягнення 70511,49 грн. Попри ухвалені рішення про примусове виконання постанови Київського апеляційного господарського суду від 02.12.2013 р. у даній справі, на адресу господарського суду Київської області від боржника ТОВ Компанія Ніко-Тайс за наказом від 20.02.2019 р. надійшла скарга на бездіяльність державного виконавця Голосіївського РВ ДВС міста Київ ГТУЮ у місті Києві у виконавчому провадженні № 58732496 щодо примусового виконання наказу господарського суду Київської області від 20.02.2019 р. у справі № 911/2682/13, в якій скаржник просив суд визнати незаконною та протиправною бездіяльність державного виконавця Голосіївського РВ ДВС міста Київ ГТУЮ у місті Києві у виконавчому провадженні №58732496 щодо примусового виконання наказу господарського суду Київської області від 20.02.2019 р. у справі № 911/2682/13, котра виразилась у не здійсненні заходів щодо завершення виконавчого провадження № 58732496 щодо примусового виконання вказаного наказу із врахуванням статей 39, 40 ЗУ Про виконавче провадження; зобов'язати державного виконавця Голосіївського РВ ДВС міста Київ ГТУЮ у місті Києві неупереджено, ефективно, своєчасно та в повному обсязі вчинити всі необхідні дії направлені на закінчення виконавчого провадження № 58732496 щодо примусового виконання наказу господарського суду Київської області від 20.02.2019 р. у справі № 911/2682/13 із врахуванням статей 39, 40 ЗУ Про виконавче провадження. В обґрунтування скарги на бездіяльність державного виконавця Голосіївського РВ ДВС у місті Києві Центрального Міжрегіонального Управління Міністерства Юстиції (місто Київ) скаржник посилався на те, що він звернувся до державного виконавця із вимогою про здійснення замінити сторони у виконавчому

провадженні № 58732496 щодо примусового виконання наказу господарського суду Київської області від 20.02.2019 р. у справі № 911/2682/13 із відповідними підтверджуючими документами, проте державний виконавець на клопотання скаржника не відреагував, відповідних дій не вчинив, у зв'язку з чим, на переконання скаржника, державний виконавець не правомірно ухиляється від вжиття та виконання дій, визначених положеннями статті 15 ЗУ «Про виконавче провадження». Поряд із зазначеним, як вбачається з матеріалів справи, незважаючи на те, що боржник за наказом господарського суду Київської області від 20.02.2019 р. у справі № 911/2682/13 ТОВ Компанія Ніко-Тайс звертався до державного виконавця із клопотанням про списання коштів з його рахунку задля виконання рішення суду, відшкодування витрат виконавчого провадження та закінчення виконавчого провадження, станом на дату звернення скаржника до суду, державний виконавець відповідних дій не вчинив. Тобто, починаючи із 18.06.2020 р. у державного виконавця відсутні були будь-які перешкоди для списання коштів з рахунків боржника на користь стягувача (врахувавши, в тому числі відповідне клопотання боржника) та закінчення виконавчого провадження. Дані обставини не спростовано будь-якими доказами. У зв'язку із цим суд ухвалив задовольнив скаргу Товариства з обмеженою відповідальністю Компанія Ніко-Тайс від 16.12.2020 р. № 16-5/12 (вх. № 227/20, 17.12.2020 р.) на бездіяльність державного виконавця Голосіївського районного відділу державної виконавчої служби міста Київ Центрального Міжрегіонального Управління Міністерства Юстиції (місто Київ) в частині вимоги про визнання незаконною та протиправною бездіяльність державного виконавця у виконавчому провадженні № 58732496 щодо примусового виконання наказу господарського суду Київської області від 20.02.2019 р. у справі № 911/2682/13 у період з 09.11.2020 р. по 29.12.2020 р. Також суд визнав незаконною та протиправною бездіяльність державного виконавця Голосіївського районного відділу державної виконавчої служби міста Київ Центрального Міжрегіонального Управління Міністерства Юстиції (місто Київ) у виконавчому провадженні № 58732496 щодо примусового

виконання наказу господарського суду Київської області від 20.02.2019 р. у справі № 911/2682/13 у період з 09.11.2020 р. по 29.12.2020 р. [223].

Суд в даному випадку виступив гарантом забезпечення реалізації заходів щодо примусового виконання судових рішень та рішень інших органів, усунення причин та умов незаконної та протиправної бездіяльності державних виконавців у виконавчому провадженні.

Гарантії є системою взаємопов'язаних форм і засобів (нормативних, інституційних і процесуальних), що забезпечує належне визнання, захист і реалізацію певних прав і відповідних їм обов'язків [224, с. 140].

«Гарантувати, – на думку Л.В. Крупнової, – означає забезпечувати, зробити реальним» [225, с. 126]. На думку вченої, «поняття «гарантії» охоплює усю сукупність об'єктивних і суб'єктивних факторів, спрямованих на забезпечення й реалізацію прав і свобод громадян, на усунення можливих причин і перешкод їх неповного або неналежного здійснення і захист прав від порушень. Ці фактори дуже різноманітні і за своєю природою та характером виступають у якості умов, засобів, способів, прийомів та методів забезпечення процесу реалізації прав і свобод учасників суспільних відносин» [225, с. 126].

Досліджуючи гарантії прав державного виконавця у виконавчому провадженні, деякі вчені доходять висновку про те, що, по-перше, гарантії – це забезпечені законом приписи, які характеризують організаційно-забезпечувальний, матеріально-технічний, соціально-правовий стан державного виконавця та задовольняють його інтереси у процесі роботи та служби, уповноважують його на захист прав і свобод інших осіб – учасників виконавчого провадження; по-друге, сутність гарантій полягає у необхідності реалізації спеціальних примусово-виконавчих функцій, принципів та форм виконавчого провадження саме державним виконавцем, що тягне виключення або мінімізацію випадків порушення законів, прав, свобод та інтересів людини і громадянина; сприяє точному, однозначному та правильному тлумаченню норм українського законодавства [226].

Саме гарантії діяльності працівників державної виконавчої служби є складовою частиною їхнього правового статусу та представляють собою встановлені законодавством загально-правові та соціально-матеріальні засоби забезпечення реалізації покладених на них повноважень [227]. На думку Чумака О.О., такі гарантії залежно від їх зміста доречно класифікувати на: 1) загальноправові, до яких можна віднести, суспільні, політичні та інші гарантії; 2) соціально-матеріальні гарантії, які включають соціально-побутові та матеріальні. В той же час соціально-матеріальні гарантії можна поділити на: 1) загально-трудова; 2) гарантії діяльності державних службовців; 3) гарантії діяльності працівників державної виконавчої служби [227, с. 14].

Крупнова Л.В. навпаки пропонує у профільному законі передбачити статтю за назвою «Гарантії працівника державної виконавчої служби», де, окрім наведених загальних гарантій для державного службовця, вказати також спеціальні гарантії, які стосуються працівників державної виконавчої служби [225, с. 132].

Більше того згідно Закону України «Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів» у статті 5 «Правовий захист та гарантії здійснення діяльності державних виконавців, приватних виконавців з примусового виконання рішень» гарантії діяльності працівників державної служби, які в більшій мірі стосуються організації діяльності державного виконавця, не мають соціально-правової спрямованості на відміну від Закону України «Про державну виконавчу службу», що вже втратив чинність.

Згідно Закону України «Про гарантії держави щодо виконання судових рішень» від 05 червня 2012 року № 4901-VI держава гарантує виконання рішення суду про стягнення коштів та зобов'язання вчинити певні дії щодо майна, боржником за яким є: державний орган; державні підприємство, установа, організація; юридична особа, примусова реалізація майна якої забороняється відповідно до законодавства [102].

Закон визначає, що виконання рішень суду про стягнення коштів, боржником за якими є державний орган, здійснюється центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері казначейського обслуговування бюджетних коштів, в межах відповідних бюджетних призначень шляхом списання коштів з рахунків такого державного органу, а в разі відсутності у зазначеного державного органу відповідних призначень - за рахунок коштів, передбачених за бюджетною програмою для забезпечення виконання рішень суду. Водночас, у разі якщо рішення суду про стягнення коштів з державного підприємства або юридичної особи не виконано протягом шести місяців з дня винесення постанови про відкриття виконавчого провадження, його виконання здійснюється за рахунок коштів, передбачених за бюджетною програмою для забезпечення виконання рішень суду [102].

Ці гарантії допомагають забезпечити дотримання прав та законних інтересів усіх суб'єктів у процесі виконавчого провадження та сприяють справедливості та законності цього процесу.

Засоби правового захисту учасників виконавчого провадження виступають своєрідними гарантіями забезпечення своєчасного, повного і неупередженого виконання рішень, примусове виконання яких передбачено законом. Як приклад, у німецьких судах загальної юрисдикції та адміністративних судах до засобів правового захисту у виконавчому провадженні, які віднесені в Німеччині до компетенції судів загальної юрисдикції, відносяться:

- 1) зауваження за видом та способом примусового виконання (Vollstreckungserinnerung);
- 2) термінова приватна скарга (sofortige Beschwerde) та подібні до неї скарги;
- 3) позов проти примусового виконання (Vollstreckungsabwehrklage, Vollstreckungsgegenklage);
- 4) позов третьої особи до виконавчому провадженні (Drittwiderspuchsklage);

5) позов про переважне задоволення вимоги (Klage auf vorzugsweise Befriedigung);

6) захист при примусовому виконанні (Vollstreckungsschutz);

7) тимчасові ухвали суду (einstweilige Anordnungen). Крім того, до компетенції судів загальної юрисдикції відноситься та розгляд позовів про відшкодування шкоди у разі неналежного виконання посадовими особами своїх посадових осіб обов'язків (Staatshaftung, Amtshaftung).

Такі позови не є власне засобом правового захисту у виконавчому провадженні, але пов'язані з ним. У свою чергу, стосовно адміністративних судів у виконавчому провадженні мають значення три види позовів: 1) оскарження (Anfechtungsklage); 2) про примушення до виконання обов'язків (Verpflichtungsklage) та 3) про визнання правовідносин (Feststellungsklage). У як останній у ряді випадків кваліфікується позов проти примусового виконання, якщо його розгляд віднесено до компетенції адміністративного суду.

В цілому, гарантії здійснення діяльності державних та приватних виконавців з примусового виконання судових рішень і рішень інших органів є ефективним інструментом забезпечення обов'язковості виконання судового рішення та основоположним елементом верховенства права, до яких слід віднести:

– *законодавчі гарантії*, що передбачають диверсифікацію та розширення завдань виконавців та відповідно напрямів організації примусового виконання судових рішень та рішень інших органів, що дозволить забезпечити якість їх роботи під час виконання ними своїх функцій;

– *організаційні гарантії*, що передбачають вжиття заходів розбудови ефективної системи виконання судових рішень та рішень інших органів. Зокрема, вжитими заходами проведення реформи названої системи забезпечено доступ до здобуття професії приватного виконавця; створено систему моніторингу та контролю за діяльністю приватних виконавців; підвищено кваліфікацію та показники ефективності роботи державних

виконавців; створено інтегровану інформаційну систему у виконавчому процесі; впроваджено Єдиний реєстр боржників; забезпечено належне виконання судових рішень про стягнення аліментів та заробітної плати; змінено склад Кваліфікаційної комісії приватних виконавців; актуалізовано перелік питань автоматизованого анонімного тестування (виключено логічно некоректні питання) для проведення кваліфікаційного іспиту осіб, які мають намір здійснювати діяльність приватного виконавця; удосконалено існуючу електронну взаємодію з органами Міністерства внутрішніх справ України та Державною податковою службою України; забезпечено доступ державних виконавців до Державного реєстру актів цивільного стану громадян, з метою отримання відомостей про боржників – фізичних осіб, необхідних для здійснення виконавчого провадження (шлюб, розірвання шлюбу, зміну імені, смерть); надано доступ виконавцям відділу примусового виконання рішень Департаменту ДВС до Державного земельного кадастру з метою отримання інформації про зареєстровані за боржником земельні ділянки [22];

– *гарантії професійної підготовки виконавців*, що виправдане не лише складністю правил, що регулюють процедури примусового виконання судових рішень та рішень інших органів, та різноманітністю завдань, покладених на таких суб'єктів, але також довірою та повагою, які вони повинні викликати у публіки. У цьому відношенні держава має розглянути можливість узгодження рівня підготовки судових виконавців з рівнем підготовки інших юридичних професій (юристів, нотаріусів або суддів). Подібним чином, на додаток до відвідування курсів з різних процедур примусового виконання та їх практичного впровадження, (майбутні) «примусові агенти» можуть пройти навчання методам управління конфліктами та медіації. Зокрема у більшості держав-членів Ради Європи законодавчо закріплено стандарти якості роботи судових виконавців (приставів). Більше того, такі стандарти розробляються та імплементуються у дедалі більшій кількості держав. Сьогодні вони існують у всіх пострадянських державах. Дані стандарти сприяють одноманітному виконанню судових рішень на всій території держави та є гарантією

забезпечення прав учасників процесу (насамперед їх рівності перед законом). Вони містять стандарти якості, принципи виконання рішень, їх тривалості, і навіть етики (професіоналізму, ефективності тощо.). У більшості випадків вони представлені кодексами етики та аналогічними документами (наприклад, Азербайджан та Грузія). Найчастіше такі стандарти якості роботи судових виконавців існують у державах, де вони мають приватно-правовий статус, оскільки в державах, де виконання цих функцій здійснюється державними службовцями, їхня діяльність регулюється відповідними актами державної влади, а принципи ефективності їхньої роботи узагальнено у кодифікованих джерелах.

Слід відзначити й наявність на сьогодні низки нормативно-визначених вимог до діяльності виконавців, серед яких: Спеціальні вимоги до осіб, які претендують на зайняття посад керівників Департаменту державної виконавчої служби Міністерства юстиції України; Спеціальні вимоги до осіб, які претендують на зайняття посад державних виконавців відділу примусового виконання рішень Департаменту державної виконавчої служби Міністерства юстиції України; Спеціальні вимоги до осіб, які претендують на зайняття посад керівників територіальних органів державної виконавчої служби; Спеціальні вимоги до осіб, які претендують на зайняття посад державних виконавців територіальних органів державної виконавчої служби [105];

– *гарантії контролю за діяльністю виконавців в частині організації професійної підготовки (поведінки) таких суб'єктів та встановлення стандартів якості*, зокрема на засадах: об'єктивності, чесності та незалежності виконавця; зобов'язання суворо дотримуватись чинного законодавства; професійний обов'язок конфіденційності; відносин виконавця з кредиторами, боржниками, третіми особами, його/її наглядовими органами, судьями та всіма іншими фахівцями в галузі права (такими як адвокати, реєстратори та нотаріуси); відносин між самими виконавцями тощо;

– *інформаційні гарантії*, що забезпечують інформування як населення, так і суб'єктів організації примусового виконання судових рішень та рішень

інших органів про чинне законодавство, що є першим кроком до розуміння та контролю процесу виконання, у тому числі шляхом її легкодоступності, кодифікованості законодавства, інформування кредиторів про хід виконавчих процедур (щодо цього див. Європейський суд з прав людини, 10 квітня 2014 р., Теробус проти Португалії, заява № 5238/10), стандартизації процесуальних документів. Крім цього, доречним є використання нових комунікаційних технологій у сфері правосуддя як головної тенденції примусового виконання виконавчих документів. Дематеріалізація виконавчих процедур дозволяє заощадити час при здійсненні певних заходів захисту або примусового виконання та збільшує потенційну кількість покупців на публічних торгах.

Надзвичайно важливим є інформаційно-аналітичне забезпечення не лише державних виконавців, а усієї системи примусового виконання судових рішень та іршень інших органів. На думку П.В. Макушева, така система передбачатиме створення центральної бази даних, що включала б у себе Державний реєстр речових прав на нерухоме майно, Єдиний реєстр заборон відчуження об'єктів нерухомого майна, Державний реєстр іпотек, Державний реєстр обтяжень рухомого майна [228], Реєстр прав власності на нерухоме майно [116; 229], Єдиний державний реєстр виконавчих проваджень, Єдиний реєстр боржників, Реєстр рішень, виконання яких гарантується державою; Єдиний реєстр приватних виконавців, рекомендовану виконавчу практику, статистичну звітність, можливість використання ресурсів системи користувачами залежно від наданих прав доступу [230, с. 179; 231].

– *гарантії ефективного виконання своїх професійних обов'язків виконавцями.* З цього приводу слушно вказують О. Овчаренко та А. Авторгов, що «приватний виконавець повинен мати можливість безперешкодно здійснювати дії по примусовому виконанню судового рішення, без необґрунтованих втручання як з боку боржників, так і з боку контролюючих органів. А відтак, вимога забезпечення прав і законні інтереси всіх осіб, залучених у виконавче провадження, реалізується державою через інститут контролю: процесуального – який здійснюється судом і відомчого – який

здійснює Міністерство юстиції України та Дисциплінарна комісія приватних виконавців» [232];

– *гарантії організації виконавчого провадження в умовах дії правового режиму воєнного стану*, що передбачають запровадження тимчасових (до припинення чи скасування воєнного стану) заходів у цій сфері, насамперед згідно Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо діяльності приватних виконавців та примусового виконання судових рішень, рішень інших органів (посадових осіб) у період дії воєнного стану» від 27 липня 2022 року під час дії воєнного стану, введеного відповідно до Закону України «Про правовий режим воєнного стану» [233; 234].

Крім цього у законі закріплено положення щодо тимчасової неможливості виконання судових рішень боржниками, за якими є підприємства оборонно-промислового комплексу, органи військового управління, з'єднання, військові частини, вищі військові навчальні заклади, військові навчальні підрозділи закладів вищої освіти, установи та організації, які входять до складу Збройних сил України.

Попри те, що законом з одного боку заборонено примусове виконання рішень, боржниками за якими є юридичні особи, котрі здійснюють діяльність з виробництва, передачі, розподілу, постачання електричної енергії відповідно до Закону України «Про ринок електричної енергії», діяльність з водопостачання та водовідведення відповідно до Закону України «Про питну воду, питне водопостачання та водовідведення», діяльність з вирощування сільськогосподарських культур, тваринництва, виробництва харчових продуктів, надання доступу до мережі Інтернет, виробництва вакцин, дослідження у сфері біологічних наук, космічну діяльність відповідно до Закону України «Про космічну діяльність», з іншого – закон має безліч конструктивних прогалин, серед яких:

по-перше, відсутність законодавчо закріплених критеріїв віднесення юридичних осіб до таких, примусове виконання судових рішень відносно яких заборонено;

по-друге, невизначеність умов стадії відкриття виконавчого провадження за такими справами;

по-третє, відсутність у законі норми про необхідність та умови створення відповідного реєстру таких підприємств, що є очевидною необхідністю;

по-четверте, відсутність законодавчо визначених ознак порушення законодавства приватним виконавцем при здійсненні свої діяльності, що передбачає зупинення діяльності приватного виконавця на підставі наказу Міністерства юстиції України за поданням керівника відповідного структурного підрозділу, що забезпечує реалізацію державної політики у сфері примусового виконання рішень України у разі виявлення;

– *процедурні гарантії*, що є важливими інструментами у гарантуванні ефективності примусового виконання рішень судів та інших органів і відрізняється залежно від типу провадження, результатом якого є судове рішення. Існує три основні типи проваджень у національних судах:

а) позовне провадження, згідно якого у порядку виконавчого провадження суд постановляє рішення у формі виконавчого листа, яке може бути безпосередньо направлено для примусового виконання;

б) спрощене провадження, адже більшість справ розглядається в рамках змагального провадження. Після винесення та набрання законної сили рішенням у справі зацікавлена особа може звернутися до суду із заявою про видачу виконавчого листа;

в) окреме провадження. Рішення, винесені в порядку окремого провадження, як правило, не підлягають примусовому виконанню.

Варто відзначити, що у виконавчому провадженні має місце конкуренція двох фундаментальних цінностей – обов'язку держави ужити всіх заходів по виконанню постановленого в законному порядку рішення суду і необхідності забезпечити права і законні інтереси всіх осіб, залучених до цього складного багатоетапного процесу. Саме на особу, яка уповноважена державою на виконання рішення суду, покладається тягар цього балансування. Тому в

Кодексі професійної етики приватних виконавців, затвердженому рішенням Першого з'їзду приватних виконавців України від 14 листопада 2017 р., відображені такі важливі засади його діяльності, як обов'язок дотримуватись правил професійної етики та прагнути до впровадження високих стандартів в професії (стаття 1), незалежність (статті 3), обов'язок врегулювання конфлікту інтересів (стаття 4), обов'язок збереження конфіденційності (стаття 8), принцип його належної кваліфікації (стаття 5), принцип старанності та ефективності виконавчих заходів (статті 7) [235].

У Висновку № 13 (2010) Консультативної ради європейських суддів «Щодо ролі суддів у виконанні судових рішень» від 19 листопада 2010 р. встановлені наступні норми-гарантії професійної діяльності приватного виконавця:

– виконання рішення не повинно підриватися зовнішнім втручанням з боку виконавчої або законодавчої влади шляхом прийняття ретроактивного законодавства (п. 11);

– органи з виконання рішень не повинні мати повноважень оскаржувати або змінювати умови рішень (п. 14);

– якщо для сторони у справі необхідно, щоб рішення було виконане, ініціювати процедуру його виконання має бути легко. Слід уникати будь-яких перешкод для цього, наприклад, надмірних витрат (п. 15);

– виконання має бути швидким і ефективним. Тому для цього мають бути забезпечені необхідні засоби. Чіткі правові норми повинні визначати доступні ресурси, відповідальні органи та відповідну процедуру їх розподілу (п. 16) [236].

Вдосконалення системи гарантування діяльності державних та приватних виконавців з примусового виконання судових рішень і рішень інших органів як інструменту забезпечення обов'язковості та ефективності виконання судового рішення та основоположного елементу верховенства права вбачається шляхом:

– врахування у судовій практиці Рекомендацій Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам «Про виконання адміністративних рішень і судових рішень у галузі адміністративного права» від 09 вересня 2003 року № 16, щодо забезпечення виконання судових рішень адміністративними органами в межах розумного строку; вжиття всіх необхідних заходів згідно із законом з метою надання цим рішенням повної сили тощо;

– розширення підстав юридичної відповідальності за невиконання або неналежне виконання законних вимог виконавця;

– розв’язання проблеми затягування строків списання коштів, що зумовлено, насамперед, відсутністю або недостатністю бюджетного фінансування, великою кількістю судових рішень, які надходять на виконання казначейству, а іноді і політичною складовою або іншими суб’єктивними причинами.

3.2. Світовий досвід адміністративно-правового забезпечення примусового виконання судових рішень і рішень інших органів та шляхи його імплементації в Україні

Вивчення позитивного досвіду інших держав принципово необхідне у реформуванні української системи примусового виконання судових рішень і рішень інших органів, адже запозичення та імплементація в чинне українське законодавство вже існуючих зарубіжних здобутків у цій сфері сприятиме гарантуванню виконання судових рішень без неналежних затримок, посиленню інституційної спроможності органів та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів, створенню дієвого механізму дотримання державою гарантії захисту прав та інтересів осіб, реального поновлення їхніх прав.

До характерних передумов застосування зарубіжного досвіду в сфері виконання юрисдикційних рішень в Україні, за слушною думкою В.І. Теремецького та Л.В. Крупної, належить:

- необхідність наближення законодавства України у сфері виконання судових рішень та рішень інших органів до стандартів ЄС;
- неефективність вітчизняного інституту виконавчого провадження, подолання якої можливе у разі врахування позитивного досвіду організаційно-правового забезпечення цієї сфери;
- потреба гармонізації інституту захисту прав та основоположних свобод людини і громадянина, складовою якого є система забезпечення виконання юрисдикційних рішень;
- пошук ефективних форм і методів впливу на боржників, що забезпечить оптимізацію строків проведення виконавчих дій;
- відсутність у державі єдиної політики у сфері виконання судових рішень та рішень інших органів;
- модернізація й оптимізація системи органів юстиції та судова реформа в Україні;
- відсутність дієвих механізмів взаємодії державних та приватних виконавців з правоохоронними, судовими та іншими органами влади [237].

Формуванню нової державної політики у сфері примусового виконання судових рішень і рішень інших органів сприятиме використання надбань позитивної зарубіжної практики, адже здобутки та напрацювання останньої, як зазначає переважна більшість вчених, сприяють розширенню наших уявлень про досліджувані правові явища; допомагають подивитися на ту або іншу проблему під іншим кутом зору; співставити власні здобутки зі здобутками зарубіжних колег; не марнувати час на розв'язання проблем, які вже знайшли вирішення на сторінках закордонних видань [238, с. 179]. Разом з тим, сліпе запозичення зарубіжного досвіду дає недостатній ефект, створює часом законодавчі суперечності, призводить до виникнення прогалин у регулюванні того чи іншого виду правовідносин [239, с. 145].

Сучасні тенденції спрямованості державної політики України на поступове «роздержавлення» системи примусового виконання рішень судів та інших органів переконують в недоцільності бездумного копіювання систем

виконавчого провадження інших країн, а й урахуванні національних особливостей та економічного стану країни.

Система органів виконання судових рішень інших країн за змістом своєї діяльності характеризується національною специфікою.

Залежно від того, чи складають органи примусового виконання єдину систему, чи існує декілька систем, що функціонують паралельно, вчені поділяють їх на:

1) «централізовані», для яких притаманним є те, що виконанням, незалежно від способу стягнення, займаються органи, включені до єдиної системи, переваги якої ґрунтуються на низці факторів: стягувач може негайно розпочати процедуру виконання без будь-якої згоди компетентного органу, виконавець має широкі можливості на отримання інформації про фінансовий стан боржника, а також доступ до закритих реєстрів; паралельне виконання, як правило, виключається; здебільшого скоординовані зусилля щодо мирного врегулювання (Фінляндія, Албанія, Австрія, Бельгія тощо). Такий вид систем виконавчого провадження включає декілька характерних елементів, серед яких: наявність єдиного державного органу примусового виконання; наявність механізму правового регулювання процесу виконання судових актів та актів інших органів, встановленого законодавством [240, с. 44].

Яскравим прикладом використання централізованої системи виконавчого провадження є Німеччина. Виконавче провадження в Німеччині є державною функцією, яка реалізується в повній відповідності до процесуального законодавства державними службовцями, які називаються «судові виконавці». Нормативну основу сучасного німецького виконавчого провадження становить книга 8 «Виконавче провадження» Німецького цивільного уложення ФРН [241, с. 86].

2) «децентралізовані», що характеризуються наявністю декількох органів, повноваження яких у сфері виконання можуть залежати від способу, за допомогою якого можна реалізувати рішення. Вона характеризується делегуванням державою повноважень щодо примусового виконання судових

рішень приватним організаціям із залишенням за собою тільки функцій контролю, нагляду, ліцензування таких приватних організацій [241, с. 86]. Прикладами таких децентралізованих моделей є системи примусового виконання рішень судів та інших органів Франції (приватні судові виконавці користуються монополією на здійснення примусового виконання, крім випадків, коли способом виконання є накладення арешту на заробітну плату), Німеччини (виконання судових рішень проводиться, як правило, судовими приставами, а до компетенції дільничного суду належить примусове виконання рішень, предметом яких є звернення стягнення на вимоги або інші майнові права), Англії та Уельсу (арешт майна боржника, що знаходиться у третіх осіб, проводиться судами, що ухвалили рішення, звернення стягнення на майно виконується шерифами та бейліфами, які зараз перейменовані в «агентів з виконання», на рівні судів графств судові рішення приводяться до виконання судовими приставами) тощо [242, с. 187-188].

Деякі вчені пропонують більш гнучкий спосіб розподілу систем примусового виконання судових рішень і рішень інших органів на державні та модульні. Перші (в основному це системи Вірменії, Білорусі, Швеції, Фінляндії, Іспанії та інших країн) характеризується наявністю єдиного державного органу, уповноваженого у сфері примусового виконання, із вертикально-інтегрованою системою управління, що, як правило, відрізняється складністю та багаторівневістю [243]. Головною перевагою цієї системи є велика розгалуженість та наявність органів примусового виконання у всіх регіонах країни. Статус державного службовця забезпечує виконавцю можливість наділення публічною владою й владними повноваженнями, надає доступ до закритої інформації, а також дозволяє взаємодіяти в процесі роботи з іншими державними органами [244, с. 86].

З іншого боку переваги модульної системи (в основному сформувалася в Німеччині, Франції, США, Литві, Естонії, Бельгії, Люксембурзі та інших країнах) полягають у більшій ефективності та результативності роботи, оскільки оплата виконавця з примусового виконання рішень залежить від

обсягу і якості виконаних проваджень. Крім того, як уже зазначалося, майнову відповідальність за свої помилки виконавець несе одноособово, а публічний контроль забезпечується, по-перше, законодавством й органами юстиції, а по-друге, самоорганізацією в рамках професійних об'єднань виконавців. Така система [245, с. 54].

В Україні так само запроваджено модульну систему примусового виконання судових рішень і рішень інших органів, що є, безперечно, прогресивним кроком, однак як слушно вважають деякі вчені, це не має бути остаточним розв'язанням проблеми оптимізації функціонування виконавчого провадження, а повинно вважатися перехідним етапом до повної «приватизації» сфери виконавчого провадження з метою підвищення ефективності захисту прав, свобод та інтересів людини й громадянина [243].

Головним критерієм в класифікаційній справі організації системи примусового виконання рішень судів та інших органів в країнах розвинутої юстиційної системи є віднесення відповідних інстанцій до системи органів виконавчої чи судової влади, а за ступенем участі у виконавчому провадженні приватноправових суб'єктів їх поділ на публічно-правові, змішані та позабюджетні (приватні). Остання група подана такими країнами, як Франція, Нідерланди, Португалія, Бельгія, Люксембург, Словенія, Естонія, Латвія, Литва та ін., для яких характерним є те, що проведення виконавчих дій здійснюється приватними судовими виконавцями, які є висококваліфікованими фахівцями, отримали університетську освіту в галузі юриспруденції, склали державний кваліфікаційний іспит, призначаються на свої посади органами державної влади шляхом надання їм ліцензії, фінансування їх діяльності здійснюється за рахунок коштів учасників виконавчого провадження, несуть повну матеріальну відповідальність за наслідки вчинення або не вчинення виконавчих дій.

Наприклад, французька система організації примусового виконання судових рішень та рішень інших органів майже повністю знаходиться в «приватних руках», оскільки монополія у сфері приватноправових спорів

належить судовим виконавцям, які є міністерськими державними службовцями та призначаються на посаду міністром юстиції. Судовий виконавець може бути як найманим службовцем, так і юридичною особою, яка наділена повноваженнями судового виконавця [246]. Остання реформа, яка проводилась у Франції щодо інституту примусового виконання відбулась у 2015 р. та стосувалась розширення округів, де працюють виконавці та надання можливості викуповувати контори в інших округах [247].

Аналогічно французькій приватноправову модель було запроваджено у Литовській Республіці, де органами примусового виконання є судові пристави, які незалежні у своїй діяльності, при цьому, назначаються та підпорядковуються Міністру юстиції Литви [248]. За статистичними даними сьогодні у Литві діяльність з примусового виконання здійснюють 118 приставів, в т.ч. 101 контора приставів та 32 відділи контор [249]. На відміну від інших видів приватно-правова модель має виключно не публічний (державно-владний) зміст та особливості виконання. Основна властивість, притаманна приватно-правовій моделі примусового виконання рішень, це незалежність та самостійність особи, яка наділена повноваженнями виконавця [250].

Така специфіка притаманна США, де судова влада в країні здійснюється Верховним судом та федеральними судами нижчого рівня, і кожен штат вправі засновувати власні судові органи. Судова система штатів і федеральна адміністративно пов'язані між собою, тобто діють як подвійна система судових органів, і як подвійна система виконання судових рішень. Правове регулювання виконавчого провадження здійснюється як адміністративними федеральними регламентами, так і регламентами штатів. Головним виконавчим директором округу є шериф. При цьому компетенцію шерифів у США визначає не лише адміністративний регламент їхньої діяльності, а й розуміння норм англійського загального права та сформованих історичних правил. В силу історичних традицій, що склалися в США, до компетенції служби шерифів входить забезпечення виконання судових рішень щодо

приватних позовів, стягнення штрафів за порушення правил паркування та екології, аліментів на утримання дітей, несплачених податків, конфіскація майна, виселення тощо. Для виконання судових рішень шериф має право реалізовувати нерухомість та особисте майно боржника особисто або за допомогою уповноважених на те організацій.

На федеральному рівні виконання обов'язків судового пристава-виконавця забезпечується службою маршалів США (U.S. Marshals Service) [251]. Майже 75 % рішень судів в США виконуються за рахунок страхових компаній. Заробітна плата судових виконавців віднесена до судових витрат, які покриває сторона, на користь якої винесено судове рішення [252, с. 60].

Поряд із виконанням судових постанов та ордерів федеральних судів на арешт, реалізацією конфіскованого майна до компетенції служби маршалів входить широке коло обов'язків із захисту федеральних судів у їхніх судових округах, інших судових працівників та учасників процесу, суддів Верховного суду, а також розслідування та затримання осіб, які ховаються від федерального правосуддя, забезпечення безпеки свідків, затримання та транспортування федеральних ув'язнених, сприяння у ліквідації цивільних заворушень та терористичних інцидентів.

Виконання судових рішень – один із основних обов'язків служби маршалів США, зокрема й служби шерифа. Якщо боржник протягом 30 днів після рішення суду його не виконає, робляться певні, передбачені регламентом дії щодо встановлення активів боржника для визначення реальності та доцільності подальшого примусового виконання судового рішення відповідним підрозділом маршалської або шерифської служби на підставі виконавчого листа, що діє у протягом 180 днів.

Розмір грошових коштів з банківських рахунків та із заробітної плати, обсяг щомісячних виплат тощо, що підлягають утриманню, встановлюється адміністративним регламентом відповідно до законодавства кожного штату. Реалізація нерухомого майна залежно від небезпеки його ушкодження чи майнових прав здійснюється через 30-90 днів після початку виконавчого

провадження на аукціонах, у тому числі й електронних (за допомогою розміщення інформації на сайті маршальської чи шерифської служби).

При цьому необхідно зазначити, що реалізація, управління та зберігання майна здійснюється компаніями з високою діловою репутацією, акредитованими при виконавчій службі. Після закінчення виконавчого провадження на двох примірниках виконавчого листа вказується вартість реалізації майна та вид платіжних транзакцій. Один екземпляр передається для контролю у суд. Щороку представник генерального прокурора здійснює перевірку умов зберігання та реалізації майна.

Федеративний устрій США передбачає незалежність органів влади штату від федерального уряду і, у свою чергу, місцевих органів влади від органів влади штату. Усі штати мають власне матеріальне і процесуальне право, федеральну судову систему, в яку входять окружні суди, спеціальні суди першої інстанції, апеляційні суди, спеціальні апеляційні суди та Верховний Суд США. Територія США розділена на 94 федеральні судові округи і 12 федеральних апеляційних округів [240, с. 44-48].

Суттєвою особливістю виконавчого провадження в США є те, що рішення суду, винесені в одному штаті, потрібно легалізувати в іншому штаті, для чого встановлені необхідні правові процедури. В одних штатах така легалізація відбувається через висунення позову, а в інших – проходження реєстраційної процедури. Підставою для вчинення виконавчих дій є виконавчий лист, який видається клерком у суді або уповноваженим шерифом.

Цікавим фактом є те, що виконанням рішень про конфіскацію на користь уряду США займається Маршальська служба США, а рішення за приватними позовами виконуються шерифами або іншими посадовими особами відповідно до законодавства того чи іншого штату. Отже, виконавче провадження в США здійснює переважно Федеральна служба маршалів, яка координує діяльність маршалів у федеральних судових округах.

Головною функцією маршала та його помічників є виконання наказів, розпоряджень і розпоряджень федерального суду й забезпечення виконання

судових рішень. Однак значна роль у виконанні рішення належить адвокату стягувача, який повинен займатися практичною роботою зі збирання необхідної інформації про майно боржника. Крім того, допускається збирання боргів без використання судової процедури [241, с. 86-89].

Крім маршальської служби та шерифів примусове виконання рішень судів та інших владних органів в США можуть також здійснювати:

- Служба судових виконавців окружної судової ради, що виконує окремі категорії рішень, наприклад рішення про недопущення дискримінації за ознаками статі;

- Агенції по стягненню, як недержавні органи, котрі здійснюють неформальний тиск на боржників. Засобами тиску можуть бути письмові звернення до боржників або повідомлення про неплатоспроможність в агенцію кредитних відомостей. Агенції по стягненню діють на підставі ліцензій і можуть мати в штаті адвокатів і приватних слідчих. Агенції кредитних відомостей на запит кредитора надають відповідні довідки з позитивним або негативним рейтингом особи. В разі негативного рейтингу особі відмовляють в наданні кредитної картки. Позитивний кредитний рейтинг досить важливий, тому що 85% розрахунків громадян здійснюється кредитною карткою;

- констеблі (штатні працівники суду, підпорядковані суддям та судовим приставам), які діють в окремих штатах (наприклад, в Каліфорнії) [253, с. 52].

Таким чином, саме подвійний контроль, судовий та прокурорський, за діяльністю маршальської та шерифської служб у поєднанні з високою компетенцією та жорсткими професійними вимогами до співробітників виконавчих служб, а також відкритість та доступність інформації про їх діяльність є основою ефективної системи виконання судових рішень у США.

Дивлячись на систему органів примусового виконання рішень судів та інших органів в США, здається, що вона, з урахуванням маршальської та шерифської служб, поєднує в собі елементи і приватного, і публічного спрямування. Проте, таке судження є помилковим, адже обидві служби не є приватними установами. Типовим прикладом змішаної моделі примусового

виконання рішень судів та інших органів є система виконавчого провадження створена у Казахстані, що характеризуються можливістю одночасного виконання судових рішень і органами державної влади, і уповноваженими приватними особами.

Головна особливість системи органів примусового виконання рішень судів та інших органів в Казахстані полягає у можливості стягувача самостійно обирати до якого органу примусового виконання звертатися – приватного чи державного. А це відповідно дає можливість вибору, чого не скажеш за інші дві моделі, які також мають певні переваги та недоліки. Зокрема, публічно-правова форма організації примусового виконання рішень з одного боку дає можливість отримання виконавцю статусу державного службовця та плідної взаємодії з іншими органами державної влади та місцевого самоврядування, а з іншого вказує на байдужість судових виконавців у результатах своєї роботи, оскільки оплата їх праці не пов'язана з обсягом виконаних рішень та розміром стягнених сум.

Отже, змішана модель організації примусового виконання судових рішень та рішень інших органів передбачає збереження за судовими приставами статусу державних публічних органів можливості у ряді випадків допускати до скоєння окремих виконавчих дій (розшуку боржників та майна, оцінки, зберігання арештованого майна) організації інших правових форм. У деяких країнах законодавство допускає залучення спеціалізованих організацій до оцінки, зберігання, реалізації майна, проведення прилюдних торгів та ін. Тому можна сказати, що запропонована юридичною практикою змішана модель частково діє. Водночас очевидно, що розподіл функцій примусового виконання між різними органами може виявитися дуже ефективним, оскільки дозволить розвантажити службу судових приставів та скоротити терміни виконання. Так, закордонний досвід показує, що у деяких країнах такий варіант вирішення проблеми примусового виконання себе виправдав. Наприклад, у США виконавчі функції здійснює, як було зазначено вище, ряд служб: маршали, шерифи та ін. Як результат навантаження на

окремих виконавців знижується, при цьому здійснюється спеціалізація різних органів у вчиненні конкретних виконавчих дій.

Окремий інтерес становить система виконавчого провадження в Ірландії, де діє спеціальне Управління виконання судових рішень (ЕЮ), що є централізованим підрозділом з виконання цивільних рішень, пов'язаних із стягненням коштів, товарів та майна судів. ЕЮ також може виконувати рішення з цивільних справ, винесені іншими судами за межами Північної Ірландії, включаючи Англію/Уельс, Шотландію та Європейський Союз. У деяких випадках ЕЮ може також забезпечувати виконання інших державних органів, які вважаються судовими рішеннями, а також рішення деяких трибуналів у Північній Ірландії. Повноваження та процедури ЕЮ викладені у Наказі про виконання судових рішень (Північна Ірландія) 1981 р. та Правилах про виконання судових рішень (Північна Ірландія) 1981 р.

Загалом модель примусового виконання судових рішень у Великій Британії (Англія, Уельс, Шотландія) може бути охарактеризована як змішана. Цікаво, що в Англії здійснення виконавчого провадження регламентовано десятками правових актів, що цілком зрозуміло – дана правова сфера має комплексний характер.

Згідно положень Керівництва із передової практики правозастосування у національному законодавстві більшості європейських країн примусове виконання рішень судів та рішень інших органів у принципі не вимагає попереднього дозволу суду, а виконавчі процедури не набувають форми судового розгляду. Розподіл завдань між судовими приставами та суддями організовано наступним чином. По-перше, у національних законодавствах більшості європейських країн, на додаток до здійснення фактичних процесів примусового виконання рішень, судові пристави перевіряють наявність передумов для примусового виконання переданих їм титулів та контролюють організацію виконавчого провадження. Крім того, за винятком певних обставин, суди залучаються лише в тому випадку, якщо їм необхідно вирішити один зі спорів, до яких завжди може привести виконавче провадження, або

видати певні дозволи (наприклад, коли виконавче провадження має проводитись у приміщенні, що використовується як житлове), третьою особою). Такий поділ завдань допомагає зменшити завантаженість судів і, відповідно, прискорити виконання, не зважаючи на право боржників (обов'язки яких викладені в судовому наказі). Крім того, він дає правозастосовчому титулу повну цінність як основу для судового розгляду.

Серед європейських фахівців неодноразово лунають пропозиції щодо підвищення ефективності примусового виконання рішень судів та рішень інших органів, а також виконавчого провадження в цілому, шляхом створення спеціалізованих судів (наприклад, Італії, Франції та Португалії) для розгляду всіх етапів виконавчого провадження. Така спеціалізація може бути виправдана технічним характером суперечок щодо примусового виконання судових рішень і рішень інших органів. Створення такого спеціалізованого суду мало би полегшити встановлення процесуальних норм, що враховують особливості стадії, на якій здійснюється примусове виконання рішень судів та інших органів (наприклад, на цій стадії права однієї зі сторін щодо інших викладено в назві, крім того, дуже високий ризик прострочених апеляцій, спрямованих на відстрочення виконання примусових заходів) та сприяє прискоренню розгляду. Таким чином, держави можуть просувати спрощені процесуальні правила (наприклад, забезпечення усного розгляду та можливість для сторін представляти самих себе). Аналогічно має бути передбачена можливість відмови від змагального розгляду, коли успіх виконавчих процедур залежить від «елемента несподіванки» (наприклад, у випадках превентивного арешту, особливо коли вони застосовуються до банківських рахунків).

В цілому, дивлячись на те, як в інших країнах організований процес примусового виконання рішень судів та інших органів, європейські держави за таких умов можна розділити на дві основні групи. У першій групі (і таких більшість) примусове виконання рішень у принципі вимагає попереднього дозволу суду. При нагляді за виконавчими провадженнями вони роблять це за

погодженням із кредитором та відповідно до національного законодавства. Державами, які використовують цей підхід, є Німеччина, Бельгія, Фінляндія, Франція, Греція, Люксембург, Нідерланди та Швеція.

Виконавче провадження в Італії на відміну багатьох країн є надто громіздким та досить тривалим. При цьому слід звернути увагу на організаційні проблеми, архаїчне законодавства і, як наслідок – недостатню ефективність виконавчого провадження в цілому [254]. Зауважимо й те, що середній термін виконання судових рішень Італії становить 413 днів [255]. Для порівняння, наприклад, у Чехії такий термін складає 17 днів, у Швейцарії – 40 днів, у Португалії – 2185 днів, в Іспанії – 1242 дні.

В останні роки обговорюваним на різних рівнях в Італії є питання забезпечувальних заходів у разі примусового виконання судових рішень. Деякі зміни почалися після 2009 р., адже до цього часу в Італії не було загального положення про примусові заходи, хоча в багатьох юрисдикціях Європи вже існували різні системи примусових заходів – наприклад, грошові штрафи у разі невиконання рішень суду (в Іспанії – *multas coercitivas*; у Німеччині – *Zwangsstrafen*).

На противагу вказаним вище положенням у другій групі держав (таких меншість), незалежно від виду примусового заходу, що розглядається, ініціювання процесу виконання підлягає вирішенню з боку відповідного національного суду, навіть якщо позивач має відповідний документ або встановлює певну претензію. Іншими словами, виконавчий процес має здійснюватись судом. Це має місце, зокрема, в іспанському, італійському, датському та австрійському законодавстві.

До речі, останніми роками намітилася певна тенденція виведення виконавчих проваджень з-під контролю судів. Одним із конкретних прикладів є нещодавня зміна португальського законодавства.

Визначення ступеня централізації правозастосовної функції у різних державах-членах (яку не слід плутати з окремим питанням здійснення функцій у рамках монополії) залежить від того, чи може ця функція виконуватись

однією чи кількома категоріями професіоналів. У сфері, охопленій цим керівництвом, відповідь на це питання наголошує на одній з основних відмінностей, що існують нині між національними законодавствами держав-членів Ради Європи. В одній групі держав (наприклад, в Австрії, Бельгії, Іспанії, Фінляндії, Нідерландах, Румунії, Швеції і, значною мірою, у Франції), орган, компетентний для забезпечення примусового виконання рішень, в принципі той самий, незалежно від міри, яка має бути реалізована, або задіяна сфера. І навпаки, в інших державах правозастосовна система є «децентралізованою» (наприклад, в Англії та Уельсі, Шотландії, Ірландії та Чеській Республіці). Функції можуть бути покладені на основі передбаченого заходу впливу (у Німеччині, наприклад, чотири окремі органи уповноважені відповідно здійснювати накладення арешту на матеріальні рухомі активи, виконання щодо нерухомого майна та накладення арешту на борги та забезпечувати виконання зобов'язань діяти або утриматися від позову) або суду, який встановив право власності, що підлягає стягненню, та/або характер боргу (наприклад, в англійському та валлійському праві).

Відрізняються в кожній з країн і статус судових виконавців, у зв'язку із чим виділяються три основні групи держав: 1) країни, де виконавці є приватними професіоналами (наприклад, Англії, Бельгії, Шотландії, Іспанії, Естонії, Франції, Греції, Угорщини, Латвії, Люксембурзі, Молдові, Нідерландах, Португалії, Румунія, Словаччина, Словенія, Чехія); 2) країни, де виконавці є виключно державними службовцями (наприклад, у: Німеччині, Австрії, Данії, Фінляндії, Італії, Норвегії); 3) країни із «змішаною» системою (наприклад, у: Болгарії, Грузії, Сербії, Швейцарія).

Організацію виконання судових рішень в Грузії здійснює Національне бюро виконання, яке входить до структури Міністерства юстиції України (за аналогією з Департаментом державної виконавчої служби України, котра входить до структури Міністерства юстиції України). Процедура виконання регламентується згідно із законом Грузії «Про виконавче провадження» («дзеркальна аналогія» в Україні). При цьому частина рішень виконується

приватними виконавцями. Що стосується заходів забезпечення виконання, то національне законодавство Грузії оперує такими заходами, як наявність публічного реєстру боржників, публічною системою розшуку боржників та заходами з накладення арешту на майно і кошти боржника та нематеріальні майнові блага [256]. Національне бюро виконання Грузії за організаційно-правовою формою є юридичною особою публічного права, яка заснована та керується Міністерством юстиції Грузії. Національне бюро виконання є автономним у питаннях матеріально-технічного забезпечення, управління персоналом, оперативної діяльності, але підконтрольне Міністерству юстиції та органам судової влади. Всі послуги надаються на платній основ. Кошторис та фінансовий план НБВ затверджується Мініюстом, а прибуток від діяльності перераховується до державного бюджету після покриття витрат. НБВ діє в складі Тбіліського бюро виконання та 8 територіальних Виконавчих бюро. Також до складу НБВ входить Управління виконавчої поліції [257]. Персонал НБВ розділено на служби та відділи за окремими функціями, застосовано принцип розподілу праці за спеціалізацією. Прийом на роботу відбувається за результатами конкурсу та стажування кандидата, при цьому стажування після трьох місяців до шести є оплачуваним. Для багатьох посад наявність юридичної освіти не є обов'язковою. Прийняття документів та відкриття виконавчого провадження здійснює окремий відділ, який також за необхідності застосовує забезпечувальні заходи такі як арешт майна. Пошуком та описом майна боржника, оцінкою та передачею майна на реалізацію, проведенням електронного аукціону, стягненням аліментів та штрафів, веденням архіву займаються відповідні групи спеціалістів. Автоматичного розподілу виконавчих документів між всіма працівниками не має, лише в рамках відповідних груп за категоріями виконавчих проваджень [257].

Серед країн колишнього радянського союзу прогресивним у частині організації системи примусового виконання рішень судів та інших органів є досвід Республіки Казахстану, де виконання судових актів у кримінальних, цивільних, адміністративних справах зосереджено у Комітеті з виконання

судових актів Міністерства юстиції, до складу якого на обласному рівні входять департаменти виконання судових актів, а в районному рівні – територіальні відділи судових виконавців. З 21 жовтня 2010 року в Казахстані набрав чинності Закон Республіки Казахстан від 2 квітня 2010 року № 261–IV «Про виконавче провадження та статус судових виконавців» [258]. У Законі, поряд з інститутом державних судових приставів, передбачено запровадження інституту приватного виконання відповідно до рішення IV З'їзду суддів Республіки Казахстан, що відбувся у 2005 році. Згідно з чинним казахським законодавством, судовий виконавець як самостійна процесуальна особа після оформлення своїх дій відповідними постановами протягом трьох діб після надходження виконавчого документа порушує виконавче провадження та провадить юридично значущі дії для примусового виконання рішення суду: запити до реєструючих органів для встановлення майнового становища боржника (судовий виконавець має право безоплатно отримувати необхідну інформацію з питань, що виникають під час здійснення виконавчих дій, має право бути невідкладно прийнятою посадовою особою з питань, що входять до компетенції судового виконавця); арешт банківських рахунків та майна боржника. При цьому, у першу чергу, судовий виконавець накладає стягнення на кошти і лише після цього – на інше майно.

Процедурою виконання рішень в Латвійській Республіці займаються присяжні судові виконавці, які адміністративно підпорядковані Раді присяжних судових виконавців (орган, котрий виконує представницькі та наглядові функції присяжних судових виконавців, за певною аналогією до Департаменту державної виконавчої служби України у складі Міністерства юстиції України). Базовим організаційним та «статусним» законом є Закон «Про судових виконавців» (Law of Bailiffs). При цьому у відповідності до ст. 1064 Закону «Про судову владу» (Law of Judicial Power) присяжні судові виконавці є особами, які входять до складу судової системи та підкорюються лише закону (можна стверджувати, що їх статус практично ототожнюється з суддями) [256].

На відміну від Латвії у Литовській Республіці після реформи виконавчого провадження 2003 року усі державні судові виконавці, маючи намір продовжити свою діяльність, стали приватними виконавцями. Останні здійснюють функції, пов'язані з примусовим виконанням судових рішень, а також надають послуги констатації фактів, вручення документів, управління майном та надають юридичні консультації, не пов'язані з представництвом інтересів у суді. Призначення на посаду приватного виконавця здійснюється на конкурсній основі. До конкурсної комісії входять по три представники від Палати приватних виконавців та Міністерства юстиції. Один член комісії є психологом і один – економістом. Психолог оцінює адекватність кандидата, а економісту необхідно надати бізнес-план організації контори виконавця. Ведення виконавчого провадження здійснюється в електронній формі, але частково дублюється і в паперовій. Стягувач отримує виконавчий документ в електронній формі та за допомогою ЕЦП подає заяву про відкриття виконавчого провадження [259].

Таким чином, виконаний аналіз наявних моделей примусового виконання судових рішень, не дає однозначної відповіді який варіант є найбільш оптимальним до застосування в українських реаліях сьогодення (ймовірно, і не варто вибирати «кращу» та «найбільш ефективну», оскільки в кожній моделі закладено індивідуальні особливості), в той же час, можна з упевненістю казати, що системи правового регулювання примусового виконання судових рішень та рішень інших органів у будь-якій країні не позбавлені недоліків, мають свої плюси та мінуси, при цьому як у провідних американських (США, Канада), так і у європейських країнах правове регулювання виконання відповідних рішень має власну специфіку.

Безумовно вірним, здається врахування позитивних та негативних тенденцій адміністративно-правового забезпечення формування та реалізації державної політики у сфері примусового виконання судових рішень та рішень інших органів під час вдосконалення національної правової системи та

виявлення причин виникнення та тривалого існування проблеми невиконання таких рішень, що може бути зроблено через:

- необхідність привернення уваги законотворців до проблем з примусовим виконанням рішень з іноземним елементом, зокрема в частині визначення у міжнародних угодах спрощеної системи примусового виконання рішень судів та інших органів; регламентувати питання підсудності справ з іноземним елементом, що пов'язані із примусовим виконанням рішень іноземних судів, шляхом встановлення або зміни способу або порядку виконання такого рішення;

- організацію розподілу повноважень державних і приватних виконавців, а також ведення відкритого реєстру боржників (досвід Грузії);

- забезпечення незалежності виконавців, з іншого – контролю за недопущенням ними зловживань (досвід Литовської Республіки);

- забезпечення прозорості діяльності виконавців, законодавчо та чітко визначивши порядок роботи з документами від початку надходження виконавчого листа до його виконання, усунувши невідповідності як усередині самої законодавчої бази з виконавчого провадження, так і її невідповідності з іншими нормативно-правовими актами (на прикладі Республіки Казахстан);

- законодавче зобов'язання боржника подавати повну та вичерпну інформацію про належне йому майно або банківські рахунки, передбачивши відповідальність за приховування або неподання всіх даних, що запитуються (на прикладі Республіки Казахстан);

- імплементацію положень та рекомендацій Ради Європи щодо примусового виконання рішень у вітчизняне законодавство, врахування міжнародних стандартів захисту прав людини на стадії виконання судових рішень;

- запровадження аудіо (відео) фіксації проведення окремих процесуальних дій, які вчиняються в ході виконавчого провадження (на прикладі Республіки Польщі) тощо.

Крім цього, доречно підтримати пропозиції Термецького В.І. та Крупної Л.В. щодо запровадження системи моніторингу ефективності застосування зарубіжного досвіду в сфері виконання юрисдикційних рішень в Україні, основними завданнями якого мають стати: вивчення практичної користі та наслідків запровадження конкретного інституту в системі виконання юрисдикційних рішень; аналіз впливу цього інституту на показники ефективності системи виконання судових рішень та рішень інших органів; визначення чинників, які б прискорювали або гальмували впровадження цього інституту у вітчизняну практику виконавчого провадження; дослідження ролі окремих суб'єктів у запровадженні зарубіжного досвіду [237].

Виконання рішень судів та інших органів є одним з основних критеріїв вимірювання судової ефективності та адміністративно-юрисдикційної діяльності взагалі, оскільки, ефективність та повнота виконання таких рішень впливає на стабільність суспільного розвитку та забезпечує загальну перемогу правосуддя. Вивчивши характеристики правозастосовної практики на сьогоднішній день, можемо дійти висновку про те, що різні етапи внутрішньодержавного виконавчого провадження потребують уточнення та інституціоналізації із встановленням конкретних процесуальних термінів, врахування ефективного зарубіжного досвіду, що позитивно вплине на формування та реалізацію державної політики примусового виконання судових рішень і рішень інших органів в Україні в цілому.

Висновки до Розділу 3

Узагальнення зарубіжного досвіду та вітчизняних особливостей адміністративно-правового забезпечення примусового виконання судових рішень і рішень інших органів дозволило дійти таких висновків щодо формування нової парадигми в цій сфері:

1. Встановлено, що гарантії здійснення діяльності державних та приватних виконавців з примусового виконання судових рішень і рішень інших органів є ефективним інструментом забезпечення обов'язковості

виконання судового рішення та основоположним елементом верховенства права, до яких віднесено: законодавчі; організаційні; інформаційні; процедурні гарантії та гарантії професійної підготовки виконавців; контролю за діяльністю виконавців в частині організації професійної підготовки (поведінки) таких суб'єктів та встановлення стандартів якості; професійної діяльності виконавців; організації виконавчого провадження в умовах дії правового режиму воєнного стану.

2. Обґрунтовано необхідність врахування позитивних та негативних зарубіжних тенденцій адміністративно-правового забезпечення формування та реалізації державної політики у сфері примусового виконання судових рішень та рішень інших органів під час вдосконалення національної правової системи та виявлення причин виникнення та тривалого існування проблеми невиконання таких рішень.

3. Зауважено, що процес вдосконалення адміністративно-правового забезпечення реалізації державної політики примусового виконання судових рішень і рішень інших органів необхідно здійснювати за напрямками: 1) удосконалення нормативно-правового забезпечення галузі; 2) вдосконалення інституційних засад реалізації державної політики забезпечення примусового виконання судових рішень і рішень інших органів; 3) вдосконалення організаційних засад реалізації державної політики забезпечення примусового виконання судових рішень і рішень інших органів.

ВИСНОВКИ

У дисертації наведено теоретичне узагальнення й нове вирішення наукового завдання, що полягає у виробленні на підставі аналізу чинного законодавства та практики його реалізації цілісної концепції реалізації державної політики примусового виконання судових рішень та рішень інших органів із застосуванням комплексного адміністративно-правового інструментарію як результату міжгалузевих процесів в період реформування адміністративного права, формування нових тенденцій щодо його удосконалення.

В результаті проведеного дослідження сформульовано ряд висновків, пропозицій і рекомендацій, спрямованих на досягнення поставленої мети.

1. Визначено характерні риси адміністративно-правового забезпечення реалізації державної політики у сфері примусового виконання судових рішень та рішень інших органів, серед яких: 1) те, що вона є складником внутрішньо-організаційної загальнодержавної правової політики; 2) спрямованість на повне і неупереджене виконання та реалізацію рішень юрисдикційних органів відповідно до вимог чинного законодавства, тобто практичне втілення в життя нормативно-правових актів, що регулюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів; 3) здійснення на основі загальних та спеціальних принципів, що є обов'язковою частиною системи виконавчих процедур та додатковими стандартами розподілу норм, які регулюють такі процедури; 4) стратегічний характер як її формування, так і реалізації, що забезпечується вирішенням комплексу державно-управлінських завдань та виконанням функцій за допомогою методів, зміст яких визначається у повноваженнях відповідних суб'єктів; 5) надання державою гарантій щодо виконання рішень суду про стягнення коштів та зобов'язання вчинити певні дії щодо майна, боржником за яким є державний орган; державні підприємство, установа, організація; юридична особа, примусова реалізація майна якої забороняється відповідно до законодавства; 6) здійснення через державну та

приватну систему суб'єктів примусового виконання рішень судів та інших органів; 7) обов'язкова наявність публічно-правового механізму реалізації, що включає комплекс відповідних організаційно-управлінських, нормативно-правових, фінансово-економічних, соціально-психологічних та інших заходів; 8) спрямованість на розв'язання актуальних проблем невиконання рішень судів та інших органів і врегулювання суспільних відносин у сфері виконавчого провадження, у тому числі й забезпеченого засобами примусового характеру, що має комплексний характер, а тому дає змогу спрямовувати в необхідних напрямках діяльність публічної адміністрації; 9) здійснення за допомогою публічно-правових (адміністративних) інструментів (знаряддя) політики як специфічних способів, за допомогою яких політика як реакція на проблему втілюється в життя.

2. На підставі ретроспективного аналізу еволюції формування та розвитку державної політики примусового виконання судових рішень і рішень інших органів висвітлено основні історичні періоди, які характеризують тенденції діяльності органів державної влади, місцевого самоврядування та громадськості, а також особливості застосування ними інструментів публічного адміністрування у цій сфері, серед яких: а) «доімперський» (характеризується зародженням перших процесуально-правових елементів виконавчого провадження, розвитком законодавства (створенням Судебників 1497, 1550, 1589 та Соборного Уложення 1649 року), що регламентувало виконання таких видів рішень; становленні спеціальних інституцій, на яких безпосередньо покладалося примусове виконання рішень; розвитку форм примусового виконання тощо); б) «імперський» (став логічним продовженням розпочатих державою реформ, процесу формування судової влади, модернізації інституційної основи правосуддя у цивільних справах, законодавчого закріплення інституту примусового виконання судових рішень безпосередньо у Зводі законів Російської імперії, появи нових форм реалізації судово-виконавчої діяльності, характеризувався відсутністю єдиної системи органів примусового виконання рішень, організаційної єдності самих

приставів, окремого нормативно-правового акту, який би докладно визначав правовий статус та регламентував діяльність судових виконавців (приставів) на той час); в) «радянський» (характеризувався остаточним формуванням інституту примусового виконання ухвал, особливим захистом державних інтересів у виконавчому провадженні, що передбачало негайне виконання рішень щодо обов'язкового страхування, зі штрафів, накладених у адміністративному порядку, у справах про недоїмки з державних та місцевих податків, жорстким контролем над всіма сферами суспільного життя, що унеможливило запровадження демократичних законодавчих змін); г) «перехідний» (характеризується вперше прийняттям у 1998 р. Закону України «Про виконавче провадження», спробою утворення органу з виконання судових рішень прямого урядового підпорядкування) та д) «сучасний» (характеризується створенням змішаної моделі примусового виконання рішень, перевагами якої вже через декілька років стало переважання приватних виконавців на ринку правозастосування).

3. Визначено ключові передумови необхідності вжиття заходів реалізації державної політики у сфері примусового виконання судових рішень і рішень інших органів, серед яких: неможливість забезпечити реалізацію багатьох положень законодавства з урахуванням наявних соціально-економічних реалій; остаточна невизначеність питання про місце виконавчого провадження у системі національного права; суттєве спотворення в бік захисту інтересів боржника у виконавчому провадженні; переважний захист у виконавчому провадженні інтересів держави как стягувача у порівнянні з іншими подібними суб'єктами, нерівність правового захисту різних видів власності; недосконалість виконавчих процедур, які повинні диференціюватися залежно від виду виконавчих документів, суб'єктів виконання судових рішень та рішень інших органів, об'єктів стягнення; остаточна невиробленість процедур реалізації судових рішень і рішень інших органів; прогалини у регулюванні правового статусу органів державної виконавчої служби (державних виконавців) та у передбачених законом приватних виконавців, недосконалість

організаційного оформлення й стимулювання діяльності виконавців, співвідношення повноважень судових інстанцій у виконавчому провадженні; нерозв'язаність багатьох питань адміністративно-правового забезпечення примусового виконання судових рішень і рішень інших органів, як-то в частині: визначення остаточного переліку підстав для зупинення вчинення виконавчих дій, переліку строків провадження; забезпечення цифровізації взаємодії виконавця та банку для швидкого арешту коштів боржника; унормування термінології виконавчого провадження та його складових; запровадження автоматизованої системи арешту коштів боржників; недостатність санкцій за невиконання судових рішень і рішень інших органів, що реалізуються у виконавчому провадженні, з урахуванням нових видів суспільних відносин та наявних соціально-економічних і політичних реалій; надзвичайно замале коло заходів примусового виконання судових рішень і рішень інших органів, а також заходів забезпечення їх виконання, які доречно було б розширити відносно юридичних осіб тощо.

4. Охарактеризовано джерела правового регулювання державної політики у сфері примусового виконання судових рішень та рішень інших органів, які складає значна кількість нормативних документів різної юридичної сили, цільового спрямування та функціонального призначення, які умовно поділено на групи, серед яких нормативно-правові акти, що визначають: а) загальні питання реалізації державної політики у сфері примусового виконання судових рішень та рішень інших органів та організації виконавчого провадження в цілому; б) особливості регулювання відносин, які виникають у зв'язку з обов'язком держави виконати рішення Європейського суду з прав людини у справах проти України; в) стратегічні напрями реалізації державної політики у сфері примусового виконання судових рішень та рішень інших органів; г) гарантії держави щодо виконання судових рішень та виконавчих документів, визначених Законом України «Про виконавче провадження»; д) правовий статус суб'єктів реалізації державної політики у сфері примусового виконання судових рішень та рішень інших органів; е)

особливості провадження у справах щодо примусового виконання судових рішень і рішень інших органів; ж) організацію примусового виконання судових рішень та рішень інших органів під час дії правового режиму воєнного стану; з) механізм функціонування автоматизованої системи виконавчого провадження; к) порядок здійснення контролю за діяльністю працівників органів державної виконавчої служби та приватних виконавців; л) заходи юридичної відповідальності за порушення законодавства у сфері примусового виконання рішень судів та інших органів.

5. Виокремлено характерні риси, які відрізняють суб'єктів адміністративно-правового забезпечення реалізації державної політики у сфері примусового виконання судових рішень і рішень інших органів від інших суб'єктів публічної адміністрації, а саме: 1) законодавчо закріплений перелік суб'єктів, що є складовою державного механізму судового захисту прав і свобод громадян, основною метою яких відповідно до чинного законодавства є примусова реалізація (практичне втілення в життя з можливістю застосування заходів державного примусу) прийнятого судом рішення, в результаті чого поновлюються порушені, оспорені або невизнані права і свободи особи; 2) визначають стратегію реалізації державної політики у сфері примусового виконання судових рішень і рішень інших органів, мають відповідні координаційні повноваження та вирішують, в основному, конституційно та законодавчо закріплені стратегічні завдання в зазначеній сфері; 3) поділяються на суб'єктів загальної компетенції та делегованих повноважень, що забезпечують своєчасне та повне виконання судових та окремих юрисдикційних рішень; 4) мають адміністративно-правовий статус, що передбачає наявність основних (права та обов'язки) та додаткових (повноваження, гарантії, юридична відповідальність) елементів; 5) характеризуються різними організаційно-правовими формами функціонування (колегіальні та індивідуальні, державні та приватні, центральні та місцеві); 6) наявність законодавчо закріпленої компетенції, що передбачає здійснення організаційних, юрисдикційних, нормотворчих та контрольних-няглядних

повноважень у механізмі реалізації державної політики примусового виконання судових рішень та рішень інших органів; 7) наявність єдиної мети створення та функціонування суб'єктів публічного адміністрування сферою примусового виконання судових рішень, що полягає в упорядкуванні суспільних відносин, пов'язаних із примусовим виконанням юридичних рішень, та удосконаленні адміністративних процедур виконавчого провадження; 8) взаємозалежність органів та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів, та органів судової влади, за якими збережено ряд важливих повноважень, пов'язаних з виникненням, розвитком і припиненням виконавчого провадження.

6. Визначено характерні особливості судового контролю як інструменту адміністративно-правового забезпечення реалізації державної політики у сфері примусового виконання судових рішень і рішень інших органів, зокрема встановлено, що ефективне його здійснення є одним із засобів юридичного захисту сторін виконавчого провадження, адже такий контроль передбачає, насамперед, можливість здійснення певних процесуальних дій у виконавчому провадженні лише з дозволу суду, розгляд судом скарг на рішення, дії або бездіяльність державного виконавця та інших посадових осіб державної виконавчої служби й позовів, що виникають з відносин щодо примусового виконання судових рішень;.

7. Встановлено, що гарантії здійснення діяльності державних та приватних виконавців з примусового виконання судових рішень і рішень інших органів є ефективним інструментом забезпечення обов'язковості виконання судового рішення та основоположним елементом верховенства права, до яких віднесено: законодавчі; організаційні; інформаційні; процедурні гарантії та гарантії професійної підготовки виконавців; контролю за діяльністю виконавців в частині організації професійної підготовки (поведінки) таких суб'єктів та встановлення стандартів якості; професійної діяльності виконавців; організації виконавчого провадження в умовах дії правового режиму воєнного стану.

8. Обґрунтовано необхідність врахування позитивних та негативних зарубіжних тенденцій адміністративно-правового забезпечення формування та реалізації державної політики у сфері примусового виконання судових рішень та рішень інших органів під час вдосконалення національної правової системи та виявлення причин виникнення та тривалого існування проблеми невиконання таких рішень, що може бути зроблено через:

- організацію розподілу повноважень державних і приватних виконавців, а також ведення відкритого реєстру боржників (досвід Грузії);

- забезпечення незалежності виконавців, з іншого – контролю за недопущенням ними зловживань (досвід Литовської Республіки);

- забезпечення прозорості діяльності виконавців, законодавчо та чітко визначивши порядок роботи з документами від початку надходження виконавчого листа до його виконання, усунувши невідповідності як усередині самої законодавчої бази з виконавчого провадження, так і її невідповідності з іншими нормативно-правовими актами (на прикладі Республіки Казахстан);

- законодавче зобов'язання боржника подавати повну та вичерпну інформацію про належне йому майно або банківські рахунки, передбачивши відповідальність за приховування або неподання всіх даних, що запитуються (на прикладі Республіки Казахстан);

- імплементацію положень та рекомендацій Ради Європи щодо примусового виконання рішень у вітчизняне законодавство, врахування міжнародних стандартів захисту прав людини на стадії виконання судових рішень;

- запровадження аудіо (відео) фіксації проведення окремих процесуальних дій, які вчиняються в ході виконавчого провадження (на прикладі Республіки Польщі);

- обов'язкового врахування Рекомендацій Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам «Щодо примусового виконання» від 09 вересня 2003 р. № Rec(2003)1713 з метою забезпечення ефективної та якісної процедури примусового виконання рішень та урахування відповідних стандартів в

частині: конкретизації та чіткого правового визначення прав та обов'язків учасників виконавчого провадження; встановлення детальних, прозорих, та ефективних норм права, які регулюють процедуру виконання судових рішень та рішень інших органів; належної організації співпраці приватних осіб з органами державної влади в межах виконавчого провадження; запровадження механізму попередження випадків зловживання сторонами процедурою виконавчого провадження тощо.

9. Зауважено, що процес вдосконалення адміністративно-правового забезпечення реалізації державної політики примусового виконання судових рішень і рішень інших органів необхідно здійснювати за напрямками:

1) *удосконалення нормативно-правового забезпечення галузі, зокрема шляхом:* а) визначення правового становища суб'єктів виконавчого провадження (відсутність чіткого розмежування адміністративно-правового статусу державного та приватного виконавців); б) законодавчого закріплення форм і методів координації та взаємодії виконавців з іншими державними та недержавними установами, нормативних та інструментальних підстав їх застосування; в) чіткого нормативного розмежування меж та змісту судового контролю за роботою приватних виконавців та відомчого контролю за організацією їх роботи; г) унормованості процедури розгляду скарг учасників виконавчого провадження на дії приватних виконавців; д) законодавчого закріплення гарантій незалежності та неупередженості діяльності Дисциплінарної комісії приватних виконавців; е) встановлення стандартів та єдиних підходів в оцінці діяльності приватних виконавців, диференціації та призначенні видів стягнень; ж) вдосконалення основних положень Кодексу професійної етики приватного виконавця в частині відсутності принципів розмежування порушень етики поведінки приватного виконавця та виконавчого процесу в цілому, чіткого розмежування дій приватного виконавця, які порушують вимоги кодексу;

2) *вдосконалення інституційних засад реалізації державної політики забезпечення примусового виконання судових рішень і рішень інших органів*

шляхом: а) зміни політики регулятора і запровадження нової збалансованої моделі, за якої регулятор так само буде зацікавлений у розвитку інституту приватних виконавців; б) забезпечення балансу інтересів в традиційній системі публічно-правових та організаційно-розпорядчих взаємовідносин між приватними і державними виконавцями; в) створення регіональних офісів приватних виконавців, що мають виконувати функції не лише профспілкового характеру для них, але й стати повноцінним органом внутрішнього контролю; – адаптації української системи примусового виконання рішень до найкращих європейських практик, особливо з огляду на перспективи членства України в Європейському Союзі, оскільки замість додаткових обмежень інституту приватних виконавців потрібно прискорювати процеси розширення повноважень, зокрема дозволити стягнення боргів на користь держави; в) вдосконалення механізмів притягнення виконавців до юридичної відповідальності за протиправні дії або бездіяльність; г) посилення державно-приватного партнерства у сфері примусового виконання судових рішень і рішень інших органів тощо;

3) *вдосконалення організаційних засад реалізації державної політики забезпечення примусового виконання судових рішень і рішень інших органів шляхом:* а) забезпечення належного контролю за примусовою діяльністю державних органів не лише з боку Міністерства юстиції України, а й з боку судової гілки влади; б) врахування у судовій практиці Рекомендацій Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам «Про виконання адміністративних рішень і судових рішень у галузі адміністративного права» від 09 вересня 2003 року № 16, щодо забезпечення виконання судових рішень адміністративними органами в межах розумного строку; в) розв'язання проблеми затягування строків списання коштів, що зумовлено, насамперед, відсутністю або недостатністю бюджетного фінансування, великою кількістю судових рішень, які надходять на виконання казначейству, а іноді і політичною складовою або іншими суб'єктивними причинами.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Яковлів А. Українське право URL: <http://litopys.org.ua/cultur/cult15.htm>
2. Гуз А.М. Історія держави і права України. Джерела права періоду Київської Русі: Навчальний посібник / Упорядкування і наукові коментарі А.М. Гуз. К.: КНТ, 2007. 72 с.
3. Щербак С.В. Адміністративно-правове регулювання виконавчого провадження в Україні: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ: Національна академія наук України, Інститут держави і права ім. В.М. Корецького, 2002. 218 с.
4. Щербина П.Ф. Судебная реформа 1864 года на Правобережной Украине. Львов: Вищ. шк., 1974. 190 с.
5. Пашук А. Й. Суд і судочинство на Лівобережній Україні в 17-18 ст. 1648-1782. Львів: Вид-во Львівського ун-ту, 1967. 179 с.
6. Кистяковский А.Ф. Очерк исторических сведений о своде законов, действовавших в Малороссии, под заглавием: Права, по которым судится Малороссийский народ. К.: Универ. тип., 1879. 944 с.
7. Стеценко Н. С. Генеза органів виконання судових рішень в Україні до судової реформи 1864 року. *Проблеми законності*. 2011. Вип. 116. С. 26-35. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pz_2011_116_6
8. Правова система України: історія, стан та перспективи: У 5-ти т. Т. 1: Методологічні та історико-теоретичні проблеми формування й розвитку правової системи України / За заг. ред. М.В. Цвіка, О.В. Петришина. Х.: Право, 2008. 728 с.
9. Історико-правова природа становлення правового регулювання прав стягувача у виконавчому провадженні URL : https://minjust.gov.ua/m/str_33405
10. Циркуляр Министерства внутренних дел «О строжайшем наблюдении за исполнением постановлений по частным взысканиям» : от 21.08.1864 г., № 2787 // *Полтавские губернские ведомости*. 1864. 3 окт. (№ 40). С. 2–3.
11. Стеценко Н.С. Органи виконання судових рішень у кінці XVIII ст. – 60-х роках XIX ст. в українських губерніях. *Форум права*. 2014 № 3. С. 362-

368.

12. Судебные уставы 20 ноября 1864 года с изложением рассуждений, на коих они основаны. Ч. 1. С-Пб., 1866. 763 с.

13. Стеценко Н.С. Практична діяльність судових приставів за судовими статутами 1864 року // Internet: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/Pz/2010_106/106_22.pdf

14. Нефедьев, Е.А. [автограф] Учебник русского гражданского судопроизводства. (Для студентов). 2-е изд. М.: Тип. Имп. Моск. ун-та, 1909. 388 с.

15. Высочайше утвержденное 20 ноября 1864 г. «Учреждение судебных установлений» // Полное собрание законов Российской империи. Собрание второе (ПСЗ – II). Т. XXXIX, отделение второе, № 41475. СПб., 1867. С. 207-208.

16. Вольфсон Ф. Обжалование действий судебных исполнителей // Сборник статей и материалов по гражданскому процессу за 1922-24 гг. / Под ред. С. Ирушницкого. М.: СОЦЭКГИС, 1925. 256 с.

17. Положение о судеустройстве РСФСР от 11 нояб. 1922 г. // Собр. узаконений РСФСР. 1922. № 78, ст. 764.

18. О судеустройстве СССР, союзных и автономных республик: закон СССР от 16 авг. 1938 г. // Свод законов СССР. 1938. № 35, ст. 879.

19. Фурса С.Я., Щербак С.В. Виконавче провадження в Україні. Навчальний посібник. К.: Атіка, 2002. 480 с.

20. Інструкція про виконавче провадження, затверджена наказом Міністра Юстиції СРСР від 15 листопада 1985 р. № 22 // ЛІГА: Еліт 7.5.1. ІАЦ «Ліга», ЛІГАбізнесінформ, 2003.

21. Епідемія невиконання судових рішень URL: <https://apvu.com.ua/europacket>

22. Реформування системи виконання судових рішень URL : <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/reformi/verhovenstvo-prava-ta-borotba-z-korupciyeyu/reformuvannya-sistemi-vikonannya-sudovih-rishen>

23. Виклики осені – 2021: як підвищити рівень виконання судових рішень в Україні? URL: <https://uba.ua/ukr/news/8673>

24. Курс гражданского судопроизводства. Т. 1 / Малышев К., доц. С.-Петербург. ун-та. 2-е изд., испр. и доп. С.-Пб.: Тип. М.М. Стасюлевича, 1876. 454 с.

25. Виконання рішень національних судів обговорили на Третньому щорічному форумі URL: <https://supreme.court.gov.ua/supreme/presentation/news/1020282/>

26. Шелевер Н. В., Лазур Я. В., Гербут В. С. Проблемні питання виконавчого провадження під час дії воєнного стану в Україні. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 2. С. 652-655.

27. Мороз В.П. Адміністративно-правове забезпечення примусового виконання судових рішень в Україні: автореф. дис. ... докт. юрид. наук / спец. 12.00.07. Дніпро, 2021. 34 с.

28. Макушев П.В. Державна виконавча служба в Україні: адміністративно-правове дослідження: автореф. дис... докт. юрид. наук : 12.00.07 / П.В. Макушев ; Запоріж. нац. ун-т. Запоріжжя, 2017. 38 с.

29. Ігонін Р.В. Організаційно-правові засади діяльності суб'єктів виконавчого провадження : автореф. дис... канд. юрид. наук : 12.00.07 / Р.В. Ігонін ; Нац. ун-т держ. податк. служби України. Ірпінь, 2007. 20 с.

30. Хотинська О.З. Обов'язковість судових рішень як конституційна засада судочинства України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.10 / О.З. Хотинська. К., 2006. 195 с.

31. Щербак С.В. Адміністративно-правове регулювання виконавчого провадження в Україні : автореф. дис.... канд. юрид. наук : 12.00.07 / С.В. Щербак ; НАН України. Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького. К., 2002. 16 с.

32. Крупнова Л.В. Адміністративно-правовий статус працівника державної виконавчої служби України : автореф. дис... канд. юрид. наук : 12.00.07 / Л.В. Крупнова ; Нац. ун-т держ. податк. служби України. Ірпінь,

2008. 18 с.

33. Якимчук С.О. Виконання судових рішень як частина судового розгляду : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03 / Якимчук Світлана Олексіївна ; М-во освіти і науки України, Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. Харків, 2015. 20 с.

34. Юнін О.С. Адміністративно-правовий механізм забезпечення примусового виконання судових рішень і рішень інших органів. *Право і суспільство*. 2024. № 3. С. 446-451.

35. Сергієнко Н.А. Норми права, які регулюють організацію та здійснення примусового виконання рішень в Україні, у системі законодавства України URL : http://www.lsej.org.ua/6_2021/6.pdf

36. Про виконавче провадження : Закон України від 02.06.2016 № 1404-19. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1404-19>.

37. Гришко О.М. Гармонізація законодавства України у сфері примусового виконання судових рішень та рішень інших органів із законодавством Європейського Союзу. *Наука і правоохорона*. 2017. № 4. С. 30-36.

38. Рекомендації № Rec (2003) 17 Комітету Міністрів ради Європи державам-членам щодо примусового виконання, що ухвалені Комітетом Міністрів 9 вересня 2003 року на 851 засіданні заступників міністрів. URL. https://vkksu.gov.ua/userfiles/doc/perelik-dokumentiv/EU_Standarts_book_web-1.pdf

39. Рекомендації № Rec (2003) 16 Комітету Міністрів ради Європи державам-членам щодо примусового виконання, що ухвалені Комітетом Міністрів 9 вересня 2003 року на 851 засіданні заступників міністрів. URL. https://vkksu.gov.ua/userfiles/doc/perelik-dokumentiv/EU_Standarts_book_web-1.pdf

40. Крупнова Л. В. Визначення чинників, що негативно впливають на ефективність адміністративно-процедурної діяльності у сфері примусового виконання судових рішень. *Ірпінський юридичний часопис: науковий журнал*.

2020. Вип. 2 (4). С. 57-67.

41. Конституція України: офіційний текст. *Відомості Верховної Ради України*. 1996 р. № 30. Ст. 141.

42. Первомайський О.О. Участь держави Україна в цивільних процесуальних відносинах: окремі питання теорії та практики // Актуальні проблеми цивільного, житлового та сімейного законодавства : матеріали між нар. наук-практ. конф., присвяч. 90-річчю з дня народження д-ра юрид. наук, проф.. В. П. Маслова 16 берез. 2012 р. / [редкол.: В.І. Борисова (відп. ред.) та ін.]; Нац. Ун-т «Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого». Х.: Право, 2012. С. 206-210.

43. Француз І. Г. Принципи діяльності з примусового виконання судових рішень в Україні: теоретико-прикладні питання. *Правничий вісник Університету «КРОК»*. 2017. Вип. 26. С. 102-110. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pvuk_2017_26_16

44. Шиман Є.О. Принцип співмірності заходів примусового виконання рішень та обсягу вимог за рішеннями у виконавчому провадженні. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*. 2024. Серія ПРАВО. Випуск 83: частина 1. С. 277-282.

45. Якимчук С.О. Ефективність виконання судових рішень. *Проблеми законності*. 2012. Вип. 120. С. 296-305.

46. Глобальний кодекс примусового виконання. URL: http://www.uihj.com/1er-forum-mondial-sur-l-execution_2162943.html

47. В Кодексі про банкрутство суду відведена ключова роль URL : <https://sud.ua/ru/news/publication/127641-v-kodekse-o-bankrotstve-sudu-otvedena-klyuchevaya-rol>

48. 1,2 млн. нових боргів з'явилися в Єдиному реєстрі боржників за рік URL : <https://opendatabot.ua/analytics/debts-autumn-2023>

49. 390 000 боржникам накладено арешт на рахунки та майно без залучення суду URL : <https://opendatabot.ua/analytics/executive-inscription>

50. В UIF состоялся круглый стол на тему: «Состояние выполнения

судебных решений в Украине: проблематика и методы решения» URL : <https://uifuture.org/ru/novosti/v-uif-sostoyalsya-kruglyj-stol-na-temu-sostoyanie-vypolneniya-sudebnyx-reshenij-v-ukraine-problematika-i-metody-resheniya/>

51. Гук Б.М. Проблеми дефініції поняття виконавчого провадження. *Університетські наукові записки*. 2009. № 1. С. 101-106.

52. Петровський П. Методологічні аспекти впровадження державної політики. *Державне управління: теорія та практика : електронне наукове фахове видання*. К. : НАДУ, 2007. № 1 (5) URL : <http://www.nbu.gov.ua/e-journals/Dutp/2007-1>

53. Железняк Н.А. Правові та організаційні форми діяльності Міністерства юстиції України у здійсненні державної правової політики (теоретичні та практичні питання): дис. ... канд. юрид. наук / 12.00.07. К., 2004. 253 с.

54. Про засади внутрішньої і зовнішньої політики: Закон України від 01 липня 2010 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2010. № 40. Ст. 527.

55. Романов В. Вступ до аналізу державної політики / В. Романов, О. Рудік, Т. Брус. К. : Основи, 2000. 243 с.

56. Кривачук Л. Державне управління охороною дитинства як окремий напрям державного управління: розвиток понятійно-категоріального апарату. Теоретичні та прикладні питання державотворення : електрон. наук. фах. вид. / Одес. регіон. ін-т держ. упр. Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. Одеса : ОРІДУ НАДУ, 2014. Вип. 15. 192 с.

57. Валевський О. Л. Державна політика в Україні: методологія аналізу, стратегія, механізми впровадження : [монографія] / О. Л. Валевський. Київ : НІСД, 2001. 242 с.

58. Браун М. П. Посібник з аналізу державної політики / М. П. Браун ; пер. з англ. К. : Основи, 2000. 243 с.

59. Державна політика : підручник / Нац. акад. держ. упр. при Президентові України ; ред. кол. : Ю. В. Ковбасюк (голова), К. О. Ващенко (заст. голови), Ю. П. Сурмін (заст. голови) [та ін.]. К. : НАДУ, 2014. 448 с.

60. Ребкало В. Концептуальні засади державної стратегії України / В. Ребкало, В. Шахов // *Україна : поступ у XXI століття : наук.-метод. зб.* К. : НАДУ, 2000. 220 с.

61. Штефан М. Й. Виконання судових рішень : навч. Посіб / М.Й. Штефан, М. П. Омельченко, С. М. Штефан. К. : Юрінком Інтер, 2001. 320 с.

62. Білоусов Ю. В. Формування державної політики у сфері виконання судових рішень за міжнародними зобов'язаннями України / Ю. В. Білоусов // *Приватне право і підприємництво.* 2017. Вип. 17. С. 160-164. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Prip_2017_17_38

63. Андріяш В. І. Державна політика: концептуальні аспекти визначення / В. І. Андріяш. // *Державне управління: удосконалення та розвиток.* 2013. № 9. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Duur_2013_9_6

64. Сокурєнко В. В. Державна політика у сфері оборони України: сучасний стан та напрями розвитку / В. В. Сокурєнко // *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ.* 2016. № 2. С. 11-22. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKhnuvs_2016_2_5

65. Про Стратегію реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015-2020 роки : Указ Президента України від 20.05.2015 р. № 276/2015 // *Офіційний вісник Президента України.* 2015. № 13. Ст. 864.

66. Про схвалення Національної стратегії розв'язання проблеми невиконання рішень судів, боржниками за якими є державний орган або державне підприємство, установа, організація, на період до 2022 року: розпорядження Кабінету Міністрів України від 30 вересня 2020 р. № 1218-р URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1218-2020-%D1%80#Text>

67. Про затвердження плану заходів щодо реалізації Національної стратегії розв'язання проблеми невиконання рішень судів, боржниками за якими є державний орган або державне підприємство, установа, організація, на період до 2022 року: розпорядження Кабінету Міністрів України від 17

березня 2021 р. № 210-р URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/210-2021-%D1%80#Text>

68. Про Концепцію вдосконалення судівництва для утвердження справедливого суду в Україні відповідно до європейських стандартів: Указ Президента України від 10 травня 2006 р. № 361/2006 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361/2006#Text>

69. Про додаткові заходи щодо підвищення ефективності виконання рішень судів: Указ Президента України від 24 березня 2008 р. № 261/2008 URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/261/2008#Text>

70. Яка система виконання судових рішень потрібна для інтеграції України до ЄС. Як реформувати систему виконання судових рішень, щоб збільшити ефективність стягнення боргів? URL : <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/07/27/689668/>

71. Реформа виконавчого провадження & розбудова правової держави — мрія чи реальність? URL : <https://uba.ua/ukr/news/7716>

72. Рабінович П.М. Основи загальної теорії права та держави: навч. посібник. Львів: Край, 2007. 188 с.

73. Голосніченко І.П. Попередження корисливих проступків засобами адміністративного права. Київ: Вища школа, 1991. 207 с.

74. Комзюк А.Т. Заходи адміністративного примусу в правоохоронній діяльності міліції: поняття, види та організаційно-правові питання реалізації: монографія / за заг. ред. О.М. Бандурки. Харків: Вид-во Нац. ун-ту внутр. справ, 2002. 336 с.

75. Арістова І.В. Сучасний стан правового забезпечення державної служби в Україні. *Форум права*. 2010. №4. С.10–15. URL: <http://www.nbu.gov.ua/e-journals/FP/2010-4/10aivcvu.pdf> 997.

76. Загальна теорія права: Підручник / За заг. ред. М.І. Козюбри. К.: Ваїте, 2015. 392 с.

77. Кодекс адміністративного судочинства України: наук.-практ. комент. / Н.О. Армаш, О.М. Бандурка, А.В. Басов, Ю.Ю. Басова, В.М. Бевзенко. К.:

Прецедент: Істина, 2009. 823 с.

78. Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів : Закон України від 02.06.2016 № 1403–VIII. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1403-19?info=1>.

79. Щербак С.В. Щодо стандартів справедливості у виконавчому процесі України. *Проблеми теорії і практики виконання рішень судів та інших органів* : зб. наук. пр. / за ред. Ю. В. Білоусова. Хмельницький : ФОП Мельник А. А., 2019. 296 с.

80. Рішення Європейського суду з прав людини від 15 жовтня 2009 року у справі «Юрій Миколайович Іванов проти України» (заява № 40450/04). Офіційний вісник України. 2010. № 13. Ст. 651.

81. Рішення Європейського суду з прав людини від 12 жовтня 2017 року у справі «Бурмич та інші проти України» (заява № 46852/13 та ін.). URL: https://minjust.gov.ua/files/general/2023/06/08/202306081_73527-69.pdf

82. Гуйван П. Д. Європейські та національні правові засади своєчасного виконання остаточних судових рішень / П. Д. Гуйван // *Приватне та публічне право*. 2019. № 1. С. 41-45. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/prpulaw_2019_1_10

83. Кочура О. О. Окремі аспекти виконання Україною рішень Європейського Суду з прав людини / О. О. Кочура // *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Право*. 2015. Вип. 32(1). С. 116-121. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvuzhpr_2015_32\(1\)__28](http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvuzhpr_2015_32(1)__28)

84. Музичук О. М. Контроль за діяльністю правоохоронних органів в Україні: монографія. Харків: Хар-ків. нац. ун-т внутр. справ, 2010. 654 с.

85. Мороз В.П. Адміністративно-правове забезпечення примусового виконання судових рішень в Україні: дис. ... докт. юрид. наук / спец. 12.00.07. Дніпро, 2021. 513 с.

86. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07 грудня 1984 року № 8073-Х, URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80732-10#Text>

87. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 року. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2001. № 25-26. Ст. 131.

88. Податковий кодекс України від 2 грудня 2010 року. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2011. № 13-14, № 15-16, № 17. Ст. 112.

89 Кодекс адміністративного судочинства України : від 06.07.2005. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2747-15/conv>

90. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 року. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2013. № 9-10, № 11-12, № 13. Ст. 88.

91. Цивільний процесуальний кодекс України : від 18.03.2004 № 1618–IV. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1618-15>.

92. Господарський процесуальний кодекс України : від 06.11.1991 № 1798–XII. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1798-12>.

93. Рекуненко С. Виконавче провадження у справах про адміністративні правопорушення / С. Рекуненко. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 5. С. 170-174.

94. Отчак Н.Я. Правове забезпечення виконавчого провадження у справах про адміністративні правопорушення: автор. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.07. Львів, 2012. 18 с.

95. Копейчиков В. В. Питання кодифікації законодавства України / В. В. Копейчиков. *Вісн. Акад. прав. наук України*. 1994. № 2. С. 44–51.

96. Про запобігання корупції: Закон України від 14 жовтня 2014 року. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*. 2014. № 49. Ст. 2056.

97. Про державну службу: Закон України від 10 грудня 2015 року. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*. 2016. № 4. Ст. 43.

98. Про затвердження Інструкції з організації примусового виконання рішень: наказ Міністерства юстиції України від 02.04.2012 № 512/5 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0489-12#Text>

99. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини: Закон України від 23 лютого 2006 року URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3477-15#Text>

100. Про міжнародне приватне право: Закон України від 23 червня 2005 року URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2709-15#Text>

101. Про затвердження плану заходів щодо реалізації Національної стратегії розв'язання проблеми невиконання рішень судів, боржниками за якими є державний орган або державне підприємство, установа, організація, на період до 2022 року: розпорядження Кабінету Міністрів України від 17 березня 2021 р. № 210-р URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/210-2021-%D1%80#Text>

102. Про гарантії держави щодо виконання судових рішень : Закон України від 05.06.2012 № 4901-VI. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4901-17>.

103. Про затвердження Положення про Міністерство юстиції України: постанова Кабінету Міністрів України від 2 липня 2014 р. № 228 URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/228-2014-%D0%BF#Text>

104. Про затвердження Порядку допуску до професії приватного виконавця: наказ Міністерства юстиції України від 25.10.2016 № 3053/5 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1445-16#Text>

105. Про затвердження Спеціальних вимог до рівня професійної компетентності державних виконавців та керівників органів державної виконавчої служби : наказ Міністерства юстиції України від 21.10.2016 № 3005/5 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1441-16#Text>

106. Про затвердження Положення про Дисциплінарну комісію приватних виконавців : наказ Міністерства юстиції України від 27.11.2017 № 3791/5 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1442-17#Text>

107. Про затвердження Положення про Кваліфікаційну комісію приватних виконавців : наказ Міністерства юстиції України від 27.11.2017 № 3792/5 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1443-17#Text>

108. Про затвердження Порядку розпорядження майном, конфіскованим за рішенням суду і переданим органам державної виконавчої служби: постанова Кабінету Міністрів України від 11.07.2002 № 985 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/985-2002-%D0%BF#Text>

109. Про порядок обліку, зберігання, оцінки вилученого митниціями ДФС

майна, щодо якого винесено рішення суду про конфіскацію, передачі цього майна органам державної виконавчої служби і розпорядження ним: постанова Кабінету Міністрів України від 26.12.2001 № 1724 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1724-2001-%D0%BF#Text>

110. Про затвердження Порядку тимчасового затримання та зберігання транспортних засобів на спеціальних майданчиках і стоянках: постанова Кабінету Міністрів України від 17.12.2008 № 1102 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1102-2008-%D0%BF#Text>

111. Про затвердження порядку використання коштів виконавчого провадження: постанова Кабінету Міністрів України від 29.04.2004 № 554 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/554-2004-%D0%BF#Text>

112. Про затвердження Порядку виплати винагород державним виконавцям та їх розмірів і розміру основної винагороди приватного виконавця: постанова Кабінету Міністрів України від 08.09.2016 № 643 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/643-2016-%D0%BF#Text>

113. Про затвердження Порядку погашення заборгованості за рішеннями суду, виконання яких гарантується державою: постанова Кабінету Міністрів України від 03.09.2014 № 440 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/440-2014-%D0%BF#Text>

114. Про затвердження Порядку виконання рішень про стягнення коштів державного та місцевих бюджетів або боржників: постанова Кабінету Міністрів України від 03.08.2011 № 845 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/845-2011-%D0%BF#Text>

115. Про перелік видів доходів, які враховуються при визначенні розміру аліментів на одного з подружжя, дітей, батьків, інших осіб: постанова Кабінету Міністрів України від 26.02.1993 № 146 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/146-93-%D0%BF#Text>

116. Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень: постанова Кабінету Міністрів України від 25.12.2015 № 1127 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1127-2015-%D0%BF#Text>

117. Про затвердження Порядку реалізації арештованого майна : наказ Міністерства юстиції України від 29.09.2016 № 2831/5 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1301-16#Text>

118. Про затвердження Порядку обліку, зберігання і розпорядження дорогоцінними металами і дорогоцінним камінням, дорогоцінним камінням органогенного утворення та напівдорогоцінним камінням, що переходять у власність держави: наказ Міністерства фінансів України від 04.11.2004 № 692 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/za513-04#Text>

119. Про внесення змін до деяких законів України щодо окремих особливостей організації примусового виконання судових рішень і рішень інших органів під час дії воєнного стану : Закон України від 11 квітня 2023 року URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3048-20#Text>

120. Про деякі питання доступу до автоматизованої системи виконавчого провадження та Єдиного реєстру приватних виконавців України у період воєнного стану : наказ Міністерства юстиції України від 04 квітня 2022 року № 1310/5 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0381-22#Text>

121. Про затвердження Порядку визначення підприємств оборонно-промислового комплексу, які є боржниками у виконавчих провадженнях, вчинення виконавчих дій за якими зупиняється у період воєнного стану : постанова Кабінету Міністрів України від 04 лютого 2023 року № 101 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/101-2023-%D0%BF#Text>

122. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану : Закон України від 15 березня 2022 року URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2120-20#Text>

123. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо сприяння процесам релокації підприємств в умовах воєнного стану та економічного відновлення держави: Закон України від 28 липня 2022 року URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2468-20#Text>

124. Про переміщення органів та установ юстиції Донецької області:

наказ Міністерство юстиції України від 25.11.2014 № 247/7 URL: https://minjust.gov.ua/m/str_50250

125. Деякі питання фінансування бюджетних установ, здійснення соціальних виплат населенню та надання фінансової підтримки окремим підприємствам і організаціям Донецької та Луганської областей: постанова Кабінету Міністрів України від 07 листопада 2014 року № 595 URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/595-2014-%D0%BF#Text>

126. Про затвердження Положення про автоматизовану систему виконавчого провадження: наказ Міністерства юстиції України від 05.08.2016 № 2432/5 URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1126-16#Text>

127. Про затвердження Порядку проведення перевірок діяльності органів державної виконавчої служби, приватних виконавців: наказ Міністерства юстиції України 22 жовтня 2018 року № 3284/5 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1195-18#Text>

128. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення діяльності об'єктів критичної інфраструктури під час дії воєнного стану: Закон України від 22.05.2024 № 3723-IX URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3723-20#Text>

129. Перепелюк В. Г. Адміністративний процес. Загальна частина: навч. посіб. К.: «Центр навч. літератури», 367 с.

130. Кодекс України з процедур банкрутства 18 жовтня 2018 року URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2597-19#n1753>

131. Оніщук М. Державна виконавча служба: на шляху до реформи та ефективності. *Дзеркало тижня (влада, право)*. 2008. № 9 (688). С. 12-13.

132. П'ятницький А. В. Становлення правових засад реалізації заходів примусового виконання судових рішень в Україні. *Право UA*. 2018. № 1. С.46–52.

133. Рада ухвалила закон щодо діяльності з примусового виконання судових рішень у період дії воєнного стану URL : <https://borgexpert.com/news/rada-ukhvalyla-zakon-shchodo-diialnosti-z->

prymusovoho-vykonannia-sudovykh-rishen-u-period-dii-voiennoho-stanu

134. Крупнова Л. В. Система виконавчого провадження в Україні: теоретико-правові та праксеологічні аспекти : дис. ... д-р юрид. наук: 12.00.07. Дніпро, 2019. 455 с.

135. Школик А. М. Порівняльне адміністративне право : навч. посібн. / А. М. Школик. Л.: ЗУКЦ, 2007. 308 с.

136. Педан А. Зміст адміністративно-правових відносин у сфері виконавчого провадження в Україні. *Підприємництво, господарство і право*. 2018. № 9. С. 143-148.

137. Уварова С. Поняття й види учасників виконавчого провадження. *Підприємництво, господарство і право*. 2018. № 10. С. 155-159.

138. Француз І.Г. Теоретико-правові аспекти примусового виконання судових рішень в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук / спец. 12.00.01. К., 2018. 20 с.

139. Колпаков В. К. Адміністративне право України: підручник. Київ: Юрінком Інтер, 2001. 752 с.

140. Бандурка О. М. Управління в органах внутрішніх справ України: підручник. Харків: Ун-т внутр. справ. 1998. 480 с.

141. Про Кабінет Міністрів України: Закон України від 27.02.2014 № 794-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/794-18>

142. Ткаченко А.О. Поняття компетенції державного органу. *Часопис Київського університету права*. 2009. № 4. С. 192-197.

143. Тригубенко В.М. Місце та роль публічної адміністрації в механізмі реалізації державної політики забезпечення зайнятості населення в Україні. *Прикарпатський юридичний вісник*. Випуск 2(23). Том 3. 2018. С. 208-212.

144. Міжнародна поліцейська енциклопедія : у 10 т. / відп. ред. Ю.І. Римаренко, Я.Ю. Кондратьєв, Є.М. Моїсєєв, В.Я. Тацій, Ю.С. Шемшученко. Х., 2006. Т. III. Поліцейський менеджмент: історія та сучасність.

145. Юридична енциклопедія : в 6 т. / редкол.: Ю.С. Шемшученко (голова редкол) та ін. К., 2001.

146. Кулакова Є. Компетенція: поняття, суб'єкти, особливості. *Підприємство, господарство і право*. 2006. № 3. С. 10-15.

147. Шемшученко Ю. С. Повноваження / Ю. С. Шемшученко // *Юридична енциклопедія* : в 6 т. / [голова редкол. Ю. С. Шемшученко]. К. : Вид-во «Українська енциклопедія» імені М. П. Бажана, 1998-2004. Т. 4 : Н-П. 2002. 717 с.

148. Плохута Є.П. Адміністративно-правовий статус органів та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів в Україні, його склад та особливості. *Право і суспільство*. № 4. 2022. С. 321-328.

149. Голосніченко І.П., Голосніченко Д.І. Теорія повноважень, їх легітимність та врахування потреб і інтересів при встановленні на законодавчому рівні. *Вісник НТУУ «КПІ». Політологія. Соціологія. Право: збірник наукових праць*. 2011. № 1 (9). С. 147–155. URL: https://ela.kpi.ua/bitstream/123456789/4891/1/11%20-%201_9_%20-%2025.pdf

150. Про заходи щодо впровадження Концепції адміністративної реформи в Україні : Указ Президента України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/term/ru/21595/sp?sp=іb:max15>.

151. Волоско В.В. Функції правоохоронних органів у демократичній державі. Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична. 2008. № 2. URL: https://www.lvduvs.edu.ua/documents_pdf/library/visnyku/nvsy/02_2008/08vuvudd.pdf

152. Державне управління: проблеми адміністративно-правової теорії та практики / за заг. ред В.Б. Авер'янова. К.: Факт, 2003. 384 с.

153. Борденюк В.І. Концептуальні основи співвідношення функцій державного управління з функціями управління, що здійснюються в процесі місцевого самоврядування. *Вісник господарського судочинства*. 2003. № 4. С. 189-195.

154. Дніпров О.С. Компетенція як елемент правового статусу органів виконавчої влади URL : <https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal->

paper/2018/may/12810/257-262.pdf

155. Про затвердження Положення про Департамент державної виконавчої служби Міністерства юстиції України: наказ Міністерства юстиції України 01 березня 2019 року № 616/к

156. Про затвердження Положення про міжрегіональні управління Міністерства юстиції України: наказ Міністерства юстиції України від 23.06.2011 року № 1707/5 URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0759-11#Text>

157. Юнін О.С. Адміністративно-правове забезпечення реалізації державної політики у сфері примусового виконання судових рішень і рішень інших органів. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 8. С. 495-497.

158. Про затвердження Типового положення про управління забезпечення примусового виконання рішень міжрегіональних управлінь Міністерства юстиції України, Типового положення про відділ державної виконавчої служби міжрегіональних управлінь Міністерства юстиції України: наказ Міністерства юстиції України від 20.04.2016 року № 1183/5

159. Про затвердження Типового положення про відділ Державної виконавчої служби міжрегіональних управлінь Міністерства юстиції України: наказ Міністерства юстиції України 20.04.2016 року № 1183/5 <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0618-16#n4>

160. Сологуб Л.Є. Проблема вдосконалення механізму примусового виконання рішень. Проблеми теорії і практики виконання рішень судів та інших органів : зб. наук. пр. / за ред. Ю. В. Білоусова. Хмельницький : ФОП Мельник А. А., 2019. 296 с.

161. Драган О.В. Правове становище прокурора у виконавчому провадженні в умовах законодавчих змін. *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права. Серія «Економічна». Серія «Юридична»*. 2018. Вип. 20. С. 154–159.

162. Говоруха М.М. Прокурор у виконавчому провадженні: основи

організації і діяльності. К.: Ін-Юре, 2008. 376 с.

163. Драган О. В. Представництво прокурором інтересів держави під час виконання судових рішень: висновки Верховного Суду. *Приватне та публічне право*. 2018. № 4. С. 84-87. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/prpulaw_2018_4_20

164. Сергієнко Н. А. Правовий статус прокурора у виконавчому провадженні: реалії та перспективи. *Право і суспільство*. 2019. № 6. С. 98-105. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pis_2019_6_19

165. Грабар Н.М., Парасюк М.В. Окремі аспекти діяльності органів та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів (посадових осіб). *Право та державне управління*. 2017. № 3. С. 64-69.

166. Приватні виконавці – гарантія виконання судових рішень? URL: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/vikonavche-provazhennya/privatni-vikonavci--garantiya-vikonannya-sudovih-rishen-.html>

167. Мальський М.М. Правовий статус приватного виконавця як суб'єкта виконавчого та транснаціонального виконавчого процесу. *Приватне та публічне право*. 2018. № 1. С. 29-34.

168. Зозуля І. Правове забезпечення статусу суб'єктів виконавчого провадження у сфері примусового виконання судових рішень і рішень інших органів та установ. *Право і суспільство*. 2017. № 1. С. 148-153.

169. Логвиненко М. І. Інститут приватного виконання судових рішень: вітчизняний та світовий досвід. *Форум права*. 2016. № 1. С. 169-173. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index

170. Бонтлаб В. Новели правового регулювання виконання судових рішень у цивільному судочинстві України. *Підприємництво, господарство і право*. 2016. № 8. С. 4–9.

171. Заїка В.С. Проблеми ефективності виконання судових рішень в Україні. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2020. № 3. С. 100-104.

172. Луньова В.А., Багмат П.Д. Запровадження інституту приватних виконавців в Україні URL: <https://ndipzir.org.ua/conference/2018/12/14/RozvytokPidprVUkr18-28.pdf>

173. Бушан А. О. Сучасні питання державного управління у сфері примусового виконання судових рішень та рішень інших органів. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Юриспруденція*. 2017. Вип. 29(1). С. 94-97. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmgu_jur_2017_29\(1\)__26](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmgu_jur_2017_29(1)__26)

174. Миронюк Р.В. Окремі питання реформування системи органів виконання рішень суду та органів публічної адміністрації. *Журнал східноєвропейського права*. 2015. № 13. С. 24-30.

175. Шупеня М. Шляхи удосконалення діяльності державної виконавчої служби. *Право України*. 2005. № 5. С. 36-38.

176. Хотинська О. З. Обов'язковість судових рішень як конституційна засада судочинства України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.10 / Академія адвокатури України. Київ, 2006. 20 с.

177. Почтовий М.М. Міжнародні деонтологічні стандарти поліцейської діяльності у сфері забезпечення прав людини. *Альманах міжнародного права*. 2020. Том 24. С. 88-96.

178. Новий механізм судового контролю за виконанням рішень судів та процедури встановлення або зміни способу виконання рішень URL : https://protocol.ua/ru/noviy_mehanizm_sudovogo_kontrolyu_za_vikonannnyam_rishen_sudiv_ta_protседuri_vstanovlennya_abo_zmini_sposobu_vikonannya_rishen/

179. Пронський Е. Організаційно-правові засади здійснення судового контролю в Україні / Пронський Е., Колеснікова М. *Visegrad journal on human Rights*. 2016. № 2. Т. 2. С. 130–135.

180. За результатами виконання судових рішень громадяни оцінюють роботу судової влади – Михайло Смокович URL : <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/1353562/>

181. Волкова Ю. Судовий контроль в адміністративному судочинстві: від теорії до практики URL: <http://baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/download/256/7167/14922-1?inline=1>

182. Ковалів М.В. Судовий контроль як гарантія забезпечення прав та свобод громадян. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2011. № 3. С. 117-124.

183. Верба О. Предметні та темпоральні межі дисциплінарної відповідальності приватних виконавців / *Теоретико-прикладні проблеми правового регулювання в Україні* : матеріали V Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Львів, 10 грудня 2021 р.) / за заг. ред. І. В. Красницького. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2021. С. 328-332.

184. В UIF відбувся круглий стіл на тему: «Стан виконання судових рішень в Україні: проблематика та методи вирішення» URL : <https://uifuture.org/publications/v-uif-vidbuvsya-kruglij-stil-na-temu-stan-vikonannya-sudovix-rishen-v-ukra%D1%97ni-problematika-ta-metodi-virishennya/>

185. Рішення Конституційного суду України у справі за конституційним зверненням товариства з обмеженою відповідальністю «ДІД Конс» щодо офіційного тлумачення положень пункту 15 частини першої статті 37 Закону України «Про виконавче провадження» у взаємозв'язку з положеннями частини першої статті 41, частини п'ятої статті 124, пункту 9 частини третьої статті 129 Конституції України, статті 115 Господарського процесуального кодексу України, пунктів 1.3, 1.4 статті 1, частини другої статті 2, абзацу шостого пункту 3.7 статті 3 Закону України «Про заходи, спрямовані на забезпечення сталого функціонування підприємств паливно-енергетичного комплексу» (справа про стягнення заборгованості з підприємств паливно-енергетичного комплексу). Справа № 1-26/2012 від 13 грудня 2012 року № 18-рп/2012 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v018p710-12#Text>

186. Рішення Конституційного суду України другий сенат у справі за конституційною скаргою Хліпальської Віри Василівни щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень частини другої статті 26 Закону України «Про виконавче провадження» (щодо забезпечення державою виконання судового рішення). Справа № 3-368/2018(5259/18) від 15 травня

2019 року № 2-р(II)/2019 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v002p710-19#Text>

187. Битяк Ю.П. Адміністративне право України: підручник / Ю.П. Битяк. К.: Юрінком Інтер, 2005. 422 с.

188. Аналіз передового досвіду держав-членів Ради Європи та стандарти Ради Європи щодо судового контролю за виконанням рішень національних судів. 2020. 42 с. URL : <https://rm.coe.int/analysis-judicial-control-by-jos-uitdehaag-october-2020-ukr-final/1680a0773f>

189. Росоха С.В. Судовий контроль за виконанням судових рішень // Офіційний веб-сайт Головного територіального управління юстиції у Закарпатській області. URL: <http://www.zakjust.gov.ua/main/ua/publication/content/1081.htm>

190. Сушко Л. П. Організаційно-правові засади здійснення судового контролю в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Нац. ун-т біоресурсів і природокористування України. К., 2009. 22 с.

191. Притуляк В. М. Повноваження суду при примусовому виконанні судових рішень у цивільних справах: дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.03 / Валерій Миколайович Притуляк; Національний університет «Одеська юридична академія». О., 2016. 205 с.

192. Цивільний процес України: академічний курс: підручник для студ. юрид. спец. вищ. навч. закл.; за ред. С. Я. Фурси. К.: Видавець Фурса С. Я.: КНТ, 2009. 848 с.

193. Кононець В.П. Судовий контроль як механізм підвищення ефективності судових рішень. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція*. 2020. № 48. Т. 2. С. 14-18.

194. Отчак Н.Я. Правове забезпечення виконавчого провадження у справах про адміністративні правопорушення: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Національний ун-т «Львів. Політехніка». Львів, 2012. 236 с.

195. Лук'янова М. Л. Адміністративно-правові засади оскарження дій або бездіяльності посадових осіб державної виконавчої служби: дис.... канд. юрид.

наук: 12.00.07 / МАУП. К., 2014. 192 с

196. Коваленко Н. В. Окремі ухвали адміністративного суду як реакція на правопорушення. Соціальні права та їх захист адміністративним судом : зб. матеріалів III Міжнародної науково-практ. конф. Київ, 2020. С. 329–333.

197. Ігонін Р.В. Організаційно-правові засади діяльності суб'єктів виконавчого провадження: дис... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Національна академія державної податкової служби України. Ірпінь, 2007. 207 с.

198. Кошкош О.О. Види і процесуальні особливості справ, що розглядаються в межах адміністративної юрисдикції з приводу виконання судових рішень і рішень інших органів та осіб. *Держава та регіони. Серія: Право*. 2018. № 1 (59). С. 101-108.

199. Калінін РС. Адміністративні процедури у виконавчому провадженні за законодавством України: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Запорізький національний університет. Запоріжжя, 2013. 277 с.

200. Святогор О. Зарубіжний досвід організації виконання рішень у господарських справах / О. Святогор. *Підприємництво, господарство і право*. 2016. № 3. С. 71-76.

201. Проект Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо удосконалення механізму судового контролю за виконанням рішень судів та процедури встановлення або зміни способу виконання судових рішень URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/40206>

202. Новий механізм судового контролю за виконанням рішень судів та процедури встановлення або зміни способу виконання рішень URL: https://protocol.ua/ru/noviy_mehanizm_sudovogo_kontrolyu_za_vikonannyam_rishen_sudiv_ta_protседuri_vstanovlennya_abo_zmini_sposobu_vikonannya_rishen/

203. Можайкіна О. Медіація у виконавчому провадженні. *Evropský politický a právní diskurz*. 2018. Sv. 5, Vyd. 1. С. 131-136. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/evrpol_2018_5_1_20

204. Фурса С. Медіація в Україні: актуальні питання теорії і практики та необхідність законодавчої регламентації. *Вісник Київського національного*

університету імені Тараса Шевченка. *Юридичні науки*. 2014. Вип. 1. С. 7.

205. Дрозд О. Ю. Зарубіжний досвід застосування медіації та інших альтернативних процедур вирішення спорів. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 2. С. 133-136.

206. Хотинська О. З. Форми судового контролю за виконанням рішень судів в Україні: критерії та проблеми їх розмежування. *Вісник Академії адвокатури України*. 2006. № 5. С. 53-59. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/vaau_2006_5_8.

207. Яка система виконання судових рішень потрібна для інтеграції України до ЄС Як реформувати систему виконання судових рішень, щоб збільшити ефективність стягнення боргів? URL : <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/07/27/689668/>

208. Концептуальні засади Законопроекту «Про виконавче провадження»: Пропозиції Асоціації приватних виконавців України від 2020 р. // Офіційна інтернет-сторінка платформи Проекту Європейського Союзу «Право-Justice». URL: <http://vykonannia.pravojustice.eu/#concept>

209. Виконавче провадження в умовах війни: нові виклики і давні проблеми URL: <https://borgexpert.com/ru/stiahnennia-borhiv/vykonavchadiialnist/vykonavche-provadhennia-v-umovakh-vijny-novi-vyklyky-i-davni-problemy>

210. Виконання рішень національних судів, відповідачем за якими є російська федерація URL: <https://minjust.gov.ua/files/general/2023/02/07/20230207185045-64.pdf>

211. Виконання рішень суду в Україні URL: <https://justlictors.com.ua/vykonannya-rishen-sudu-v-ukrayini/>

212. Марченко М.Г. Новації виконавчого провадження в Україні. *Молодий вчений*. 2016. № 4. С. 624–628. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2016_4_153

213. Макушев П. Окремі напрями вдосконалення організації діяльності виконавчої служби України. *Jurnalul Juridic National: Teorie Si Practica*. 2014. С. 92–96. URL: <http://www.jurnaluljuridic.in.ua/archive/2014/6/21.pdf>

214. Ковбас І.В., Крайній П.І. Примусові заходи забезпечення виконання рішень у виконавчому провадженні: проблеми та перспективи. *Право і суспільство*. 2020. № 2. Ч. 2. С. 157-163.

215. Сіліч І.І. Гарантії забезпечення прав і свобод громадян в адміністративному процесі : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 / І. І. Сіліч. Х., 2008. 20 с.

216. Рішення Європейського суду з прав людини від 20 липня 2004 р., заява № 60750/00 URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/980_226/print1442832375436564

217. Рішення Європейського суду з прав людини від 7 травня 2002 р. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/980_045/print1442832375436564

218. Рекомендація Rec (2003) 17 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо примусового виконання URL: https://hcj.gov.ua/sites/default/files/field/rec_2003_17_2003_09_09.pdf

219. Рішення Конституційного Суду України від 15.05.2019 № 2-р(П)/2019. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v002p710-19>

220. Берназюк Я. О. Конституційні гарантії виконання судового рішення в адміністративному процесі. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ ім. Е. О. Дідоренка*. Сєверодонецьк: ЛДУВС, 2020. № 4 (92). С.200-215.

221. Олефіренко Е. О. Адміністративно-правові гарантії реалізації прав і свобод громадян : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 / Е. О. Олефіренко. Ірпінь, 2006. 20 с.

222. Особливості виконання державою судових рішень URL: <https://golaw.ua/ua/insights/publication/osoblivosti-vikonannya-derzhavoyu-sudovih-rishen/>

223. Ухвала Господарського суду Київської області від 20 січня 2021 р. у справі № 911/2682/13 URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/94763436>

224. П'ятницький А.В. Адміністративно-правове забезпечення реалізації заходів примусового виконання судових рішень в Україні: дис. ... канд. юрид.

наук / спец. 12.00.07. Суми, 2018. 225 с.

225. Крупнова Л.В. Адміністративно-правовий статус працівника державної виконавчої служби України: дис. ... канд. юрид. наук / спец. 12.00.07. Ірпінь, 2008. 177 с.

226. Дубіна О. О. До гарантії прав державного виконавця у виконавчому провадженні. URL:

www.kspu.edu.ua/...%2FДубіна_До%2520%2520гарантії%2520прав%2520...%0D%0A&sourceid=opera&ie=UTF-8&oe=UTF-8

227. Чумак О.О. Адміністративно-правові засади діяльності державної виконавчої служби в Україні в умовах реформування органів виконавчої влади.: автореф. дис. докт. юрид. наук: 12.00.07 Дніпропетр. держ. ун-т внутр. справ. Д., 2016. 36 с.

228. Про затвердження Порядку використання даних Реєстру прав власності на нерухоме майно, Єдиного реєстру заборон відчуження об'єктів нерухомого майна, Державного реєстру іпотек та Державного реєстру обтяжень рухомого майна : Наказ Міністерства юстиції України від 14.12.2012 № 1844/5. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z2102-12#n23>

229. Порядок доступу до Державного реєстру речових прав на нерухоме майно : постанова Кабінету Міністрів України від 25 грудня 2015 року № 1127. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1127-2015-%D0%BF/paran326#n326>

230. Макушев П.В., Богатирьов І.Г. Актуальні проблеми інформатизації діяльності Державної виконавчої служби України. *Публічне право*. 2012. № 3 (7). С. 178–183.

231. Макушев П.В. Діяльність Державної виконавчої служби в Україні: проблеми удосконалення адміністративно-правового регулювання. *Право і суспільство*. 2020. № 6. С. 159-166.

232. Процесуальна незалежність приватного виконавця: міф чи реальність? URL: <https://sud.ua/ru/news/blog/147829-protsesualna-nezalezhnist-privatnogo-vikonavtsya-mif-chi-realnist>

233. Громадяни мають право на оскарження дій приватних виконавців у

разі арешту банківського рахунку в умовах воєнного стану URL: https://ombudsman.gov.ua/news_details/gromadyani-mayut-pravo-na-oskarzhennya-v-umovah-voyennogo-stanu-dij-privatnih-vikonavciv-u-razi-nakladannya-areshtu-na-yihnij-bankivskij-rahunok

234. Про внесення змін до деяких законів України щодо діяльності приватних виконавців та примусового виконання судових рішень, рішень інших органів (посадових осіб) у період дії воєнного стану: Закон України від 27 липня 2022 року URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2455-20#Text>

235. Кодекс професійної етики приватних виконавців, затверджений рішенням Першого з'їзду приватних виконавців України від 14 листопада 2017 р. № 1 URL: <http://www.ae.org.ua/wp-content/uploads/2016/12/%D0%9A%D0%BE%D0%B4%D0%B5%D0%BA%D1%81-%D0%BF%D1%80%D0%BE%D1%84%D0%B5%D1%81%D1%96%D0%B9%D0%BD%D0%BE%D1%97-%D0%B5%D1%82%D0%B8%D0%BA%D0%B8-%D0%BF%D1%80%D0%B8%D0%B2%D0%B0%D1%82%D0%BD%D0%B8%D1%85-%D0%B2%D0%B8%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D0%B0%D0%B2%D1%86%D1%96%D0%B2.pdf>

236. Висновок № 13 (2010) Консультативної ради європейських суддів щодо ролі суддів у виконанні судових рішень. CCJE(2010)2 Final. м. Страсбург, 19 листопада 2010 року URL: <https://ips.ligazakon.net/document/MU10276>

237. Теремецький В. І., Крупнова Л.В. Застосування зарубіжного досвіду в сфері виконання юрисдикційних рішень в Україні. *Судова апеляція*. 2016. № 4. С. 38-45. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Suap_2016_4_5

238. Мельник Р. С. Система адміністративного права України : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07 / Мельник Роман Сергійович. Х., 2010. 415 с.

239. Коломоєць Т.О. Державний контроль у галузі чорної металургії в Україні: організаційно-правовий аспект: Монографія / Т.О. Коломоєць, П.С.

Лютіков. Запоріжжя: Запорізький національний університет, 2009. 216 с.

240. Мальцева Є.В. Порівняльний аналіз систем виконавчого провадження в Україні та зарубіжних державах. *Ученые записки Таврического национального университета им. В.И. Вернадского. Серия «Юридические науки»*. 2013. Т. 26 (65). № 1. С.44-48.

241. Колобов Л. Порівняльний аналіз виконавчого провадження в провідних зарубіжних країнах. *Национальный юридический журнал: теория и практика*. 2017. С. 86-89.

242. Якимчук С.О. Моделі примусового виконання судових рішень. *Університетські наукові записки*. 2019. Том 18. № 3 (71). С. 184-203.

243. Буцан А. Системи примусового виконання судових рішень: новий погляд на класифікацію. *Legea si Viata*. 2018. №2. Т. 1. С. 39-42. URL: http://www.jurnaluljuridic.in.ua/archive/2018/2/part_1/10.pdf.

244. Шандрук С.М. Системи примусового виконання рішень суду. Світовий досвід. *Науковий вісник. Демократичне врядування*. 2010. № 5. URL: http://vivacademy.com/vidavnitstvo_1/visnik5/fail/+Shandruk.pdf

245. Миронюк Р.В. Закордонний досвід примусового виконання рішень судів та інших органів публічної адміністрації та напрямки його впровадження в Україні. *Міжнародний науково-практичний правовий журнал «Legea și viața»*. 2015. С. 52-55.

246. Про статус судових виконавців у Франції: наказ № 45-2592 від 02 листопада 1945 р. (у редакції від 30 серпня 2017 р.). URL: http://commerciallaw.com.ua/attachments/article/615/%D0%A4%D1%80%D0%B0%D0%BD%D1%86%D1%96%D1%8F_%D0%9D%D0%B0%D0%BA%D0%B0%D0%B7_%D0%BF%D1%80%D0%BE_%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%83%D1%81_%D1%81%D1%83%D0%B4%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D1%85_%D0%B2%D0%B8%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D0%B0%D0%B2%D1%86%D1%96%D0%B2.pdf

247. Шкляр С.В. Реформа примусового виконання судових рішень крізь призму досвіду. *Юридичний вісник України : все про закони – в одній газеті :*

загальнонаціональна правова газета. Київ, 2017. 30 червня – 6 липня (№ 26). С. 6–7.

248. Про приставів: Закон Литовської республіки № IX-876 від 09 травня 2002 р. URL: <https://www.e-tar.lt/portal/ru/legalAct/TAR.94F5702CA0F1/asr>

249. Палати судових приставів Литви / Офіційний сайт Палат судових приставів Литви. URL: <https://www.antstoliurumai.lt>

250. Фокіна А.О. Удосконалення стадії виконання судових рішень в національній правозастосовній практиці та європейських країнах. *Часопис Київського університету права*. 2019. № 3. С. 283-288.

251. U.S. Marshals Service // URL: [http:// usmarshals.gov](http://usmarshals.gov)

252. Марченко М.Г. Особливості виконання судових рішень в Україні та за кордоном. *Інформація і право*. № 2(11). 2014. С. 57-61.

253. Косяченко К.Е., Піскун Д.А., Маковицький Б.О. Особливості виконавчого провадження: досвід зарубіжних країн. *Юридичний бюлетень*. Випуск 24. 2022. С. 48-54.

254. Silvestri E. Enforcement of Civil Judgments and Orders in Italy: An Overview // *Bond Law Review*. 2000. V.12. P. 2-4. URL: <http://epublications.bond.edu.au/blr/vol12/iss2/4>

255. CEPEJ: Evaluation of European Judicial Systems (2012). P. 194. URL: http://www.coe.int/t/dghl/cooperation/cepej/evaluation/2012/Rapport_en.pdf

256. Реформа виконавчої служби України: як це працює у Європі URL: <https://argumentua.com/stati/reforma-vikonavcho-sluzhbi-ukra-ni-yak-tse-pratsyu-u-vrop>

257. Досвід Грузії у сфері виконання судових рішень URL: <https://pv.net.ua/?p=119>

258. Об исполнительном производстве и статусе судебных исполнителей: Закон Республики Казахстан [от 2 апреля 2010 года № 261–IV] // URL: <http://www.pavlodar.com/zakon/?dok=04540&all=all>

259. Исполнение судебных решений в Литовской республике URL: <https://pv.net.ua/?p=153>

ДОДАТКИ

Додаток А

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Більчук О.А. Сутність, зміст та основні напрями реалізації державної політики України у сфері примусового виконання судових рішень і рішень інших органів. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2023. Спеціальний випуск № 2. С. 269-275.

2. Більчук О.А. Становлення та розвиток державної політики України у сфері примусового виконання судових рішень і рішень інших органів: історико-правовий екскурс. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2023. № 4. С. 262-268.

3. Більчук О.А. Судовий контроль як засіб забезпечення реалізації державної політики України у сфері примусового виконання судових рішень і рішень інших органів. *Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права*. 2023. Випуск 5. С. 167-172.

4. Більчук О.А. Зарубіжний досвід адміністративно-правового забезпечення реалізації державної політики у сфері примусового виконання судових рішень та рішень інших органів: напрями та моделі запозичення для України. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 11. С. 318-321.

5. Більчук О.А. Значення норм адміністративного законодавства в реалізації державної політики України щодо примусового виконання судових рішень і рішень інших органів. *Центрально-український вісник права та публічного управління*. Випуск / Issue 4, 2023. URL: <https://cuj.dnuvs.ukr.education/index.php/cuj/article/view/29>

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

6. Більчук О.А. Досвід США щодо адміністративно-правового забезпечення примусового виконання судових рішень і рішень інших органів. *Консолідація правової системи, як шлях до зміцнення державотворення: Матеріали XII Міжнародної науково-практичної конференції*. К.: ДУІТ, 2022. С. 204-208.

7. Більчук О.А. Виконавче провадження як завершальна стадія судового провадження і примусового виконання судових рішень та рішень інших органів. *Євроінтеграційні вектори реформ у сфері публічного адміністрування: збірник наукових статей, тез доповідей та повідомлень за матеріалами Міжнародної науково-практичної конференції (17 травня 2023 року, Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, м. Харків)*. Харків: Друкарня Мадрид, 2023. С. 185-191.

8. Більчук О.А. Судовий контроль як засіб забезпечення примусового виконання судових рішень і рішень інших органів. *Актуальні питання адміністративного права та процесу: матеріали всеукраїнської наукової конференції молодих вчених (в авторській редакції), (м. Кропивницький, 02 грудня 2022 року)*. Кропивницький, 2022. С. 20-22.

9. Більчук О.А. Суб'єкти адміністративно-правового забезпечення реалізації державної політики у сфері примусового виконання судових рішень і рішень інших органів та їх характерні ознаки. *Актуальні питання адміністративного права та процесу: IX Всеукраїнської наукової конференції молодих вчених (в авторській редакції), (м. Кропивницький, 01 грудня 2023 року)*. Кропивницький, 2023. С. 14-17.

10. Більчук О.А. До питання про гарантії здійснення діяльності державних та приватних виконавців з примусового виконання судових рішень і рішень інших органів. *Гуманітарні стандарти правових систем у сучасному світі: виклики, рішення, тенденції* : матеріали Міжнародного науково-практичного конгресу у 2 частинах. Частина 2 (м. Запоріжжя, 16 травня 2024 року) / за заг. ред. Т.О. Коломоець. Запоріжжя : ЗНУ, 2024. С. 19-21.

Додаток Б

Акти про впровадження результатів дисертаційного дослідження

ЗАТВЕРДЖУЮ

Перший проректор

Дніпровського державного університету
внутрішніх справ

кандидат технічних наук, доцент

Ігор МАГДАЛІНА

13.11.2024 року

АКТ № 12/11-2024

впровадження в освітній процес

Дніпровського державного університету внутрішніх справ
результатів дисертаційного дослідження

12.11.2024 року

м. Дніпро

Про впровадження в освітній процес
Дніпровського державного університету
внутрішніх справ основних результатів
дисертації Більчука О.А.

Комісія у складі:

голови: начальника відділу організації освітнього процесу
Дніпровського державного університету внутрішніх справ,
кандидата біологічних наук, доцента **Світлани
КИРИЧЕНКО**

членів комісії: професора кафедри адміністративного права і процесу
Навчально-наукового інституту підготовки фахівців для
підрозділів превентивної діяльності, доктора юридичних наук,
професора **Бориса ЛОГВИНЕНКА**
доцента кафедри адміністративного права і процесу
Навчально-наукового інституту підготовки фахівців для
підрозділів превентивної діяльності, доктора юридичних наук,
доцента **Романа ОПАЦЬКОГО**

відповідно до Положення про організацію проведення науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт у системі МВС України, затвердженого наказом МВС України «Про організацію наукової діяльності в системі МВС України» від 15.05.2004 року № 154 склала цей акт з приводу того, що комісією розглянуто результати дисертаційного дослідження аспіранта кафедри адміністративного права і процесу Більчука Олександра Андрійовича на тему «Адміністративно-правове забезпечення реалізації державної політики у сфері примусового виконання судових рішень і рішень інших органів» на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право у вигляді наукових статей, зокрема:

1. Більчук О.А. Сутність, зміст та основні напрями реалізації державної політики України у сфері примусового виконання судових рішень і рішень інших органів. Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. 2023. Спеціальний випуск № 2. С. 269-275.

2. Більчук О.А. Становлення та розвиток державної політики України у сфері примусового виконання судових рішень і рішень інших органів: історико-правовий екскурс. Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. 2023. № 4. С. 262-268.

3. Більчук О.А. Судовий контроль як засіб забезпечення реалізації державної політики України у сфері примусового виконання судових рішень і рішень інших органів. Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права. 2023. Випуск 5. С. 167-172.

4. Більчук О.А. Зарубіжний досвід адміністративно-правового забезпечення реалізації державної політики у сфері примусового виконання судових рішень та рішень інших органів: напрями та моделі запозичення для України. Юридичний науковий електронний журнал. 2023. № 11. С. 318-321.

5. Більчук О.А. Значення норм адміністративного законодавства в реалізації державної політики України щодо примусового виконання судових рішень і рішень інших органів. Центрально-український вісник права та публічного управління. Випуск / Issue 4, 2023. URL: <https://cuj.dnuvs.ukr.education/index.php/cuj/article/view/29>

Комісія вважає, що представлені наукові статті отримані на основі проведеного наукового дослідження, мають необхідний теоретичний та методологічний рівень та використовуються в освітньому процесі Дніпровського державного університету внутрішніх справ під час викладання навчальних дисциплін «Адміністративне право», «Адміністративний процес», «Адміністративна відповідальність».

Голова комісії:

Світлана КИРИЧЕНКО

Члени комісії:

Борис ЛОГВИНЕНКО

Роман ОПАЦЬКИЙ

ЗАТВЕРДЖУЮ

Перший проректор

Дніпровського державного
університету внутрішніх справ

кандидат технічних наук, доцент

Ігор МАГДАЛІНА

.20 24 року

АКТ №

12/11-2024

12. 11. 2024

м. Дніпро

**Про впровадження в наукову
діяльність Дніпровського
державного університету
внутрішніх справ**

Комісія у складі:

Голови:

начальника відділу організації наукової діяльності
кандидата історичних наук, доцента
Дениса ПРОШИНА

членів комісії:

завідувача науково-дослідної лабораторії превентивної
діяльності та соціологічних досліджень Навчально-
наукового інституту підготовки фахівців для підрозділів
превентивної діяльності, кандидата юридичних наук,
доцента
Ірини ДРОК

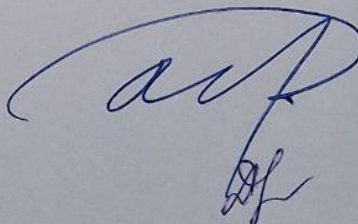
професора кафедри адміністративного права і процесу
Навчально-наукового інституту підготовки фахівців для
підрозділів превентивної діяльності, доктора юридичних
наук, професора
Бориса ЛОГВИНЕНКА

склала цей акт про те, що матеріали дисертаційного дослідження на
тему «Адміністративно-правове забезпечення реалізації державної політики у
сфері примусового виконання судових рішень і рішень інших органів»,
підготовленого аспірантом кафедри адміністративного права і процесу
Більчуком Олександром Андрійовичем, мають цінність для науково-дослідної
діяльності Дніпровського державного університету внутрішніх справ. У

дисертації окреслено характерні риси адміністративно-правового забезпечення реалізації державної політики у сфері примусового виконання судових рішень та рішень інших органів; визначено поняття державної політики у сфері примусового виконання судових рішень і рішень інших органів та ключові передумови необхідності вжиття заходів її реалізації в сучасних умовах державотворення; охарактеризовано джерела правового регулювання державної політики у сфері примусового виконання судових рішень та рішень інших органів та їх адміністративно-правовий зміст; виокремлено характерні риси, які відрізняють суб'єктів адміністративно-правового забезпечення реалізації державної політики у сфері примусового виконання судових рішень і рішень інших органів від інших суб'єктів публічної адміністрації; з'ясовано місце та роль судового контролю та інших процесуальних засобів забезпечення примусового виконання судових рішень і рішень інших органів; визначено гарантії здійснення діяльності державних та приватних виконавців з примусового виконання судових рішень і рішень інших органів; вивчено світовий досвід адміністративно-правового забезпечення примусового виконання судових рішень і рішень інших органів та запропонувати шляхи його імплементації в Україні; вироблено конкретні заходи, спрямовані на удосконалення чинного законодавства та практики його реалізації у сфері примусового виконання судових рішень і рішень інших органів.

Комісія дійшла висновку, що положення дисертації використовуються при проведенні досліджень проблематики адміністративно-правового забезпечення примусового виконання судових рішень і рішень інших органів та при розробці рекомендацій щодо удосконалення діяльності відповідних суб'єктів у цій сфері.

Голова комісії:

Денис ПРОШИН

Члени комісії:

Ірина ДРОК

Борис ЛОГВИНЕНКО

ЗАТВЕРДЖУЮ

Заступник начальника Управління –
начальник відділу організації та
контролю за виконанням рішень
Управління забезпечення примусового
виконання рішень у Дніпропетровській
області Південного міжрегіонального
управління
Міністерства юстиції (м. Одеса)
Юлія Запорожець

05.11 2024

АКТ № _____

впровадження в практичну діяльність Управління примусового
виконання рішень у Дніпропетровській області Південного
міжрегіонального управління Міністерства юстиції (м. Одеса)
результатів дисертації Більчука Олександра Андрійовича на тему
«Адміністративно-правове забезпечення реалізації державної політики у
сфері примусового виконання судових рішень і рішень інших органів»

05.11.2024

м. Дніпро

Комісія у складі:

Голова:

Юлія Запорожець – заступник начальника
Управління – начальник відділу організації та
контролю за виконанням рішень Управління
забезпечення примусового виконання рішень у
Дніпропетровській області Південного
міжрегіонального управління Міністерства юстиції
(м. Одеса)

Члени комісії:

Діана Пегова – провідний спеціаліст відділу
аналітики та статистики Управління забезпечення
примусового виконання рішень у
Дніпропетровській області Південного
міжрегіонального управління Міністерства юстиції
(м. Одеса)

Світлана Дмитрієва – начальник відділу аналітики та статистики Управління забезпечення примусового виконання рішень у Дніпропетровській області Південного міжрегіонального управління Міністерства юстиції (м. Одеса)

склала цей акт на основі вивченого матеріалу, вміщеного у дисертації Більчука Олександра Андрійовича на тему «Адміністративно-правове забезпечення реалізації державної політики у сфері примусового виконання судових рішень і рішень інших органів», стосовно можливості впровадження в практичну діяльність підрозділів Південного міжрегіонального управління Міністерства юстиції України.

Комісія високо оцінила матеріали, подані у дисертації, підготовлені за ініціативи аспіранта кафедри адміністративного права і процесу Дніпровського державного університету внутрішніх справ Більчука Олександра Андрійовича. Здобувачем обґрунтовано доцільність використання в роботі територіальних органів Державної виконавчої служби інформаційно-аналітичних комплексів відеофіксації з розпізнаванням номерних знаків автотранспортних засобів, що оголошені в розшук відповідно до Закону України «Про виконавче провадження». Дисертантом розроблено Положення про використання комплексу відеофіксації «СТРІЛА» з розпізнаванням номерних знаків автотранспортних засобів, які оголошені в розшук, та методичні рекомендації щодо його застосування.

Надані пропозиції впроваджені в практичну діяльність Управління забезпечення примусового виконання рішень у Дніпропетровській області Південного міжрегіонального управління Міністерства юстиції (м.Одеса) та сприятимуть підвищенню ефективності роботи Управління забезпечення примусового виконання рішень у Дніпропетровській області Південного міжрегіонального управління Міністерства юстиції (м.Одеса) та відповідних відділів державної виконавчої служби.

Голова:

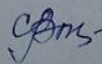

Юлія ЗАПОРОЖЕЦЬ

Члени комісії:

Діана Пегова

Світлана ДМИТРІЄВА

ПОЛОЖЕННЯ
про використання комплексу відеофіксації «СТРІЛА» з розпізнаванням
номерних знаків автотранспортних засобів, що оголошені в розшук
відповідно до Закону України «Про виконавче провадження»
(Проект)

1. Загальні положення

1.1. Положення визначає порядок формування та ведення комплексу відео фіксації «СТРІЛА» з розпізнаванням номерних знаків автотранспортних засобів (далі – комплекс «СТРІЛА»), призначеної для обробки відомостей про транспортні засоби (далі - ТЗ) усіх типів (автомобілі, автобуси, мотоцикли всіх типів, марок і моделей, самохідні машини, причепи та напівпричепи до них, мотоколяски, інші прирівняні до них ТЗ та мопеди) та номерні знаки ТЗ (далі - номерні знаки), що оголошені в розшук відповідно до Закону України «Про виконавче провадження».

1.2. Комплекс «СТРІЛА» є власністю ТОВ.

1.4. Система забезпечує відео фіксацію транспортних засобів з передачею оперативної інформації до управління комплексу «СТРІЛА» та архівних даних комплексу «СТРІЛА».

1.5. Технічні вимоги до використання технічних засобів і програмного забезпечення, організації робочих місць користувачів інформації в комплексі «СТРІЛА», засобів відео фіксації, наявності у Системі засобів зберігання даних, підключення засобів (систем) відео фіксації, що знаходяться в чужому володінні, тощо визначаються Регламентом використання та функціонування системи відео фіксації (далі – Регламент).

1.6. Правовою основою Положення є Закони України "Про захист персональних даних", "Про виконавче провадження", "Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів", "Про інформацію", "Про захист інформації в інформаційно-комунікаційних системах". та інші нормативно-правові акти.

2. Основні терміни

2.1. У цьому Положенні терміни вживаються у такому значенні:

2.1.1. інтегрована система відео фіксації та відеоаналітики – сукупність інформаційно-телекомунікаційних систем (ІТС), які у процесі обробки інформації діють як єдине ціле;

2.1.2. інформація (дані) – будь-які відомості, які можуть бути збережені на матеріальних носіях або відображені в електронному вигляді та знаходяться в комплексі «СТРІЛА»;

2.1.3. обробка інформації в системі – виконання однієї або кількох операцій, зокрема: збирання, введення, записування, перетворення, зчитування, зберігання, знищення, реєстрація, приймання, отримання,

передавання, які здійснюються комплексу «СТРІЛА» за допомогою технічних та програмних засобів;

2.1.4. інформаційна послуга – дії суб'єктів щодо забезпечення споживачів інформаційними продуктами;

2.1.5. інформаційний продукт (продукція) – інформація, зібрана та оброблена в комплексі «СТРІЛА», захищена від стороннього втручання і в подальшому підготовлена адміністратором та призначена для задоволення потреб користувачів та/або запитувачів інформації;

2.1.6. доступ до інформації в системі – окремий авторизований вхід до комплексу «СТРІЛА», який дає можливість самостійно використовувати ресурси в межах наданих повноважень (в межах наданого рівня доступу);

2.1.7. рівень доступу до інформації в Системі – чітко визначений перелік інформації, до якої користувачу Комплексу надається доступ (перелік цих даних визначається відповідно до Положення та Регламенту, які встановлюють повноваження конкретного користувача інформації в Системі, його посадові, службові або трудові обов'язки (об'єкт або перелік об'єктів відеоспостереження, визначених згідно з пунктом 4.1 Положення).

2.1.8. пріоритетний рівень доступу до інформації в Системі – різновид доступу до Системи, який включає можливість виконання чітко визначених Положенням та Регламентом операцій, а саме перегляду в режимі реального часу, введення, перетворення, зчитування та отримання інформації відповідно до напрямку діяльності відповідного користувача;

2.1.9. загальний рівень доступу до інформації в Системі – різновид доступу до Системи, який включає можливість перегляду інформації в режимі реального часу та отримання в автоматичному режимі інформації;

2.1.10. несанкціоновані дії щодо інформації в комплексі «СТРІЛА» – дії, що провадяться з порушенням порядку доступу до цієї інформації, установленого відповідно до законодавства та цього Положення;

2.1.11. блокування інформації в комплексі «СТРІЛА» – дії адміністратора, внаслідок яких унеможлиблюється доступ користувачів до інформації в комплексі «СТРІЛА»;

2.1.12. захист інформації в комплексі «СТРІЛА» – діяльність, спрямована на запобігання несанкціонованим діям щодо інформації в Системі;

2.1.13. програмно-апаратний комплекс – сукупність взаємопов'язаного серверного обладнання та програмного забезпечення, яке забезпечує накопичення та обробку інформації у комплексі «СТРІЛА»;

2.1.14. засоби відео фіксації – технічні засоби, призначені для збирання, зберігання та первісної обробки відеоданих (переробки), а також за наявності технічних можливостей – відтворення відеоданих (зображення у русі) з функціями детектування державних номерних знаків транспортних засобів;

2.1.15. інші технічні засоби – периферійні пристрої які забезпечують роботу комплексу «СТРІЛА»;

2.1.16. автентифікація – процедура встановлення належності користувачу інформації в системі наданого ним доступу;

2.1.17. ідентифікація – процедура розпізнавання користувача в системі, як правило, за допомогою наперед визначеного імені або іншої апіорної інформації про нього, яка сприймається системою.

3. Мета створення та функції комплексу «СТРІЛА»

3.1. Метою створення та функціонування комплексу «СТРІЛА» є вироблення, зберігання, систематизація інформації для:

3.1.1. забезпечення оперативного реагування та прийняття управлінських рішень посадовими особами органів (відділів державної виконавчої служби) та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів щодо розшуку ТЗ;

3.1.2. аналіз інформації про розшук ТЗ та номерних знаків в єдиному інформаційному просторі з використанням сучасних інформаційних технологій, комп'ютерного та електронного комунікаційного обладнання;

3.1.3. забезпечення взаємодії з органами поліції під час розшуку ТЗ боржника у виконавчому провадженні.

3.1.4. задоволення інформаційних потреб юридичних та фізичних осіб згідно з чинним законодавством України.

3.2. Функціями Системи є забезпечення безпечного середовища в місті Хмельницькому шляхом накопичення та обробки інформації відповідно до мети її створення та функціонування, визначеної цим Положенням.

3.3. Структура комплексу «СТРІЛА» складається із:

3.3.1. засобів відеофіксації;

3.3.2. програмно-апаратного комплексу обробки та зберігання даних;

3.3.3. спеціальної окремої мережі, яка забезпечує надходження даних від засобів відеофіксації та інших технічних засобів до центру обробки даних;

3.3.4. каналів передачі даних від пристроїв відеофіксації (відеокамер) до обладнання програмно-апаратного комплексу обробки та зберігання даних, включаючи необхідне мережеве обладнання (пасивне та активне);

3.3.5. центру обробки даних, в якому розміщується програмно-апаратний комплекс;

3.3.6. моніторингової зали, яка забезпечує відображення відеоданих, що надходять до центру обробки даних, віддалених автоматизованих робочих місць з каналами передачі даних від програмно-апаратного комплексу обробки та зберігання даних користувачів інформації в комплексі «СТРІЛА»;

3.3.7. автоматизованих робочих місць адміністратора комплексу «СТРІЛА» та автоматизованих робочих місць користувачів інформації в Системі;

3.3.8. комплексної системи захисту інформації (взаємопов'язана сукупність організаційних та інженерно-технічних заходів, засобів і методів захисту інформації в комплексі «СТРІЛА»);

4. Порядок формування в комплексі «СТРІЛА» обліку розшуку ТЗ боржника які оголошені за постановами державних виконавців та розшуку ТЗ

боржника які оголошені за постановами приватних виконавців

4.1. Під час внесення інформації до комплексу «СТРІЛА» зазначаються данні з автоматизованої системи виконавчого провадження щодо транспортних засобів боржників які оголошені в розшук відповідно до статті 36 Закону України «Про виконавче провадження».

4.1.1. Відомості які зазначаються:

- Назва регіону ДВС/Організації;
- Назва ДВС/організації яка оголосила транспортний засіб в розшук;
- Номер виконавчого провадження;
- Категорія виконавчого провадження;
- Сума коштів до стягнення за виконавчим документом;
- Технічні дані про транспортний засіб (марка, модель, категорія, колір, рік виробництва, VIN-код, номер кузова тощо);
- Реєстраційний номер;
- Власник транспортного засобу (за даними Міністерства внутрішніх справ);
- Дата народження власника транспортного засобу;
- РНКОПП/ЄДРПОУ власника транспортного засобу;
- Статус документу (постанови про розшук майна);
- Дата набуття статусу;

4.1.2. Порядок внесення (зняття) в електронній формі відомостей, зазначених у пункті 1 цього розділу, комплексі «СТРІЛА» визначено Положенням про автоматизовану систему виконавчого провадження затвердженого Наказом Міністерства юстиції України 05.08.2016 № 2432/5 та Порядком взаємодії Міністерства внутрішніх справ України, Національної поліції України та органів і осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів, затвердженим наказом Міністерства внутрішніх справ України, Міністерства юстиції України від 30 січня 2018 року № 64/261/5.

5. Суб'єкти відносин в Системі

5.1. Суб'єктами відносин в комплексі «СТРІЛА» є:

- 5.1.1. власник комплексу «СТРІЛА»;
- 5.1.2. розпорядник комплексу «СТРІЛА»;
- 5.1.3. адміністратор комплексу «СТРІЛА»;
- 5.1.4. користувачі інформації в комплексі «СТРІЛА»; з особливим статусом;
- 5.1.5. користувачі інформації в комплексі «СТРІЛА»;;
- 5.1.6. запитувач інформації.
- 5.2. Власником комплексу «СТРІЛА»; є ТОВ .
- 5.3. Розпорядником комплексу «СТРІЛА»; є ТОВ .
- 5.4. Адміністратором комплексу «СТРІЛА»; (володілець інформації/інформаційного продукту) є ТОВ .
- 5.5. Користувачами інформації в комплексі «СТРІЛА» з особливим

статусом є ТОВ, посадові особи органів (відділів державної виконавчої служби) та особи, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів та правоохоронні органи, на яких покладено виконання функцій з охорони громадського порядку та які в установленому законодавством, Положенням та Регламентом порядку отримали пріоритетний доступ користувача до інформації в Системі.

6. Права та обов'язки суб'єктів відносин в комплексі «СТРІЛА»

6.1. Власник комплексу «СТРІЛА» визначає мету створення та функціонування системи, функції і структуру, об'єкти відеоспостереження, суб'єктів відносин у Системі, їхні права та обов'язки, порядок надання доступу та використання інформації в, а також джерела та обсяги її фінансування.

6.2. Розпорядник має право:

6.2.1. надавати, обмежувати та припиняти доступ до інформації в комплексі «СТРІЛА» користувачам інформації згідно з цим Положенням, Регламентом та законодавством України;

6.2.2. відмовляти у наданні доступу до інформації згідно з Положенням, Регламентом та законодавством України;

6.2.3. визначати рівень доступу до інформації в згідно з Положенням, Регламентом та законодавством України;

6.2.4. вносити пропозиції щодо зміни її складу;

6.2.5. приймати рішення щодо оновлення програмно-апаратного комплексу;

6.2.6. приймати рішення щодо впровадження нових програмних засобів обробки інформації;

6.2.7. інші права, визначені Положенням та Регламентом.

6.3. Розпорядник комплексу «СТРІЛА» зобов'язаний:

6.3.1. затвердити розроблений адміністратором Регламент та вносити зміни до нього (за необхідності);

6.3.2. організувати розробку необхідних методичних документів для користування системою та функціонування (інструкція користувача інформації, журнал обліку користувачів інформації, план-графік обслуговування, порядок дій при виникненні позаштатних ситуацій тощо) та контролювати їх дотримання у повсякденній діяльності;

6.3.3. здійснювати контроль за своєчасністю організації та виконання робіт (надання послуг) з обслуговування, налаштування, модернізації, технічної підтримки тощо згідно з Положенням, Регламентом та законодавством України;

6.3.4. організувати реалізацію комплексу заходів щодо захисту інформації в комплексі «СТРІЛА» (створення комплексної системи захисту інформації (КСЗІ)), забезпечити систематичний контроль за підтриманням його актуального стану;

6.3.5. розглядати звернення, пропозиції (зауваження), заяви (клопотання),

скарги юридичних та фізичних осіб щодо функціонування комплексу «СТРІЛА» у встановленому законодавством порядку.

6.4. Адміністратор має право:

6.4.1. ініціювати розгляд питання про надання, обмеження та припинення доступу до інформації (про відмову у наданні такого доступу) в системі згідно з Положенням, Регламентом та законодавством України перед розпорядником;

6.4.2. надавати пропозиції щодо встановлення рівня доступу до інформації в системі окремим користувачам, здійснювати контроль за дотриманням наданого доступу;

6.4.3. надавати послуги та виготовляти інформаційний продукт, у тому числі і на платній основі, відмовляти в наданні інформації (інформаційного продукту) згідно з чинним законодавством України;

6.4.4. вносити пропозиції розпоряднику комплексу «СТРІЛА» щодо зміни складу оновлення її програмно-апаратного комплексу, впровадження нових програмних засобів обробки даних;

6.4.6. самостійно або за дорученням розпорядника виконувати роботи (надавати послуги) з обслуговування, налаштування, модернізації, технічної підтримки тощо;

6.4.7. користуватися іншими правами, визначеними законодавством України, Положенням та Регламентом.

6.5. Адміністратор Зобов'язаний:

6.5.1. здійснювати технічний супровід і підтримку працездатності комплексу «СТРІЛА» в цілодобовому режимі;

6.5.2. планувати технічне обслуговування обладнання відповідно до Регламенту;

6.5.3. розробляти документи перспективного розвитку та розширення системи в рамках наявного фінансування та інформувати про це користувачів з особливим статусом; надавати пропозиції з модернізації, розвитку, покращення роботи;

6.5.4. забезпечувати працездатність всіх складових частин комплексу; своєчасно у встановлений Регламентом термін організувати виконання необхідних ремонтних робіт та робіт з профілактичного обслуговування обладнання;

6.5.5. забезпечувати дотримання процедури встановлення належності користувачеві інформації в комплексі і його розпізнавання самим комплексом (автентифікація та ідентифікація користувача);

6.5.6. забезпечити унеможливлення втручання в роботу програмного та апаратного комплексу, в тому числі проведення дій з видалення або знищення інформації з архіву, припинення архівування інформації, що надходить із засобів відеофіксації;

6.5.7. здійснювати за дорученням розпорядника комплексу «СТРІЛА» фактичне надання, обмеження та припинення доступу до інформації в системі користувачам інформації згідно з Положенням та Регламентом;

6.5.8. здійснювати фіксацію та збереження в автоматичному режимі всіх

дій суб'єктів відносин в комплексі щодо роботи з даними;

6.5.9. розробити та подати на затвердження у встановленому порядку розпоряднику комплексу необхідні методичні документи для користування та функціонування (інструкція користувача інформації в комплексі «СТРІЛА», журнал обліку користувачів інформації, порядок дій при виникненні позаштатних ситуацій тощо);

6.5.10. забезпечувати консультування користувачів інформації щодо роботи комплексу «СТРІЛА»;

6.5.11. здійснювати облік підключених засобів відеофіксації;

6.5.12. здійснювати захист інформації;

6.5.13. здійснювати контроль за дотриманням користувачами інформації в комплексі інструкції користувача інформації.

6.6. Користувачі інформації в комплексі «СТРІЛА» з особливим статусом мають право:

6.6.1. надавати пропозиції з модернізації, розвитку, покращання роботи комплексу «СТРІЛА»; брати участь в обговоренні перспектив розширення;

6.6.2. звертатись до адміністратора комплексу «СТРІЛА» із запитом щодо розширення (зменшення) кількості автоматизованих робочих місць, що мають доступ до комплексу;

6.6.3. отримувати доступ до інформаційних ресурсів в порядку, визначеному Положенням і Регламентом;

6.6.4. перегляду в режимі реального часу, введення, перетворення, зчитування та отримання інформації в комплексі «СТРІЛА» (в службових цілях).

6.7. Користувачі інформації в комплексі «СТРІЛА» з особливим статусом зобов'язані:

6.7.1. дотримуватись вимог чинного законодавства України щодо захисту інформації та забезпечувати захист отриманої із комплексу «СТРІЛА» інформації;

6.7.2. здійснювати роботу із комплексом «СТРІЛА» виключно на автоматизованих робочих місцях, які надав адміністратор комплексу, та чітко дотримуватись процедури автентифікації та ідентифікації;

6.7.3. використовувати інформаційні ресурси системи виключно з метою виконання функціональних обов'язків, покладених на них;

6.7.4. використовувати отриману із комплексу інформацію відповідно до мети, визначеної пунктом 3 цього Положення, та вимог чинного законодавства України;

6.7.5. визначати в рамках визначеного для себе пріоритету рівень прав користувачів та пріоритетів серед своїх автоматизованих робочих місць та звертатися до адміністратора із запитом на встановлення цих прав та пріоритетів;

6.7.6. своєчасно інформувати адміністратора про порушення в роботі комплексу та сприяти фахівцям адміністратора в доступі до обладнання комплексу для проведення ремонтно-відновлювальних та регламентних робіт,

планової перевірки його наявності;

6.7.7. суворо дотримуватись інструкції користувача, Положення, Регламенту та вимог чинного законодавства України.

6.8. Користувачі інформації мають право:

6.8.1. надавати пропозиції з модернізації, розвитку, покращення роботи;

6.8.2. отримувати доступ до даних в комплексі «СТРІЛА» і в порядку, визначеному Положенням, та відповідно до законодавства, що визначає право суб'єкта звернення на отримання відповідних даних;

6.8.3. перегляду інформації (відеозапису) в режимі реального часу та використання її відповідно до напрямку своєї діяльності;

6.8.4. отримання в автоматичному режимі статистичних зведень стосовно напрямку своєї діяльності, без права обробляти інформацію.

6.9. Користувачі інформації зобов'язані:

6.9.1. використовувати інформаційні ресурси комплексу «СТРІЛА» відповідно до вимог законодавства України, Положення, Регламенту та виключно в межах наданого рівня доступу до інформації;

6.9.2. здійснювати роботу із комплексом виключно на автоматизованих робочих місцях, які надав адміністратор, та чітко дотримуватись процедури автентифікації та ідентифікації;

6.9.3. дотримуватися вимог щодо захисту даних;

6.9.4. забезпечувати захист даних, отриманих із комплексу «СТРІЛА».

6.10. Запитувачі інформації (інформаційного продукту) мають право у визначеному законодавством, Положенням та Регламентом порядку на звернення до адміністратора комплексу для отримання інформаційного продукту з метою задоволення своїх інформаційних потреб.

7. Обробка і захист персональних даних в комплексі «СТРІЛА»

7.1. Обробка і захист персональних даних, що містяться в комплексі «СТРІЛА», здійснюються суб'єктами відносин Системи відповідно до Конституції України, Закону України «Про захист персональних даних», наказу Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини від 08 січня 2014 р. № 1/02-14 «Про затвердження документів у сфері захисту персональних даних», Положення та інших нормативно правових актів.

7.2. Введення персональних даних в комплекс «СТРІЛА» здійснюється користувачами з пріоритетним доступом за письмовим дорученням адміністратора, а також за наявності інших законних підстав.

7.3. Суб'єкти відносин зобов'язані дотримуватись вимог законодавства України у сфері захисту персональних даних, зокрема використовувати персональні дані лише відповідно до їхніх посадових, службових або трудових обов'язків, а також зобов'язані не допускати розголошення у будь-який спосіб персональних даних, які їм було довірено або які стали відомі у зв'язку з виконанням посадових, службових або трудових обов'язків, крім випадків, передбачених законодавством України.

7.4. Таке зобов'язання залишається чинним також після припинення

суб'єктами відносин в комплексі «СТРІЛА» діяльності, пов'язаної з персональними даними, крім випадків, установлених законодавством.

8. Функціонування системи та захист інформації

8.1. Накопичення та обробка даних в комплексі здійснюються в автоматичному режимі та забезпечуються адміністратором комплексу «СТРІЛА».

8.2. Оновлення програмно-апаратного комплексу та впровадження нових програмних засобів обробки даних здійснюється на підставі рішень розпорядника комплексу «СТРІЛА».

8.3. Розпорядник контролює забезпечення адміністратором конфіденційності, цілісності та спостережливості інформації шляхом:

8.3.1. використання відповідних програмно-апаратних рішень, що забезпечують цілісність даних;

8.3.2. визначення рівнів доступу до інформації в комплексі «СТРІЛА» користувачам комплексу;

8.3.3. постійного контролю за працездатністю комплексу та своєчасністю її технічного обслуговування;

8.3.4. контролю за здійсненням фіксації та збереженням в автоматичному режимі всіх дій суб'єктів відносин в комплексі щодо роботи з даними;

8.3.5. контролю обліку підключених засобів відеофіксації в комплексі «СТРІЛА».

8.4. Адміністратор комплексу «СТРІЛА» забезпечує побудову комплексної системи захисту інформації з підтвердженою відповідністю вимогам нормативних документів із технічного захисту інформації та підтримує її в актуальному стані на всіх стадіях життєвого циклу комплексу.

9. Робота з даними та інформацією у комплексі «СТРІЛА»

9.1. Користувачі інформації отримують доступ до даних в комплексі «СТРІЛА» відповідно до наданого їм доступу.

9.2. Адміністратор здійснює фіксацію та збереження в автоматичному режимі всіх дій щодо роботи з даними в комплексі.

9.3. З цією метою в автоматичному режимі зберігається інформація про:

9.3.1. дату, час та джерело зібраних даних;

9.3.2. зміну даних;

9.3.3. перегляд даних;

9.3.4. будь-яку передачу (копіювання) даних;

9.3.5. дату, час та спосіб видалення або знищення даних;

9.3.6. користувача інформації в системі, який здійснив одну із вказаних операцій;

9.3.7. мету та підстави зміни, перегляду, передачі та видалення або знищення даних.

9.5. Адміністратор здійснює збереження інформації про операції, пов'язані з обробкою даних в комплексі і та доступом до них.

9.6. Ця інформація зберігається адміністратором упродовж одного року з моменту закінчення року, в якому було здійснено зазначені операції, якщо інше не передбачено законодавством.

9.7. Дії адміністратора у разі встановлення факту порушення встановленого порядку або діяльності користувача визначаються Регламентом.

10. Відповідальність користувачів комплексу «СТРІЛА»

10.1. За порушення вимог законодавства про інформацію, про захист персональних даних, Положення користувачі інформації в комплексі «СТРІЛА» несуть дисциплінарну, цивільно-правову, адміністративну або кримінальну відповідальність відповідно до чинного законодавства України.

10.2. Фізичні та юридичні особи, підприємства, установи, організації, органи державної влади, органи місцевого самоврядування, які нанесли матеріальну шкоду, відшкодовують збитки, завдані власнику комплексу (розпоряднику та/або адміністратору комплексу) у зв'язку з такими діями, відповідно до законодавства України.